

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
JAMOAT XAVFSIZLIGI
UNIVERSITETI**

O'ZBEKISTONNI RIVOJLANTIRISH STRATEGIYASI

Sattorov A.A.

O'ZBEKISTONNI RIVOJLANTIRISH STRATEGIYASI

O‘zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti kengashida muhokama qilingan va ma’qullangan, 2023-yil 15-fevraldagi 6-sonli bayonnoma.

O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligining 2024-yil 29-may kunidagi “O‘quv-uslubiy hujjatlarni tasdiqlash, kelishuvga kiritish hamda o‘quv adabiyotlarini nashrga tavsiya berish to‘g‘risida” gi 194-son buyrug‘iga asosan nashrga tavsiya etilgan.

Sattorov A.A. O‘zbekistonni rivojlantirish strategiyasi. O‘quv qo‘llanma. – Toshkent., O‘zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti, 2024. - 335 bet.

Mazkur o‘quv qo‘llanmada O‘zbekistonni yanada rivojlanishga qaratilgan Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasining ustuvor yo‘nalishlari, nazariy asoslari, sohalar bo‘yicha olib borilayotgan islohotlarni keng yoritish va o‘zlashtirishga mo‘ljallangan. Shuningdek, o‘quv qo‘llanmada Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi, fuqarolik jamiyatini o‘rganishning metodologik va uslubiy yondoshuvlarining mazmun-mohiyati ochib berilgan. O‘quv qo‘llanmadan o‘rin olgan mavzularda Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasining yetti ustuvor yo‘nalishi, ushbu yo‘nishlarda belgilangan maqsadlarning mazmun-mohiyatiga doir strategiyaning muhim maqsadlari, fuqarolik jamiyatini qurish borasidagi islohotlarning mazmuni yoritilgan.

O‘quv qo‘llanma talabalar, kursantlar, ijtimoiy-siyosiy soha vakillari, tadqiqotchilar, tinglovchilar va professor-o‘qituvchilar uchun mo‘ljallangan.

Taqrizchilar :

Nazirov M.M. Siyosiy fanlar bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent;

Yusobov J.Q. Falsafa fanlar bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent;

Akramov J.Dj. Siyosiy fanlar bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

KIRISH

Harakatlar strategiyasining uzviy davomi o'laroq, O'zbekistonning kelajagi bilan bevosita bog'liq bo'lgan eng muhim hujjat – O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasini tasdiqlash to'g'risida”gi Farmoni qabul qilindi. Bu bilan, kelgusi yillarga mo'ljallangan Taraqqiyot strategiyasi tasdiqlandi.

Shuningdek, 2023-yil 11-sentabr kunidagi PF-158 sonli Prezident farmoni bilan “O'zbekiston – 2030” strategiyasi tasdiqlanib, amaliyotga tatbiq qilindi.

Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi O'zbekistonni keyingi 5 yilda rivojlantirishning 7 ta ustuvor yo'nalishi doirasida 100 ta maqsadga erishishga qaratilgan. “O'zbekiston – 2030” strategiyasi esa 5 ta ustuvor yo'nalish va 100 ta maqsadga erishishga qaratilgandir.

Ushbu maqsadlarga erishish yo'lida amalga oshiriladigan sa'y-harakatlar ham aniq. Ular o'z navbatida, samaradorlik va natijadorlikni nazorat qilishni anchayin osonlashtiradi. Boshqacha qilib aytganda, rejalashtirilgan islohotlar natijadorligini taraqqiyotning maqsadlariga erishganlik darajasiga muvofiq ravishda baholash tizimi joriy etildi.

“Taraqqiyot strategiyasi” markazi mazkur taraqqiyot strategiyasi va uning doirasida qabul qilinadigan Davlat dasturlarining qanday amalga oshirilayotgani va ijrosi qay tarzda ta'minlanayotgani haqida bir qator masalalarni targ'ib etib boradigan markazga aylandi. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasini ishlab chiqishda ushbu markazning ham o'rni bo'lib, xorijiy ekspertlarni jalb etgan holda qisqa muddatda “2022-2026-

yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi" tayyorlandi va hayotga tatbiq qilindi. Ushbu taraqqiyot strategiyasini yurtimizning har bir fuqarosi bilishi muhim hisoblanadi.

Shu maqsadda tayyorlangan ushbu o'quv qo'llanmada Taraqqiyot strategiyasi va uning doirasida kelgusi besh yil davomida amalga oshiriladigan muhim islohotlar, ijtimoiy-siyosiy va ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar va taraqqiyot strategiyasining ustuvor yo'nalishlari, hamda ushbu yo'nalishlarda belgilangan maqsadlar doirasida amalga oshirilayotgan islohotlar va ularning istiqbolli natijalari bilan qisqacha tanishishingiz mumkin. Umuman olganda Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasining mazmun-mohiyatini, undan kutilayotgan natijalar, maqsadlar doirasida olib borilishi muhim bo'lgan sohalar bilan ushbu qo'llanma bevosita tanishtiradi.

I. BO‘LIM. INSON QADRINI YUKSALTIRISH VA ERKIN FUQAROLIK JAMIYATINI YANADA RIVOJLANTIRISH, ADOLAT VA QONUN USTUVORLIGI, BARQAROR IQTISODIYOT, ADOLATLI IJTIMOIIY SIYOSAT VA MANAVIY SOHANI RIVOJLANTIRISHGA DOIR ISLOHOTLAR

I.BOB. INSON QADRINI YUKSALTIRISH VA ERKIN FUQAROLIK JAMIYATINI YANADA RIVOJLANTIRISH ORQALI XALQPARVAR DAVLAT BARPO ETISH

1.1. “Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi”ning mazmun-mohiyati va asosiy yo‘nalishlari

Mamlakatimizda boshqaruv sohasini demokratlashtirish bosqichlari sifatini tubdan yaxshilash, fuqarolarning erkinliklari, huquqlari, munosib turmush tarzi va manfaatlarini ta‘minlash, bunda davlat idoralari mas‘uliyatini kuchaytirish, xalq bilan ochiq muloqotlarni yo‘lga qo‘yishda yangi samarador vositalar va usullarni joriy etish, “Inson manfaatlari-barcha narsadan ustun” shiori ostida ish olib borish hisoblanadi. Prezidentimiz davlat va boshqaruv organlari, huquqni muhofaza qiluvchi tashkilot mutasaddilari faoliyatiga nisbatan ta‘kidlaganlaridek, “Biz keyingi paytda odamlar bilan muloqot qilishni unutib qo‘ydik. Ularning ichiga kirib, ochiq va samimiy gaplashish, dardini eshitish bizning faoliyatimizda, afsuski, oxirgi o‘ringa tushib qoldi”¹. Xalq qabulxonalarining barcha hududlarda ish boshlagani, xalq bilan keng miqyosda muloqot olib borilayotgani davlat hokimiyati va

¹Мирзиёев Ш.М. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганлигининг 24 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги нутқ. Халқ сўзи, 8 декабрь, 2016 йил.

boshqaruvi organlari faoliyatining ochiq-oshkoraligini ta'minlash bo'yicha olib borilayotgan ishlarni yangi bosqichga olib chiqdi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 6-noyabrdagi yangi muddatga prezidentlik lavozimiga kirish nutqida "Yangi O'zbekistonni birgalikda albatta barpo etamiz. Asosiy qomusimiz kafili sifatida Konstitutsiya va qonunlarimiz talablarini so'zsiz bajarish, "Inson qadri uchun" degan ustuvor tamoyilni to'la ro'yobga chiqarish bundan buyon ham faoliyatimizning bosh mezoni bo'lib qoladi. Albatta, inson qadri biz uchun qandaydir mavhum, balandparvoz tushuncha emas. Inson qadri deganda, biz, avvalo, har bir fuqaroning tinch va xavfsiz hayot kechirishini, uning fundamental huquq va erkinliklarini ta'minlashni nazarda tutamiz" deb ta'kidlagan edi.

Inson qadri deganda, har bir fuqaro uchun munosib turmush sharoiti va zamonaviy infratuzilma tashkil etishni, malakali tibbiy xizmat ko'rsatish, sifatli ta'lim, ijtimoiy himoya tizimi, sog'lom ekologik muhit yaratib berishni tushuniladi.

Bu sohadagi amaliy faoliyatimizning e'tirofi sifatida O'zbekiston birinchi marta Birlashgan Millatlar Tashkilotining Inson huquqlari kengashi a'zoligiga saylanganini aytib o'tish

kifoya. Ayni paytda biz inson huquq va erkinliklarini himoya qilish va ta'minlashda amalga oshirgan ishlarimizdan ko'ra, oldimizda turgan vazifalar ko'p ekanini ham yaxshi tushunamiz" deb ta'kidlagan edi.

Davlat organlari faoliyatining ochiqligini ta'minlash va davlat xizmatlari ko'rsatish tizimini takomillashtirish uchun elektron portallar va ma'lumotlar bazalari yaratildi.

Xususan, ruxsat beruvchi hujjatlar va litsenziya olishni soddalashtirish uchun www.license.gov.uz, “yagona darcha” tamoyili bo‘yicha davlat xizmatlari ko‘rsatishni ta’minlash uchun yagona.darcha.uz veb-saytlari yaratildi. Davlat xizmatlarini qayta ko‘rib chiqish va optimallashtirish natijasida tadbirkorlik subyektlarini ro‘yxatga olishning tartib-taomillari to‘rt martaga, ro‘yxatga olish uchun zarur vaqt esa o‘ttiz daqiqaga qadar qisqartirildi¹. Bu borada davlat rahbari tomonidan qabul qilingan “O‘zbekiston Respublikasida Ma’muriy islohotlar konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi Farmon 2017-2021-yillarda O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha Harakatlar strategiyasini amalga oshirishda muhim qadam hisoblandi va ushbu islohotlarning asosiga aylandi².

“El-yurtimiz biz boshlagan xalqchil islohotlarga bugun xayrixohlik va qat’iy ishonch bilan qarab, ularning xosili va samarasini tezroq ko‘rishni istamoqda. Ana shu haqli talabni inobatga olgan holda, biz Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasini ishlab chiqib, saylov jarayonida uni o‘ziga xos umumxalq muhokamasidan o‘tkazdik” deb ta’kidlagan edi davlatimiz rahbari³.

2022-yil 28-yanvar kuni PF-60-son “2022 – 2026 yillarga mo‘ljallangan yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi farmon bilan “Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi” tasdiqlandi. Ushbu strategiya 7 ustuvor yo‘nalishlarga asoslangan bo‘lib, jamiyatimizning har bir jabhasini isloh qilishga va taraqqiy ettirishga qaratilgandir.

¹ O‘zbekiston Respublikasi Tashqi ishlar vazirligi – yangiliklar va voqealar
<https://mfa.uz/uz/press/news/2017/02/10247/?print=Y>

² <http://www.uza.uz/uz/documents/o-zbekiston-respublikasida-ma-muriy-islohotlar-konseps>

³ Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Президентликка кириш инногурация маросимидаги нутқи.

YANGI O‘ZBEKISTON TARAQQIYOT STRATEGIYASINING USTUVOR YO‘NALISHLARI:

1. Inson qadrini yuksaltirish va erkin fuqarolik jamiyatini yanada rivojlantirish orqali xalqparvar davlat barpo etish

2. Mamlakatimizda adolat va qonun ustuvorligi tamoyillarini taraqqiyotning eng asosiy va zarur shartiga aylantirish

3. Milliy iqtisodiyotni jadal rivojlantirish va yuqori o‘sish sur‘atlarini ta‘minlash

4. Adolatli ijtimoiy siyosat yuritish, inson kapitalini rivojlantirish

5. Ma‘naviy taraqqiyotni ta‘minlash va sohani yangi bosqichga olib chiqish

6. Milliy manfaatlardan kelib chiqqan holda umumbashariy muammolarga yondashish

7. Mamlakatimiz xavfsizligi va mudofaa salohiyatini kuchaytirish, ochiq, pragmatik va faol tashqi siyosat olib borish¹

Bugun – O‘zbekiston ulkan o‘zgarishlar chorraxasida turgan hal qiluvchi pallada davlatimiz oldida dolzarb vazifalar bilan birga, o‘z javobini kutayotgan o‘tkir savollar tug‘iladi.

Chunonchi, Yaqin va o‘rta istiqbolda Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi qanday bo‘ladi?

Ushbu strategiyaning bugungi zamon talablariga javob beradigan ijtimoiy shakl-shamoyili qanday bo‘lishi lozim?

¹ <https://lex.uz/acts/-5841063>

U o‘ziga qanday taktik vazifalar, yondashuvlar va harakat usullarini qamrab oladi? kabi bir qator savolarga javob topish zarur.

O‘zbekistonda davlatimiz rahbari ta’kidi bilan aytganda, xalqimiz tinch, erkin va farovon hayotini ta’minlash bilan bog‘liq bunday murakkab va muhim savollar ko‘pdan buyon odamni o‘ylantirib keladi. Negaki, ushbu vazifalar bizning nafaqat bugungi kunimiz, balki kelajagimizni ham belgilaydi. Olib borilayotgan islohot va yangilanish jarayonlariga ijtimoiy ma’no-mazmun bag‘nishlaydi¹.

Harakatlar strategiyasining uzviy davomi sifatida O‘zbekistonning kelajagi bilan bevosita bog‘liq bo‘lgan eng muhim hujjat – O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risidagi” Farmoni bilan kelgusi yillarga mo‘ljallangan Taraqqiyot strategiyasi tasdiqlandi.

Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi O‘zbekistonni keyingi 5 yilda rivojlantirishning 7 ta ustuvor yo‘nalishi doirasida 100 ta maqsadga erishishga qaratilgan. Ushbu maqsadlarga erishish yo‘lida amalga oshiriladigan sa’y-harakatlar ham aniq. Ular, o‘z navbatida, samaradorlik va natijadorlikni nazorat qilishni anchayin osonlashtiradi. Boshqacha qilib aytganda, rejalashtirilgan islohotlar natijadorligini taraqqiyotning maqsadlariga erishganlik darajasiga muvofiq ravishda baholash tizimi joriy etildi.

Mamlakatimizda boshlangan yangi islohotlar, davlatimiz taraqqiyotini yangi bosqichga ko‘tarish bo‘yicha keng ko‘lamli islohotlar boshlangan dastlabki davr – 2017-yil 19-sentabrda Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh Assambleyasining 72-

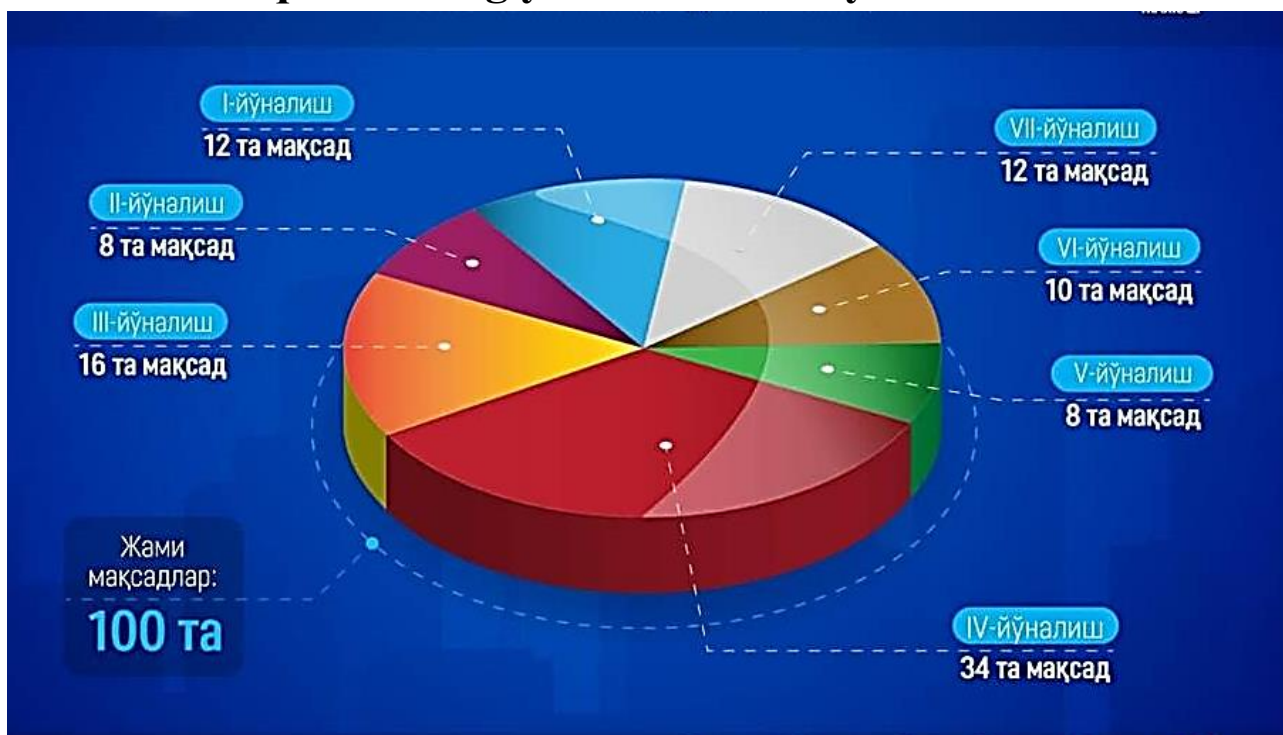
¹ Мирзиёев Ш.М. Янги Ўзбекистон Тараққиёт стратегияси. – Т.: Ўзбекистон. 2022.

sessiyasida mamlakatimiz, xalqimiz hayotini tubdan yangilash, jamiyatimizning yangi, demokratik qiyofasini yaratishga qaratilgan islohotlar xususida davlat rahbari butun jahon ahliga bayon qilgan edi.

Shu kunlardan boshlab “Yangi O‘zbekiston” tushunchasi, “Taraqqiyotning yangi bosqichi qanday xususiyatga egaligi,” “Jamiyatning yangi qiyofasi” deganda nimalar nazarda tutilishi borasida muhokamalar bo‘ldi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti farmoni bilan tasdiqlangan “2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi”ning birinchi ustuvor yo‘nalishi – **“Inson qadrini yuksaltirish va erkin fuqarolik jamiyatini yanada rivojlantirish orqali xalqparvar davlat barpo etish”** deb nomlanib unda inson qadrini ulug‘lashga qaratilgan muhim masalalar belgilandi.

Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasida maqsadlarning yo‘nalishlar bo‘yicha kesimi

Shu bilan birgalikda 2022-yil yurtimizda “Inson qadrini ulug‘lash va faol mahalla yili” deb nomlanib shu nomdagi davlat dasturi qabul qilindi.

Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasining birinchi ustuvor yo‘nalishi hisoblangan “Inson qadrini yuksaltirish va erkin fuqarolik jamiyatini yanada rivojlantirish orqali xalqparvar davlat barpo etish” yo‘nalishi doirasida bir qator vazifalarni bajarish belgilangan.

Jumladan quydagi muhim islohotlar taraqqiyot strategiyasini birinchi ustuvor yo‘nalishining muhim omillari hisoblanadi:

- Mahalla instituti faoliyati samaradorligini oshirish, uni jamoatchilik boshqaruvi va nazoratining tayanch bo‘g‘iniga aylantirish;

- Xalq deputatlari Kengashlarini hududlarda mavjud muammolarni hal qilishdagi asosiy bo‘g‘inga aylantirish;

- Mahalliy davlat hokimiyati organlari faoliyatining institutsional asoslarini zamon talablariga moslashtirish;

- Davlat boshqaruvi organlari faoliyatini “fuqaroga xizmat qilishga yo‘naltirish” tamoyili asosida transformatsiya qilish;

- Ixcham, professional, adolatli, yuqori natijadorlikka xizmat qiladigan davlat boshqaruvi tizimini joriy qilish;

- Davlat boshqaruvi tizimida ma‘muriy apparatni ixchamlashtirish va ish jarayonlarini maqbullashtirish;

- Mamlakatimizdagi islohotlarni izchil davom ettirishda Oliy Majlis palatalari va siyosiy partiyalar rolini yanada oshirish va qabul qilingan qonunlarning amaliyotda so‘zsiz va to‘liq ijro etilishini ta‘minlashda parlamentning ishtirokini kengaytirish;

- Norma ijodkorligi jarayonini modernizatsiya qilish, qonunchilik hujjatlarining qat’iy ijrosini ta‘minlash;

- “Elektron hukumat” tizimini rivojlantirish, elektron davlat xizmatlarining ulushini 100 foizga yetkazish hamda byurokratiyani bartaraf etish;

- Davlat fuqarolik xizmati tizimini zamonaviy standartlar asosida tashkil etish;

- Xalq bilan muloqotning mexanizmlarini takomillashtirish;

- Ta’sirchan jamoatchilik nazoratini amalga oshirishning tashkiliy-huquqiy asoslarini takomillashtirish kabi maqsadlar belgilangan edi. Shuningdek, ushbu maqsadlarni amalga oshirish bo‘yicha aniq vazifalar farmon bilan belgilab olindi¹.

Prezidentimiz strategiyaning inson qadrini yuksaltirish va xalqparvar davlat barpo etishda bir qator vazifalarni belgilab bergan edi. Ularni quydagicha keltirish mumkin:

- Mahallani jamoatchilik boshqaruvining tayanch bo‘g‘iniga aylantirish

- Xalq bilan muloqot mexanizmlarini takomillashtirish;

- “Obod qishloq”, “Obod mahalla” va boshqa hududiy dasturlarni xalq fikrini o‘rgangan holda ishlab chiqish;

- Davlat organlarini “mahallabay ishlash” tizimiga o‘tkazish;

- Elektron davlat xizmatlari ulushini amaldagi **54 foizdan 90 foizga** yetkazish;

- Jamoatchilik fikrini muntazam va ilmiy asoslangan holda tizimli o‘rganish

- kabilar hisoblanadi².

¹PF-60-son 28.01.2022. 2022-2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida <https://lex.uz/docs/-5841063>

²PF-60-son 28.01.2022. 2022-2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida <https://lex.uz/docs/-5841063>

1.2. Mahalla instituti faoliyati samaradorligini oshirish, uni jamoatchilik boshqaruvi asosiy bo‘g‘iniga aylantirish

Albatta islohotlar inson qadri uchun xizmat qilsagina hayotiy ahamiyat kasb etadi. Inson qadr-qimmati esa eng avvalo mahallada namoyon bo‘ladi. Mahalla – aholiga, oilalarga eng yaqin tuzilma. Shu jihatdan keyingi yillarda mahallalarda zamonaviy infratuzilma yaratish, “mahallabay” ishlash tizimini joriy etish bo‘yicha muhim ishlar amalga oshirildi. Endilikda taraqqiyot strategiyasida belgilanganidek bu borada ishlar yangicha yo‘nalish va mazmun bilan davom ettiriladi, mahallaning faol madeli yaratiladi.

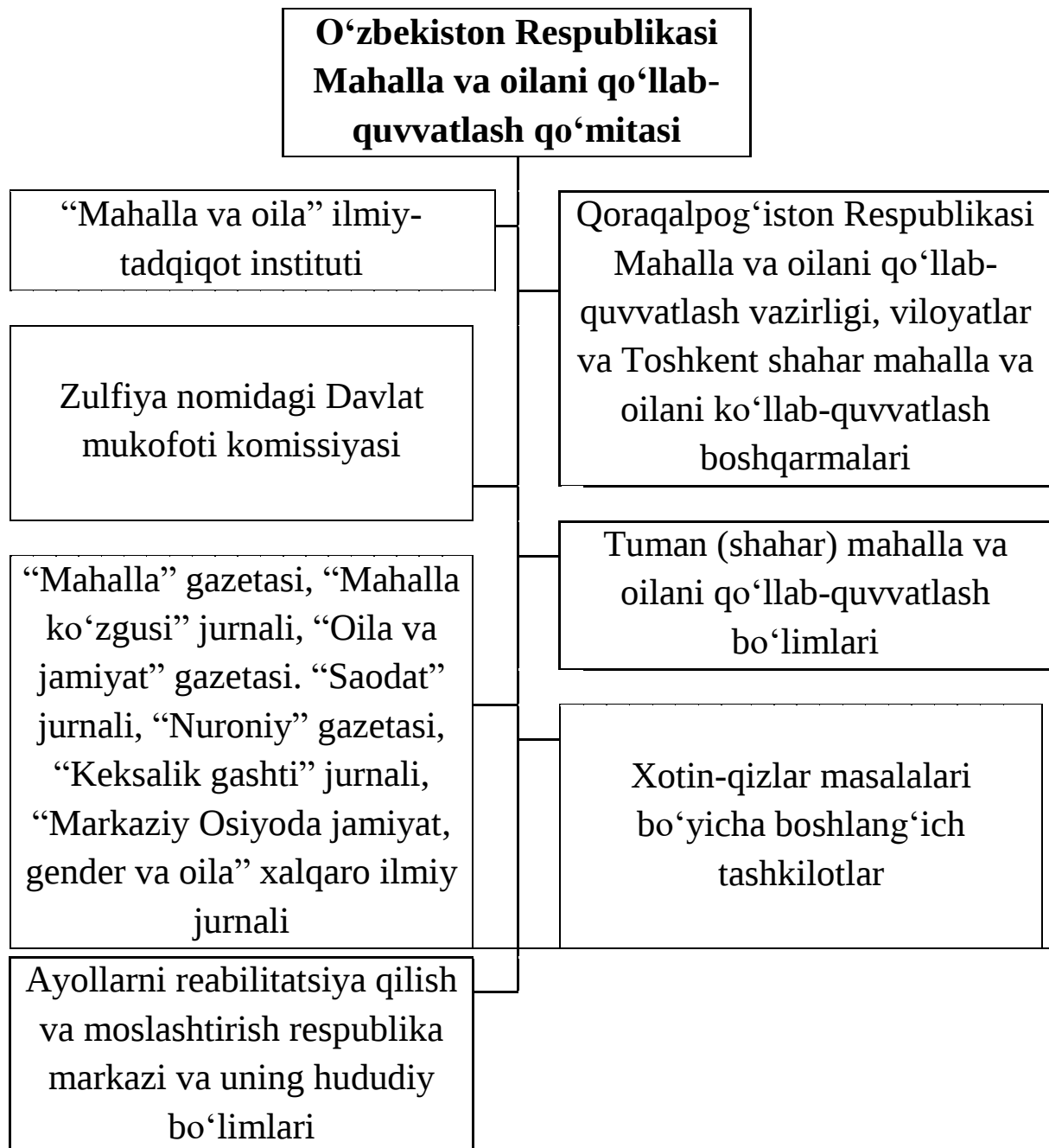
O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 1-mart kunidagi “Oila va xotin-qizlar bilan ishlash mahalla va nuroniylarni qo‘llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish chora tadbirlari to‘g‘risida”gi farmoni mahallani haqiqiy islohotlar markaziga aylantirish borasidagi ishlarning yangi bosqichiga asos soldi. azkur farmon bilan Oila va mahallani qo‘llab-quvvatlash vazirligi Mahalla va nuroniylarni qo‘llab-quvvatlash vazirligiga aylantirildi. Shuningdek ushbu farmon bilan “Oila va xotin-qizlarni qo‘llab-quvvatlash” qo‘mitasi tashkil qilindi.

Ma’muriy islohotlar izchillik bilan davom ettirilib, Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasining beshinchi maqsadi “Ixxham, professional, adolatli, yuqori natijadorlikka xizmat qiladigan davlat boshqaruvi tizimini joriy qilish” maqsadi doirasida prezidentning 2022-yil 21-dekabr kunidagi №269 sonli farmoni bilan bu vazirlik va qo‘mita “Kambag‘allikni qisqartirish va bandlik” vazirligi tarkibiga kiritildi.

Mahallada yaxlit tizim shakillantirilib, hokim yordamchisi kambag‘allikni qisqartirish va yangi ish o‘rinlarini yaratishga,

yoshlar yetakchisi yoshlar siyosati va yoshlar balansiga, xotin-qizlar faoli ayollar masalasiga ma’usul bo’ldi.

O‘zbekiston Respublikasi Mahalla va oilani qo‘llab-quvvatlash vazirligi Tashkiliy tuzilmasi (2022-yil 1-martgacha bo‘lgan holat)

Mahalla raisi ularni hamjihat ishlashini ta’minlovchi o‘z hududining haqiqiy egasiga, yuz bergan har bir holat uchun birlamchi javobgar va ma’usul mutasaddiga aylanmoqda.

Hozirgi kunda mahallada yaratilgan yaxlit tizim orqali osoyishtalik va xavfsizlikni ta'minlash maqsadida 6 822 ta "Fidokor yoshlar" jamoatchilik patrul guruhi tashkil qilinib, muloqotga kirishuvchan, tashabbuskor tashkilotchi 14 ming 957 nafar yosh jalb qilingan edi.

Muayyan yashash joyiga ega bo'lmagan 1 ming 321 shaxsni reabilitasiya markazlariga, qarovsiz qolgan 4 ming 314 nafar voyaga yetmaganni ijtimoiy-huquqiy yordam ko'rsatish markazlariga joylashtirish orqali himoyasi ta'minlandi. Tazyiq va zo'ravonlikdan jabr ko'rgan 8 ming 810 xotin-qizga himoya orderi berildi.

Ushbu ishlarning natijasi o'laroq 2022 yil dastlabki yarmida mavjud 9 349 ta mahallaning 7 211 tasida jinoyat sodir etilishiga yo'l quyilmagan¹.

Davlatimiz rahbarining 2022-yil 1-martdagi "O'zbekiston Respublikasi mahalla va nuroniylarni qo'llab-quvvatlash vazirligi faoliyatini tashkil etish to'g'risida"gi qaroriga ko'ra "Mahalla to'g'risida"gi qonun loyihasini ishlab chiqish belgilandi. Loyihaga muvofiq hokim yordamchisi yoshlar yetakchisi va xotin qizlar faoli mahalla kengashi tarkibiga kiritildi. Mahalla xodimlarining hududda amalga oshirilishi lozim bo'lgan vazifalari hamda mahallani kompleks rivojlantirish bo'yicha kollegial ma'sulyati va javobgarligi doirasi aniq belgilandi. Shuningdek, mahalla raislarini ijtimoiy himoya qilish tizimi kuchaytirildi. Jumladan ularni sog'ligini tiklash va davlat majburiy sug'urtasidan foydalanish imkoniyatlari oshirildi.

¹Турдиев С. Маҳалла ислохотлар марказига айланишида соҳага оид қонунчилик ҳужжатлари ижросини таъминлаш – долзарб вазифа. Янги Ўзбекистон. №109. 2022 й 2 июнь.

Aholi muammolarini o'rganish, tahlil qilish va hal etish, murojaatlar bilan ishlash bo'yicha to'rt bosqichli "mahalla-tuman-viloyat-respublika" tizimi joriy etildi.

Bunda mahalla raisi tomonidan aholi e'tirozlariga eng ko'p sabab bo'layotgan muammolarni aniqlash maqsadida doimiy muhokamalar o'tkaziladi.

Har oy mahalla kengashida davlat organlari va tashkilotlar rahbarlarining axboroti eshitib boriladi. Mahalla raisi har chorakda hududda olib borilayotgan ishlar natijalari hamda bartaraf etilmagan tizimli muammolar bo'yicha tegishli tuman (shahar) Xalq qabulxonasiga ma'lumotlar kiritib boradi.

Davlatimiz rahbari ko'rsatmasiga binoan Prezident Xalq qabulxonalari ham faoliyatini mahallalar kesimida tashkil etib yaqin hamkorlikda ish olib borilib, muammolarni aniqlash hamda joyida bartaraf etish uchun muayyan resurslar manzilli yo'naltirmoqda.

Bu esa joylarda aholi muammolari va murojaatlari bilan ishlashda natijadorlikni oshirmoqda.

Mahalla va nuroiniy qo'llab-quvvatlash vazirligi mahallalar bilan hamkorlik o'rnatish, ularni qo'llab-quvvatlash bo'yicha vakolatli davlat idorasi hisoblanadi.

2022-yilning olti oyi davomida aholi uchun qulayliklar yaratish maqsadida 35 ta yangi mahalla tashkil etildi.

Shuningdek 695 ta yangi mahalla komplekslari qurildi, 16 ta mahalla binosi rekonstruksiya qilingan va 545 tasi esa joriy ta'mirlangan. 205 ta mahalla idorasi uchun yangi bino qurib bitkaziladi. Mahalla idoralarining 574 tasi 2022 yil dastlabki olti oyida kompyuter texnikasi bilan va 588 tasi mebel jihozlari bilan ta'minlanadi.

2022-yil may oyida Oliy Majlis senati qaroriga muvofiq tegishli qonunchilik talablari asosida yurtimizda 9 ming 349 ta mahallaga raislik lavozimiga saylovlar bo‘lib o‘tdi. Saylovlar natijasida mahalla raislari lavozimiga 39 ming 661 nomzod ko‘rsatilib, boshqaruv ko‘nikmasi va obro‘yiga ega bo‘lgan 26 ming 910 ta nomzod tavsiya etildi.

Bo‘lib o‘tgan saylovlarda 9 ming 340 nafar mahalla raisi saylandi. Saylangan raislarning 8 ming 824 nafari oliy ma’lumotga egadir.

Davlatimiz rahbarining 2022-yil 15-mart kunidagi “Nuroniylarni har tomonlama qo‘llab-quvvatlash, ularning turmush darajasini oshirishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi qarori nuroniylarni qo‘llab-quvvatlash va ularni turmush darajasini oshirish borasida yagona davlat siyosatini ishlab chiqish bo‘yicha o‘ziga xos tizim yaratilishini ta’minlab berdi.

Mahallalarda “Bir nuroniy o‘n yoshga ma’sul” tamoyilini qaror toptirishda tashabbuskorlik ko‘rsatib kelayotgan, ishsiz, tarbiyasi og‘ir yoshlar bilan ishlashda faol nuroniylar moddiy va ma’naviy qo‘llab-quvvatlanmoqda.

O‘zgalar parvarishiga muhtoj bo‘lgan, yolg‘iz va yolg‘iz yashovchi 16 mingdan ziyod keksa har yili bir marotaba sanatoriylarda bepul sog‘lomlashtiriladigan, sharoiti og‘ir va kam taminlangan 25 ming keksaning dori-darmonlari protez-ortopediya moslamalari davlat tomonidan olib beriladigan, jarrohlik amaliyotiga xarajatlari ham budjetdan qoplanadigan bo‘ldi.

Shuningdek qaror bilan, nuroniylarga stadion, tennis kortlarga, basseyn kabi sport inshootlariga oylik abonementning 540 ming so‘mgacha qismi, teatr va muzeylarga chipta olish xarajatlari ham to‘liq qoplab beriladi.

Amaliyotda bo‘lib kelgan ijtimoiy qoida – katta hayotiy va kasbiy tajribaga ega yurtdoshlarimiz pensiya yoshiga yetganida ular bilan tuzilgan mehnat shartnomasi ish beruvchi tashabbusi bilan bekor qilish amaliyoti taqiqlandi.

Yurtimizning har bir mahallarida tashkil etilgan “Keksalar maslahati guruhlari” va “Buvijonlar maktabi” kengashlarining mavjud 280 mingga yaqin ijtimoiy faol a’zosi orqali mahallalarda aholiga ko‘rsatiladigan tibbiy xizmatlar, maktablarda o‘quvchilarni darslarni o‘zlashtirishi, davomati, bandlikka ko‘maklashish markazlari tomonidan fuqarolarni ish bilan ta’minlash darajasi va boshqa davlat xizmatlari ko‘rsatilishi 15 mingdan ortiq jamoatchilik nazorati o‘rnatildi¹.

2022-yilning birinchi choragi yakuniga ko‘ra, mahallalarda “Bir nuroniy o‘n yoshga ma’sul” tamoyili asosida 15 ming 678 nuroniy tarbiyasi og‘ir, ma’naviy ko‘makka muhtoj va ishsiz 132 ming 735 nafar yoshga biriktirildi. Nuroniylik taklifiga asosan farzand tarbiyasiga salbiy ta’sir ko‘rsatuvchi 2 ming 650 nafar otadan 1 ming 852 nafari, shuningdek 3 ming 421 nafar voyaga etmaganlar profilaktik hisobdan chiqarildi. Shuningdek, 2 ming 714 ta notinch oila yarashtirildi. Spirtli ichimlikka ruju quygan 869 shaxsning bunday illatdan xalos bo‘lishiga erishildi.

Ijtimoiy himoyaga muhtoj kam ta’minlangan oilalar, yolg‘iz keksalar, pensionerlar va yolg‘iz keksalar va nuroniylarni qo‘llab-quvvatlash maqsadida ma’sul vazirlik va idoralar hamkorligi yo‘lga quyildi.

2022-yil holatiga ko‘ra Mahalla va nuroniylarni qo‘llab-quvvatlash vazirligi va joylardagi boshqarmalari tomonidan 100 yoshga kirgan 198 nuroniy, 146 nafar urush qatnashchisi, 4 ming

¹ <http://portal.guldu.uz/download-edfiles-16636.doc>

42 nafar mehnat fronti ishtirokchisi, 3 ming 6 nafar yolg'iz keksalar holatidan xabarlar olingan¹.

2022-yil yarim yili mobaynida o'zgalar parvarishiga muhtoj 35 ming bolaning onalariga 500 ming so'm nafaqa to'lash joriy etildi. 900 ming aholiga to'lanadigan pensiya va nafaqalarning eng kam miqdori bir yo'la 40 foiz yoki 300 ming so'mdan, 440 ming so'mgacha oshirildi. Nafaqa oluvchi oilalar soni 2016 yili 466 mingdan 2022-yilda 1 million 860 mingga yetkazildi.

2022-yilning 1-iyun kunidan boshlab urush qatnashchilari va nogironligi bo'lgan shaxslar, yolg'iz keksalarga har oyda oziq-ovqat va gigena vositalari haridi uchun ularni pensiya va nafaqalariga 270 ming miqdorda ustama tayinlandi.

Avval ishlamagan, "Saxovat" uylarida yashovchi, Yoshi ulug' mingga yaqin kishiga ham shaxsiy xarajatlari uchun qarilik nafaqasining 20 foizi to'lab beriladigan bo'ldi.

1.3. O'zbekistonda fuqaro murojaatlari bilan ishlash mexanizmini takomillashtirish

Yurtimizda fuqarolar murojaatlari bilan ishlash bo'yicha "xonadonbay" va "mahallabay" ish tamoyillarining amaliyotga joriy etilishi odamlarning ijtimoiy turmush kechirishini yaxshilash, ayniqsa ijtimoiy himoyaga muhtoj oilalarni har tomonlama qo'llab-quvvatlashda nihoyatda qo'l kelmoqda.

Xalq bilan muloqot bu - fuqarolarning va yuridik shaxslarning murojaatlari bilan ishlash tizimini tubdan takomillashtirish, aholi bilan ochiq muloqotni yo'lga qo'yishning yangi samarali mexanizmlari va usullarini joriy etish, barcha darajadagi davlat hokimiyati organlari rahbarlarining aholi oldida

¹Турдиев С. Маҳалла ислохотлар марказига айланишида соҳага оид қонунчилик ҳужжатлари ижросини таъминлаш – долзарб вазифа. Янги Ўзбекистон. №109. 2022 й 2 июнь.

hisobot berishi tizimini amaliyotga joriy etish, shu asosda xalqning davlat hokimiyatiga bo'lgan ishonchini mustahkamlashga qaratilgan boshqaruvning yangi shaklidir¹.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2016-yil 17-dekabrda "Xalq bilan muloqot va inson manfaatlari yili" davlat dasturini ishlab chiqish va amalga oshirishning tashkiliy chora-tadbirlari to'g'risida F-4760-son farmoyishida aynan joylarda "Xalq qabulxonalari"ni tashkil etish, talab etiladigan davlat xizmatlarini aholiga "yagona darcha" tamoyili bo'yicha bir idora orqali ko'rsatish tizimini yanada takomillashtirish, "Adolat-qonun ustuvorligida" tamoyilini jamiyat hayotida keng qaror toptirish, oila institutini mustahkamlash, sog'lom va barkamol avlodni tarbiyalash, ijtimoiy va bozor infratuzilmasini rivojlantirish va modernizatsiyalash va iqtisodiyotning barqaror sur'atlar bilan o'sishini ta'minlash kabi masalalarga alohida e'tibor qaratildi².

Ijtimoiy adolat tamoyili asosida aholining yordamga muhtoj qatlamlarini qo'llab-quvvatlash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishi hisoblanadi. Ayniqsa "Temir daftar", "Ayollar daftari" va "Yoshlar daftari" bu borada muhim islohotlardan biridir. Birligini 2022-yil sakkiz oyi mobaynida daftarlar va "Saxovat va ko'mak" jamg'armasi orqali 200 mingdan ziyod ehtiyojmand aholiga yordam bergan.

O'zbekiston Prezidentining 2022-yil 25-may kunidagi "Aholini ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlarini manzilli qo'llab-quvvatlashga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarori

¹ <https://fayllar.org/3-mavzu-davlat-va-jamiyat-qurilishi-tizimini-takomillashtirish.html>

² Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Халқ билан мулоқот ва инсон манфаатлари йили" давлат дастурини ишлаб чиқиш ва амалга оширишнинг ташкилий чора-тадбирлари тўғрисидаги Ф-4760-сон Фармойиши. Т.: 2016 йил 17 декабрь. // <http://lex.uz/docs/3121798>.

bu yoʻnalishdagi ishlarning salmogʻi va sifatini oshishiga xizmat qildi.

Qarorga binoan ijtimoiy himoyaga muhtoj va kam taʼminlangan 8.9 million aholiga bir martalik moddiy yordam koʻrsatilmoqda. Mahallalarda oʻsha vaqtda mavjud yoshga doir 3.1 million pensioner, nogironligi boʻlgan 459 ming shaxs, boquvchisini yuqotgan 361 mingta oilaning har bir aʼzosi, bolalikdan nogironligi bor 18 yoshgacha 4.5 million bolalarni parvarishlayotgan 25 ming ayol bu yordamdan bahramand boʻldi. Ushbu inson qadrini ulugʻlash va mutabarlashga qaratilgan keng koʻlamli islohotlar Yangi Oʻzbekistonning taraqqiyot strategiyasida belgilangan va koʻzlangan maqsadlarning amaliy ifodasi hisoblanadi. Shuningdek, birinchi ustuvor yoʻnalish hisoblangan va maqsadlarda belgilangan **“Inson qadrini yuksaltirish va erkin fuqarolik jamiyatini yanada rivojlantirish orqali xalqparvar davlat barpo etish”** yoʻnalishining muhim maqsadlari - Fuqarolarning oʻz mahallasi hayotidagi ishtirokini hamda davlat organlari va mahallalar oʻrtasida toʻgʻridan-toʻgʻri aloqani taʼminlash, mahallalarda aholi bilan ishlashga qaratilgan jarayonlarni raqamlashtirish, Mahalladan turib barcha davlat idoralariga murojaat qilish tizimini yaratish, davlat va ijtimoiy xizmatlarni bevosita mahallada koʻrsatish, mahallalarning “oʻsish nuqtalari” va ularda yashovchi aholining tadbirkorlik faoliyatidagi ixtisoslashuvidan kelib chiqib, davlat tomonidan qoʻllab-quvvatlash tizimini kuchaytirish kabi maqsadlarga erishish yoʻlidagi dastlabki qadamlar va oʻz navbatida bu maqsadlarning amaliy natijasi ham hisoblanadi.

Mamlakatimizda “Ijtimoiy himoya yagona reestri” axborot tizimi orqali kam taʼminlangan sifatida eʼtirof etilgan bolalar nafaqasini oluvchi, 18 yoshga tilmagan 4.5 million bolaga hamda

moddiy yordam oluvchi 84 ming oilaga 200 ming soʻmdan yordam puli toʻlab beriladi.

Hozirda mahallalarda maʼsullar har bir xonadonga bevosita kirib, oiladagi haqiqiy ijtimoiy holat va ehtiyojmandlik darajasi oʻrganilayotgan har bir oila uchun ijtimoiy himoya rejasi shakillantirish boʻyicha ishlar boshlab yuborilgani davlatimiz rahbarining “Odamlarning dardiga darmon boʻlishga qaratilgan islohotlarimiz bu raqamlar bilan toʻxtab qolmasligi kerak”ligi haqidagi tashabbus va daʼvatlari doimiy amaliy haraktga aylanayotganidan dalolatdir.

Bevosita mahallada amalga oshirilayotgan ushbu ijobiy ijtimoiy himoya tadbirlari mohiyati va maqsadi lham farovon turmushni taʼminlash, shu orqali inson qadrini ulugʻlashdan iboratdir.

Oʻzbekiston Respublikasi prezidenti taʼkidlaganidek, inson qadrini ulugʻlash yurtimizda yashayotgan har bir insonning huquq va erkinliklari, qonuniy manfaatlarini taʼminlash deganidir.

Bu borada jamiyatimizning eng muhim va tayanch boʻgʻini boʻlgan mahalla hal qiluvchi oʻrin tutadi.

Mahallani islohotlar markaziga aylantirishga oid qonun hujjatlarining hayotdagi ijrosi bevosita mahallaning oʻzida amalga oshsagina, u xalqimiz hayotida aniq ijobiy natija beradi.

**Mahalliy oʻzini oʻzi boshqarishning demokratik tamoyillari
quyidagilardan iborat:**

1. Demokratiya, oshkoralik, fikrlar xilma-xilligi tamoyili.
2. Vorislik tamoyili.
3. Ijtimoiy munosabatlarni demokratlashtirish.
4. Yuksak maʼnaviyat tamoyili.
5. Mahalla xavfsizligini taʼminlash tamoyili.

6. Fuqaro yig'ini raisi (oqsoqoli) va maslahatchilarining o'z mas'uliyatini his qilish tamoyili.

7. Ijtimoiy himoya, ijtimoiy adolat, ijtimoiy kafolat tamoyili (jamoatchilik va o'zaro yordam).

8. Kengash, mashvarat (maslahatlashish) tamoyili.

9. Insonparvarlik.

10. Mustaqillik va h.k.

Bunday boshqaruv tamoyillari sifat va miqdor ko'rsatkichlari orqali amalga oshiriladi. Sobiq sho'ro davrida ma'muriy-buyruqbozlik tizimi quyidagi tamoyillarga asoslangan edi:

1. Byurokratlarcha markazlashuv.

2. Nomenklatura (yuqoridan ro'yxat asosida tayinlash) boshqaruvi.

3. O'ziga o'zi xizmat qilish, shaxsiy manfaatlarni ustun qo'yish.

4. Buyruqbozlik (majburlash, dahshatli qarorlar chiqarish).

5. Demokratiyani tan olmaslik.

6. Rasmiyatchilik (qog'ozbozlik).

7. Mahdudlik (maxfiy ma'lumotlar asosida boshqarish).

8. Konservatizm va h.k.

Jamiyatning quyi bo'g'inida bo'lgan mahalla ushbu jarayonlarning nafaqat markazida turibdi, balki qonunchilik ijrosini ta'minlashda ham katta ijtimoiy kuch sifatida maydonga chiqmoqda.

1.4. Davlat xizmatlarini ko'rsatish samaradorligini oshirish

O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidentining 2005-yil 28-yanvarda O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi va Senati qo'shma majlisidagi ma'ruzasida belgilab berilgan jamiyatni demokratlashtirish va yangilash, mamlakatni isloh qilish hamda modernizatsiyalashning ustuvor vazifalari va yo'nalishlarini amalga oshirish bo'yicha PQ-24-son qarori bilan "Davlat qurilishi va boshqaruvi, qonunchilik hokimiyatining roli va ta'sirini kuchaytirish sohasida islohotlarning ustuvor yo'nalishlarini amalga oshirish konsepsiya"¹ tasdiqlangan bo'lib, mazkur Konsepsiyada "Davlat xizmati to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni loyihasini tayyorlash va unda davlat xizmatchilarining huquqiy maqomi, davlat xizmatini o'tash tartibi hamda davlat xizmatchilarining javobgarligi va mas'uliyatini oshirish bo'yicha chora-tadbirlarni aks ettirish nazarda tutilgan edi.

Shu bilan birga, respublikamizda davlat xizmatining ayrim sohalari yoki ayrim toifadagi davlat xizmatchilarining faoliyatini tartibga soluvchi alohida qonun hujjatlari ham qabul qilingan bo'lib, ular jumlasiga "Davlat bojxona xizmati to'g'risida"gi, "Davlat soliq xizmati to'g'risida"gi, "Prokuratura to'g'risida"gi, "Sudlar to'g'risida"gi, "O'zbekiston Respublikasida deputatlarning maqomi to'g'risida"gi, "Davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari faoliyatining ochiqligi to'g'risida"gi, "Ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish to'g'risida"gi va shu kabi qonunlar majmuasi kiradi. Ushbu qonunlarda tegishli sohada davlat xizmatini tashkil etish prinsplari, tegishli sohadagi davlat xizmatchilarining maqomi,

¹Манба. <http://www.lex.uz/acts/682776//> Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари тўплами, 2005 й., 10-11-сон, 71-модда; 45-сон, 337-модда.

ularga qo'yilgan talablar, javobgarlik va ular tomonidan xizmatni o'tash shartlari belgilab qo'yilgan.

Bu sohada muhim qonunchilik hujjatlari sifatida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2003-yil 9-dekabrdagi "Respublika davlat boshqaruvi organlari tizimini takomillashtirish to'g'risida"gi PF-3358-son va 2003-yil 22-dekabrdagi "Xo'jalik boshqaruv organlari tizimini takomillashtirish to'g'risida"gi PF-3366-son farmonlarini alohida ta'kidlab o'tish lozim. Mazkur farmonlarda respublika boshqaruv organlari, xo'jalik boshqaruv organlarining tizimi va ularning toifalari aniq tasniflab berildi.

Shuningdek, milliy qonunchiligimizda ayrim davlat organlarida davlat xizmatini o'tash yuzasidan Hukumat yoki Prezident hujjati darajasida xizmatni o'tash tartiblari tasdiqlangan bo'lib, masalan ichki ishlar, prokuratura, davlat soliq va davlat bojxona xizmati, Sud departamenti organlarida xizmatni o'tash tartibi-tamoyillarida xizmatni o'tashning umumiy prinsiplari, xizmatga qabul qilish, xizmat bo'yicha o'sish va xizmatdan ozod qilish shartlari, davlat xizmatchilariga qo'yiladigan talablar, ularning mas'uliyati, majburiyatlar va taqiqlar, attestatsiya va rotatsiya shartlari, darajalar va unvonlar, ijtimoiy himoya kabi qoidalar batafsil tartibga solingan. Boshqa organlarning ayrimlarida ham bu qoidalar ichki idoraviy hujjatlarda o'z aksini topgan.

Ko'rinib turibdiki, davlat xizmatini tashkil etishga oid qonunchilik bugungi kunda bir-biriga bog'liq bo'lmagan holda tarqoq rivojlanib kelmoqda. Ularni unifikatsiya qilishga, yagona konseptual, tizimli qonun hujjati qabul qilishga ehtiyoj mavjud.

Rejalashtirilayotgan ma'muriy islohotlar, shunchaki shakliy o'zgartirishlar, qaysidir tashkilotni tugatib, boshqasini tashkil etish emas, balki davlat va jamiyatni erkinlashtirish va isloh qilishning

hozirgi bosqichi talablariga javob beradigan zamonaviy davlat menejmentini joriy etish va o'z navbatida strategik maqsadlarimizga erishish yo'lidagi muhim qadamlardan biri bo'lishi lozim.

Bugun milliy parlament tomonidan erishilgan yutuqlar bilan birga, hokimiyat vakillik organlari, siyosiy partiyalar va Ekologik harakatning o'tgan davrdagi faoliyati tanqidiy ruhda tahlil qilindi hamda kelgusi islohotlarni yanada chuqurlashtirish yo'lida muhim vazifalar belgilab olindi. Jumladan, ushbu vazifalarni amalga oshirish hamda sohada nazoratni kuchaytirish maqsadida yuqori palata huzurida maxsus komissiyalar tashkil etildi. Komissiya a'zolari har oyda joylarga chiqib, mavjud muammolarni tahlil qilish va ularni bartaraf etish bo'yicha amaliy chora-tadbirlarni amalga oshirish vazifalari yuklatildi. Toshkent shahrida tumanlar darajasida xalq deputatlari kengashlari ta'sis etildi. Natijada, Toshkent shahri aholisi ham o'z vakillari-deputatlar orqali tumanlarni boshqarishda ishtirok etish imkoniyatiga ega bo'ldi. Fuqarolarning kafolatlangan mehnat huquqlarini ta'minlash, yoshlar hamda oila va ayollar masalalari bo'yicha Parlament komissiyalari tashkil etilib, ular tomonidan milliy va xalqaro hamkorlik doirasidagi dolzarb masalalarni ochiq muhokama etishda sezilarli darajada faollik ko'rsatildi. Parlament va ijroiya hokimiyatining hamkorligini samarali kuchaytirish maqsadida Vazirlar Mahkamasining Oliy Majlis palatalaridagi doimiy vakili lavozimi ta'sis etildi va uning huquqiy maqomi belgilab berildi.

Davlat xizmatlari ko'rsatish milliy tizimining aholi va tadbirkorlik subyektlari ehtiyojlarini to'liq qanoatlantiradigan sifat jihatidan yangi darajaga o'tishiga ayrim tizimli muammolarni bartaraf etish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 12-dekabr kuni "Aholiga davlat xizmatlari ko'rsatishning

milliy tizimini tubdan isloh qilish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Farmoni va “O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi huzuridagi Davlat xizmatlari agentligi faoliyatini tashkil etish to‘g‘risida”gi qarori qabul qilindi. Mazkur Faromon va Qaror davlat xizmatlarining sifati, tezkorligi, shaffofligi va foydalanish imkoniyatini tubdan oshirish bo‘yicha kompleks tashkiliy-huquqiy chora-tadbirlarni belgilab berdi.

“Shuningdek, davlatni aholi bilan o‘zaro bog‘laydigan yagona joy sifatida Davlat xizmatlari markazlari va Xalq qabulxonalari davlat xizmatlaridan foydalanish imkoniyatini oshirish, fuqarolarning vaqt va moliyaviy xarajatlarini kamaytirish, shuningdek, ularning davlat organlari faoliyatidan qanoatlanganlik darajasini oshirishga xizmat qilishi joriy etildi¹.

2017-2021-yillarda O‘zbekistonni yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasida yana bir jamiyatning muhim instituti “O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Inson huquqlari bo‘yicha vakili (Ombudsman) to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Qonuniga o‘zgartish va qo‘shimchalar kiritish haqida”gi O‘zbekiston Respublikasi qonuni loyihasini ishlab chiqish, unda mazkur qonunning normalarini “Jismoniy va yuridik shaxslarning murojaatlari to‘g‘risida”gi, “Davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari faoliyatining ochiqligi to‘g‘risida”gi, “Ijtimoiy sheriklik to‘g‘risida”gi, “Parlament nazorati to‘g‘risida”gi qonunlarga moslashtirish, ombudsman mintaqaviy vakillarining huquqiy maqomi, vakolat va majburiyatlarini belgilash nazarda tutilib bu amalga oshirildi².

Bu strategik vazifalarni ilgari surilishi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016-yil 28-dekabrda qabul qilingan

¹ <https://fayllar.org/3-mavzu-davlat-va-jamiyat-qurilishi-tizimini-takomillashtirish.html>

² <https://lex.uz/acts/-5841063>

“Jismoniy va yuridik shaxslarning murojaatlari bilan ishlash tizimini tubdan takomillashtirishga doir chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi farmoniga binoan O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti devoni ishlar boshqarmasining Fuqarolar qabulxonasi negizida tuzilgan O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Xalq qabulxonasi, Qoraqalpog‘iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahrida, shuningdek har bir tuman va shaharda (tumanga bo‘ysunuvchi shaharlardan tashqari) tuzilgan O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Xalq qabulxonalari (bundan keyin – xalq qabulxonalari) va O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining virtual qabulxonasi (bundan keyin – Virtual qabulxona) vazifalari va vakolatlarini belgilanishi bilan uzviy ravishda bog‘liqdir.

Prezident farmonida ularning aholi bilan to‘g‘ridan-to‘g‘ri muloqotni tashkil etish, jismoniy va yuridik shaxslarning huquq va erkinliklari hamda qonuniy manfaatlarini to‘laqonli himoya qilishga qaratilgan, jismoniy va yuridik shaxslarning murojaatlari (bundan buyon – murojaatlar) bilan ishlashning sifat jihatidan yangi va samarali tizimi faoliyatini ta’minlash, fuqarolarning O‘zbekiston Respublikasi Prezidentiga, Oliy Majlisga, O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti devoniga, Hukumatga, davlat boshqaruvi organlariga, sud, huquqni muhofaza qiluvchi va nazorat organlariga, mahalliy davlat hokimiyati organlariga, boshqa davlat tashkilotlariga va xo‘jalik boshqaruvi organlariga murojaat qilishga oid konstitutsiyaviy huquqlarining so‘zsiz amalga oshirilishi uchun sharoitlar yaratish, Xalq qabulxonalariga va Virtual qabulxonaga kelib tushgan hamda tegishliligi bo‘yicha davlat organlari va xo‘jalik boshqaruvi organlariga yuborilgan murojaatlar ko‘rib chiqilishi ustidan tizimli monitoring va nazoratni amalga oshirish, Xalq qabulxonalariga va Virtual

qabulxonaga kelib to'shayotgan murojaatlarning qayd etilishi, umumlashtirilishi, tizimlashtirilishi va ko'rib chiqilishi ustidan nazorat qilinishi bo'yicha yagona elektron tizimini joriy etish va yuritish yo'li bilan murojaatlar bilan ishlashda zamonaviy-kommunikatsiya texnologiyalaridan keng foydalanish kabi vazifalar belgilangan. Shu bilan birga, "Davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari faoliyatining ochiqligi to'g'risida"gi, "Ijtimoiy sheriklik to'g'risida"gi, "Parlament nazorati to'g'risida"gi qonunlarni qabul qilinishi bilan mamlakatda parlament nazoratini amalga oshirishning hozirgi davrga – fuqarolik jamiyati va huquqiy davlatga xos bo'lgan darajaga ko'tarish dolzarb vazifaga aylangan edi. Shuning uchun ham Oliy Majlisning Inson huquqlari bo'yicha vakili (Ombudsman) yuqorida qayd etilgan qonunlarda nazarda tutilgan qonunlar ijrosi, ularning shaffofligini ta'minlash jarayonlarini parlament nazorati ostiga olishisha qator vakolatlar beradi.

Fikrimizcha, davlat va ma'muriy tuzilmalarni yanada chuqurroq isloh qilishga intilish-bu davlat apparatini modernizatsiyalashning evolutsion davomidir. Uning mohiyati davlat boshqaruvining milliy organlarini tuzish bosqichidan ularning ish faoliyatini takomillashtirish bosqichiga o'tish bilan belgilanadi. Ma'lumki, hozirgi davrda demokratik islohotlarni rivojlantirishning yangi vazifalaridan kelib chiqib, davlat boshqaruvi apparati zimmasiga o'z-o'zini takomillashtirish borasida jiddiy vazifalar yuklatilgan. Davlat, islohotlar tashabbusi bilan chiqish va ularni amalga oshirish borasidagi vazifalarni bajarar ekan, asta-sekinlik bilan umummilliy vazifalarni amalga oshiruvchi, fuqarolik jamiyatini qurishni tashkiliy jihatdan ta'minlovchi tizimga aylanib bormoqda. Shu bilan birga, boshqaruv organlari faoliyatini modernizatsiyalash borasida ham

amaliy qadamlar tashlanmoqda va qonuniy nuqtai nazardan takomillashtirilmoqda.

Boshqaruv organlarini islohotlashtirish markazda va joylarda davlat hokimiyatining yangi organlarini paydo bo'lishiga va rasmiylashuviga yordam berdi, davlat qurilishini konseptual ta'minlash sohasidagi bo'shliqni to'ldiradi, bizga meros bo'lib qolgan boshqaruv tuzilmalarining ma'lum darajada rivojlanish imkoniyatini ta'minlaydi, iqtisodiyotdagi ayrim boshqaruv organlarini davlat tasarrufidan chiqarish hamda mulkchilikning nodavlat shakllariga va amal qilish tamoyillariga asoslangan tashkilotlarni tuzish borasida qo'shimcha turtki bo'ldi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 8-sentabrdagi PF-5185-son Farmoni bilan tasdiqlangan O'zbekiston Respublikasida Ma'muriy islohotlar konsepsiyasini amalga oshirish doirasida davlat boshqaruvining 93 ta organi isloh qilinganligi, shu jumladan vazirlik va idora qayta tashkil etilganligi, 7 tasi tugatilgan, 9 tasi yangidan tashkil etildi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyev tashabbusi bilan ishlab chiqilgan 2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasida belgilangan vazifalarni so'zsiz amalga oshirish, joylarda ishlarni tashkil etish, birinchi navbatda, jamoatchilik oldida hisobot berish shakllari va uslublarini tubdan takomillashtirish, aholining hayot sifati va darajasini yuksaltirish, davlat organlari rahbarlarining mas'uliyatsizligi holatlarining yuzaga kelishiga qat'iy ravishda barham berish hamda mahalliy davlat hokimiyati organlarining tashabbuslarini har tomonlama qo'llab-quvvatlash maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyevning "Hududlarning jadal ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini ta'minlashga doir ustuvor chora-tadbirlar

to'g'risida"gi 2017-yil 8-avgustdagi PQ-3182-son qarori qabul qilindi.

Ushbu qarorga asosan hududlarni kompleks ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish bo'yicha yangicha tizim-sektorlar faoliyati yo'lga qo'yildi. Unga ko'ra, Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar, tumanlar, shaharlar hududlari tegishli Qoraqalpog'iston Respublikasi Jo'qorg'i Kengesi raisi, viloyatlar va Toshkent shahri, tumanlar (shaharlar) hokimlari, prokuratura, ichki ishlar va davlat soliq xizmati hududiy organlari rahbarlari boshchilik qiladigan kompleks ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish bo'yicha 4 ta sektorlarga bo'lindi¹. Hududlar va tumanlarni kompleks ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish bo'yicha sektorlar ishini tashkil etish "mahalla-tuman (shahar)-viloyat-respublika" sxemasiga muvofiq faoliyatini tashkil etilishi mazkur qarorda belgilab qo'yildi.

1.5. O'zbekiston Respublikasi Ma'muriy islohotlar konsepsiyasi

O'zbekiston Respublikasida Ma'muriy islohotlar konsepsiyasida davlat boshqaruvi tizimini tubdan isloh qilishning 6 ta asosiy yo'nalishi belgilab berildi.

Birinchi yo'nalish ijro etuvchi hokimiyat organlari faoliyatining institutsional va tashkiliy-huquqiy asoslarini takomillashtirishga bag'ishlangan. Mazkur sohadagi chora-tadbirlar quyidagilarni nazarda tutadi:

ijro etuvchi hokimiyat organlarini tashkil etish va tugatishning aniq mezonlari hamda tartib-taomillarini joriy qilish;
kadrlar va moddiy resurslardan oqilona foydalangan holda, ijro etuvchi hokimiyat organlarini optimallashtirish;

¹ Йил сарҳисоби. 2017 йил – шиддатли ислохотлар йили. – Т.: "Адолат", 2017. Б.96.

ijro etuvchi hokimiyat organlarining mustaqilligini oshirish hamda ularning Vazirlar Mahkamasi bilan o‘zaro hamkorlik mexanizmlarini takomillashtirish;

davlat xizmatlari ko‘rsatish tizimini izchil takomillashtirish va “Elektron hukumat” tizimini yanada keng joriy etish;

ma‘muriy adliyani rivojlantirish va murojaatlarni kollegial eshitishni joriy qilish.

Ikkinchi yo‘nalish ijro etuvchi hokimiyat organlarining vazifalarini, ularni amalga oshirish mexanizmlari va javobgarlik sohalarini aniqlashtirishni nazarda tutadi. Shu munosabat bilan quyidagi masalalar bo‘yicha chora-tadbirlar ko‘riladi:

rivojlanish dasturlarini shakllantirishda hududiy ijro etuvchi hokimiyat organlarining tashabbuskorligi va rolini oshirish;

maqsadli indikatorlarga erishishga asoslangan, barcha darajadagi ijro etuvchi hokimiyat organlari va ularning rahbarlari faoliyatini baholashning prinsipial yangi tizimini joriy qilish;

xalqaro amaliyotda muvaffaqiyatli qo‘llanilayotgan, shu jumladan, sifat menejmenti, indikativ rejalashtirish, autsorsing, kraudsorsing kabi ishni tashkil etishning zamonaviy uslublaridan foydalanish;

rivojlanish dasturlarini ishlab chiqish va ularning amalga oshirilishini monitoring qilishda jamoatchilik bilan o‘zaro hamkorlikning zamonaviy shakllarini joriy etish.

Uchinchi yo‘nalish iqtisodiyot tarmoqlariga ma‘muriy ta’sirni qisqartirish va boshqaruvning bozor mexanizmlarini kengaytirish hisoblanadi. Ushbu yo‘nalishda quyidagilar rejalashtirilmoqda:

xususiy sektor samarali faoliyat ko‘rsatayotgan sohalarda davlat ishtirokidagi tijorat tashkilotlarini tuzishni cheklash va amaldagi davlat korxonalarini qayta tashkil etish;

iqtisodiy faoliyatda davlat ishtirokining aniq bozor mexanizmlarini ishlab chiqish;

ijtimoiy-iqtisodiy masalalarni hal qilishda ijtimoiy hamda davlat-xususiy sheriklikning huquqiy va institutsional bazasini takomillashtirish;

ayrim davlat funksiyalarini xususiy sektorga o'tkazish.

To'rtinchi yo'nalishda, jumladan, quyidagilar orqali vertikal boshqaruv tizimi va ijro etuvchi hokimiyat organlari hamkorligining mexanizmlarini takomillashtirish nazarda tutilgan:

davlat boshqaruvini bosqichma-bosqich nomarkazlashtirish;

mahalliy davlat hokimiyati organlarining moliyaviy imkoniyatlarini kengaytirish, ularning roli va javobgarligini oshirish;

hududiy organlarning rahbar kadrlarini tanlash va joy-joyiga qo'yish masalalarida mahalliy davlat hokimiyati organlarining vakolatlarini kuchaytirish.

Beshinchi yo'nalish davlat boshqaruvi tizimiga strategik rejalashtirishning zamonaviy shakllari, innovatsion g'oyalar, ishlanma va texnologiyalarni joriy etish bo'yicha chora-tadbirlarni o'z ichiga olgan. Mazkur chora-tadbirlar qatorida quyidagilarni ta'kidlash lozim:

davlat xizmatlari ko'rsatish tartib-taomillarini optimallashtirish va soddalashtirishni ta'minlaydigan davlat boshqaruvining innovatsion shakllarini joriy etish;

innovatsion g'oyalar va texnologiyalarni ishlab chiqishga investitsiyalarni faol jalb etish;

zamonaviy ilmiy-tadqiqot va innovatsion yutuqlarni muvaffaqiyatli joriy qilish uchun zarur bo'lgan rivojlangan infratuzilmani yaratish;

tabiatni muhofaza qilish, resurs va energiya tejaydigan texnologiyalarni keng joriy etish.

Va nihoyat, so'nggi oltinchi yo'nalishda professional davlat xizmatining samarali tizimini shakllantirish, shuningdek, korrupsiyaga qarshi kurashishning ta'sirchan mexanizmlarini o'rnatish belgilangan. Ularga erishish uchun quyidagilar rejalashtirilgan:

davlat xizmatining shaffofligi va ochiqligini ta'minlash, aholi bilan ochiq muloqotni yo'lga qo'yishning yangi mexanizmlarini joriy etish;

davlat xizmatchilarining mehnatiga haq to'lash va ijtimoiy ta'minotining zamonaviy tizimini kiritish orqali ularning mehnat unumdorligini oshirish¹.

Bundan tashqari, Farmon bilan O'zbekiston Respublikasida Ma'muriy islohotlar konsepsiya normalarini amaliy ro'yobga chiqarish bo'yicha 40 dan ortiq aniq tadbirlarni nazarda tutuvchi "Yo'l xaritasi" tasdiqlandi.

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasida Ma'muriy islohotlar konsepsiyasini amalga oshirish bo'yicha komissiya hamda davlat boshqaruvi tizimini tanqidiy o'rganish va uni tubdan isloh qilish yuzasidan takliflar tayyorlash bo'yicha ishchi guruhlar tashkil etildi.

Komissiya ishchi guruhlar tomonidan tegishli normativ-huquqiy hujjatlar loyihalari sifatli ishlab chiqilishini tashkil etadi, shuningdek, Ma'muriy islohotlar konsepsiya va "Yo'l xaritasi"ning to'liq, o'z vaqtida va sifatli amalga oshirilishi ustidan qat'iy nazorat olib boradi.

¹ O'zbekiston Respublikasida Ma'muriy islohotlar konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida president farmoni <http://www.uza.uz/uz/documents/o-zbekiston-respublikasida-ma-muriy-islohotlar-konsepsi>

Shu bilan bir qatorda, Komissiyaga davlat boshqaruvi tizimini tanqidiy o'rganish va uni tubdan isloh qilish bo'yicha takliflar tayyorlash jadvalini tasdiqlash vazifalari yuklatildi, unga asosan 100 dan ortiq davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari faoliyatini qayta ko'rib chiqish rejalashtirildi.

Ma'muriy islohotlarning amalga oshirilishi quyidagi natijalarga erishishga qaratilgan.

1. Kutilayotgan islohotlarning to'liq amalga oshirilishini ta'minlashga, ijtimoiy-siyosiy va ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning muammolarini o'z vaqtida aniqlash va samarali hal etishga qodir bo'lgan, innovatsion rivojlanishning umumjahon tendensiyalariga javob beradigan davlat boshqaruvi tizimini yaratish, shu jumladan, quyidagilar orqali yaratish:

ortiqcha va o'ziga xos bo'lmagan vazifa, funktsiya va vakolatlarni bartaraf etish, takrorlash va parallelizmni tugatish hisobiga davlat boshqaruvi tizimini optimallashtirish hamda nomarkazlashtirish;

davlat boshqaruvini byurokrtiyadan xoli qilish va uning sarf-xarajatlarini pasaytirish, boshqaruv qarorlari qabul qilish tizimining faoliyat samaradorligini va shaffofligini oshirish;

strategik rejalashtirish, innovatsion g'oyalar, ishlanmalar va texnologiyalar tizimini joriy etish;

iqtisodiyot tarmoqlariga ma'muriy ta'sir ko'rsatishni yanada qisqartirish hamda boshqaruvning sog'lom raqobat muhitini rivojlantirish, mamlakatning investitsiyaviy jozibadorligi va aholining ishchanlik faolligini oshirishga qaratilgan bozor mexanizmlarini kengaytirish;

jamoatchilik va parlament nazoratining, eng avvalo, korrupsiya ko'rinishlarining oldini olishga qaratilgan samarali shakllarini joriy etish.

2. Fuqarolar huquq va erkinliklarini ta'minlashning ta'sirchan mexanizmlarini yaratish, ularning farovonligini va ijro etuvchi hokimiyat organlari faoliyatidan qanoatlanganlik darajasini yanada oshirish, shu jumladan, quyidagilar orqali yanada oshirish:

 davlat organlarining jismoniy va yuridik shaxslar bilan huquqiy munosabatlarini aniq tartibga solishga qaratilgan ma'muriy tartib-taomillarni takomillashtirish;

 ijro etuvchi hokimiyat organlarining qarorlari va harakatlari ustidan shikoyat qilish tartibini takomillashtirishni, jismoniy va yuridik shaxslarning murojaatlarini kollegial eshitish mexanizmlarini joriy etishni nazarda tutuvchi ma'muriy adliya tizimini rivojlantirish;

 Elektron hukumat tizimini takomillashtirish orqali davlat xizmatlari ko'rsatishning samaradorligini oshirish;

 jamiyatda qonun ustuvorligini ta'minlash, qonuniylik va huquq-tartibotni mustahkamlash.

 O'zbekiston Respublikasida Ma'muriy islohotlar konsepsiyasida nazarda tutilgan chora-tadbirlarning amalga oshirilishi, so'zsiz, innovatsion rivojlanishning zamonaviy tendentsiyalari va jahon standartlarini hisobga olgan holda davlat boshqaruvi tizimini modernizatsiya qilishga yangi kuch bag'ishlaydi.

 Umuman olganda, O'zbekiston Respublikasida ma'muriy islohotlarning amalga oshirilishi "Xalq davlat idoralariga emas, davlat idoralari xalqimizga xizmat qilishi kerak" degan ulug'vor g'oyani hayotga tatbiq etishga xizmat qiladi.

 Mamlakat taraqqiyotining zamonaviy bosqichida keng ko'lamli islohotlarning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi davlat boshqaruvining mutlaqo yangi va samarali faoliyat yurituvchi tizimini yaratishni talab qiladi.

Shu munosabat bilan mamlakatda davlat boshqaruvi tizimini tubdan takomillashtirish va modernizatsiya qilish bo'yicha salmoqli ishlar amalga oshirilmoqda.

Davlat organlari faoliyatining ochiqligini ta'minlash va davlat xizmatlari ko'rsatish tizimini takomillashtirish uchun elektron portallar va ma'lumotlar bazalari yaratildi.

Xususan, ruxsat beruvchi hujjatlar va litsenziya olishni soddalashtirish uchun www.license.gov.uz, "yagona darcha" tamoyili bo'yicha davlat xizmatlari ko'rsatishni ta'minlash uchun yagona.darcha.uz veb-saytlari yaratildi. Davlat xizmatlarini qayta ko'rib chiqish va optimallashtirish natijasida tadbirkorlik subyektlarini ro'yxatga olishning tartib-taomillari 4 marta, ro'yxatga olish uchun zarur vaqt esa 30 daqiqaga qadar qisqartirildi¹.

Shu bilan birga, so'nggi yilda amalga oshirilgan keng ko'lamli ishlarning obyektiv tahlili, davlat boshqaruvi organlari faoliyati, aholi bilan ochiq va to'g'ridan-to'g'ri muloqot natijalari mavjud muammo va kamchiliklarni tizimli hal etishga ehtiyoj vujudga kelganligini ko'rsatdi.

Bu, birinchi navbatda, quyidagi holatlarga taalluqlidir:

bir qator idoralarning vazifalari deklarativ xususiyatga egaligi va ularni amalga oshirishning tashkiliy-huquqiy mexanizmlari yetarli emasligi;

faqat holatlarni qayd etish va statistikani to'plashdan iborat bo'lib qolgan faoliyatni baholashning samarasiz tizimi va bu ko'pchilik hollarda joylardagi ishlarning haqqoniy holatini aks ettirmaydi;

hududlarni rivojlantirish dasturlarini shakllantirish va aholining eng muhim muammolarini hal qilishda mahalliy

hokimiyat organlari rolining pasayishiga olib keluvchi davlat funksiyalarining haddan tashqari markazlashtirilganligi;

byurokratlashtirish va yuqori sarf-xarajatlarga olib kelayotgan innovatsion rivojlanishning past darajasi;

xo‘jalik boshqaruvi organlari tomonidan davlatning tartibga solish va xo‘jalik funksiyalari qo‘shib olib borilishi, sog‘lom raqobat muhitining rivojlanishiga to‘sqinlik qiluvchi imtiyoz va preferentsiyalarni tanlab taqdim etish amaliyoti;

hududlarning rivojlanishiga salbiy ta’sir ko‘rsatayotgan ayrim rahbarlarda lozim darajada mas’uliyat va tashabbuskorlikning mavjud emasligi.

Ushbu kamchiliklar iqtisodiyot tarmoqlari va ijtimoiy sohani modernizatsiyalash, hududlarni har tomonlama rivojlantirish, aholining hayot darajasi va farovonligini yuksaltirish bo‘yicha davlat siyosatini muvaffaqiyatli amalga oshirishga to‘sqinlik qilmoqda.

Bu borada Davlat rahbari tomonidan qabul qilingan «O‘zbekiston Respublikasida Ma’muriy islohotlar konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida»gi Farmon 2017-2021-yillarda O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha Harakatlar strategiyasini amalga oshirishda muhim qadam hisoblanadi hamda mohiyatiga ko‘ra O‘zbekistonning davlat va jamiyat qurilishida yangi sahifani ochib beradi.

Ikkinchi yo‘nalish ijro etuvchi hokimiyat organlarining vazifalarini, ularni amalga oshirish mexanizmlari va javobgarlik sohalarini aniqlashtirishni nazarda tutadi. Shu munosabat bilan quyidagi masalalar bo‘yicha chora-tadbirlar ko‘riladi:

rivojlanish dasturlarini shakllantirishda hududiy ijro etuvchi hokimiyat organlarining tashabbuskorligi va rolini oshirish;

maqsadli indikatorlarga erishishga asoslangan, barcha darajadagi ijro etuvchi hokimiyat organlari va ularning rahbarlari faoliyatini baholashning prinsipial yangi tizimini joriy qilish;

xalqaro amaliyotda muvaffaqiyatli qo'llanilayotgan, shu jumladan, sifat menejmenti, indikativ rejalashtirish, autsorsing, kraudsorsing kabi ishni tashkil etishning zamonaviy uslublaridan foydalanish;

rivojlanish dasturlarini ishlab chiqish va ularning amalga oshirilishini monitoring qilishda jamoatchilik bilan o'zaro hamkorlikning zamonaviy shakllarini joriy etish.

Uchinchi yo'nalish iqtisodiyot tarmoqlariga ma'muriy ta'sirni qisqartirish va boshqaruvning bozor mexanizmlarini kengaytirish hisoblanadi. Ushbu yo'nalishda quyidagilar rejalashtirilmoqda:

xususiy sektor samarali faoliyat ko'rsatayotgan sohalarda davlat ishtirokidagi tijorat tashkilotlarini tuzishni cheklash va amaldagi davlat korxonalarini qayta tashkil etish;

iqtisodiy faoliyatda davlat ishtirokining aniq bozor mexanizmlarini ishlab chiqish;

ijtimoiy-iqtisodiy masalalarni hal qilishda ijtimoiy hamda davlat-xususiy sheriklikning huquqiy va institutsional bazasini takomillashtirish;

ayrim davlat funksiyalarini xususiy sektorga o'tkazish.

To'rtinchi yo'nalishda, jumladan, quyidagilar orqali vertikal boshqaruv tizimi va ijro etuvchi hokimiyat organlari hamkorligining mexanizmlarini takomillashtirish nazarda tutilgan:

davlat boshqaruvini bosqichma-bosqich nomarkazlashtirish;

mahalliy davlat hokimiyati organlarining moliyaviy imkoniyatlarini kengaytirish, ularning roli va javobgarligini oshirish;

hududiy organlarning rahbar kadrlarini tanlash va joy-joyiga qo'yish masalalarida mahalliy davlat hokimiyati organlarining vakolatlarini kuchaytirish.

Beshinchi yo'nalish davlat boshqaruvi tizimiga strategik rejalashtirishning zamonaviy shakllari, innovatsion g'oyalar, ishlanma va texnologiyalarni joriy etish bo'yicha chora-tadbirlarni o'z ichiga olgan. Mazkur chora-tadbirlar qatorida quyidagilarni ta'kidlash lozim:

davlat xizmatlari ko'rsatish tartib-taomillarini optimallashtirish va soddalashtirishni ta'minlaydigan davlat boshqaruvining innovatsion shakllarini joriy etish;

innovatsion g'oyalar va texnologiyalarni ishlab chiqishga investitsiyalarni faol jalb etish;

zamonaviy ilmiy-tadqiqot va innovatsion yutuqlarni muvaffaqiyatli joriy qilish uchun zarur bo'lgan rivojlangan infratuzilmani yaratish;

tabiatni muhofaza qilish, resurs va energiya tejaydigan texnologiyalarni keng joriy etish.

Va nihoyat, so'nggi oltinchi yo'nalishda professional davlat xizmatining samarali tizimini shakllantirish, shuningdek, korrupsiyaga qarshi kurashishning ta'sirchan mexanizmlarini o'rnatish belgilangan. Ularga erishish uchun quyidagilar rejalashtirilgan:

davlat xizmatining shaffofligi va ochiqligini ta'minlash, aholi bilan ochiq muloqotni yo'lga qo'yishning yangi mexanizmlarini joriy etish;

davlat xizmatchilarining mehnatiga haq to'lash va ijtimoiy ta'minotining zamonaviy tizimini kiritish orqali ularning mehnat unumdorligini oshirish.

Bundan tashqari, Farmon bilan O'zbekiston Respublikasida Ma'muriy islohotlar konsepsiya normalarini amaliy ro'yobga chiqarish bo'yicha 40 dan ortiq aniq tadbirlarni nazarda tutuvchi "Yo'l xaritasi" tasdiqlandi.

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasida Ma'muriy islohotlar konsepsiyani amalga oshirish bo'yicha komissiya hamda davlat boshqaruvi tizimini tanqidiy o'rganish va uni tubdan isloh qilish yuzasidan takliflar tayyorlash bo'yicha ishchi guruhlar tashkil etildi.

Komissiya ishchi guruhlar tomonidan tegishli normativ-huquqiy hujjatlar loyihalari sifatli ishlab chiqilishini tashkil etadi, shuningdek, Ma'muriy islohotlar konsepsiya va "Yo'l xaritasi"ning to'liq, o'z vaqtida va sifatli amalga oshirilishi ustidan qat'iy nazorat olib boradi.

Shu bilan bir qatorda, Komissiyaga davlat boshqaruvi tizimini tanqidiy o'rganish va uni tubdan isloh qilish bo'yicha takliflar tayyorlash jadvalini tasdiqlash vazifalari yuklatildi, unga asosan 100 dan ortiq davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari faoliyatini qayta ko'rib chiqish rejalashtirildi.

Ma'muriy islohotlarning amalga oshirilishi quyidagi natijalarga erishishga qaratilgan.

1. Kutilayotgan islohotlarning to'liq amalga oshirilishini ta'minlashga, ijtimoiy-siyosiy va ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning muammolarini o'z vaqtida aniqlash va samarali hal etishga qodir bo'lgan, innovatsion rivojlanishning umumjahon tendensiyalariga javob beradigan davlat boshqaruvi tizimini yaratish, shu jumladan, quyidagilar orqali yaratish:

ortiqcha va o'ziga xos bo'lmagan vazifa, funktsiya va vakolatlarni bartaraf etish, takrorlash va parallelizmni tugatish

hisobiga davlat boshqaruvi tizimini optimallashtirish hamda nomarkazlashtirish;

davlat boshqaruvini byurokrtiyadan xoli qilish va uning sarfxarajatlarini pasaytirish, boshqaruv qarorlari qabul qilish tizimining faoliyat samaradorligini va shaffofligini oshirish;

strategik rejalashtirish, innovatsion g'oyalar, ishlanmalar va texnologiyalar tizimini joriy etish;

iqtisodiyot tarmoqlariga ma'muriy ta'sir ko'rsatishni yanada qisqartirish hamda boshqaruvning sog'lom raqobat muhitini rivojlantirish, mamlakatning investitsiyaviy jozibadorligi va aholining ishchanlik faolligini oshirishga qaratilgan bozor mexanizmlarini kengaytirish;

jamoatchilik va parlament nazoratining, eng avvalo, korrupsiya ko'rinishlarining oldini olishga qaratilgan samarali shakllarini joriy etish.

"Elektron hukumat" tizimini takomillashtirish orqali davlat xizmatlari ko'rsatishning samaradorligini oshirish;

jamiyatda qonun ustuvorligini ta'minlash, qonuniylik va huquq-tartibotni mustahkamlash.

O'zbekiston Respublikasida Ma'muriy islohotlar konsepsiyada nazarda tutilgan chora-tadbirlarning amalga oshirilishi, so'zsiz, innovatsion rivojlanishning zamonaviy tendensiyalari va jahon standartlarini hisobga olgan holda davlat boshqaruvi tizimini modernizatsiya qilishga yangi kuch bag'ishlaydi.

Umuman olganda, O'zbekiston Respublikasida ma'muriy islohotlarning amalga oshirilishi "Xalq davlat idoralariga emas, davlat idoralari xalqimizga xizmat qilishi kerak" degan ulug'vor g'oyani hayotga to'liq tatbiq etishga xizmat qiladi.

Mavzu yuzasidan nazorat savollari

1. Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasining Harakatlar strategiyasidan farqli tomonlari nimada edi?
2. “2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasini tasdiqlash haqida”gi O‘zbekiston Prezidentining farmoni haqida tushuntiring.
3. Mahalla institutini takomillashtirish borasida mavjud qonun hujjatlari haqida nimalar bilasiz?
4. Mamlakatimizda yangi islohotlar bosqichida “Ma’muriy islohotlar” Konsepsiyasining o‘rni.
5. Yangi taraqqiyot bosqichida fuqarolarning murojaatlari borasida huquqiy asos takomillashtirilishi
6. Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi maqsadlarida ixcham va professional davlat boshqaruvi borasida qanday muhim islohotlar belgilangan?
7. “Elektron hukumat” tushunchasi va “Elektron hukumat ro‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Qonuni haqida nimalar bilasiz?
8. “Jismoniy va yuridik shaxslarning murojaatlari bilan ishlash tizimini tubdan takomillashtirishga doir chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi Prezident farmonini izohlang.
9. “Ma’muriy islohotlar konsepsiyasi”da davlat boshqaruvi tizimini tubdan isloh qilishning oltita ta asosiy yo‘nalishlarini sanab o‘ting.
10. Yangi tahrirdagi O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasida davlat xizmatlariga qabul qilish va “Davlat xizmati to‘g‘risida”gi qonunda bu bo‘yicha qanday normalar belgilangan?

Mavzu yuzasidan test savollari

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev BMT Bosh Assambleyasining qaysi sessiyasida bir qator global va mintaqaviy tahdidlarni sanab o'tib, Orolning qurigan tubida BMTning Ekologik texnologiyalar va innovatsiyalar markaziga aylantirish bo'yicha taklifini kiritgan edi?

A. 75-sessiyasida B. 74-sessiya C. 76-sessiyada D. 77-sessiyada

2. O'tgan yangilanayotgan besh yillik davr mobaynida davlat dasturi asosida nechta uy-joy barpo etildi.

A. 140 ming B. 150 ming C. 153 ming D. 148 ming

3. O'tgan yangilanayotgan besh yillik davr mobaynida davlat dasturi asosida yiliga o'rtacha nechta uy-joy barpo etildi. A. 35 ming B. 30 ming C. 31 ming D. 29 ming

4. O'zbekiston Respublikasi sud tizimi – Konstitutsiyaviy sud, Oliy sud va uning tarkibida harbiy sudlar, fuqarolik, jinoyat, iqtisodiy va ma'muriy sudlar to'la – to'kis tashkil etildi. O'zbekiston Respublikasi Sudyalar Oliy kengashi tuzildi, sudyalik lavozimiga qanday muddatga tayinlash (saylash) tartibi joriy qilindi?

A. muddatsiz davrga B. 5 yilga C. 7 yilga D. 12 yilga

5. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining qaysi moddasiga muvofiq davlat hokimiyatining tizimi – qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyatiga bo'linsada, ularning biri ikkinchisidan ajralgan holda ish yuritmaydilar. Davlat hokimiyati tizimining bo'linish prinsipiga asoslanishi, hokimiyatni o'ta markazlashtirishdan, uni yagona yuqori mansab egasi qo'lida bo'lishidan saqlaydi, bitta hokimiyatning o'zboshimchalik bilan ish yuritishiga yo'l qo'ymaydi. A. 11 B. 12 C. 13 D. 14

6. Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasining qaysi maqsadi doirasida muhim amaliy ishlar “Ezgulik va insonparvarlik tamoyiliga asoslangan “Harakatlar strategiyasidan — taraqqiyot strategiyasi sari” g‘oyasini keng targ‘ib etish orqali jamiyatda sog‘lom dunyoqarash va bunyodkorlikni umummilliy harakatga aylantirish” maqsadi belgilangan.

A. 71 B. 72 C. 73 D. 74

7. “O‘zbekiston xalqaro jarayonlarga tobora faolroq kirib bormoqda, global va mintaqaviy kun tartibini shakillantirishda dadil qatnashib, o‘z salohiyatidan jahon hamjamiyatining ko‘p tomonlama tuzulmasi doirasida maqsadli foydalanishga kirishdi. Shunday yondashuv tufayli O‘zbekistonning obro‘si va nufuzi ortib bormoqda”- kimga tegishli?

A. Shavkat Mirziyoyev B. Islom Karimov C. Muhammad Ismoil Xon D. Vladimir Putin

8. O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senatining qaysi yalpi majlisida “O‘zbekiston Respublikasining Mudofaa doktrinasi to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasining qonuni senatorlar tomonidan ma’qullandi va 2018-yil 9-yanvar kuni mazkur qonun tasdiqlandi.

A. 11 B. 12 C. 13 D. 14

9. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining "2017 — 2020 yillarda shaharlarda arzon ko‘p kvartirali uylarni qurish va rekonstruktsiya qilish dasturini samarali amalga oshirish borasidagi qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida"gi PQ-2728-sonli qarori qachon qabul qilingan?

A. 2017 yil 13-yanvar B. 2018 yil 9-yanvar C. 2017 yil 17-yanvar D. 2018 yil 27-yanvar

10. “Hududlarning jadal ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini ta’minlashga doir ustuvor chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi 2017-yil 8-avgustda qabul qilingan qarori qaysi edi?

B. A. PQ-3182-son B. PQ-3180-son C. PQ-3183-son D. PQ-3185-son.

Mavzu yuzasidan kazusga o‘z fikr-mulohazangizni bildiring

 1. 2020-yil 30-iyun kunidagi Prezidentning PF-5016 sonli farmoni bilan Yoshlar ishlari agnligi tashkil etildi. 2017-yil 30-iyun kuni esa Yoshlar ittifoqi tashkil qilindi. 2022-yil 19-yanvardagi PQ 92-sonli farmon bo‘yicha mahallalarda yoshlar yetakchilari lavozimlari tashkil qilindi. Ohirgi yillarda Yoshlar ittifoqi tomonidan amalga oshirilayotgan loyihalar cheklanib qoldi va bu yetakchilar nimagadir yoshlarni o‘z atrofida birlashtira olmayapti. Ushbu muammolarni bartaraf qilish bo‘yicha hozirda qanday amaliy choralar qilinmoqda va qilinishi zarur?

1.1-mavzu yuzasidan mustaqil ishlash uchun pintbord jadval

№	Javoblar	2022 y 28-yanvarda	Ixcham, professional boshqaruv	2017-2021 yillarda 300 ta	2022-yil 1-mart	12-maqsadni mohiyati	Elektron hukumat	Ombudsman bu	2017-yil 8-sentabr	Ma'muriy islohotlar bu	2022 yil 21-dekabr	2-maqsadning mohiyati
1.												
2.												
3.												
4.												
5.												
6.												
7.												
8.												
9.												
10.												

II BOB. MAMLAKATIMIZDA ADOLAT VA QONUN USTUVORLIGI TAMOYILLARINI TARAQQIYOTNING ENG ASOSIY VA ZARUR SHARTIGA AYLANTIRISH

2.1. Sud hokimiyatining chinakam mustaqilligini ta'minlash, sud tizimini demokratlashtirish

Sud hokimiyatining chinakam mustaqilligini, fuqarolar huquq va erkinliklarining ishonchli himoyasini ta'minlash hamda odil sudlovga erishish orqali sudning nufuzini oshirish va xalqning sudga bo'lgan ishonchini mustahkamlash sud – huquq tizimini isloh qilish sohasida davlat siyosatining asosiy ustuvor yo'nalishlari hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev 2018-yil 28-dekabr kuni Parlamentga qilgan Murojaatnomasida ta'kidlaganidek, "...yurtimizda so'nggi yillarda qonun ustuvorligini ta'minlash va sud-huquq sohasini takomillashtirish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Bu o'zgarishlar inson huquqlari va erkinliklarini ta'minlash va odil sudlovga erishish, huquqni muhofaza qilish idoralari faoliyatini takomillashtirishga qaratilgan". O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasida inson, uning hayoti, erkinligi, sha'ni, qadr – qimmat va boshqa daxlsiz huquqlari oliy qadriyat hisoblanishi mustahkamlanib qo'yilgan (13-modda). Ijtimoiy qadriyatlarning davlat foydasini emas, balki inson foydasini ko'zlab o'zgartirilishi jamiyat tomonidan to'la qo'llab – quvvatlanadi. Zero, hokimiyatning qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyatiga bo'linishi tamoyilining Konstitutsiyamizda belgilanganligi (11-modda) mustaqilligimizning eng muhim yutuqlaridan biri hisoblanadi. Ta'kidlash kerakki, faqat shunday

umum e'tirof etilgan, jahon tajribasida sinovdan o'tgan demokratik yo'l bilangina odil sudlov lozim darajada amalga oshirilishi, Konstitutsiyaga va inson huquqlari to'g'risidagi xalqaro hujjatlarga so'zsiz rioya etilishi, ijtimoiy adolat, fuqarolar tinchligi va totuvligini ta'minlash, qonuniylik va huquqiy tartibotning mustahkamlanishiga erishish mumkin.

Sud hokimiyatining tashkil etilishi va amal qilishi asoslarini belgilovchi qonunlarning qabul qilinishi so'zsiz jamiyatni demokratlashtirish borasidagi jiddiy yutuqlar sirasiga kiradi. Ular jumlasiga O'zbekiston Respublikasining "Sudlar to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyaviy sudi to'g'risida"gi Qonunlari, Fuqarolik, Fuqarolik protsessual, Iqtisodiy protsessual, Jinoyat, Jinoyat protsessual, Ma'muriy javobgarlik, Ma'muriy sud ishlarini yuritish to'g'risidagi kodekslar va boshqa qonun hujjatlari hamda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining tegishli Farmonlari va qarorlarini kiritish mumkin. Sud hokimiyatining yagonaligi, sudyalarning mustaqilligi, sud korpusining shakllantirilishini belgilaydigan huquqiy qoidalar, shuningdek sudlar faoliyatini moliyalashtirish va moddiy – texnika masalalari ayni shu hujjatlarda bayon qilingan. Protsessual kodekslarda esa huquqiy demokratik davlat barpo etish sharoitida odil sudlovni amalga oshirish tamoyillari, sud ishlarini xalqaro andozalarga muvofiq tarzda yuritish qoidalari, ya'ni sud ishlarini yuritishda tortishuv, aybsizlik prezumpsiyasi, protsessda tomonlar tengligi kabi tamoyillar o'z aksini topdi. Sudyalar korpusini shakllantirish tizimini sud hokimiyatining mustaqilligi prinsipiga to'liq moslashtirish, bu jarayonda keng jamoatchilik ishtirokini ta'minlash, ichki ishlar vaziri, Milliy gvardiya qo'mondoni va Bosh prokurorning respublika hududlariga shaxsan mas'ul etib tayinlanishi, "mahalla posboni" lavozimi tugatilib, uning o'rniga

profilaktika inspektorining jamoat tartibini saqlash bo'yicha o'rinbosari lavozimi joriy etilishi, jinoyat qonunchiligini yanada takomillashtirish va liberallashtirish maqsadida jinoyat va jinoyat-protsessual kodekslarining yangi loyihalarini tayyorlash borasida amalga oshirilayotgan keng ko'lamli ishlar sud-huquq sohasidagi islohotlarning izchilligi va qat'iyligidan dalolatdir.

O'tgan davr mobaynida sud tizimi faoliyati samaradorligini oshirish, sudyalarni tanlash va joy – joyiga qo'yish tartibini takomillashtirish, har bir ish bo'yicha qonuniy, asoslantirilgan va adolatli sud qarori chiqarilishini ta'minlashga qaratilgan kompleks chora – tadbirlar amalga oshirildi. Xususan, O'zbekiston Respublikasi sud tizimi – Konstitutsiyaviy sud, Oliy sud va uning tarkibida harbiy sudlar, fuqarolik, jinoyat, iqtisodiy va ma'muriy sudlar to'la – to'kis tashkil etildi. O'zbekiston Respublikasi Sudyalar Oliy kengashi tuzildi, sudyalik lavozimiga muddatsiz davrga tayinlash (saylash) tartibi joriy qilindi. Ta'kidlash joizki, barcha toifadagi sud ishlarini sayyor sud majlislarida ko'rib chiqish amaliyotining kengaytirilganligi aholi bilan ochiq muloqotni yo'lga qo'yish va sud hokimiyatining ochiqqligini oshirish yo'lida ko'rilgan muhim chora bo'ldi. Sudyalar tomonidan aholi bilan ochiq muloqotlar tashkil etilayotgani, mahalla, korxona va tashkilotlarda sayyor sud majlislari o'tkazish yo'lga qo'yilgani tizimning ochiqqligini ta'minlash bilan birga, aholining sud tizimiga, adolatga, davlatga ishonchini oshirishga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, sud hokimiyati organlari faoliyatining tahlili ular zimmasiga yuklatilgan vazifalarni samarali amalga oshirishga to'sqinlik qilayotgan qator muammo va kamchiliklarni aniqlash va bartaraf etishga qaratilgan chora – tadbirlar rejasini ishlab chiqish uchun asos bo'ladi.

Sud hokimiyati organlarining xususiyatlari shundaki, ular konstitutsiyaga asosan (Yangi tahrirdagi Konstitutsiyaning 130-moddasi), qonun chiqaruvchi va ijro etuvchi hokimiyatlardan, siyosiy partiyalardan, boshqa jamoat birlashmalaridan mustaqil holda ish yuritadi. Lekin, bu davlat hokimiyati tizimiga kirgan har bir hokimiyat amaliy ish yuritishda qarama – qarshi ish olib borishi mumkin, degan ma’noni anglatmaydi.

O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 11-moddasiga muvofiq davlat hokimiyatining tizimi – qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyatiga bo‘linsada, ularning biri ikkinchisidan ajralgan holda ish yuritmaydilar. Davlat hokimiyati tizimining bo‘linish prinsipiga asoslanishi, hokimiyatni o‘ta markazlashtirishdan, uni yagona yuqori mansab egasi qo‘lida bo‘lishidan saqlaydi, bitta hokimiyatning o‘zboshimchalik bilan ish yuritishiga yo‘l qo‘ymaydi.

O‘zbekiston Respublikasi “Sudlar to‘g‘risida”gi qonunining 2 – moddasida ko‘rsatilganidek, sud o‘z faoliyatini mustaqillik, sudyalarning mustaqilligi va faqat qonunga bo‘ysunishi prinsplari asosida amalga oshiradi. Sudyalarning odil sudlovni amalga oshirish borasidagi faoliyatiga biron – bir tarzda aralashishga yo‘l qo‘yilmaydi va bunday aralashuv qonunga muvofiq javobgarlikka sabab bo‘ladi.

Bugungi kunda sud hokimiyati davlat hokimiyatining mustaqil tarmog‘i ekanligi to‘g‘risidagi nuqtai – nazar to‘la qaror topdi. Huquqiy davlat g‘oyasining e’lon qilinishi, O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida sud hokimiyati davlat hokimiyatining alohida va mustaqil tarmog‘i sifatida e’tirof qilinganidan keyingina qonunlarda o‘z aksini topgan muayyan nazariy baza yaratildi.

Shaxsning huquqlarini himoya qilish muammolari bilan bevesta bog‘liq bo‘lgan sud nazorati g‘oyasi, shubhasiz, ma‘naviy jihatlarga ega bo‘lib, o‘z ildizlari bilan teran o‘tmishga singib ketadi. Hokimiyat bo‘linishi haqidagi ta‘limot amalda dunyodagi barcha demokratik rivojlangan mamlakatlarning konstitutsiyaviy qonunchiligida va davlat qurilishida mujassam bo‘lgan.

O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida sud hokimiyatiga maxsus bob bag‘ishlangan bo‘lib, unda “sud hokimiyati” atamasi sud tizimining tashkil etilishi va sudlar faoliyatining tamoyillarini qamrab oladigan qator asosiy qoidalar orqali ochib beriladi.

Fanda sud hokimiyatining ta‘rifi bo‘yicha ikkita asosiy yondoshuv mavjud bo‘lib, birinchi konsepsiyaga ko‘ra, “sud hokimiyati qonunga bo‘ysundirilgan va sud ishlarini yuritish tartibida qonunni qo‘llashga da‘vat etilgan organlar tizimini tashkil qiladi” deyilsa, “ikkinchisida” sud hokimiyatini sud ishlarini ko‘rib chiqish bilan bog‘liq faoliyat sifatida talqin etiladi. Muhimi, har ikkala konsepsiyada sud hokimiyatini ifodalovchi uzviy birlikdagi ikkita asosiy jihat ajratib ko‘rsatiladi.

O‘zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumi sud hokimiyati tushunchasiga birinchi marta quyidagicha ta‘rif beradi: ”Sud hokimiyati – bu sudlarning O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi va qonunlari ustuvorligi prinspiga so‘zsiz rioya qilish asosida jinoiy, fuqarolik, xo‘jalik ishlarini va ma‘muriy huquqbuzarlik to‘g‘risidagi ishlarni ko‘rish bo‘yicha vakolatidir”¹.

“Oliy sud Plenumi ta‘rifida sud hokimiyatining muhim funksiyalari qayd etilgan bo‘lsada, ...O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyaviy sudiga yuklangan konstitutsiyaviy nazoratni amalga oshirish o‘z aksini topmagan” deb, ba‘zi protsessualchi olimlar yuqorida keltirilgan ta‘rifga qo‘shimcha tarzda

¹Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленуми қарорларининг тўплами. 1991-1997. – Т.: “Шарқ”, 1997. – Б. 5-6.

“O‘zbekiston Respublikasida sud hokimiyati davlat hokimiyatining bir tarmog‘i sifatida inson va fuqaro huquqlari va erkinliklarini himoya qilishga doir davlat faoliyatining ham ma‘nosi va mazmunini belgilab beradi” degan ta‘rifni keltiradilar¹.

Mazkur ta‘rif “sud hokimiyati” atamasiga singdirilgan teran mazmunni hozirgi davr, ya‘ni O‘zbekiston Respublikasi sud tizimi oldida turgan g‘oyat katta ahamiyatga ega vazifa – davlat organlarini inson huquqlarini hurmat qilishga majbur etish, huquqiy me‘yorlarni real huquq va majburiyatlarga aylantirish, davlatning inson oldidagi o‘z vazifalarini bajarishini ta‘minlash nuqtai – nazaridan to‘liq ochib beradi. Zero, sud hokimiyati alohida qonun hujjatlarida belgilangan, bir necha ko‘rinishlarda (konstitutsiyaviy, fuqarolik, iqtisodiy, harbiy, jinoiy va ma‘muriy) qaror topgan tartib – qoidalar asosida faqat maxsus ta‘sis etilgan davlat organlari -sudlar tomonidan amalga oshiriladi. Ularning asosiy maqsadi - qonuniy, asoslantirilgan va adolatli yechimga erishilishini ta‘minlashdan iborat.

1993-yil 6-mayda qabul qilingan “O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyaviy sudi to‘g‘risida”gi Qonun² Konstitutsiyaviy sudning faoliyatini tashkil qilish masalalariga bag‘ishlangan ilk hujjat bo‘lgan.

Umumiy yurisdiksiya sudlari, shuningdek xo‘jalik (hozirda iqtisodiy) sudlarining faoliyati dastlab O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi tomonidan 1993-yil 2-sentabrda qabul qilingan “Sudlar to‘g‘risida”gi Qonun³ bilan tartibga solingan. Ushbu huquqiy hujjatda sud tizimining tashkiliy asoslaridan tashqari

¹ Ўзбекистонда суд ҳокимияти: Ислохотлар даври/ Муаллифлар: А.А.Полвонзода, Ғ.А.Абдумажидов ва бошқ. – Т.: “Адолат”, 2002. – Б. 14 – 15.

² Мазкур Қонун Ўзбекистон Республикасининг 2017-йил 31-майдаги ЎРҚ – 434-сонли “Ўзбекистон Республикасининг Конституциявий суди тўғрисида”ги Конституциявий қонунига асосан ўз кучини йўқотган.

³ Мазкур Қонунга ўзгартиришлар ва қўшимчалар киритилиб, 2000 йил 14 декабрь 162-II сон Ўзбекистон Республикасининг “Судлар тўғрисида”ги янги таҳрири қабул қилинди.

demokratik huquqiy davlatning faoliyat ko'rsatishini ta'minlashning zaruriy sharti sifatida sudyalarning mustaqilligi kafolatlari belgilab qo'yilgan.

Inson huquqlari va manfaatlarini himoya qilishga qaratilgan faoliyatni amalga oshiradigan sud hokimiyatining shakllantirilishi, davlatda ijtimoiy barqororlik va qonunchilikning ta'minlanishi, "O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyaviy sudi to'g'risida"gi, "Sudlar to'g'risida"gi Qonunlarning qabul qilinishi O'zbekiston Respublikasida sud islohoti ilk bosqichining asosiy mazmunini tashkil etdi.

Sud hokimiyatining chinakam mustaqilligini ta'minlash va sud organlarining nufuzini oshirishga qaratilgan islohotlarning dastlabki bosqichida sud tuzilishiga oid asosiy tamoyillarining hozirgi zamon andozalariga va xalqaro huquq me'yorlariga mos bo'lishiga erishildi. Unda, sud ishlarini yuritish, aybsizlik prezumpsiyasi, tortishuv jarayoni, himoya huquqi singari muhim tamoyillar mustahkamlandi, sudning demokratizmi, obyektivligi, har qanday fuqaroning sudga murojaat qilish imkoniyati kengaytirildi.

Shuni alohida ta'kidlash o'rinliki, sud hokimiyati sohasidagi chuqur tub o'zgarishlar birinchi va ikkinchi avlod qonunlari qatorida qabul qilingan O'zbekiston Respublikasining Jinoyat, Ma'muriy javobgarlik, Fuqarolik kodekslari, "Fuqarolarning huquqlari va erkinliklarini buzadigan xatti – harakatlar va qarorlar ustidan sudga shikoyat qilish to'g'risida"gi, "Advokatura to'g'risida"gi va boshqa qonunlar muhim ahamiyat kasb etdi va sud – huquq tizimini qayta qurish sud hokimiyatining mustaqilligini ta'minlash, sudning jamiyat va davlatdagi o'rnini belgilash va sud tizimini demokratlashtirish asoslarini yaratish jarayonida zaruriy qadam bo'ldi.

Hozirgi kunda axborot kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) hayotimizning har bir sohasiga keng kirib kelib, mamlakatimizning iqtisodiy va ma'naviy yo'nalishlarini jadal sur'atda rivojlantirmoqda.

Bu boradagi keng ko'lamli ishlar sud tizimida ham O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012-yil 21-martda qabul qilingan "Zamonaviy axborot – kommunikatsiya texnologiyalarini yanada joriy etish va rivojlantirish chora – tadbirlari to'g'risida"gi Qarori va Vazirlar Mahkamasining 2012-yil 10-dekabrda qabul qilingan "Sudlar faoliyatiga zamonaviy axborot – kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish chora – tadbirlari to'g'risida"gi qarori bilan tasdiqlangan Sudlar faoliyatiga zamonaviy axborot – kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish dasturi doirasida boshlanib, izchillik bilan bosqichma – bosqich davom etib kelmoqda.

kompyuter texnikasidan foydalanish samaradorligini oshirish, sudlarda axborot tizimlari va resurslarini yaratish, tadbirkorlik subyektlari va aholiga ko'rsatiladigan interfaol xizmatlar ko'lamini kengaytirish va sifatini yaxshilash borasida davomli ishlar olib borilmoqda. Ushbu huquqiy hujjatlar ijrosi bo'yicha, shuningdek, umumiy yurisdiksiya sudlari faoliyatiga zamonaviy AKTni joriy etishning konseptual yo'nalishlari va maqsadli ko'rsatkichlari belgilab olindi hamda O'zbekiston Respublikasi umumiy yurisdiksiya sudlarida AKT joriy qilish dasturi huquqiy asos sifatida qabul qilindi.

O'tgan davrda ushbu dastur asosida Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini rivojlantirish vazirligi bilan hamkorlikda quyi sudlarda mahalliy hisoblash tarmoqlarini tashkil etish va ularni korporativ tarmoqqa birlashtirish borasida zarur texnik hujjatlar ishlab chiqildi.

Qog‘ozsiz va avtomatlashtirilgan ish jarayonlariga bosqichma – bosqich o‘tish yo‘li bilan sud ishlarini yuritishning tezkorligini ta‘minlash choralari ko‘rilmoqda. Bu borada fuqarolar uchun ma‘lumotlar almashishining elektron vositalari orqali ariza, da‘vo arizasi, iltimosnoma va ularga ilova qilinadigan hujjatlar bilan birgalikda sudga murojaat qilish amalga oshirilmoqda.

Xususan, “O‘zbekiston qonun ustuvorligi yo‘lida hamkorlik” qo‘shma loyihasi doirasida yaratilgan “E - SUD” milliy elektron sudlov tizimining sud buyrug‘ini chiqarish bo‘yicha dastlab namuna sifatida Zangiota, Yuqori Chirchiq, Bekobod tumanlararo sudlari, Toshkent shahri fuqarolik ishlari bo‘yicha Yakkasaroy, Mirzo Ulug‘bek, Mirobod, Shayxontohur va Uchtepa tumanlararo sudlarida, bugungi kunda esa respublikamizning barcha sudlarida samarali faoliyat yuritmoqda.

2015-yil 9-iyunda qabul qilingan “O‘zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga o‘zgartish va qo‘shimchalar kiritish, shuningdek, ayrim qonun hujjatlarini o‘z kuchini yo‘qotgan deb topish to‘g‘risida”gi Qonunga asosan, amalda O‘zbekiston Respublikasi Fuqarolik protsessual kodeksining 39 ta moddasiga o‘zgartish va qo‘shimchalar kiritildi va 2016-yilning 1-yanvaridan boshlab fuqarolik ishlari bo‘yicha sudlarga elektron shaklda murojaat qilish tartibi belgilandi. Natijada fuqarolar tomonidan fuqarolik ishlari bo‘yicha sudlarga elektron shaklda murojaat qilish, sudlar esa, chaqiruv qog‘ozlari, qaror nusxalari va boshqa sud hujjatlarini elektron shaklda yuborish imkoniyatiga ega bo‘ldi¹.

“E - SUD” milliy elektron axborot sudlov tizimini sudlar faoliyatiga yanada jadal sur‘atlarda joriy etish va undan samarali

¹ <http://portal.guldu.uz/download-edfiles-5119.doc>

foydalanishni ta'minlash maqsadida O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi Rayosatining 2016-yil 28-yanvardagi "Fuqarolik ishlari bo'yicha Respublika sudlarida elektron aloqa vositalaridan foydalangan holda berilgan murojaatlarning ko'rib chiqilishini ta'minlash hamda Toshkent shahar va Toshkent viloyat sudlarida "E - SUD" milliy elektron sudlov axborot tizimidan foydalanishni yo'lga qo'yish to'g'risida"gi qarori qabul qilindi.

Ta'kidlash o'rinliki, ushbu tizim (www.esud.uz) jismoniy va yuridik shaxslarning sudlarga murojaat qilish jarayonini tezlashtirish va sudlarda ishlarni ko'rish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Sudlar faoliyatiga zamonaviy AKT ning izchil joriy qilinishi, hech shubhasiz, inson huquqlari, erkinliklari hamda qonuniy manfaatlarini sud orqali himoya qilish imkoniyatlarini yanada kengaytiradi.

2017-yil 30-avgust kuni O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan imzolangan "Sudlar faoliyatiga zamonaviy axborot – kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish chora – tadbirlari to'g'risida"gi PQ№ 3250 – son qarordan ko'zda tutilgan asosiy maqsad sudlar faoliyati ochiqligi, shaffofligi va tezkorligini ta'minlashdan iborat bo'lib, sudlarda ishlarning o'z vaqtida ko'rilishi ustidan samarali nazorat tizimini yaratish maqsadida ularning ishini avtomatlashtirish va faoliyati haqidagi ma'lumotlarni tizimlashtirishni nazarda tutadi.

Shuningdek, sudlarda ish ko'rilishi samaradorligini ta'minlovchi axborot tizimlari va resurslarini takomillashtirish, sudlar tizimida axborot xavfsizligi va xavfsiz elektron hujjat aylanishini ta'minlash, sudyalarning va sud xodimlarining kompyuter savodxonligi va o'z ishida axborot – kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish darajasini oshirishga alohida e'tibor qaratilgan.

Mazkur qaror bilan 2017-2020 yillarda sudlar faoliyatiga zamonaviy axborot – kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish navbatdagi yangi dasturi tasdiqlandi. Dasturning amaliy ijrosi doirasida 2018-yil sentabridan O‘zbekiston Respublikasi Oliy sudining yangi rasmiy veb – sayti, undagi interaktiv xizmatlar yaratildi, www.sud.uz, www.oliysud.uz va www.supcourt.uz manzillari bo‘yicha sayt joylashtirildi. Endilikda ushbu tizim orqali fuqarolik ishlari bo‘yicha sudlarga elektron murojaat qilish bilan birga sud majlislarining jadvali, kuni va vaqtidan elektron tarzda xabardor bo‘lish, barcha sud qarorlari bilan tanishish mumkin.

O‘zbekistonda ilk marotaba doimiy ishlovchi sud majlislarining onlayn translatsiyasi joriy etildi. Bu holat ayni sud jarayonini Oliy sudning veb – sayti orqali to‘g‘ridan – to‘g‘ri kuzatib borish imkoniyatini beradi. Hozirda ushbu tizim sinov tariqasida O‘zbekistonning chekka hududlari bo‘lgan Xorazm, Surxondaryo va Namangan viloyatlaridagi 12 ta sudga o‘rnatildi va ishga tushirildi. 2018-yilning oxiriga qadar 22 ta, 2019-yil 100 dan ortiq sud onlayn translatsiya tizimida o‘tkazildi.

Xalqaro ekspertlar ushbu jihatga alohida e‘tibor qaratib, O‘zbekistonda ishlab chiqilgan davlat boshqaruviga AKTni keng joriy qilish, “elektron hukumat” va elektron hujjat aylanishi tizimlarini rivojlantirishga qaratilgan me‘yoriy – huquqiy bazaga yuksak baho berdi. Shu munosabat bilan AKT sohasida amalga oshirilayotgan chora – tadbirlar sudlarni to‘liq axborotlashtirish uchun zarur sharoit yaratayotgani va bu, o‘z navbatida, mamlakatimizda elektron sudlovni tatbiq etishni jadallashtirish imkonini beradi. Odil sudlovning ochiq – oshkoraligi va undan foydalanish imkoniyatini ta‘minlash elektron sudlov tizimini joriy qilish hamda sud faoliyatini AKT bilan to‘liq jihozlash borasidagi

ishlarning asosiy samarasidir. Bu prinsplarning hayotga tatbiq etilishi sud axborotidan foydalanish huquqini ta'minlash bilan chambarchas bog'liqdir.

Sud jarayonlarini boshqarish bo'yicha ishonchli elektron tizimlarni ishlab chiqilayotganligi va joriy etilayotganligi samarali, zamonaviy hamda hisob beruvchi sud tizimini shakllantirishda, eng muhimi, ishlarni sudda oshkor ko'rib chiqish prinspini, axborot ochiqligi, odil sudlovdan foydalanish va uning oshkoraligini ta'minlashda texnologik asosdir.

2.2. Fuqarolarning huquq va erkinliklarini ishonchli himoya qilish kafolatlarini ta'minlash. Ma'muriy, jinoyat, fuqarolik va iqtisodiy qonunchilikni takomillashtirish

Mustaqillik yillarida sud – huquq sohasini izchil demokratlashtirish va erkinlashtirish, sud hokimiyati mustaqilligini mustahkamlash, fuqarolar huquq hamda erkinliklarini himoya qilish tizimi samaradorligini oshirish bo'yicha ulkan ishlar qilindi. Xalqaro normalarga mos soha qonunchiligi shakllantirilib, muntazam takomillashtirib borildi. Aytish mumkinki, mazkur yo'nalishdagi deyarli barcha normativ – huquqiy hujjatlar bilan tasdiqlangan chora – tadbirlar dasturlarida, avvalambor, inson fuqaro huquq va erkinliklari u qanday maqomda faoliyat ko'rsatishidan qat'iy – nazar, birlamchi ekanligi, ularning manfaatlarini himoya qilish va bunda, sud organlarining roli hamda mas'uliyatini oshirishga alohida e'tibor qaratilganligini ko'rish mumkin.

Bugungi kunda bizning huquqiy doktrinamiz demokratik tamoyillarga asoslangan bo'lib, eng avvalo, O'zbekiston Konstitutsiyasi talablariga ko'ra inson huquqlari ustuvorligini ta'minlaydi, har bir shaxsga o'z huquq va erkinliklarini sud orqali

himoya qilish davlat organlari, mansabdor shaxslar, jamoat birlashmalarining g‘ayriqonuniy xatti –harakatlari ustidan sudga shikoyat qilish huquqini kafolatlaydi¹.

Konstitutsiyaning ushbu qoidasi umume’tirof etilgan xalqaro me’yorlarga mos keladi. Xususan, “Inson huquqlari Umumjahon Deklaratsiyasining 8-moddasida aytilganidek:” “Har bir inson unga konstitutsiya yoki qonunlari taqdim etgan asosiy huquqlari buzilgan hollarda bunday huquqlarning vakolatli milliy sudlar tomonidan samarali qayta tiklanishini talab qilish huquqiga egadir”. Bundan tashqari, xalqaro me’yorlar davlatlarning sud himoyasida bo‘lish imkoniyatlarini rivojlantirish borasidagi burchini ham ko‘rsatib o‘tadi (“Fuqarolik va siyosiy huquqlar to‘g‘risida”gi Xalqaro Paktning 2-moddasi).

Odil sudlovni amalga oshirish sifatini yaxshilash, fuqarolarning huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlari himoyasi kafolatlarini kuchaytirish maqsadida, shuningdek, 2017-2021 yillarda O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha Harakatlar strategiyasiga muvofiq, birinchidan, sud organlari faoliyatining shaffofligini yanada ta’minlash, aholi bilan ochiq muloqotni kengaytirish va odil sudlovni amalga oshirishda jamoatchilik roli kuchaytirildi;

ikkinchidan, O‘zbekiston Respublikasi Oliy sudi veb – saytida sud qarorlarini tizimli ravishda e’lon qilish tartibi joriy etildi;

uchinchidan, sudlar faoliyati to‘g‘risida har chorakda viloyat sudlari raislari va ularning o‘rinbosarlari tomonidan muntazam – ravishda brifinglar o‘tkazish yo‘lga qo‘yildi;

¹O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganining 28 yilligi
<http://elibrary.ru/item.asp?id=44422687>

to'rtinchidan, sud hujjatining mazmun - mohiyatini sud protsessi ishtirokchilariga to'liq tushuntirib berish sud amaliyotiga kiritildi;

beshinchidan, O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi sudlov hay'atlari tomonidan sud ishlarini nazorat tartibida, viloyatlar va ularga tenglashtirilgan sudlar tomonidan sud ishlarini apelatsiya va kassatsiya tartibida ko'rib chiqish amaliyotining obzorlarini har chorakda e'lon qilish qat'iy belgilab qo'yildi.

Bundan tashqari 2018-yil 13-iyul kunidagi "Sud huquq tizimini yanada takomillashtirish va sud hokimiyati organlariga ishonchni oshirish chora - tadbirlari to'g'risida"gi Farmonga asosan Sudyalar oliy kengashining sudyalarni tanlash va lavozimga tayinlashning xolisligi va shaffofligiga ishonchni oshirish maqsadida har bir hududda sudyalar korpusini shakllantirishga ko'maklashuvchi komissiyalar tuzildi.

Inson huquqlarini sud orqali himoya qilish va sud himoyasida bo'lishi muammosiga bo'lgan diqqat-e'tibor butunlay asoslidir. U yoki bu idoralar va mansabdor shaxslarning har qanday noqonuniy qarori, xatti – harakatlari yoki harakatsizliklari ustidan sudlarga hech qanday to'siqsiz murojaat qilish imkoniyati erkinlikning muhim sharti hisoblanadi. Sudga shikoyat bilan murojaat qilish, bunday shikoyat bilan ma'muriy tartibga shikoyat qilishga nisbatan qator afzalliklarga ega, chunki sudda ish ko'rish qat'iy qoidalar asosida bo'lishi qonun bilan tartibga solingan.

Bugungi kunda sudga bimalol murojaat qilish tamoyilning soni va shularga yetarli bo'lgan sudlar va sudyalar bilan ta'minlanishi; professional yuristlar ko'rsatadigan malakali yordamning yetarli bo'lishi; aholining kambag'al qatlamlari uchun ham odil sudlov bo'lishini ta'minlash; sudda ish ko'rishga oid

qoidalarining soddalashtirilishi va tabaqalashtirilishi kabi dolzarb vazifalar ijrosiga alohida e'tibor qaratilgan.

Shuni qayd etish zarurki, odil sudlovning amalga oshirilishi bir qator umume'tirof etilgan demokratik tamoyillar: qonunchilik (O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi 15-moddasi 2-qismi); sudyalarning mustaqilligi va ularning faqat qonunga bo'ysunishi (O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi 136 - moddasi); fuqarolarning sud himoyasida bo'lishi (O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi 55-moddasi); aybsizlik prezumpsiyasi (O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi 26-moddasi); barcha sudlarda ishlarning ochiq ko'rib chiqilishi (O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyaviy qonuni 137-moddasi); sud ishlarini yuritish tili (O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi 139-moddasi); gumon qilinuvchi, ayblanuvchi va sudlanuvchining himoyalash huquqi bilan ta'minlanishiga (O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi 139-moddasi) asoslanadi.

Mamlakatimiz mustaqillikka erishganidan so'ng xalqimiz o'z davlat boshqaruvi va taraqqiyotini o'zi hal qilish imkoniyatiga ega bo'ldi. Xalqimiz xohish-irodasining namunasi bo'lgan va xalqning muxtor vakillari siymosida qabul qilingan Konstitutsiyada demokratik-huquqiy davlat qurish mamlakatimiz oldida turgan eng muhim masalalardan biri ekanligi belgilab berildi.

Huquqiy davlat qurish va uning qurilish prinsiplarini jamiyatda qaror toptirish jarayonida eng avvalo, respublikamiz fuqarolarining huquqiy bilim va madaniyatini oshirish dolzarb masalalardan biriga aylandi.

Mamlakatimiz rahbari davlat boshqaruvini yanada demokratlashtirish borasida amalga oshirilishi lozim bo'lgan islohotlar ko'lamini belgilab berar ekan, avvalo boshqaruv sohasidagi o'zgartirishlar va shuning bilan bir qatorda bozor

iqtisodiyoti prinsiplari qaror topib borayotgan bir sharoitda fuqarolar, tadbirkorlar va xo‘jalik yurituvchi subyektlarning huquq va erkinliklari yanada ishonchli muhofaza qilinishi lozimligini alohida ta’kidladi.

Ma’muriy qonunchilikni takomillashtirish bo‘yicha ham davlat boshqaruvini tashkil etadi va tartibga soladi. Ma’muriy qonunchilik – ijro etuvchi hokimiyatning tashkil qilinishi va amal qilishi jarayonida, davlat boshqaruvi faoliyatini amalga oshirish jarayonida yuzaga keladigan ijtimoiy munosabatlarni tartibga soluvchi huquqiy normalar majmuidir.

O‘tgan so‘ngi yillar davomida ma’muriy qonunchilikni takomillashtirish borasida bir qator ishlar amalga oshirildi. Masalan, O‘zbekiston Respublikasining Ma’muriy javobgarlik to‘g‘risidagi Kodeksiga qo‘shimcha va o‘zgartirishlar kiritildi, O‘zbekiston Respublikasining Ma’muriy sud ishlarini yuritish to‘g‘risidagi kodeksi qabul qilindi. Shuningdek, eng asosiysi respublikamizda ma’muriy sudlar faoliyati tashkil etildi.

Ma’muriy qonunchilikni takomillashtirishning asosiy yo‘nalishlari quyidagilarni:

- ma’muriy qonunchiligi normalarini ko‘rib chiqish va unifikatsiyalash;

- ma’muriy javobgarlik va jazo tizimini takomillashtirish;

- ma’muriy-protsessual qonunchilik normalarini tizimlashtirish va uyg‘unlashtirish;

- ma’muriy protsessda shaxsning huquq va erkinliklari kafolatlarini ishonchli ta’minlash mexanizmlarini takomillashtirish va boshqalarni o‘z ichiga oladi.

Jinoyat va jinoyat-protsessual qonunchiligining samarali tizimini yaratish davlatning qonuniylik va huquq-tartibotni ta’minlash, inson huquq va erkinliklari, jamiyat va davlat

manfaatlari, tinchlik va xavfsizlikni ishonchli himoya qilish bo'yicha ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi.

Shu bilan birga, sud-tergov amaliyoti tahlili, shuningdek, xalq bilan bevosita muloqot natijalari ushbu sohada bir qator tizimli muammo va kamchiliklar mavjudligini ko'rsatmoqda, jumladan:

birinchidan, jinoyat va jinoyat-protsessual qonunchiligi tizimida fuqarolarning huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini samarali himoya qilish, jinoyat ishlari bo'yicha sudgacha va sud jarayonida qonuniylikni ta'minlashga to'sqinlik qiluvchi huquqiy bo'shliqlarning mavjudligi;

ikkinchidan, jinoyatlarni profilaktika qilish va oldini olish, shuningdek, fuqarolarga yuksak huquqiy madaniyat va qonunga hurmat hissini singdirish borasidagi huquqiy mexanizmlarning yetarli darajada samarador emasligi;

uchinchidan, alohida turdagi jinoyatlarni sodir etganlik uchun sanksiyalar qilmishlarning ijtimoiy xavflilik xususiyati va darajasiga nomuvofiqligi, jumladan jazoning muqobil turlari, rag'batlantiruvchi normalar va jamoat ta'sir choralari yetarli darajada qo'llanilmasligi va samarasizligi;

to'rtinchidan, tezkor-tergov tadbirlarini o'tkazish sifatining qoniqarsizligi va protsessual qonunchilik talablarini buzgan holda olingan ma'lumotlardan dalil sifatida foydalanilishi;

beshinchidan, xalqaro amaliyotda e'tirof etilgan jinoyat-huquqiy institutlarning yetarli darajada implementatsiya qilinmaganligi, jumladan yuridik shaxslar jinoiy javobgarligining mavjud emasligi;

oltinchidan, sud-tergov faoliyatiga zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy qilish juda past darajada ekanligi va boshqalar.

Zero, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining ilk marotaba parlamentga Murojaatnomasida Jinoyat va Jinoyat protsessual kodekslari qariyb 25 yil oldin qabul qilinganligi, o‘tgan davr mobaynida jamiyatdagi munosabatlar, odamlarning yashash tarzi, ongi, dunyoqarashi o‘zgarganligi va bu kodekslar davr talabiga javob bermay qolganligi ta’kidlandi. Shu maqsadda O‘zbekiston Respublikasi Bosh prokurori rahbarligidagi idoralararo komissiyaga 2019-yil 1-iyuliga qadar Jinoyat va Jinoyat protsessual kodekslarining yangi loyihalarini tayyorlash topshirilgan edi. Bugungi kunda zamonaviy xalqaro standartlar va ilg‘or xorijiy tajribani inobatga olgan holda, shuningdek, Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasiga muvofiq jinoyat va jinoyat-protsessual qonunchiligini takomillashtirishning mutlaqo yangi ustuvor yo‘nalishlarini ishlab chiqish va amalga oshirish maqsadida, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Jinoyat va jinoyat protsessual qonunchiligi tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi №PQ-3723 - sonli Qarori bilan O‘zbekiston Respublikasining Jinoyat va jinoyat-protsessual qonunchiligini takomillashtirish konsepsiyasi tasdiqlandi¹.

Ushbu konsepsiyada quyidagilar O‘zbekiston Respublikasining Jinoyat va jinoyat-protsessual qonunchiligini takomillashtirishning asosiy yo‘nalishlari va vazifalari etib belgilab berildi:

- jinoyat qonunchiligi normalarini unifikatsiya qilish;
- jinoiy javobgarlik va jazo tizimini takomillashtirish;
- fuqarolar huquq va erkinliklari, jamiyat va davlat manfaatlarining ta’sirchan va ishonchli muhofaza qilinishini ta’minlash;

¹O‘zbekiston Respublikasida Ma’muriy islohotlar konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida // <http://www.uza.uz/uz/documents/o-zbekiston-respublikasida-ma-muriy-islohotlar-konsepsiyasin>

-jinoyat-protsessual qonunchiligi normalarini tizimlashtirish va uyg'unlashtirish;

-jinoyat protsessida shaxsning huquq va erkinliklari kafolatlarini ishonchli ta'minlash mexanizmlarini takomillashtirish;

-jinoyat protsessining yangi shakl va tartib-taomillarini kiritish.

2021-yil mustaqillikning 30 yilligi arafasida davlatimiz tomonidan olib borilayotgan gumanistik siyosatining amaliy tasdig'i sifatida Prezidentimiz tomonidan "Jazo muddatini o'tayotgan, qilmishiga chin ko'ngildan pushaymon bo'lgan va tuzalish yo'liga qat'iy o'tgan bir guruh shaxslarni avf etish to'g'risida"gi farmoni imzolandi.

Farmonga muvofiq, Konstitutsiyamizning 93-moddasi 23-bandiga asosan sodir etgan jinoyati uchun jazo muddatini o'tayotgan hamda qilmishiga chin ko'ngildan pushaymon bo'lgan va tuzalish yo'liga qat'iy o'tgan 215 nafar shaxs avf etildi.

Avf etilgan shaxslarning 3 nafari asosiy jazodan ozod etildi, 127 nafari jazoni o'tashdan muddatidan ilgari shartli ozod qilindi, 12 nafarining ozodlikdan mahrum etish jazosi yengilroq jazo bilan almashtirildi. Shuningdek, 73 nafar shaxsga tayinlangan ozodlikdan mahrum qilish jazosining muddatlari qisqartirildi¹.

Fuqarolik qonunchiligining asosiy manbalaridan biri bo'lgan O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik Kodeksi 1993-1996 yillarda, ya'ni bundan yigirma to'rt yil avval, iqtisodiyot endigina rivojlana boshlagan, iqtisodiyotni huquq bilan tartibga solishga kirishilgan bir sharoitlarda ishlab chiqilgan va 1997-yil 1-martdan boshlab amalga kiritilgan edi.

¹ Xalq so'zi. 2021 y. 28 avgust. №-186-187.

O'tgan yillar davomida mamlakatimizda fuqarolik qonun hujjatlarini takomillashtirish va unifikatsiya qilish masalalariga doir bir qator xalqaro konferensiyalar va davra suhbatlari bo'lib o'tdi.

Ta'kidlash lozimki, Fuqarolik va fuqarolik protsessual Kodekslarini takomillashtirish yuzasidan ishlar olib borilar ekan, fuqarolik qonun hujjatlari rivojlanishining strategiyasi hamda uni bosqichma-bosqich taktik jihatdan amalga oshirish masalalari bo'yicha aniq to'xtamga kelish zarur hisoblanadi.

Biz qonun hujjatlari yuzasidan nimalarga ega ekanligimizni va yaqin yillar hamda kelajak istiqboldagi 15-20 yil ichida fuqarolik qonun hujjatlarini rivojlantirish bo'yicha qanday ishlar olib borilishi kerakligi yuzasidan aniq tasavvurga ega bo'lishimiz lozim.

Bu boradagi qonunchilik bazasini yaratish, takomillashtirish hamda ularni amalga oshirish yuzasidan tegishli ishlar rejalashtirilishi kerak. Fuqarolik va Fuqarolik protsessual Kodekslariga o'zgartish va qo'shimchalar kiritish Fuqarolik va Fuqarolik protsessual Kodekslarining tegishli matnlarini barcha konstruktiv va mazmun elementlarini tubdan o'zgartirishga yo'naltirilmagan holda asosan mazkur kodeksning ayrim institutlari va normalarini yangilashga, bozor iqtisodiyoti sharoitlariga mos kelmaydigan yoki yuridik texnika qoidalarini buzadigan Kodeksdagi mavjud qoidalarni chiqarib tashlashga hamda bir qator moddalarni yangi tahrirda bayon qilishga qaratilgan bo'lishi kerak.

Bunda eng asosiy vazifa, chuqur tahlillar va ilmiy asoslarga tayangan xolda fuqarolik qonun hujjatlarida vujudga kelgan ayrim bo'shliqlarni to'ldirish, huquqni qo'llovchi uchun qiyinchilik tug'diradigan holatlarni bartaraf etish, tovarlar, ishlar, xizmatlar

bozorida erkin raqobatni ta'minlashning huquqiy asoslarini takomillashtirishga qaratilishi lozim.

Fuqarolik qonun hujjatlarini takomillashtirish uchun avvalo quyidagilarga alohida e'tibor qaratish lozim:

- fuqarolik sud ishlarini yuritish to'g'risidagi qonun hujjatlarini yanada takomillashtirishga;

- fuqarolik sud ishlarini yuritish vazifalarini to'laqonli bajarishga;

- sud orqali himoyalaniş huquqini ta'minlashga;

- sudga murojaat qilish shakllarini tushuntirishga

- fuqarolik ishini yuritish va sud hujjatlarini ijrosini ta'minlashga.

Iqtisodiy qonunchilikni takomillashtirish bo'yicha. Iqtisodiy qonunchilikni takomillashtirishning asosiy yo'nalishlari quyidagilarni:

- iqtisodiy protsessual qonunchiligi normalarini ko'rib chiqish va unifikatsiyalash;

- iqtisodiy-protsessual qonunchilik normalarini tizimlashtirish va uyg'unlashtirish;

- iqtisodiy protsessda yuridik shaxslarning huquqlarini ta'minlash;

- birinchi instansiya sudida, apellyatsiya va kassatsiya instansiyasida ish yuritish;

- chet ellik shaxslar ishtirokidagi ishlarni yuritish;

- iqtisodiy sudlarning sud hujjatlarini qayta ko'rish bo'yicha ish yuritish, iqtisodiy sudlarning sud hujjatlarini ijro etish mexanizmlarini takomillashtirish va boshqalarni o'z ichiga oladi

2.3. Jinoyatchilikka qarshi kurashish va huquqbuzarlikni oldini olish tizimini takomillashtirish yo‘llari, jamoatchilik nazorati va kafolatlangan xavfsizlik

Jamoat tartibini saqlash, avvalambor, voyaga yetmagan va yoshlar o‘rtasidagi huquqbuzarliklar profilaktikasi va jinoyatchilikka qarshi kurashish samaradorligini oshirish, huquqni muhofaza qiluvchi tuzilmalarning buzg‘unchi tahdidlarini barvaqt aniqlash bo‘yicha yakdil harakatlarni, ularni hamkorlikda va sifatli bartaraf etilishini ta‘minlash maqsadida, shuningdek, 2017-2021-yillardagi Harakatlar strategiyasiga muvofiq, Respublikamizda huquqni muhofaza qiluvchi tuzilmalarning jamoat tartibini saqlash, huquqbuzarliklar profilaktikasi va jinoyatchilikka qarshi kurashish sohasidagi faoliyatini kelgusida tashkil etishning ustuvor yo‘nalishlari deb quyidagilar hisoblanadi:

birinchidan, taraqqiy etayotgan respublikamiz hududlarini xavfsizligining garovi sifatida harakatlar yakdilligi asosida barcha davlat organlari, fuqarolarning o‘zini o‘zi boshqarish organlari va fuqarolik jamiyatining boshqa institutlari bilan o‘zaro hamkorlik qilishning amaliy mexanizmini joriy etish;

ikkinchidan, “Jaholatga qarshi ma’rifat” ezgu g‘oyasi asosida har bir mahalla kesimida diniy-ekstremistik xususiyatga ega bo‘lgan huquqbuzarliklarni sodir etish sabab va shart-sharoitlarini barvaqt aniqlash va bartaraf etishga, birinchi navbatda, ekstremistik oqim mafkurasi ta’siri ostiga tushib qolgan shaxslarni tuzatishga alohida e’tibor qaratish;

uchinchidan, prokuratura organlari tomonidan kundalik asosda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishga, shu jumladan, aholi bandligini ta‘minlashga amaliy yordam ko‘rsatish,

shuningdek, aniqlangan qonunbuzarliklar, sun'iy to'siq va g'ovlarni bartaraf etish bo'yicha zarur choralar ko'rish;

to'rtinchidan, aholiga eng yaqin bo'lgan joylarda kuch va vositalar faoliyatini bevosita boshqarish va muvofiqlashtirishning samarali tizimini yaratish maqsadida ichki ishlar organlarining amaldagi tuzilmasini takomillashtirish;

beshinchidan, ichki ishlar organlari shaxsiy tarkibining intellektual va kasbiy darajasini oshirish, ularga qo'shimcha tadbir va ishlardagi ishtiroki tufayli ortiqcha vazifalar yuklanishini bartaraf etish maqsadida sohaviy xizmatlar o'rtasidagi vazifalarning aniq chegaralarini belgilash;

oltinchidan, jinoyatlarga choralar ko'rish va ularni fosh etishda, birinchi navbatda, tezkorlik va muvofiqlashgan hamkorlikni ta'minlash maqsadida huquqni muhofaza qiluvchi organlarni "Xavfsiz aholi punkti" apparat-dasturiy kompleksi imkoniyatlaridan keng foydalanishga yo'naltirish¹.

Jinoyatchilikka qarshi kurashish va huquqbuzarlikni oldini olish tizimini takomillashtirish uchun tumanlar va shaharlarda huquqbuzarliklar profilaktikasi, tadbirkorlikni rivojlantirish va muammoli oilalar bilan ishlash ustidan nazorat qilish jamoatchilik kengashlarini tuzish;

jamoatchilik kengashlari tarkibini tuman, shahar xalq deputatlari Kengashlari deputatlari raisligida mahalla faollari, mehnat faxriylari, fan, madaniyat va san'at vakillari, mashhur sportchilar va boshqa jamoatchilik vakillari hisobidan shakllantirish maqsadga muvofiq.

Huquqni muhofaza qiluvchi organlar – bu davlat organlari va jamoat tashkilotlari bo'lib, ular o'z faoliyatini qonun hamda

¹<https://api.moiti.uz/media/book/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0>

demokratik prinsiplarga asoslangan holda amalga oshiradilar, qonuniylik va huquqiy tartibotni ta'minlaydilar, fuqarolar, mehnat jamoalari, jamiyat va davlatning huquq va erkinliklarini himoya qiladilar, huquqbuzarlikni oldini olish va qonun hamda huquq tartibotni buzgan shaxslarga davlatning majburlov yoki jamiyatning ta'sir choralarini qo'llaydilar¹.

Ushbu tushuncha o'zining mohiyatiga ko'ra barcha davlat organlariga tegishlidir, chunki sanab o'tilgan funksiyalar ularning barchasiga xosdir. Hozirgi kunda huquqni muhofaza qiluvchi faoliyati tushunchasini ta'riflashda unga bir qadar chegaralangan mazmun berish an'anasi keng tarqalgan. Masalan, ayrimlar uchun jinoyatchilikka qarshi kurash sohasidagi vakolatli davlat organlari amalga oshirayotgan faoliyat deb hisoblansa, boshqalar uchun esa jamoat tartibini ta'minlash deb qaraladi². Olimlarning ta'kidlashicha, huquqni muhofaza qiluvchi organlar jumlasiga – ichki ishlar, prokuratura, adliya organlari, milliy xavfsizlik, milliy gvardiya, soliq, bojxona xizmatlari, advokatura va boshqa organlar kiradi. Sud va huquqni muhofaza qiluvchi organlarining tashkiliy asoslari hamda funksiyalarini o'rganib chiqish uchun bir qancha normativ-huquqiy hujjatlarni o'rganish zarur bo'ladi, vaholanki ularning aniq miqdorini aniqlash mushkul. Sud va huquqni muhofaza qiluvchi organlari tayanadigan huquqiy negizini odatda tasniflashga yondashiladi.

Ta'kidlash kerakki, o'tgan davr mobaynida mamlakatimizda sud va huquqni muhofaza qiluvchi organlar faoliyatini tartibga soluvchi mustahkam huquqiy baza yaratildi. Xususan, 2000-yil 14-dekabrda (yangi tahrirda) "Sudlar to'g'risida"gi, 2001-yil 29-

¹ Изучение и обобщение судебной практики окружными (флотскими) военными судами (на примере обеспечения военнослужащих жилыми помещениями) (С.С. Харитонов, журнал "Право в Вооруженных Силах - Военно-правовое обозрение", N 11, ноябрь 2020 г.)

² Jones & Bartlett. The Field of law Enforcement. Chapter 1. 2011. p.2.

avgustdagi (yangi tahrirda) “Prokuratura to‘g‘risida”gi, 1995 yil 30 avgustdagi “O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyaviy sudi to‘g‘risida”gi, 1996 yil 27 dekabrda “Advokatura to‘g‘risida”gi, 1998 yil 25 dekabrda “Advokatlik faoliyatining kafolatlari va advokatlarning ijtimoiy himoyasi to‘g‘risida”gi, 2001 yil 23 avgustdagi “Sud hujjatlari va boshqa organlar hujjatlarini ijro etish to‘g‘risida”gi,

2016-yil 16-sentabrda “Ichki ishlar organlari to‘g‘risida”gi, 2020-yil 18-noyabrda “Milliy gvardiya to‘g‘risida”gi qonunlar, O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining 2000-yil 14-dekabrda “Sudyalarning malaka hay’atlari to‘g‘risidagi, sudyalarning malaka darajalari to‘g‘risidagi, sud xodimlarining mansab darajalari to‘g‘risidagi, harbiy sudlar faoliyatini tashkil etish to‘g‘risidagi nizomlarga o‘zgartishlar va qo‘shimchalar kiritish haqida”gi 164-II-son qarori, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2005-yil 8-avgustdagi “Qamoqqa olishga sanksiya berish huquqini sudlarga o‘tkazish to‘g‘risida”gi PF–3644-son, 2004-yil 20-fevraldagi “Umumiy yurisdiksiya sudlarining ayrimlarini tugatish va qayta tashkil etish to‘g‘risida”gi PF–3400-son, 2008-yil 1-maydagi “O‘zbekiston Respublikasida advokatura institutini yanada isloh qilish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF–3993-son, shuningdek, Vazirlar Mahkamasining 1991-yil 25-oktabrdagi “O‘zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi haqida” 270-son, 1997-yil 30-iyuldagi “O‘zbekiston Respublikasi Davlat bojxona qo‘mitasi faoliyatini tashkil etish masalalari to‘g‘risida”gi 374-son, 2001-yil 22-sentabrda “O‘zbekiston Respublikasi sudlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 383-son, 2010-yil 21-maydagi “Davlat soliq xizmati organlari faoliyatini huquqiy tartibga solishni yanada takomillashtirish to‘g‘risida”gi 98-son, 2009-yil 9-martdagi

“Advokatlik faoliyatini litsenziyalash va advokatlik tuzilmalarini tashkil etish tartibini takomillashtirish to‘g‘risida”gi 60-son, 2012-yil 31-oktabrdagi “Sudyalarga, prokuratura organlari hamda O‘zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi soliq, valyutaga oid jinoyatlarga va jinoiy daromadlarni legallashtirishga qarshi kurashish departamenti xodimlariga imtiyozli shartlarda uy-joy sotib olishga uzoq muddatli ipoteka kreditlari berish tartibi to‘g‘risida”gi Nizomni hamda sudyalarga, prokuratura organlari hamda O‘zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi soliq, valyutaga oid jinoyatlarga va jinoiy daromadlarni legallashtirishga qarshi kurashish departamenti xodimlariga uy-joylarni ijaraga olganlik (ijaraga turganlik) uchun har oylik pul kompensatsiyasi to‘lash tartibi to‘g‘risida”gi Nizomni tasdiqlash haqida”gi 312-son qarorlari shular jumlasidandir¹.

Bugungi kunda huquqni muhofaza qiluvchi organlar va nazorat idoralari ustidan jamoatchilik nazorati hamkorligini oshirish borasida bir qator ishlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, davlat organlari, mahallalar va boshqa tashkilotlar huquqni muhofaza qiluvchi organlar bilan hamkorlik qiladi hamda aniqlangan jinoyatlar va boshqa huquqbuzarliklarga oid mavjud materiallar to‘g‘risidagi axborotni almashadi, shu jumladan elektron shaklda almashadi, shuningdek boshqa axborotni almashishni amalga oshiradi.

Davlat organlari, fuqarolarning o‘zini o‘zi boshqarish organlari va boshqa tashkilotlar fuqarolarning huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini himoya qilishda, jamoat tartibini saqlash, jamoat xavfsizligini ta‘minlashda, jinoyatlar va ma‘muriy huquqbuzarliklarning oldini olish, ularni aniqlash, ularga chek qo‘yish, ularni fosh etishda, jinoyat ishlarini tergov

¹ Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари маълумотларининг миллий базаси – www.lex.uz

qilishda, jinoyatchilarni qidirishda, bedarak yo‘qolganlarning turgan joyini aniqlashda, shuningdek huquqbuzarliklar profilaktikasida huquqni muhofaza qiluvchi organlarga o‘z vakolatlari doirasida ko‘maklashadilar.

O‘zbekistonda istiqomat qilayotgan barcha fuqarolarning xavfsizligi kafolatlangan. Bu kafolat davlatning eng asosiy qonuni O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasidir.

O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining qoidalari hamisha ustuvor, birlamchi kuchga egadir. Boshqa qonunlarning barchasi u yoki bu tarzda konstitutsiyaviy me‘yorlar asosida yaratiladi, uni rivojlantiradi va ro‘yobga chiqaradi. Uning asosida normativ huquqiy-hujjatlar ishlab chiqiladi. Mamlakatimiz Konstitutsiyasi kuchli axloqiy zaminga egadir. Unda avvalo insonparvarlik, adolat g‘oyalari mustahkamlab qo‘yilgan. Konstitutsiyaning “insonga qaratilganligi” xususiyatini alohida ajratib ko‘rsatish lozim. Konstitutsiyaning markazida inson, fuqaro, uning huquqlari va qonuniy manfaatlari turadi.

O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi o‘z maqomi, tuzilishi, yo‘nalishi hamda asosiy tamoyillari, yaxlit mundarijasiga, ya’ni Muqaddimasidan boshlab so‘nggi moddasiga qadar mustaqillik va istiqlool ruxi, demokratik tamaddun mazmuni bilan ajralib turadi. Shu o‘rinda aytish o‘rinliki, demokratik huquqiy davlat qurish hamda jamiyatni umuminsoniy qadriyatlar asosida tashkil etishda, shubhasiz Konstitutsiyaning tutgan o‘rni va ahamiyati beqiyos ekanligini e’tibordan qoldirmaslik zarur. Mazmun mohiyati bilan huquqiy demokratik davlatda hech bir fuqaro hech bir odam o‘z ijtimoiy-shaxsiy hayotini, o‘z huquq va qonuniy manfaatlarini himoya qilishni Konstitutsiyasiz tasavvur qila olmaydi. Shuning uchun ham biz Konstitutsiyamiz mazmun-

mohiyatini chuqur bilishimiz, oldimizda turgan muammolarni yechishda asosiy Qonunimizdan javob topishga intilishimiz lozim.

Yangi tahrirdagi Konstitutsiyamizda yanada inson huquqlarini ta'minlash borasida yangi modda va normalar kiritib, inson huquqlari oliy qadriyat sifatida yana bir karra mustahkamlandi. Xususan, endi Konstitutsiyamizda hatto jinoyat sodir etganlikda ayblanayotgan shaxs uning aybi qonunda nazarda tutilgan tartibda oshkora sud muhokamasi yo'li bilan isbotlanmaguncha va sudning qonuniy kuchga kirgan hukmi bilan aniqlanmaguncha aybsiz deb hisoblanishi, ayblanuvchiga o'zini himoya qilish uchun barcha imkoniyatlar ta'minlanishi, aybdorlikka oid barcha shubhalar, agar ularni bartaraf etish imkoniyatlari tugagan bo'lsa, gumon qilinuvchining, ayblanuvchining, sudlanuvchining yoki mahkumning foydasiga hal qilinishi kerakligi kabi gumanistik normalar belgilab quyildi. Shuningdek, Yangi tahrirdagi Konstitutsiyaning 28-moddasi bo'yicha, gumon qilinuvchi, ayblanuvchi yoki sudlanuvchi o'zining aybsizligini isbotlashi shart emasligi va istalgan vaqtda sukut saqlash huquqidan foydalanishi mumkinligi kabi, hech kim o'ziga va yaqin qarindoshlariga qarshi guvohlik berishga majbur emasligi kabi oliy qadriyat hisoblangan inson huquqlari mustahkamlab quyildi. Ushbu normalar mamlakatimizda Yangi O'zbekiston strategiyasi borasida olib borilayotgan islohotlarning yana bir amaliy natijasi deyish mumkin.

Davlatimiz Konstitutsiyasi kelajagi buyuk davlatning ishonchli huquqiy kafolatlarini hamda kafolatlangan xavfsizlikni mustahkamlaydi. U bizga inson huquqlari, demokratiya, erkinlik, barqarorlik va taraqqiyot tamoyillari yig'indisini ifodalaydigan huquqiy va adolatli davlat qurish yo'llarini aniq ifoda etgan va

xalq manfaatlarini himoya qiluvchi eng oliy qonun sifatida doimiy yo‘lchi yulduz bo‘lib xalqimiz borayotgan yo‘lni yoritib boradi.

Ma’lumki, O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha Harakatlar strategiyasiga va Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasiga muvofiq qonun ustuvorligini ta’minlash, sud-huquq tizimini yanada isloh qilishga yo‘naltirilgan vazifalar aniq belgilab berildi. Shundan kelib chiqib, sud hokimiyatining chinakam mustaqilligiga erishish orqali fuqarolar huquq va erkinliklarini ishonchli himoya qilish kafolatini mustahkamlash, sudlarni “Adolat qo‘rg‘oni” ga aylantirish maqsadida so‘nggi yillarda to‘planib qolgan muammolarni bartaraf etish, yo‘l qo‘yilgan xato va kamchiliklarni tuzatish borasida amaliy qadamlar tashlanmoqda.

Bu borada davlat rahbarining 2018-yil 17-fevraldagi “O‘zbekiston Respublikasi sud tizimi tuzilmasini tubdan takomillashtirish va faoliyati samaradorligini oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Farmon¹i muhim dasturilamal bo‘layotir. Unda tizimni takomillashtirish va maqbullashtirish borasidagi o‘zgarishlar, sudyalarning malaka va mahoratiga nisbatan talabchanlik oshirilishi, sud jarayonlarini puxta tashkil etish bo‘yicha o‘rtaga qo‘yilgan masalalar o‘z burchi va qasamyodiga sodiq har bir sudyani adolat tarozisini mahkam tutishga undaydi.

O‘tgan yillar davomida sudning barcha darajasi tuman, shahar, viloyat va Respublika Oliy sudi faoliyatida jinoyatchilikning murakkab turlariga oid ishlarni ko‘rib chiqish jarayonlarida bevosita chiqargan qarorlarning hech biri takror ko‘rishga qaytarilmagan edi.

¹ <https://n.ziyouz.com/books/darsliklar/yangi/11-sinf/O'zbekiston%20tarixi.%2011-sinf%20>

Bugun biz huquqiy demokratik davlat qurayapmiz. Shundan kelib chiqib, qonunlarimiz ham takomillashtirilmoqda. Masalan, sobiq tuzum davrida bir xil shakldagi qonunlar asosida yashab, mehnat qilgan bo'lsak, mustaqillik davrida huquqiy asoslarimiz milliy qadriyat, urf-odatlarimizga moslab yangidan ishlab chiqildi, xalqimizga xos bag'rikenglik va insonparvarlik tamoyillari asosida maromiga yetkazildi. Endi hamma gap ularni og'ishmay amalga oshirish, Prezidentimiz va xalqimiz oldida sudyalarning bergan qasamyodiga sodiq faoliyat olib borishda qoldi xolos.

Odamlar sudga "Adolat qo'rg'oni", sudyalarga uning "Mustahkam qalqoni" sifatida qaramog'i lozim. Darhaqiqat, davlatimiz rahbari ta'kidlaganidek, fuqarolarning ana shu ishonchini amalda oqlay olayotganimiz yo'q. Suiiste'molchilik, qonundan chetga chiqish, jinoiy ishlarni yuzaki ko'rib chiqish, noxolislik holatlari ko'payib ketgan edi. Sudya qachon xolis bo'ladi? Albatta, ayblanuvchiga hukm chiqarayotgan chog'da uning o'rniga o'zini qo'yib, qonunni mahkam ushlaganida. Shu bois sudyalarning O'zbekiston xalqiga murojaatida odil sudlovni amalga oshirish muhim vazifalardan ekanligi aniq qilib belgilab berildi. Ularni bajarish har bir xodimdan zimmasiga yuklatilgan vazifani sidqidildan, halol va vijdonan bajarishni talab etadi. Endilikda eskichasiga ishlab bo'lmaydi. Zero, sudya faoliyatiga uning xalq bilan muloqoti, fuqaroning buzilgan huquqini tiklay olishi, har bir inson taqdirini hal etishda ongda adolat, tilda haqiqat, dilda poklik bo'lishiga qarab baho beriladi.

Yurtimizning mustaqilligini mustahkamlashda va uning gullab yashnashida, oilada singdirilgan tarbiya, vatanga muhabbat, mehr-oqibat, o'zaro hurmat kabi yuksak insoniy fazilatlarining o'zni beqiyosdir. Bola tarbiyasida eng muhim shart-sharoit oilaning mustahkam, ma'naviy sog'lom asosga qurilganligi,

ayniqsa ota – onaning o‘zi tarbiyalangan, ular o‘rtasida totuvlik, ahillik, chin do‘stlik barqaror bo‘lishi, bolalarni hayotga tayyorlash, ularning kundalik e‘tiqodi tarzida ma’suliyatli ekanligini tushunishlari kerak.

Oilaning asosiy vazifasi sog‘lom avlodni kamol toptirishdan iboratdir. Zero har bir millat va jamiyatning bebaho xazinasi - sog‘lom, ma’naviy barkamol oiladir. Hozirgi sharoitda oilalarda umuminsoniy va milliy qadriyatlarga tayangan, sharqona axloqiy xususiyatlar aks etgan ma’naviy-axloqiy munosabatlar qaror topmoqda. Oilada huquqiy, axloqiy va ruhiy asoslar takomillashib bormoqda. Uyda sog‘lom axloqiy muhit, o‘zaro muomala madaniyati, axloqiy tamoyil chuqur ildiz otmasa, oilada bo‘shliq, salbiy holatlarning qaror topishi muqarrar.

Bola voyaga yetib, unda fikrlash alomatlari namoyon bo‘lsa, uni yaxshi kuzatish va ahvolini o‘rganish lozim bo‘ladi. Chunki bolaning qalbi sodda va toza bo‘lib, u har qanday naqshni qabul qilishga tayyor. Agar yaxshilikka odatlantirilsa, yaxshilik bilan ulg‘ayadi. Uning savobiga ota-ona va tarbiya beruvchilar sherik bo‘ladi. Agar yomonlikka odatlansa, yomonlik bilan ulg‘ayadi va javobgarlik uning yaqinlari bo‘yniga to‘shadi.

Har bir ota-ona farzandining sog‘lom, baquvvat, ma’naviy jihatdan yetuk inson bo‘lib etishishini istaydi va buning uchun bor kuch va g‘ayratini ayamasklikka harakat qiladi. Ba’zi ota-onalarimiz tajribasizlik qilib “Bolamni yaxshi yedirsam, hech kimdan kam qilmay kiyintirsam, hayotda o‘z o‘rnini topa olishi aniq”, deb noto‘g‘ri fikrga boradilar. To‘g‘ri, bunday ota-onalarning farzandlari jismonan sog‘lom bo‘lishi mumkin, lekin ularning ruhiy, aqliy va ma’naviy jihatdan rivojlanishi ham yetarli darajada bo‘lsa nur ustiga nur bo‘lar edi.

Shunday ekan oila atalmish muqaddas dargohning mustahkamligiga, unda kamol topayotgan bolalarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalash masalalariga hech birimiz befarq bo'la olmaymiz. Har bir oilaning muqaddas vazifasi - farzandlarni o'stirish, ularni jismoniy, intellektual va ma'naviy tomondan yetuk qilib, ota-onasiga, Vataniga sadoqatli insonlar qilib tarbiyalashdan iborat.

Shu o'rinda prezident Sh.M.Mirziyoyev ta'kidlab o'tganidek: "Agar farzandimizga to'g'ri tarbiya bermasak, har kuni, har daqiqada uning yurish-turishi, kayfiyatidan ogoh bo'lib turmasak, ularni ilm-u hunarga o'rgatmasak, munosib ish topib bermasak, bu omonatni boy berib qo'yishimiz hech gap emas. Biz, ko'pincha bolam maktabda, o'qishda yoki chet elda ishlayapti, deb xotirjam yuribmiz. Lekin bizning bunday soddaligimiz, beparvoligimizdan dushmanlar makkorlik bilan foydalanmoqda. Bizning jon-u jahonimiz bo'lgan farzandimiz dushmanlar qo'lida qurolga aylanib qolsa, buning uchun avvalo kim aybdor? O'zimiz emasmi? Shuning uchun maktab, litsey va kollejlardagi, oliy o'quv yurtlaridagi ta'lim-tarbiya, birinchi navbatda, davomat masalasiga nihoyatda jiddiy e'tibor berishimiz shart. Bironta o'quvchi yoki talaba uzrsiz o'qishga kelmay qo'ysa, ta'lim maskani ham, oila ham, mahalla, hokimiyat idoralari ham bu to'g'rida bong urishi, sergak tortishi, buni favqulodda bir hol deb baholashi kerak. Ana shunday nazorat tizimi samarali va o'zaro bog'liqlikda ishlaydigan bo'lsa, albatta biz vaziyatni qo'lga olib, uni ijobiy tomonga o'zgartira olamiz".

Afsuski, bugungi tezkor o'zgarishlar davrida yoshlarimiz ongi va qalbini egallash uchun astoydil urinayotgan yovuz kuchlar mavjud. Ular ayrim yoshlarning soddadilligidan foydalanib, ularga moddiy va ma'naviy yordam ko'rsatish kabi bahonalar bilan o'z

tuzoqlariga ilintirishga harakat qilmoqdalar. Demak barcha ota-onalar farzandlarni tarbiyasi bilan astoydil shug‘ullanib, doimo nazorat qilib borishlari lozim.

“Bola ota-ona qo‘lida bir omonatdir”, deydi buyuk allomalarimiz. Davlat rahbari ta’biri bilan aytganda, o‘z bolamizni o‘zimiz asrashimiz kerak. Bu har birimizning insoniy burchimiz ekanligi bilan bir qatorda, kerak bo‘lsa konstitutsiyaviy majburiyatimiz hamdir. Yurtboshimiz Sh.M.Mirziyoyev aytganidek keyingi yillarda xalqimiz o‘rtasida keng tarqalgan “O‘z uyingni o‘zing asra!” degan da’vatga bugun “O‘z bolangni o‘zing asra!” deb qo‘shimcha kiritish vaqti keldi.

2.4. Mamlakatimizda konstitutsion islohotlar – Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasining zaruriy sharti

Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasida eng muhim ustuvor yo‘nalishlardan hisoblangan ikkinchi ustuvor yo‘nalishda belgilangan muhim bandlardan biri mamlakatimizda konstitutsion islohotlar o‘tkazish va zamon talabiga mos Konstitutsiyani yangilangan tahrirda qabul qilish masalasi hisoblanadi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti “Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi” kitobida va 2021-yil 6-noyabrda yangi saylangan prezidentning innoguratsiya ma’rosimidagi nutqida yurtimizda konstitutsion islohotlar o‘tkizish zaruriyati, amaldagi Konstitutsiyamizga yangi moddalar, o‘zgartirishlar va normalar kiritish bo‘yicha bir qator takliflarni bildirib o‘tgan.

“Asosiy qonunimizni jamiyatdagi bugungi real voqealikka, shiddatli islohotlarimiz mantig‘iga moslashtirish, Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi uchun mustahkam huquqiy

poydevor yaratish muhim obyektiv zaruriyatga aylanmoqda¹” deb ta’kidlagan edi O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. Bugungi kunda insoniyat o‘z taraqqiyotida keskin burilish davrini boshidan kechirmoqda. Dunyo iqtisodiy va innovatsion o‘lish, inson va jamiyat hayoti sifatini yaxshilash uchun yangi imkoniyatlar yaratadigan texnologik davrga qadam quyayotganligi, xalqaro munosabatlar tizimida koronavirus pandemiyasi va uning oqibatida kelib chiqqan chuqur inqiroz tufayli jahon iqtisodiyotida tub o‘zgarishlar yuz berayotganligi ushbu zaruriyatni yanada muhimlashtirmoqda.

Jamiyatimizda axborot texnologiyalarining barcha sohalarga kirib borishi ijtimoiy mehnat munosabatlari tarkibiy tuzilishining jiddiy o‘zgarishiga olib kelmoqda. Ilm-fan, ta’lim, yangi mutaxassisliklar bo‘yicha mutlaqo yangi yo‘nalishlar paydo bo‘layotganligi ham konstitutsion islohotlar zaruriyatidan darak berib turmoqda.

O‘zbekiston Prezidenti aytganidek, zamonamizning bu va boshqa qator masalalari butun davlat boshqaruvini yangi bosqichga – “Yangi shaxs”, “Yangi fuqarolik jamiyati”, “Yangi demokratik boshqaruv tizimi”ga olib chiqishni talab etmoqda. Shu bilan birga bu qat’iy talab, o‘z navbatida, tizimli konstitutsiyaviy islohotlar o‘tkazishni kun tartibiga dolzarb vazifa qilib quymoqda.

“Yangi O‘zbekistonni bunyod etishda amalga oshirilayotgan islohotlarning maqsadi – “Inson qadri uchun”, hamda “Davlat inson uchun” tamoyillarini real hayotimizga tatbiq etishdan iborat. Bu masalada qonunchilikka kiritilayotgan yangiliklar, o‘zgarish va

¹ Мирзиёев Ш.М. Янги Ўзбекистон тараққиёт стратегияси. – Т.: Ўзбекистон. 2022. 116-б.

qo‘shimchalar demokratik jarayonlarning mustahkam huquqiy bazasini yaratmoqda¹” deb ta’kidlagan edi davlatimiz rahbari.

Yurtimizda amalga oshirilgan konstitutsion islohotlar ham adolat va qonun ustuvorligini ta’minlashning asosiy maqsadlaridan biri hisoblanadi.

Bosh qomusimiz – Konstitutsiyamizga so‘ngi besh yil ichida Harakatlar strategiyasi doirasida 9 marta – 21 ta moddaga 32 ta o‘zgartirish kiritilgan.

Konstitutsiyamizning 128-moddasidan uchdan biriga, ya’ni 37 moddasiga 79 ta o‘zgartirishlar kiritilgan. Eng ko‘p o‘zgarishlar Oliy Majlis, Prezident va Hukumat vakolatlariga oid moddalarga taaluqli edi.

2022-yil aprel oyidan boshlab O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining fraksiyalari, ya’ni Liberal demokratik partiya va Milliy tiklanish demokratik partiyasi tashabbusi bilan Konstitutsiyaga o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritish tashabbusi qilingandan keyin xalqimiz ishtirokida Konstitutsiyaga o‘zgartirishlar bo‘yicha takliflar qabul qilina boshlandi.

Davlatimiz rahbari 2022-yil 20-iyun kuni O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasiga o‘zgartirish kiritish davlat Komissiyasi a’zolari bilan uchrashdi.

Unda prezident bir qator muhim o‘zgartirishlar va qo‘shimchalar bo‘yicha o‘z takliflarini bildirib o‘tdi. Davlat rahbari bugun mana shu demokratik yangilanish jarayonlariga yangicha ruh va shiddat berish, islohotlarimizni yanada chuqurlashtirish zarurligini barchamiz yaxshi anglab turganligimiz, so‘nggi yillarda fuqarolarimiz tomonidan amaldagi Konstitutsiyani yanada takomillashtirish bo‘yicha ko‘plab taklif va mulohazalar bildirilayotganligi va o‘tgan yili Prezident saylovoldi

uchrashuvlarida saylovchilar tomonidan asosiy qonunimizni bugungi hayot talablariga mos holda yangilash masalasi ko'tarilganligini ta'kidlab o'tdi. Saylovchilarining shu boradagi xohish va istaklarini amalga oshirish uchun Oliy Majlis palatalari tomonidan Konstitutsiyaviy komissiya tuzilib, faoliyat boshlaganligi ta'kidlandi¹. Konstitutsiyamizda inson qadr-qimmatini va huquqlarining mustahkam kafolatini ta'minlashga xizmat qiladigan tamoyillar belgilanishi eng muhim jihat hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti "Inson qadri uchun" g'oyasini hamda hozirgi islohotlarimizning bosh tamoyili bo'lgan **"Inson – jamiyat – davlat"** degan yondashuvni Konstitutsiyamizning mazmuniga chuqur singdirib, amaliy hayotimizda bosh qadriyatga aylantirishimiz zarur. Ya'ni, insonning qadr-qimmatini, sha'ni va g'ururi bundan buyon barcha sohalarda birinchi o'rinda turishi kerak" degan so'zlari bu islohotlarning muhim ekanligi va islohotlarning bosh tamoyili bo'lishini anglatadi².

Yangi O'zbekistonda olib borilayotgan keng ko'lamli islohotlarning bosh maqsadi inson, xalq, millat va jamiyat farovonligiga qaratilganligi bilan muhim hisoblanadi.

Tub islohotlar amalga oshirilayotgan keyingi besh yilda mamlakatimizning har bir fuqarosi o'z kundalik hayotida teran his etayotgan muhim o'zgarish va yangilanishlar davri bo'ldi. Jamiyatning rivojlanishiga qarab Konstitutsiya ham o'zgarib boradi.

¹Ўзбекистон Республикаси Президентининг Конституцион комиссия аъзолари билан учрашувидаги нутқи. Халқ сўзи. 2022 й. 21 июнь.

²Президент Шавкат Мирзиёев Ўзбекистон Республикаси Конституциясига ўзгартириш киритиш борасида таклифлар берди - Review.uz <https://review.uz/uz/post/prezident-shavkat-mirziyoyev-ozbekiston-respublikasi-konstituciyasiga-ozgartirish->

Atoqli davlat va siyosat arbobi Uinston Cherchilning “Yaxshi bo‘lish uchun o‘zgarish kerak, yaxshilarning yaxshisi bo‘lish uchun esa yanada ko‘proq o‘zgarish kerak” degan ibratli so‘zlarini keltirar ekan davlat rahbari, bugun O‘zbekistonda bo‘layotgan o‘zgarishlarni ushbu jumlag qiyosan keltirgan edi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Konstitutsion komissiya bilan uchrashuvi. 2022-yil 20-iyun

O‘zbekiston Respublikasida islohotlar sohalarining barcha jabhasida olib borilayotgan o‘zgarishlar va islohotlar mana shu iqtibosning tom ma’nodagi isboti hisoblanadi. Davlat rahbari Bosh qomusimizda jamiyatimizda islohotlar jarayonlarida ilgari amal qilib kelingan “davlat-jamiyat-inson” tamoyilini “inson-jamiyat-davlat” deb o‘zgartirish, uni milliy qonunchiligimiz va huquqiy amaliyotimizga mustahkamlash zarurligini belgilab berdi.

So‘ngi yillarda “inson-jamiyat-davlat” tamoyilini amaldagi ifodasi sifatida jamoat tashkilotlarida fuqarolarimiz faoliyati kengayib borayotganligini ta’kidlash mumkin. Bosh qomusimizda davlat jamoat birlashmalarining huquqlari va qonuniy manfaatlariga rioya etilishini ta’minlaydi, ularga ijtimoiy hayotda

ishtirok etish uchun teng huquqiy imkoniyatlar yaratib berilishi mustahkamlab quyilgan.

Jinoyatchilikka qarshi kurash va huquqbuzarliklar profilaktikasini mustahkamlash bo'yicha Konstitutsiyaga kiritilayotgan o'zgarishlardan **“Miranda qoidasi”**ga amal qilishni bosh qomusimizda mustahkamlab quyildi.

Ushlangan shaxsning sukut saqlash, bergan har qanday ko'rsatmasi sudda unga qarshi ishlatilishi mumkinligi, so'roq jarayonida o'zi yollagan yoki davlat tomonidan taqdim etiladigan advokat ishtirokini talab etishi hamda o'z huquqlarini tushunishi “Miranda qoidasi” deb ataladi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti ham Konstitutsion komissiya a'zolari bilan yig'ilishda “Tahlillar huquq-tartibot organlari tomonidan shaxs qo'lga olinganda, u nima uchun ushlangani va qanday huquqlarga ega ekani tushuntirilmayotganini ko'rsatmoqda. Natijada, gumon qilinuvchining huquqlari ushlangan dastlabki vaqtdayoq xavf ostida qoladi. Bunday holatlarning oldini olish maqsadida ko'plab davlatlarning Konstitutsiya va qonunlarida hamda inson huquqlariga oid xalqaro hujjatlarda aks etgan “Miranda qoidasi”ni qo'llash lozim. Ya'ni, shaxsni ushlash chog'ida uning huquqlari va nima sababdan ushlangani sodda tilda tushuntirilishi shart. Ana shu qoidani Konstitutsiyamizda muhrlab qo'yishning vaqt-soati keldi” deb ta'kidlagan edi¹.

“Miranda qoidasi”ni Konstitutsiyamizda mustahkamlash quydagilarga xizmat qilishi mumkin:

- Qo'lga olingan gumon qilinuvchi shaxslar huquqlari buzulishining oldini oladi;

¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг Конституцион комиссия аъзолари билан учрашувидаги нутқи. Халқ сўзи. 2022 й. 21 июнь.

- Tezkor-qidiruv faoliyati hamda jinoyat protssesida fuqarolarni huquq va erkinliklari kafolatlarini kuchaytirishga konstitutsiyaviy asos bo‘lib xizmat qiladi;

- Inson, uning hayoti, huquq va erkinliklari – oliy qadriyat degan ezgu tamoyilni amaliyotda keng tatbiq etishga imkoniyat beradi;

- Ushlangan shaxsga nisbatan tegishli idora xodimlari tomonidan bosim o‘tkazilishini istisno qiladi.

Bundan tashqari, “Xabeas korpus” institutini rivojlantirish zarurligi, ya’ni, shaxs sudning qaroriga qadar ko‘pi bilan qirq sakkiz soatdan ortiq ushlab turilishi mumkin emasligi va agar sud tomonidan shaxsni hibsga olish yoki unga nisbatan boshqacha turdagi ozodlikni cheklash haqida qaror belgilangan muddatda qabul qilinmasa, bunday shaxsni darhol ozod qilish kerakligi haqidagi norma ham Konstitutsiyada aks ettirish zarurligi davlat rahbari tomonidan taklif etilgan edi.

Konstitutsiyamiz qabul qilinganining yigirma besh yilligiga bag‘ishlangan marosimda davlat rahbari yaqin qarindoshlari sudlangan, deb fuqarolarni ishga qabul qilmaslik yoki yuqori lavozimlarga tayinlamaslik bilan bog‘liq masalaga alohida to‘xtalib o‘tgan edi.

“Nima sababdan bir jinoyat uchun butun avlod javob berishi kerak?

Otasining qilmishi uchun nega farzandlari yoki aka uchun uka javob berishi lozim? Bunday adolatsiz “tizim”dan endi butunlay voz kechamiz. Chunki xalqimizga nisbatan sobiq tuzum davrida, ayniqsa, o‘tgan asrning 30-yillaridagi siyosiy qatag‘onlarning o‘zi yetarli emasmi?!” deb ayatgan edi davlat rahbari.

Shu bois, Konstitutsiyamizga **“Shaxsning sudlanganligi va undan kelib chiqadigan huquqiy oqibatlar uning qarindoshlari huquqlarini cheklashga asos bo‘lishi mumkin emas”**, deb qat’iy yozib quyildi endi bosh qomusimizda¹.

O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasiga o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritish bo‘yicha xalqimizdan kelgan takliflar asosida Konstitutsiyamizda mavjud normalarning 65% o‘zgartirishlar va inson huquqlariga oid normalar uch yarim barobar ko‘paygan holda yangi tahrirda qabul qilindi.

Prezidentimiz O‘zbekistonda insonparvar, demokratik huquqiy davlat qurish masalasini ham konstitutsiyaviy darajada mutahkamlashni taklif etgandi.

“Huquqiy davlat – insoniyatning ming yillar mobaynidagi mashaqqatli mehnati evaziga shakllangan taraqqiyot g‘oyasi va buyuk kashfiyotidir. Faqat huquqiy davlat sharoitidagina insonning hayoti, erkinligi, sha’ni, qadr-qimmatini to‘liq ta’minlash, tom ma’noda xalqparvar boshqaruv tizimini shakllantirish mumkin” degan edi davlatimiz rahbari².

Huquqiy davlat – demokratik tamoyillar asosida qabul qilingan qonunlar oldida barcha teng va hisobdor bo‘lgan, hech kim qonundan ustun turmaydigan davlatdir. Shu ma’noda, “O‘zbekiston – huquqiy davlat” degan g‘oyani Konstitutsiyamizda aniq mustahkamlab qo‘yish zarurligi belgilangan.

Shuningdek, bu islohotlarning yana bir muhim amaliy ifodasi sifatida “Fuqarolarning davlat ishlarini boshqarishdagi ishtirokini kengaytirish maqsadida qonunchilik tashabbusi huquqi institutini isloh qilishni aytib o‘tish lozim.

¹ Ўзбекистон Республикаси Конституцияси. – Т.: Адолат. 2023.

² Президент Шавкат Мирзиёев Ўзбекистон Республикаси Конституциясига ўзгартириш киритиш борасида таклифлар берди - Review.uz <https://review.uz/uz/post/prezident-shavkat-mirziyoyev-ozbekiston-respublikasi-konstituciyasiga-ozgartirish->

Xususan, Konstitutsiyamizga qonunchilik takliflarini kiritish institutini joriy etish lozimligi belgilanmoqda.

Mazkur institut doirasida 100 ming kishidan kam bo'lmagan miqdordagi fuqarolar o'z qonunchilik takliflarini Oliy Majlis Qonunchilik palatasiga kiritish imkoniyatiga ega bo'ldi. Shu asosda endi xalq bevosita qonun ijodkori sifatida tashabbus ko'rsatish huquqini qo'lga kiritdi.

Ushbu normalarni konstitutsiyaviy darajada mustahkamlab quyilishi va amalda qo'llanilishi Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasida ko'zda tutilgan maqsad va muddaolarning amalga oshishida muhim huquqiy asos bo'lib xizmat qiladi.

2022-yil 15-iyul kundan yangilangan va o'zgartirishlar kiritilgan yangi konstitutsiya loyihasi e'lon qilindi. 2022-yil 1 – avgust kuniga qadar Konstitutsiya loyihasiga umumiy 117 ming 357 ta takliflar kelib tushgan edi. Undan 24 315 tasi ijtimoiy tarmoq orqali, 77 662 tasi call markaz orqali, 14 522 tasi fuqarolarning bevosita qabuli orqali, 858 ta jamoaviy takliflardan iborat bo'ldi. Takliflarning 61 148 tasi erkaklar tomonidan, 50 710 tasi ayollar tomonidan, 5 499 tasi esa anonim tarzda yuborilgan¹. Bu takliflar yo'naytilishining birinchi bosqichi edi.

Konstitutsion komissiya bergan ma'lumotlar bo'yicha ushbu islohotlarning OAVlarida yoritilishi faol kechdi.

Masalan, takliflar haqidagi ma'lumotlar OAVlarida 2022-yil 12-avgust kuniga qadar 74 852 marotaba yoritilgan.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti ta'biri bilan aytganda, betakror yurtimizda barqaror jamiyatni va bardavom taraqqiyotni ta'minlash – barchamizning bosh maqsadimizdir! Butun xalqimizni ana shu buyuk maqsadga erishishda o'zaro birdamlikka va hamjihatlikka chaqiraman. Xalqimiz siyosiy-huquqiy

¹ <http://meningkonstitutsiyam.uz/>

tafakkurining yorqin ifodasi bo‘ladigan yangilangan Konstitutsiyamizga tayanib, Yangi O‘zbekistonni albatta birgalikda barpo etamiz¹.

Mavzu yuzasidan nazorat savollari

1. Adolat, qonun ustuvorligini ta‘minlash bo‘yicha Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasida qanday maqsadlar belgilangan?

2. Sud tizimini isloh qilish borasida Harakatlar strategiyasi va Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasida qanday islohotlar belgilangan edi?

3. “Bir sud – bir instansiya” tamoyilini izohlang.

4. Yangi tahrirdagi O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida qonunchilik takliflarini kiritish institutini joriy etish borasida yangi qanday norma joriy qilindi?

5. “Miranda qoidasi” nima va bu qoida Yangi tahrirdagi O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining qaysi moddasida aks ettirildi?

6. O‘zbekiston Respublikasi sudlarining chinakam mustaqilligini ta‘minlash borasida so‘nggi yillardagi islohotlarni ayting.

7. O‘zbekiston Respublikasi Yangi tahrirdagi Konstitutsiyasida Respublikaning qanday davlat ekanligi belgilangan?

8. Yangi tahrirdagi Konstitutsiyani tuzish bo‘yicha komissiya bilan uchrashuv chog‘ida davlat rahbari qanday tashabbuslarni ilgari so‘rdi?

¹ Президент Шавкат Мирзиёев Ўзбекистон Республикаси Конституциясига ўзгартириш киритиш борасида таклифлар берди - Review.uz <https://review.uz/uz/post/prezident-shavkat-mirziyoyev-ozbekiston-respublikasi-konstituciyasiga-ozgartirish->

9. Shaxsning sudlanganligi va undan kelib chiqadigan huquqiy oqibatlar uning qarindoshlari huquqlarini cheklashga asos bo‘lmasligi Konstitutsiyaning qaysi moddasida keltirilgan?

10. Yangilangan Konstitutsiyada inson huquqlariga doir normalar oldingiga nisbatan necha barobar oshdi?

Mavzu yuzasidan test savollari

1. “O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyaviy sudi to‘g‘risida”gi Qonun qachon qabul qilingan edi?

A. 1993-yil 6-may B. 1993-yil 10-may C. 1993-yil 10-may
D. 1993-yil 15-may

2. Fuqarolarga huquqiy ta’sir ko‘rsatish, shu jumladan harakatlanish erkinligini cheklash bilan bog‘liq choralarni qo‘llashda qonuniylikni so‘zsiz ta’minlash hamda raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali jamoatchilik nazoratini kuchaytirish vazifalari nechanchi maqsadda berilgan?

A) 5-maqсад: Ixcham, professional, adolatli, yuqori natijadorlikka xizmat qiladigan davlat boshqaruvi tizimini joriy qilish

B) 14-maqсад: Qonun ustuvorligi va konstitutsiyaviy qonuniylikni ta’minlash hamda inson qadrini ushbu jarayonning bosh mezon sifatida belgilash

D) 15-maqсад: Davlat organlari va mansabdor shaxslarning faoliyati ustidan samarali sud nazoratini o‘rnatish hamda fuqaro va tadbirkorlik subyektlarining odil sudlovga erishish darajasini oshirish

E) 17-maqсад: Huquqni muhofaza qiluvchi organlarning yangi qiyofasini shakllantirish va ularning faoliyatini xalq manfaatlari, inson qadr-qimmati, huquq va erkinliklarini samarali himoya qilishga yo‘naltirish

3. 2022 — 2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasining "Jamoat xavfsizligini ta'minlash, huquqbuzarliklarning sodir etilishiga sabab bo'lgan shart-sharoitlarni o'z vaqtida aniqlash va bartaraf etishning samarali tizimini yaratish masalalari" nechanchi maqsadda o'z ifodasini topgan?

A) 6-maqсад B) 16-maqсад C) 26-maqсад D) 36-maqсад

4. 2022 — 2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasining 17-maqsadi mazmuni qaysi javobda berilgan?

A) Huquqni muhofaza qiluvchi organlarning yangi qiyofasini shakllantirish va ularning faoliyatini xalq manfaatlari, inson qadrigimmati, huquq va erkinliklarini samarali himoya qilishga yo'naltirish

B) Sud va boshqa organlar hujjatlarining o'z vaqtida va to'liq ijrosini ta'minlash

C) Advokatura institutining inson huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlari himoya qilishdagi salohiyatini tubdan oshirish, shuningdek, aholi va tadbirkorlik subyektlarining malakali huquqiy xizmatlarga bo'lgan talabini to'liq qondirish

D) Faol fuqarolik jamiyatini rivojlantirish hamda fuqarolar o'rtasida qonunga hurmat va itoat qilish hissini shakllantirish

5. 2022 — 2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasining 25-maqsadi "Raqamli iqtisodiyotni asosiy "drayver" sohaga aylantirib, uning hajmini kamida 2,5 baravar oshirishga qaratilgan ishlarni olib borish" uchun.

A) Raqamli infratuzilmani yanada rivojlantirish orqali barcha aholi maskanlarini va ijtimoiy obyektlarni hamda magistral

avtomobil yo‘llarini keng polosali ulanish tarmoqlari bilan qamrab olish

B) Iqtisodiyotning real sektorida hamda moliya va bank sohalarida ishlab chiqarish va operatsion jarayonlarni raqamlashtirish darajasini 2026 yil yakuniga qadar 70 foizgacha oshirish

C) Dasturiy mahsulotlar industriyasi hajmini 5 baravar, ularning eksportini esa 10 baravar oshirib, 500 million AQSh dollariga yetkazish

D) barcha javoblar to‘g‘ri

6. “Yangi O‘zbekiston — raqobatbardosh mahsulotlar yurti» g‘oyasi asosida qancha eksportchini ochiq tanlov asosida saralab, ularni yetakchi eksportyorlarga aylantirish va har tomonlama qo‘llab-quvvatlash ko‘zda tutilgan?

A) 120 ta eksportchi B) 100 ta eksportchi C) 150 ta eksportchi D) 200 ta eksportchi

7. Qaysi shaharda “INNO” innovatsion o‘quv-ishlab chiqarish texnoparki barpo etilgan?

A) Toshkent shahrida B) Samarqand C) Buxoro D) Chirchiq

8. O‘zbekistonning qaysi viloyati hududida urbanizatsiya jarayonlarini 2026 yilgacha 50 foizga yetkazish maqsad qilingan?

A. Samarqand B. Qashqadaryo C. Navoiy D. Farg‘ona ,

9. Uchinchi ustuvor yo‘nalishda belgilangan maqsadlar doirasida qaysi hududda 450 ming aholiga mo‘ljallangan Yangi shaharning dastlabki mavzellarini qurib, foydalanishga topshirish belgilangan?

A. Yangi Farg‘ona B. Yangi Qarshi C. Yangi Andijon D. Yangi Termiz

10. Yangi O‘zbekiston strategiyasida belgilangan “Hududlarni mutanosib rivojlantirish” maqsadi doirasida

yurtimizda qancha oilaning yangi massivlarga ko‘chib o‘tishi uchun sharoitlar yaratiladi?

A. 275 ming B. 250 ming C. 325 ming D. 290 ming

Mavzu yuzasidan katusga o‘z fikr mulohazangizni bildiring

 1. O‘zbekiston Prezidenti tomonidan tashabbus qilinib qabul qilingan BMTning “Ma’rifat va diniy bag‘rikenglik” rezalyutsiyasi dunyoda tinchlik o‘rnatish va diniy radikalizmni oldini olishga xizmat qiladi. Bugun Yaqin Sharqdagi muammolarda ushbu rezalyutsiyada belgilangan shartlar va vazifalardan tinchlikparvar davlatlar qanday unumli foydalanishi mumkin?

2.1-mavzu yuzasidan mustaqil ishlash uchun pintbord jadvali

№	Javoblar	37-maqsadning mohiyati	“Habues korpus”	Miranda qoidasi	2022-yil 15- iyuldan	2018-yil 17- fevralda	215 nafar shaxs	2018-yilda 22 ta	136 – modda sharxi	Sud instansiyalari	2017 yildan yangi sud	Viloyatlardagi sud turlari
1.												
2.												
3.												
4.												
5.												
6.												
7.												
8.												
9.												
10.												

III BOB. MILLIY IQTISODIYOTNI JADAL RIVOJLANTIRISH VA YUQORI O‘SISH SUR‘ATLARINI TA‘MINLASH

3.1. Milliy iqtisodiyotimizni rivojlantirishning muhim shart va sharoitlari

Mamlakat taraqqiyotining bosh ustuvor yo‘nalishi bu iqtisodiyot tarmoqlarini rivojlantirish hisoblanadi.

2021-yilning 6-noyabr kuni O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning lavozimga kirishishiga bag‘ishlangan tantanali marosimda qayta saylangan mamlakat rahbari tomonidan kelgusi besh yil uchun eng asosiy ustuvor yo‘nalishlarni o‘z ichiga olgan Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi haqida tashabbus ilgari surildi. Prezident taqdim etgan Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi yetti yo‘nalishdan iborat bo‘lib, u besh yil avval qabul qilingan Harakatlar strategiyasi va uning doirasida amalga oshirilgan muvaffaqiyatli islohotlarning uzviy davomi ekanligi bilan ahamiyatlidir.

Xususan, Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasining uchinchi ustuvor yo‘nalishi – Milliy iqtisodiyotni, uning o‘sinh sur‘atlarini zamon talablari darajasida rivojlantirish bo‘yicha belgilangan ustuvor vazifalarni Harakatlar strategiyasining iqtisodiyotni rivojlantirish va liberallashtirishning ustuvor yo‘nalishlari doirasida boshlangan islohotlarning uzviy davomi sifatida baholash mumkin. O‘z o‘rnida shuni ham aytish joizki, samarali amalga oshirilgan islohotlar navbatdagi muvaffaqiyat garovidir¹.

¹ Shadieva G.M. Mintaqaviy-iqtisodiyot. - Darslik. -<http://arm.sies.uz/wp-content/uploads/2023/12/Mintaqaviy-iqtisodiyot.-Darslik.-G.M.Shadieva-va-boshqalar.-Samarqand-2023.pdf>

Asosiy maqsad — aholi jon boshiga YaIM hajmini oshirish hisoblanadi. 2022–2026 yillardagi ustuvor vazifa sifatida aynan iqtisodiyotning real sektorini rivojlantirish orqali aholi jon boshiga YaIM hajmini oshirish koʻzda tutilganligida ham oʻziga xos maʼno bor.

Oʻtgan besh yil, yaʼni 2017–2021-yillarda Harakatlar strategiyasi doirasida sanoatning yetakchi tarmoqlari (toʻqimachilik, elektrotexnika, avtomobil sanoati, qurilish materiallari sanoati, kimyo va neft-kimyo sanoati, qishloq xoʻjaligi mashinasozligi, energetika kabi tarmoqlar)ni rivojlantirish strategiyalari qabul qilindi. Shuningdek, qishloq xoʻjaligida erkin raqobatni taʼminlaydigan bozor tamoyillarini joriy etish, xususan, paxta va gʻalla yetishtirishda davlat buyurtmasini bekor qilish orqali ishlab chiqarishda iqtisodiy samaradorlik va mahsulot ishlab chiqaruvchilar manfaatdorligi oshirildi. Oʻz navbatida, hududlarning iqtisodiy potensialini koʻpaytirish maqsadida erkin iqtisodiy zonalar tashkil etildi, ularga xorijiy investorlarni jalb qilish uchun tegishli imtiyoz va preferensiyalar taqdim etildi.

Yetakchi tarmoqlarga ixtisoslashgan kichik sanoat zonalari bunyod qilinib, ularning samarali faoliyat yuritishi uchun zarur infratuzilmalar yaratildi. Yirik ishlab chiqarish quvvatiga ega boʻlgan innovatsion texnoparklar tashkil etilib, ularda zamonaviy ilm-fan yutuqlari orqali yaratilgan mahsulotlarni ishlab chiqarish yoʻlga qoʻyildi.

Shu bilan birga, Oʻzbekistonda turizm sohasini tubdan isloh qilish orqali sayyohlik infratuzilmasi rivojlantirildi, sayyohlik xizmatlari tarkibi (ziyosat turizmi, tibbiy turizm, kino turizmi va h.k.)ning yana ham kengaytirilishi natijasida mamlakatning sayyohlik potentsiali yildan-yilga yuksalib bormoqda.

Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasiga muvofiq, 2022–2026 yillarda yuqorida ta’kidlab o‘tilgan yo‘nalishlarda hayotga tatbiq etilgan islohotlarni samarali davom ettirish, mavjud resurs va imkoniyatlarni safarbar etgan holda, aholi jon boshiga to‘g‘ri keladigan yalpi ichki mahsulot hajmini yanada oshirish, 2030-yilga borib esa jon boshiga hisoblaganda, O‘zbekistonning aholi daromadlari o‘rtacha ko‘rsatkichdan yuqori bo‘lgan davlatlar qatoriga kirishi maqsad qilingan. Bunga esa, o‘z navbatida, xususiy sektorni rag‘batlantirish va uning ulushini oshirish, to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalarni jalb etish hamda drayver sohalarda klaster tizimini rivojlantirish orqali erishish ko‘zda tutilgan¹.

O‘z o‘rnida aytish lozimki, iqtisodiyotdagi etakchi tarmoqlarning samarali va jadal rivojlanishi mamlakatdagi YaIM hajmining ortishiga, ya’ni aholi jon boshiga to‘g‘ri keladigan ichki mahsulot hajmining ko‘payishiga olib keladi.

Inflyatsiya darajasini pasaytirish orqali makroiqtisodiy barqarorlikni ta’minlash

Qayd etish muhimki, 2017-yilda boshlangan iqtisodiyotni liberallashtirish va bozor mexanizmlari rolini oshirishga qaratilgan eng muhim iqtisodiy islohotlardan biri — bu milliy valyuta almashuv kursining bozor mexanizmlari asosida shakllanish tamoyillarini joriy etish orqali ichki valyuta bozorining bosqichma-bosqich liberallashtirilishi bilan bog‘liq amaliy qadamlar bo‘ldi.

Shu bilan birga, pul-kredit (monetar) siyosati sohasida keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirildi, jumladan, to‘lov tizimlari

¹ Milliy iqtisodiyotni rivojlantirishdagi ustuvor vazifalar. // <https://yuz.uz/uz/news/milliy-iqtisodiyotni-rivojlantirishdagi-ustuvor-vazifalar-besh-yillik-muvaffaqiyatli-islohotlar--yangi-muvaffaqiyatning-boshlanishi>

rivojlantirildi, chet el valyutasini cheklovsiz sotib olish imkoni yaratildi, naqd pul muammosi hal etildi, uzluksiz ishlovchi avtomatlashtirilgan bankomatlar faoliyati yo'lga qo'yildi.

Valyuta va tashqi savdoning liberallashtirilishi natijasida tashqi savdo hajmi ham jadal o'sib bormoqda. Shuningdek, iqtisodiyotga bozor mexanizmlari tamoyillarining joriy etilishi, narxlarning erkinlashtirilishi va shu bilan bog'liq boshqa islohotlar ortidan mamlakatda ichki narxlar barqarorligini ta'minlash, inflyatsiyani past darajada va barqaror ushlab turish ustuvor vazifa sifatida oldinga chiqdi.

Shu bois, Taraqqiyot strategiyasida makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlab, inflyatsiya darajasini belgilangan 5 foizgacha pasaytirish navbatdagi vazifa sifatida tasdiqlandi. Zero, mamlakatda ichki narxlar barqarorligining ta'minlanishi makroiqtisodiy va ijtimoiy muvozanatning kafolati hisoblanib, bu, o'z navbatida, iqtisodiy islohotlarni jadallashtirish hamda rivojlantirish dasturlarining muvaffaqiyati uchun zarur mezon sanaladi¹.

Alohida e'tirof etish joizki, inflyatsiyaning past va barqaror ko'rsatkichlari iqtisodiy o'sishdagi muvozanatni ta'minlashda, shuningdek, ishlab chiqarish raqobatbardoshligi va aholi yashash darajasini oshirishda muhim omil sanaladi. Shu nuqtai nazardan, narxlar o'sish sur'atlarining pasayishi va barqarorlashishi davlat iqtisodiy siyosatining asosiy maqsadlaridan biri bo'lishi lozim.

O'tgan besh yil ichida O'zbekistonning fiskal sohadagi siyosati tubdan o'zgardi. Xususan, budjetning shaffofligi va ochiqqligi ta'minlandi, soliqqa tortishni soddalashtirish va takomillashtirish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga

¹Yunusov F. Besh yillik muvaffaqiyatli islohotlar — yangi taraqqiyotning boshlanishi.

oshirildi, yashirin iqtisodiyot ulushini qisqartirish yuzasidan bir qator samarali chora-tadbirlar bajarildi.

Shuningdek, budget mablag'laridan oqilona foydalanish tizimi takomillashtirildi. Bunda Oliy Majlisning budget jarayonidagi roli va o'rni mustahkamlandi, mahalliy hokimiyat vakillik organlarining vakolatlari kengaytirildi, "Tashabbusli budget" loyihasi ishga tushirildi.

Shu bilan bir qatorda, O'zbekiston Respublikasining suveren xalqaro obligatsiyalari chiqarilib, undan tushgan mablag'lar mamlakat farovonligi yo'lida strategik muhim ahamiyatga ega bo'lgan loyihalarni moliyalashtirishga yo'naltirildi.

Taraqqiyot strategiyasiga muvofiq, 2022–2026 yillarda O'zbekistonda budget va tashqi qarz barqarorligini ta'minlash vazifasiga ustuvorlik berilmoqda. Chunki mamlakatda fiskal defitsitning ortib borishi va tashqi qarzlarning xalqaro darajada belgilangan me'yorlardan oshib ketishi milliy iqtisodiyotga xavf tug'dirishi mumkin.

Shuningdek, mazkur strategiyada budget mablag'larining samarali sarflanishini ta'minlash maqsadida mahalliy budgetlarning imkoniyatlarini kengaytirishga alohida e'tibor qaratilishi ko'zda tutilgan. Fiskal sohada belgilanayotgan mazkur ustuvor vazifalar avvalgi islohotlarning mantiqiy davomi hisoblanib, bu, bir tomondan, budget daromadlarini oqilona shakllantirishga xizmat qilsa, ikkinchi tomondan, budget xarajatlarining samarali sarflanishiga sabab bo'ladi. Pirovard natijada esa mamlakatda iqtisodiy faollik ortib, makroiqtisodiy barqarorlik ta'minlanadi.

Liberallashtirish iqtisodiyotning qaysi sohasida kechmasin, kompleks xarakterga ega bo'lib, ma'lum shart-sharoitlarni taqozo etadi. Ayni paytda mamlakatda makroiqtisodiy barqarorlik va

investitsion faollik saqlanib turibdi, iqtisodiy o'sish bo'yicha davlat dasturlarini ro'yobga chiqarish jadal bormoqda. Soliq va bank tizimi islohotlari ketmoqda, biznesni yuritish va eksport sohasidagi ma'muriy to'siqlar olib tashlanmoqda. Bular hammasi pul-kredit tizimini takomillashtirish, sohani liberallashtirishga xizmat qiladi.

Valyuta bozori liberallasuvi tashqi savdoga ham ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Bu sohada raqobatbardoshlikni oshirish, eksport korxonalarini qo'llab-quvvatlash, fermer xo'jaliklari, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarining eksport faoliyatini rag'batlantirish, ularga imtiyozlar tizimini takomillashtirish, bojxona tartib-qoidalarini soddalashtirish va tashqi savdo operatsiyalarini amalga oshirish muddatlarini keskin qisqartirish, tashqi savdo tariflarini pasaytirishga oid hujjatlarni rasmiylashtirishlarning elektron shakliga o'tish va boshqa chora-tadbirlar ko'rilmoqda.

Rasmiy valyuta kursi qiymatini yuqori darajada ma'muriy yo'l bilan sun'iy ushlab turilishi milliy tovar va xizmatlar eksporti rivojining asosiy to'siqlaridan biri edi. Boshqacha aytganda, valyuta bozori erkinlashmagani milliy tovar va xizmatlarning tashqi bozordagi raqobatbardoshligini pasaytirar, eksportda xomashyo hissasi yuqori qolishiga olib kelardi. Endi esa mamlakat eksporti tarkibida noxomashyo tovarlari hissasi oshirish, sohada institutsional qayta qurishlar, oxir-oqibatda import o'rnini bosadigan modeldan eksportga yo'naltirilgan tashqi iqtisodiy modelga o'tilmoqda. Tinch okeani havzasidagi Osiyo yangi industrial mamlakatlari rivojlanish tajribasi xuddi shunday. Ammo eksportga yo'naltirilgan ishlab chiqarish raqobatbardosh mahsulotlarni taqozo qiladi. Bu esa chetdan mashina va asbob uskunalar, yangi texnika va texnologiya kiritishni talab qiladi.

Tashqaridan kirmasa, tashqariga chiqarib ham bo‘lmaydi¹. Bozor iqtisodiyoti tartibi shunday.

Milliy iqtisodiyot go‘yo ikki tomonlama qatnovli katta magistral yo‘lga o‘xshaydi.

2017-yil 29-sentabrda O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining ”O‘zbekiston Respublikasi tashqi iqtisodiy faoliyatini tartibga solish to‘g‘risida”gi qarori qabul qilindi. Qarorda tashqaridan kiritiladigan tovarlarga boj to‘lovlari o‘rtacha 14,5 foizdan 6,5 foizgacha tushirish ko‘zda tutilgan. Ma’lumki, tashqi savdoni keyingi erkinlashtirgunga qadar O‘zbekistonda noqishloq xo‘jalik mahsulotlariga import stavkalari eng yuqori edi. Qishloq xo‘jalik mahsulotlariga esa yaqinlashgan import bojlari boshqa hamkor mamlakatlarga nisbatan aksincha past edi. O‘tgan yil oktabr oyidan boshlab barcha tovarlarga bojxona import bojlari o‘rtacha 2,5 martaga pasaytirildi. Tashqi savdoning liberallashtirishiga, milliy iqtisodiyotning dunyo bozoridan o‘rin olishini osonlashtirishga, asosiysi mamlakatimizning qo‘shimcha qiymat global zanjiriga integratsiyalashuviga xizmat qilishi shubhasiz.

Iqtisodiy hayotning barcha jabhalarini, jumladan, valyuta bozorini liberallashtirish, davlatning xalqaro imiji bilan bog‘liq katta voqea. Lekin ular ustidan, shuningdek, emissiya, chet eldan pul ko‘chirmalari ustidan qat’iy nazorat o‘rnatilmasa, iqtisodiyotning real o‘sishi va muomaladagi pul miqdori o‘shish sur’atlari o‘rtasidagi farq sifatida doimo paydo bo‘ladigan inflatsiyani keltirib chiqarishi hech gap emas. Monetar siyosat bilan fiskal siyosatni qo‘shib olib borish bunday holatlarning oldini olish imkonini beradi.

¹ Iqtisodiyotni liberallashtirish KIMGA NIMA BERADI? — 21asr.uz
<https://21asr.uz/uz/post/iqtisodiyotni-liberallashtirish-kimga-nima-beradi>

Iqtisodiyotni rivojlantirish va liberallashtirishning ustuvor yo‘nalishlari haqida so‘z borar ekan, Xalqaro valyuta jamg‘armasi ma‘lumotlariga ko‘ra, aholi jon boshiga to‘g‘ri keladigan yalpi ichki mahsulot hajmi bo‘yicha O‘zbekiston dunyo reytingida 187 mamlakat o‘rtasida 134-o‘rinda turishi ta‘kidlandi. Vaholanki, yurtimiz boy tabiiy resurslarga, katta iqtisodiy salohiyatga ega. Hamma gap ana shu zaxirani xalq manfaati yo‘lida oqilona va samarali ishlata olishdadir.

Iqtisodiyotda boshqaruv tizimi eskirgani, innovatsion g‘oyalarni qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha samarali mexanizmlar o‘z vaqtida joriy qilinmagani jiddiy muammo bo‘lib qolmoqda. Shuningdek, texnologik qoloqlik, resurs va energiyani tejaydigan texnologiyalar, muqobil energiya manbalarini tatbiq etishning sustligi iqtisodiy taraqqiyot yo‘lida to‘siq bo‘lmoqda.

Shu nuqtai nazardan davlatning innovatsion yangilanish dasturini shakllantirish, innovatsiya va investitsiyalardan samarali foydalanadigan yangi avlod kadrlarini, yangi sarmoyadorlar sinfini tayyorlash o‘ta muhim ahamiyatga ega. Buning uchun O‘zbekistonni texnologik rivojlantirish va ichki bozorni modernizatsiya qilish bo‘yicha kuchli milliy g‘oya, milliy dastur kerak.

2018-yil faol tadbirkorlikni rivojlantirish e‘tibor markazida bo‘ldi. Bu sohani qo‘llab-quvvatlash, biznes subyektlarini jadal va barqaror rivojlantirish yo‘lidagi to‘siq va g‘ovlarni bartaraf etish bo‘yicha zarur choralar ko‘riladi.

Ayrim korxonalarga imtiyozlar berilgani erkin raqobat muhiti bo‘g‘ilishiga olib keldi. Endi bunday amaliyotdan voz kechiladi. Bozor iqtisodiyoti sharoitida teng va halol raqobat muhitini yaratish maqsadida “Mamlakat oziq-ovqat xavfsizligini yanada

samarali ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi farmon loyihasi ishlab chiqilib, keng jamoatchilik muhokamasiga qo'yildi.

Bojxona tartib-taomillarining murakkabligi tadbirkorlikka to'sqinlik qilayotgan asosiy omillardan biri hisoblanadi. Jahon bankining hisobotiga ko'ra, eksport-import hujjatlarini rasmiylashtirish bo'yicha O'zbekiston 190 davlat orasida 175-o'rinda turadi. Bojxona hujjatlarini rasmiylashtirish uchun Belgiyada 1 soat kifoya qilsa, O'zbekistonda 1 oy muddat sarflanar edi. Shu munosabat bilan 2019-yildan boshlab, tadbirkorlik subyektlari uchun bojxona ko'rigida xavf-xatardan ogoh etish tizimi, ya'ni, tadbirkorlar qanchalik halol ekaniga qarab, ularni "yashil" va "qizil" yo'laklar orqali o'tkazish joriy etildi. Bu ekspert va import mahsulotlarini erkin kirib kelishi va sohani yanada rivojlanishiga xizmat qilmoqda.

Ayni vaqtda noqonuniy tekshirishlar, xususiy biznes faoliyatiga asossiz aralashishga qarshi kurashni kuchaytirish maqsadida tadbirkorlik subyektlari faoliyatini tekshirish tizimi tubdan qayta ko'rib chiqiladi. Tekshirish o'tkazishga ruxsat berishning maxsus elektron axborot tizimiga o'tilib, uning nazorati Bosh prokuraturaga yuklanadi. Barcha tadbirkorlik subyektlarining moliyaviy-xo'jalik faoliyatini tekshirish ikki yilga to'xtatilgan edi¹.

Biz bo'sh turgan davlat mulki obyektlarini o'zaro sheriklik asosida xususiy sektorga o'tkazish bo'yicha ishlar davom ettirildi. Internet tarmog'ida elektron savdolar va auksionlar orqali yer uchastkalarini, jumladan, tadbirkorlar uchun ajratishning yagona tartibi o'rnatilib, 2018-yildan elektron savdo maydonlari orqali davlat aktivlarini sotish bo'yicha elektron tizim tashkil etildi.

¹ <https://kun.uz/uz/news/2017/12/22/prezidentning-parlamentga-murozaatnomasi-asosij-ziatlar>

Iqtisodiyotni rivojlantirishda puxta va barqaror bank-moliya tizimi ulkan ahamiyatga ega. 2018-yilda bank tizimi faoliyatini rivojlantirish bo'yicha belgilangan vazifalarni amalga oshirishda banklar bilan tadbirkorlik subyektlari o'rtasida samarali va o'zaro manfaatli hamkorlik munosabatlarini ta'minlash masalalariga alohida e'tibor qaratildi.

O'zbekistonda xalqaro standartlar asosida valyutani liberallashtirish jarayoni boshlandi. Valyuta siyosati biznes va iqtisodiyotni rivojlantirish manfaatlariga to'liq xizmat qilishi, investitsiya faoliyatiga ijobiy turtki berishi lozim.

2018-yilda soliq siyosatini amalga oshirishda keskin chora-tadbirlardan voz kechildi. Chunki islohotlar davrida davlat tizimining uzluksiz faoliyat ko'rsatishi uchun budjet barqaror bo'lishi kerak.

O'zbekistonda yirik investitsiya loyihalarini amalga oshirish niyatida bo'lgan investorlar uchun mamlakatimizni jozibali qilish maqsadida soliq tizimi takomillashtiriladi. Barcha biznes toifalari uchun soliq yukini kamaytirish va qulaylashtirish, shu asosda ishlab chiqarishni va soliqqa tortiladigan bazani kengaytirish zarur. Soliq imtiyozlari berishda individual yondashuvlardan voz kechib, ularni faqat iqtisodiyotning ma'lum tarmoqlari uchun qo'llash amaliyotiga o'tildi.

Davlatimiz rahbari aytganidek, budjet tizimini qayta ko'rib chiqish, budjet daromadlari va xarajatlari ochiq va oshkora bo'lishi ta'minlash lozim.

Tashqi iqtisodiy sohada hali ishga solinmagan katta imkoniyat va zaxiralar mavjud. Bu borada Markaziy Osiyo mamlakatlari va yirik sheriklar – Xitoy, Rossiya, Janubiy Koreya, AQSh, Turkiya, Yevropa Ittifoqi mamlakatlari bilan savdo-iqtisodiy aloqalarni kengaytirish davom ettiriladi. Keyingi yillarda

Jahon savdo tashkilotiga a'zo bo'lish bo'yicha muzokaralar qayta boshlandi. Asosiy maqsad – tashqi bozorga sifatli va sertifikatlangan mahsulotlarni “o'zbek brendi” nomi bilan olib chiqishdan iborat¹.

Yurtimiz mustaqilligining 30 yilligi bayrami arafasida Navoiy viloyati Karmna tumanida mamlakatimizda ilk quyosh fotoelektr stansiyasi ishga tushirildi. Bugungi kungacha gaz, neft kabi uglevdarodlar energiyasidan foydalanish keng tarqalgan edi. Lekin ularni zaxirasi cheklangan. Shu tufayli mamlakatimizda qayta tiklanuvchi energiya manbalari rivojlantirilmoqda. Ma'lumki, yurtimizda bir yilda 320 quyoshli kun kuzatiladi. Hisob-kitoblarga ko'ra, O'zbekistonda quyosh stansiyalarini qurish orqali jami 600 mlrd killovatt-soat elektr energiyasi ishlab chiqarish imkoniyati paydo bo'ldi. Bu energiyaga bo'lgan jami ehtiyojdan 8 barobar ko'p energiya ishlab chiqarish mumkin, degani. Mazkur majmua qurilishi 2021-yil boshlangan edi. 100 mln dollar investitsiya o'zlashtirilib, 300 mingta quyosh panellari o'rnatildi. Uning quvvati 100 megvatt.

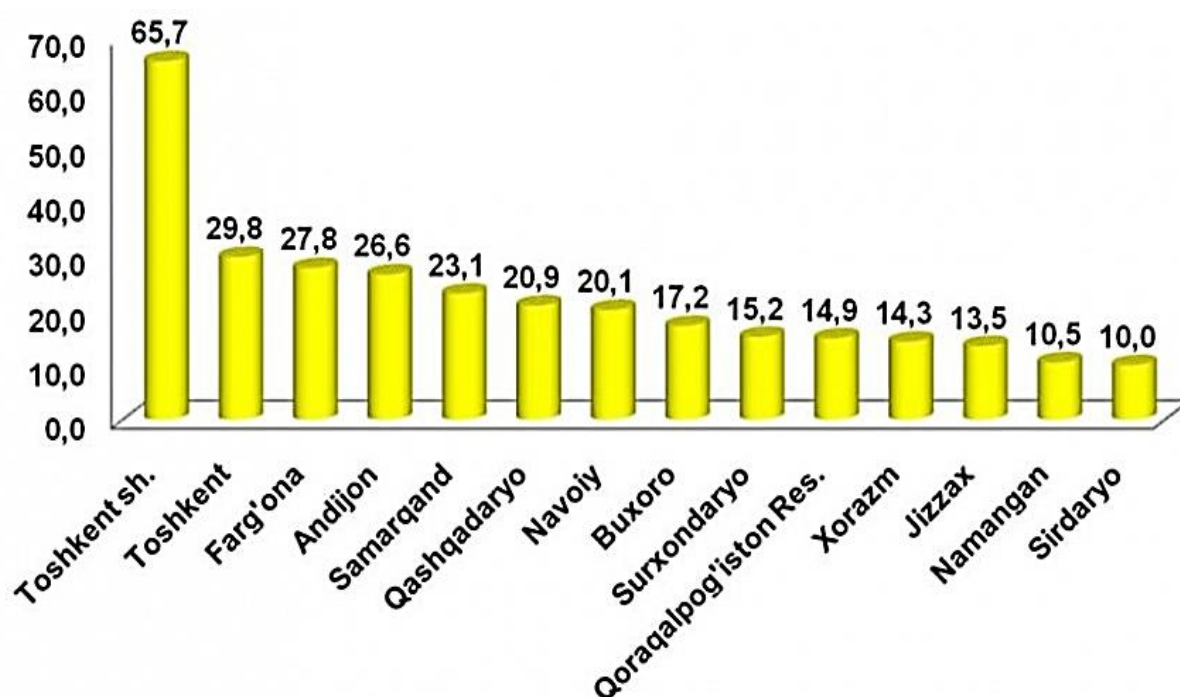
“Bu yerda yiliga 252 million kilovatt-soat elektr energiyasi ishlab chiqariladi. Buning hisobidan 80 million kub metr tabiiy gaz tejalib, atmosferaga 160 ming tonna bug'lanuvchi gazlar chiqishining oldi olindi” deb ta'kidlagan edi prezidentimiz. “Nur Navoiy solar” nomli ushbu loyiha BAAning “Masdar” kompaniyasi tomonidan amalga oshirildi.

Xulosa o'rnida ta'kidlash lozimki, Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasida kelgusi besh yillikda mamlakat iqtisodiyotini yanada rivojlantirish borasidagi bir qator strategik vazifalar belgilangan. Xususan, tadbirkorlik faoliyatini yanada

¹ <https://kun.uz/uz/news/2017/12/22/prezidentning-parlamentga-murozaatnomasi-asosij-ziatlar>

qo‘llab-quvvatlash, biznes muhiti va zarur infratuzilmalarni yaratish bo‘yicha islohotlarni davom ettirish, kambag‘allikni ikki barobar qisqartirish, hududlarni va agrar sohani rivojlantirishga oid vazifalarga alohida ahamiyat berilgan. Mazkur vazifalar Harakatlar strategiyasi doirasida samarali amalga oshirilgan islohotlarning uzviy davomi yoki boshqacha aytganda, yangi muvaffaqiyatning boshlanishi bo‘lib, ular mamlakatning iqtisodiy farovonligini yanada yuksaltirishga xizmat qilishi shubhasiz.

Hududlar kesimida faoliyat yuritayotgan korxonalar va tashkilotlar soni (fermer va dehqon xo‘jaliklaridan tashqari), ming birlikda¹

¹<http://uza.uz/oz/society/O'zbekistonda-7-oyda-33926-mingta-korxona-va-tashkilot-yangi--13-08-2018>.

Ro'yxatdan o'tgan va faoliyat ko'rsatayotgan korxonalar va tashkilotlarning hududlar bo'yicha taqsimlanishi (fermer va dehqon xo'jaliklaridan tashqari, 2018 yilning 1 avgust holatiga)¹

	Ro'yxatdan o'tgan		Faoliyat ko'rsatayotgan	
	ming birlik	jamiga nisbatan %	ming birlik	jamiga nisbatan %
O'z. Respublikasi	324,6	100,0	309,6	100,0
Q. Respublikasi	15,3	4,7	14,9	4,8
<i>viloyatlar:</i>				
Andijon	28,1	8,7	26,6	8,6
Buxoro	18,0	5,6	17,2	5,5
Jizzax	14,2	4,4	13,5	4,4
Qashqadaryo	20,7	6,4	20,1	6,5
Navoiy	10,7	3,3	10,5	3,4
Namangan	21,9	6,8	20,9	6,8
Samarqand	24,5	7,5	23,1	7,5
Surxondaryo	16,0	4,9	15,2	4,9
Sirdaryo	10,8	3,3	10,0	3,2
Toshkent	33,6	10,4	29,9	9,6
Farg'ona	28,3	8,7	27,8	9,0
Xorazm	15,1	4,6	14,3	4,6
Toshkent sh.	67,3	20,7	65,6	21,2

3.2. Milliy iqtisodiyotning mutanosibligi va barqarorligini ta'minlash

Mamlakat iqtisodiyotini yanada yuksaltirishga yo'naltirilgan keng ko'lamli investitsiyaviy loyihalarning amalga oshirilishi, uzoq muddatli taraqqiyot strategiyasining hayotga izchil tatbiq etilayotgani sanoat tarmoqlarining rivojlanish imkonini bermoqda. Harakatlar strategiyasida tarkibiy o'zgarishlarni chuqurlashtirish, milliy iqtisodiyotning yetakchi tarmoqlarini modernizatsiya va

¹ O'sha manba.

diversifikatsiya qilish hisobidan uning raqobatbardoshligini oshirish masalasiga katta e'tibor berildi.

Shundan kelib chiqqan holda, iqtisodiyotda tarkibiy o'zgarishlarni amalga oshirish, xususan, sanoat tarmoqlari jadal rivojlanishini ta'minlash, buning uchun zamonaviy ishlab chiqarishni yo'lga qo'yish va menejment strategiyalaridan keng foydalanish lozim bo'ladi. Ayni paytda respublikamiz bosib o'tgan taraqqiyot yo'lining chuqur tahlili, bugungi kunda jahon bozori konyunkturasi keskin o'zgarib, globallashuv sharoitida raqobat tobora kuchayib borayotgani davlatimizni yanada barqaror va jadal sur'atlar bilan rivojlantirish uchun mutlaqo yangicha yondashuv hamda tamoyillarni ishlab chiqish va ro'yobga chiqarishni taqozo etmoqda. Bu sanoat tarmoqlarida menejment strategiyalaridan samarali foydalanishda o'z aksini topadi.

O'zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning BMT Bosh Assambleyasi 72-sessiyasida so'zlagan nutqida: Barqaror va zamonaviy iqtisodiyotni shakllantirmasdan turib, xalq farovonligi va yuksak hayot darajasini ta'minlashga erishib bo'lmaydi. "Strategiya, bu – yangilanish jarayonlarining haqiqiy harakatlari dasturidir". Iqtisodiyot tarkibida sanoatning rivojlanish dinamikasidagi muhim o'zgarish korxonalar va ishlab chiqarishni modernizatsiya qilishi, texnik va texnologik yangilanish asosida chuqur tarkibiy o'zgarishlar va diversifikatsiyaning amalga oshirilgani hisoblanadi. Sanoat siyosatidagi asosiy ustuvor ahamiyat institutsional islohotlarning sifatini oshirish va tadbirkorlik faoliyatiga keng yo'l ochib berish, sanoat ishlab chiqarishni modernizatsiya va diversifikatsiya qilish, iqtisodiyotning real sektori korxonalarini qo'llab-quvvatlash, o'rta

va uzoq muddatda sanoatni rivojlantirish bo'yicha dasturiy chora-tadbirlarni amalga oshirishga qaratilganligini ta'kidladi¹.

Sanoat tarmoqlarida menejment strategiyasini amalga oshirishda iqtisodchi olimlar V.Kattakishiyev, I.Mamayusupovlar tashkilotning resurslar bilan ta'minlanganlik darajasi, strategiyani amalga oshirishdagi o'zgarishlarga menejmentning tayyorgarligi, taklif etilayotgan strategiyani biznesning ichki va tashqi qatnashchilariga, shuningdek, kompaniyaning jamiyat bilan o'zaro munosabatlariga ta'sirini hisobga olish zarur ekanligini ko'rsatib o'tgan.

2019-2021-yillarda yurtimizda har 100 oilaga to'g'ri keladigan avtomobillar soni

G.Ford ("Mening hayotim, mening yutuqlarim" asari, XIX asr oxiri – XX asrning 1-yarmi) qarashlarida: qashshoqlikning birlamchi sababi mening fikrimcha, eng avval sanoatda va qishloq xo'jaligida ishlab chiqarish va taqsimotni bir-biriga to'g'ri

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh Assambleyasining 72-sessiyasidagi nutqi (Nyu-York shahri, 2017 yil 19 sentyabr) (Xalq so'zi, 2017 yil 20 sentyabr).

kelmasligi kabi mutanosiblikdan keladigan zarar juda ulkandir. Bu kabi zararni ishda faol xizmat qiladigan dono rahbariyat bartaraf etmog‘i kerak.

Agar rahbar pulni xizmatdan yuqori qo‘yadigan bo‘lsa, unda zarar ko‘rish davom etaveradi. Zarar yaqin ko‘ruvchilar bilan emas, faqat uzoqni ko‘ruvchi aqllilar yordamida bartaraf etiladi deya ta’kidlagan. Tadbirkor kapital mulkni yoki kapitalni nazorat qiluvchi, boshqa ishlab chiqarish omillarini tashkil qilish qobiliyatiga ega va ko‘pchilik holatlarda yangilik kiritma oluvchi shaxsdir. Zamonaviy hamkorlikning taraqqiyoti va tashkilotlarni paydo bo‘lishi bilan tadbirkor taraqqiy topgan korxonada yagona shaxs bo‘lib namoyon bo‘la olmaydi deya o‘z asarida keltirib o‘tgan¹. R.I.Nurimbetov, S.I.Axmedovlar ilmiy izlanishlarida AQShda mahsulot sifatini boshqarish tajribasida sanoatning keng iste’mol tovarlarini ishlab chiqarish bilan tez sur’atlarda rivojlana boshladi. Lekin tovarlarning sifati ancha past darajada edi. Amerikalik mutaxassislarining ta’kidlashicha, korxonalar joriy xarajatlarning 25-30 foizi mahsulot nuqsonlarini aniqlash va topishga sarflanar edi. Nuqsonli mahsulotlarni almashtirish uchun ketgan xarajatlarning umumiy xarajatlarning 30 foizidan ham oshib ketishiga olib kelardi. AQShlik ko‘pgina mutaxassislar sifatning pastligi mehnat unumdorligi va raqobatbardoshlikning oshishiga asosiy to‘siq deb hisoblashardi. Yaponiya tajribasi shuni ko‘rsatdiki, sifatni oshirish – hech qachon tugamaydigan ishdir. “Yapon mo‘jizasi”ning asosiy konsepsiyasi – xoh ishlab chiqarish, xoh boshqarish yoki xizmat ko‘rsatish bo‘lsin, mukammal texnologiyadir deya ta’kidlagan².

¹ B.Kattakisiev, I.Mamayusupov. Strategik menejment fanidan praktikum. – T., “Fan va texnologiyasi”, 2008,232 bet.

² Nurimbetov R.I. Ahmedov S.I. Ishlab chiqarish menejmenti. O‘quv qo‘llanma. O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi. – T.: “Talqin”, 2008. – 112 bet.

Milliy iqtisodiyotda olib borilgan islohotlar natijasida sanoat korxonalari davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanib, ularning ishlab chiqarish faoliyatini rivojlantirish maqsadida investitsiyalar kiritilmoqda. Natijada 2017-yilda sanoatdagi yirik korxonalarda ishlab chiqarilayotgan mahsulotlarning tannarxini o'rtacha 8 foizga qisqartirish va raqobatdoshligini oshirishni nazarda tutuvchi kompleks chora-tadbirlarni amalga oshirish belgilangan¹. Sanoatni modernizatsiya qilish, texnik va texnologik yangilash loyihalari, shuningdek, 2015-2019 yillarda iqtisodiyot tarmoqlari va ijtimoiy sohada energiya sarfi hajmini qisqartirish, energiya tejaydigan texnologiyalarni joriy etish chora-tadbirlari dasturining hayotga samarali tatbiq etilishi natijasida respublikada YaIMga sarflanadigan energiya sarfi 7,4 foiz, yirik korxonalarda ishlab chiqarilayotgan mahsulotlar tannarxini esa o'tgan yilga nisbatan o'rtacha 10,6 foiz kamaytirishga erishildi². Mamlakatdagi sanoat korxonalari tomonidan ishlab chiqarilayotgan mahsulotlar tannarxi 2015-yildagi 20 foizdan 2017-yilga kelib 25 foizgacha kamaytirilgan edi.

2019-yilning birinchi yarmida korxonalar tomonidan 1 trillion 656 milliard so'mlik sanoat mahsulotlari ishlab chiqarilib, o'sish sur'atini 103,5 foizga yetkazishga erishilganligi, investitsiya dasturi ijrosi 158 foizga, sanoat mahsulotlari eksporti prognozi 583,3 foizga, mahalliy lashtirilgan mahsulotlar ishlab chiqarish prognozi 161 foizga bajarilgan.

Hisobot davrida 9 ta loyiha bo'yicha 4 million 867 ming dollar miqdorida xorijiy investitsiyalar o'zlashtirilib, bu boradagi prognoz 271 foizga yoki yillik ko'rsatkich 79 foizga bajarilgan

¹ PF-4947-coH 07.02.2017. O'zbekiton Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida. <https://lex.uz/docs/-3107036>

² 2015-yil 4-martdagi "2015-2019 yillarda ishlab chiqarishni tarkibiy o'zgartirish, modernizatsiya va diversifikatsiya qilishni ta'minlash bo'yicha chora-tadbirlar dasturi to'g'risida"gi PF-4707-sonli farmoni.

bo'lsa-da, korxonalar investitsiya muhitining jozibadorligini oshirish borasida amalga oshirilayotgan ishlarni yanada faollashtirish bo'yicha aniq chora-tadbirlar belgilab olindi.

2019-yilda 45,4 ming gektar maydonda moyli ekinlar yetishtirish, 73 ming tonna xosil jamg'arish va undan 17,2 ming tonna o'simlik moyi, 46 ming tonna shrot ishlab chiqarish rejalashtirilgan.

2019-yilda korxonalarning mavjud ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanish darajasini o'tgan yilga nisbatan 8-10 foizga oshirish, investitsiya va mahsulotlar ishlab chiqarishni mahalliyashtirish, moyli ekin yetishtirish dasturlari ijrosini ta'minlash, sanoat mahsulotlari ishlab chiqarish hajmini 2,5 trillion so'mga, o'sish sur'atini 111 foizga yetkazish va 7 million dollarlik sanoat mahsulotlarini eksport qilish belgilandi¹.

Yuqoridagilardan kelib chiqib aytganda, mamlakatdagi ishlab chiqarish korxonalari, jumladan, sanoat tarmoqlarining raqobatbardoshligini oshirish hozirgi kunning dolzarb vazifalaridan biridir. Shu o'rinda, sanoat tarmoqlarida sanoat mahsulotlariga iste'mol bozori talabini to'la qondirish, shu bilan birga, import o'rnini bosuvchi mahsulot ishlab chiqarish hajmini kengaytirish kabi ustuvor vazifalar turibdi. Bu esa, o'z navbatida, ushbu sohaning texnik jihatida qurollanish darajasiga bog'liq sanalib, mazkur vazifani hal etish birinchi galda sanoat tarmoqlarini yangi texnologiyalar bilan ta'minlashni samarali tashkil etish bilan bog'liqdir. Anashu maqsadda respublikamizda ishlab chiqarishni rivojlantirish va tayyorlanayotgan mahsulotlarni jahon standarti talabiga integratsiyalashuvini ta'minlash uchun davlat budjeti tomonidan bir qator yirik ishlab chiqarish

¹<https://yogmoy.uz//ru/post/view?slugq2019-jil-i-arim-jillik-akunlari-va-2019-jil-ii-arim-jilligi-ucun-belgilangan-prognoz-kursatkiclari-izrosi-muokamasiga-bagislangan-mazlis> .

majmualari moliyalashtirilmoqda. Iqtisodiyotni modernizatsiyalash va diversifikatsiya qilish sharoitida davlat milliy iqtisodiyotimiz uchun zarur bo'lgan mahsulotlarni ishlab chiqaruvchi obyektlarni yangi texnik va texnologik jihozlash uchun moliyalashtiradi. Xususiylashtirishning kengayishi hamda xususiy sektorning rivojlanib borishi bilan davlat budjeti mablag'lari evaziga investitsiyalash kamayib boradi. Boshqa jihatdan iqtisodiyotning erkinlashuvi chet el investorlarining O'zbekiston iqtisodiyotining asosiy tarmoqlariga yondashuviga yo'l ochib berdi. Hozirgi kunda qora va rangli metallurgiyaga chet el qo'yilmalari 63,5 foizni, neft-gaz kompleksiga to'g'ridan-to'g'ri chet el investitsiyalarining umumiy oqimidan 19,8 foizni tashkil etdi. Ayniqsa, oxirgi 2016-2019-yillar davomida respublikamizning sanoat tarmoqlariga bevosita investitsiyalarni jalb etishga alohida e'tibor berildi. Bu vazifani muvaffaqiyatli hal etishga yurtimizda qulay investitsion muhitning yaratilishi, xorijiy investorlarga imtiyoz va preferensiyalarning taqdim etilishi katta rol o'ynadi.

Shuni qayd qilish lozimki, hududiy ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish dasturlari doirasida 13339 ta loyiha amalga oshirilib, 2,1 trillion so'mdan ko'p kreditni o'zlashtirishga erishgan. 10 ta erkin iqtisodiy zona, 5 ta kichik sanoat zonasining tashkil etilishi sanoat tarmoqlariga, umuman mamlakat iqtisodiyotiga ta'sir jarayonini nechog'liq ahamiyatli ekanligini ko'rsatib turibdi. Shuningdek, tayyor charm-poyabzal mahsulotlari ishlab chiqarishni kengaytirish bo'yicha umumiy qiymati 12,7 million dollar bo'lgan 10 ta loyiha amalga oshirildi¹.

¹ <http://portal.guldu.uz/download-edfiles-5119.doc>

Buning ustiga, shu davrda mamlakatimiz YaIM umumiy hajmining yildan-yilga o'sish sur'atlari bilan sanoat mahsulotlarini realizatsiya qilish hajmining yildan-yilga o'sish sur'atlari o'rtasida ham proportsional bog'liqlik mavjud. O'tish iqtisodiyotiga ega bo'lgan davlatlarning barchasida moliyaviy munosabatlar bir necha zamonaviy xususiyatlarni o'zida mujassam etmoqda. Bunday holat iqtisodiyotning barcha jabhalarida o'zini namoyon qilyapti. Bu bildirilgan fikr, jumladan, O'zbekiston Respublikasi va uning iqtisodiyotidagi yetakchi tarmoqlardan birini tashkil etuvchi sanoat korxonalariga ham tegishlidir. Bunday sharoitda ularni aniqlash va tegishli muammolarni hal etishda ana shu aniqlangan o'ziga xos bo'lgan zamonaviy xususiyatlarni hisobga olish muhim ahamiyat kasb etadi.

Shu jarayonlarni hisobga olgan holda, masalan, faqat to'qimachilik va tikuv-trikotaj mahsulotlarini ishlab chiqarish maqsadida sohaga 32 mln. dollar miqdoridagi investitsiyalarni jalb qilish hisobidan 3 ta yangi va modernizatsiya qilingan zamonaviy yengil sanoat korxonalari ishga tushdi. 2017-2021 yillarda umumiy qiymati 400 milliard AQSh dollari miqdorida 649 ta investitsiya loyihasi amalga oshirilib, keyingi yillarda sanoat mahsulotlarini ishlab chiqarish 1,5 marta, uning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi 33,6 foizdan 36 foizga, qayta ishlash tarmog'i 80 foizdan 85 foizga oshadi

2018-yilda O'zbekiston Respublikasi yalpi ichki mahsuloti (YaIM) hajmi joriy narxlarda 407 514,5 mlrd. so'mni tashkil etdi va 2017-yil bilan taqqoslaganda 5,1 % ga o'sdi. YaIM deflyatori indeksi 2017-yildagi narxlarga nisbatan 128,1 foizni tashkil etgan. Aholi jon boshiga hisoblangan YaIM 12 365,6 ming so'mni tashkil etdi va bu ko'rsatkich o'tgan yilning mos davriga nisbatan 3,3 % ga yuqoridir.

O'zbekiston Respublikasining ijtimoiy-iqtisodiy holati YaIM o'sish sur'atiga sanoat tarmog'i eng katta ta'sir ko'rsatdi (2,1 f.p.) va o'tgan yilga nisbatan 10,6 % ga o'sdi. Sanoat tarmog'idagi ijobiy dinamika tog'-kon sanoati va ochiq konlarni ishlash tarmog'i qo'shilgan qiymatining 28,2% ga, ishlab chiqaradigan (qayta ishlash) sanoat tarmog'i qo'shilgan qiymatining 6,4 % ga va boshqa sanoat tarmoqlarining 4,7 % ga o'sishi hisobiga ta'minlandi¹.

Yuqorida bayon qilingan va keltirilganlardan kelib chiqishi mumkin bo'lgan eng umumiy xulosa shundan iboratki, bugungi kunda sanoat tarmoqlarida faoliyat ko'rsatayotgan korxonalar respublikamiz iqtisodiyotida strategik ahamiyatga ega bo'lib, ular mamlakatimizning YaIMini ishlab chiqarishda, budjet daromadlarini shakllantirishda, asosiy kapitalga investitsiyalarda va tashqi iqtisodiy faoliyatda hal qiluvchi rolni o'ynamoqda.

Shu bilan birga O'zbekistonda xorijiy kapital ishtirokidagi korxonalar soni yildan yilga ortib bormoqda va ularni quyidagilardan ham bilish mumkin.

2019-yil 1-yanvar holatiga faoliyat ko'rsatayotgan xorijiy kapital ishtirokidagi korxonalar soni 7560 tani tashkil etdi. O'tgan yilning shu davriga nisbatan 2043 taga yoki 37,0 %ga o'sgan.

Davlat statistika qo'mitasi ko'ra, ushbu korxonalarning asosiy qismi Rossiya Federatsiyasi, Turkiya Respublikasi, Xitoy Xalq Respublikasi, Qozog'iston Respublikasi va Koreya Respublikasi hissalariga to'g'ri keladi.

Shuningdek, xorijiy kapital ishtirokidagi faoliyat ko'rsatayotgan korxonalarning 4006 tasi qo'shma, 3554 tasi esa xorijiy korxonalar hisobiga to'g'ri keladi.

¹Iqtisodiy o'sishni vaqtli qatorlar asosida prognozlash// <http://library.ziyounet.uz/uz/book-/download/107465>

Hududlar kesimida, xorijiy kapital ishtirokidagi faoliyat ko'rsatayotgan korxonalarning asosiy qismi Toshkent shaharda 4728 ta (jamidagi ulushi 62,5%), Toshkent viloyatida 851 ta (11,3%) va Samarqand viloyatida 396 tani (5,2%) tashkil etgan. Eng kam xorijiy kapital ishtirokidagi korxonalar Xorazm viloyatida 71 ta (0,9%), Qashqadaryoda 85 ta (1,1%), Navoiy viloyatida 109 ta (1,4%) hamda Qoraqalpog'iston Respublikasi 121 tani (1,6%) tashkil etgan¹.

Bu mazkur hududlarda xorijiy hamkorlar bilan ishlashni, investitsiyalar jalb etish borasida amalga oshirilishi lozim bo'lgan ishlarni yanada rivojlantirishni talab etadi.

Agar faoliyat yuritayotgan xorijiy kapital ishtirokidagi korxonalar iqtisodiy faoliyat turlari kesimida ko'rilsa, eng ko'p sanoatda 2995 tani (39,6%), savdoda 1668 tani (22,0%) hamda boshqa faoliyat turlarida esa 1225 tani (16,2%) tashkil qilgan. Eng kamlari esa sog'liqni saqlash va ijtimoiy xizmatlar ko'rsatishda 97 tani (1,3%), axborot va aloqada 209 tani (2,8%), tashish va saqlashda 214 tani (2,8%) qishloq, o'rmon va baliq xo'jaligida 339 tani (4,5%), yashash va ovqatlanish bo'yicha xizmatlarda 325 tani (4,3%) va qurilishda 488 tani (6,5%) tashkil qilgan. Ko'rinib turibdiki faoliyat yuritayotgan xorijiy kapital ishtirokidagi korxonalarning asosiy qismi sanoat va savdo faoliyat turiga to'g'ri keladi. Shuningdek, eng kam ulush esa sog'liqni saqlash va ijtimoiy xizmatlar ko'rsatish hamda axborot va aloqa faoliyat turlariga to'g'ri keladi².

2018-yilning yanvar-dekabr oylarida xorijiy kapital ishtirokidagi yangi tashkil etilgan korxonalarning soni 2385 tani

¹<https://kun.uz/news/2019/01/15/ozbekistonda-xorijiy-kapital-ishtirokidagi-korxonalar-soni-malum-qilindi>

²

tashkil qilgan. Bu ko'rsatkich esa o'tgan yilning shu davriga nisbatan 1522 taga ko'paygan.

Bunda, Rossiya Federatsiyasi rezidentlari kapitali ishtirokida – 428 ta, Turkiya Respublikasi – 364 ta, Xitoy Xalq Respublikasi - 351 ta, Qozog'iston Respublikasi – 246 ta, va Koreya Respublikasi – 161 ta korxonalar yangi ro'yxatdan o'tgan. Shuningdek, 2018 yil davomida Afg'oniston Islom Respublikasi, Hindiston Respublikasi, Germaniya Federativ Respublikasi, Ukraina, Ozarbayjon Respublikasi va boshqa davlatlar rezidentlari qo'shma faoliyatga qiziqish bildirdilar.

Yangi tashkil etilgan xorijiy kapital ishtirokidagi korxonalarning iqtisodiy faoliyat turlari bo'yicha ko'radigan bo'lsak, asosan 728 tasi sanoat, 654 tasi savdo, 229 tasi qurilish, 190 tasi qishloq, o'rmon va baliq xo'jaligi va 297 tasi boshqa faoliyat turlari hissasiga to'g'ri keladi.

O'zbekistonda 2019-yil 1-yanvar holatiga ko'ra faoliyat ko'rsatayotgan kichik korxona va mikrofirmalarning soni 262,9 mingtani tashkil qilgan. Bu ko'rsatkich o'tgan yilga nisbatan 14,5%ga oshgan.

Faoliyat ko'rsatayotgan kichik korxona va mikrofirmalarning asosiy qismi, ya'ni 60,0 mingtasi (22,8%) Toshkent shahri, 25,4 mingtasi (9,6%) Toshkent, 23,3 mingtasi (8,9%) Farg'ona hamda 22,6 mingtasi (8,6%) Andijon viloyatlari hissalariga to'g'ri keladi.

Iqtisodiy faoliyat turlari kesimida faoliyat ko'rsatayotgan jami 262,9 mingta kichik korxona va mikrofirmalarning 70,5 mingtasi (26,8%) – savdo, 56,2 mingtasi (21,4%) - sanoat, 29,0 mingtasi (11,0%) - qurilish, 24,0 mingtasi (9,1%) - qishloq, o'rmon va baliq xo'jaligi, 19,7 mingtasi (7,5%) - yashash va ovqatlanish bo'yicha xizmatlar sohasi, 13,1 mingtasi (5,0%) - tashish va saqlash, 6,7 mingtasi (2,6%) - axborot va aloqa sohasi,

5,4 mingtasi (2,0%) - sog'liqni saqlash va ijtimoiy xizmatlar ko'rsatish, shuningdek 38,4 mingtasi (14,6%) - boshqa faoliyat turlari hissalariga to'g'ri keladi¹.

Faoliyat ko'rsatayotgan kichik korxona va mikrofirmalarning asosiy qismi sanoat va savdo faoliyat turlariga to'g'ri keladi. Eng kam ulushi esa sog'liqni saqlash va ijtimoiy xizmatlar ko'rsatish hamda axborot va aloqa faoliyat turlariga to'g'ri keladi.

2018-yil yanvar-dekabr oylarida 48,9 mingdan ziyod kichik korxona va mikrofirmalar yangi tashkil etilgan. Bu esa o'tgan yilning shu davriga nisbatan qaraganda 28,2%ga ko'proq. Eng ko'p yangi tashkil etilgan kichik korxona va mikrofirmalar Toshkent shahri (12071 ta), Toshkent (5080 ta), Samarqand (4312 ta) va Farg'ona (3780 ta) viloyatlari hissasiga to'g'ri keladi. Eng kam Sirdaryo (1354 ta), Xorazm (2009 ta) hamda Navoiy (1810 ta) viloyatlarida tashkil etilgan.

Iqtisodiy faoliyat turlari kesimida esa eng ko'pi savdoda 11713 ta, sanoatda 11262 ta, qurilishda 6360 ta va qishloq, o'rmon va baliq xo'jaligida 5586 ta tashkil etilgan. Eng kam esa sog'liqni saqlash va ijtimoiy xizmat ko'rsatishda 1154 ta, axborot va aloqada 1228 ta hamda tashish va saqlashda 2107 ta tashkil etilgan².

3.3. Turizmni rivojlantirish – iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashning asosiy omili

2017–2021 yillardagi Harakatlar strategiyasining Iqtisodiyotni rivojlantirish va liberallashtirishning ustuvor yo'nalishlari bo'yicha o'tgan davr davomida Turizmni rivojlantirish sohasida bir qator ijobiy ishlar amalga oshirilgan.

¹<https://kun.uz/news/2019/01/15/respublikada-263-mingtaga-yaqin-kichik-korxonalar-ishlamoqda>.

² O'sha manba.

Misol uchun qonunchlikda:

- “Turizm to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Qonuni;
- O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Farmoni – 5 ta;
- O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Qarori – 1 ta;
- Vazirlar Mahkamasi Qarori – 6 ta;
- Turizmni rivojlantirish qo‘mitasi qarori – 3 ta;

2025-yilgacha bo‘lgan davrda turizmni rivojlantirish Konsepsiyasini tasdiqlash turizmning rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatdi. Ma’lumotlarga ko‘ra, birgina o‘tgan yil davomida O‘zbekistonga 6 748 500 nafar sayyoh tashrif buyurgan, bu oldingi yilga ko‘rsatkich 5 346 200 kishini ancha ko‘p hisoblanadi. Turistlar oqimi hisobot davriga nisbatan 26,2 foizga oshdi. Eng ko‘p sayyoh Markaziy Osiyo mintaqasidan tashrif buyurgan bo‘lib, ularning soni 5 764 500 kishiga etgan. MDH mamlakatlaridan kelganlar soni 495 600 kishini tashkil qilgan. Uzoq xorijiy mamlakatlardan tashrif buyuruvchilar soni esa 488 400 ming kishidan iborat bo‘lgan. Sayyohlarning asosiy qismi Qozog‘iston, Tojikiston, Qirg‘iziston, Turkmaniston, Rossiya Federatsiyasi, Turkiya, Afg‘oniston, Xitoy, Koreya Respublikasi, Hindiston kabi davlatlardan tashrif buyurgan. O‘zbekistonga tashrif buyurganlar orasida yaqin qarindoshlar va do‘stlarini ko‘rishga kelganlar soni 81,8 foizni tashkil etgan bo‘lsa, dam olish uchun kelganlar 15,5 foizni, boshqa sabablar, ya’ni, davolanish, xaridlar, tijorat bilan bog‘liq uchrashuvlarda ishtirok etish hamda ta’lim olish maqsadida kelgan xorijliklar soni 2,7 foizni tashkil etgan¹.

¹Mamlakatimizda mehmonxona biznesining holati va rivojlanish tendensiyalarining tahlili, mavjud muammolar va ularning yechimlari. // <http://elibrary.ru/item.asp?id=53846461>

2019-yil yakuniga ko'ra, turistik xizmatlar eksporti hajmi 1 313 032 AQSh dollarini (2018 yilda \$1 041 089) tashkil qilib, 2018-yilga nisbatan 26,1 foizga o'sdi.

Turistlarni joylashuv vositalari soni jami 1 188 tadan iborat bo'lib, shundan 833 tasi – mehmonxonalar, 214 tasi – xostellar va 141 tasi shunga o'xshash boshqa turdagi obyektlarda o'rnatildi.

Bundan tashqari, 2019-yilda joylashuv vositalari soni sifatidagi xona zaxirasi bo'lgan turar joylar soni 26 147 taga etgan edi. 2019 yilda turoperatorlarning soni 1448 taga yetdi, bu 2018-yilga nisbatan 983 taga ko'p deganidir.

Vizasiz rejim joriy etilgan davlatlar soni 2018-yilda 18 ta, 2019-yilda 65 taga yetkazildi. 2020-yil 1-yanvardan esa mazkur raqam 86 ga yetdi. Shuningdek, 77 mamlakat fuqarolari uchun elektron vizalar olishi imkoniyati yaratildi, 109 davlat fuqarolariga O'zbekiston Respublikasida yashash huquqi berildi.

Ikki va ko'p martali elektron kirish vizalarini berish tizimi yaratildi, xorijiy fuqarolarning ayrim guruhlar uchun beshta yangi viza toifalari joriy etildi ("Vatandosh", "Student visa", "Academic visa", "Medical visa", "Pilgrim visa" kabilar).

Bir yilni o'zida mamlakatimiz turizm salohiyatini dunyo jamoatchiligi orasida targ'iboti maqsadida AQSh, Yaponiya, Germaniya, Italiya, Xitoy, Indoneziya, Rossiya va boshqa mamlakatlardan jami 30 ta OAVning 160 dan ortiq vakillari tashrifi tashkillashtirilgan edi.

O'zbekistonga sayyohlarni jalb etishda turli ommaviy-madaniy ko'ngilochar tadbirlar ahamiyatini hisobga olib, o'tgan yildan boshlab har bir hududning o'ziga xosligidan kelib chiqqan holda turli ommaviy tadbirlar tashkil etildi. Jumladan:

- Birinchi marotaba tashkil etilgan Ziyorat turizmi forumi (Buxoro viloyati);

- Baxshichilik san'ati festivali, Arxeologiya forumi (Surxondaryo viloyati);
- Bahodirlar o'yini (Xorazm viloyati);
- “Mo‘ynoq” avtorallisi, “Stixiya” musiqa festivali (Qoraqalpog‘iston Respublikasi);
- MDH turizm yarmarkasi (Samarqand viloyati);
- Geoturizm forumi, Anor festivali (Qashqadaryo viloyati);
- Elektron musiqa festivali, Gastronomik festival, “World Influencers Congress” (Toshkent shahri). Ushbu va shu kabi festivallar yurtimizga turizm oqimini yanada jadalashtirib, undan olinadigan daromadlarni ham ko‘payishiga xizmat qilib kelmoqda.

3.4. O‘zbekiston Respublikasida davlat budjeti taqsimoti va soliq siyosati

O‘zbekistonda so‘ngi yillarda Harakatlar strategiyasi, Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi doirasida hamda iqtisodiyot sohasini tartibga solish va uni rivojlantirish yuzasidan muhim bo‘lgan qonunlar qabul qilindi. Jumladan,

- “2019-yil uchun soliq va budjet siyosatining asosiy yo‘nalishlari qabul qilinishi yuzasidan O‘zbekiston Respublikasining ba’zi qonunlariga o‘zgartirishlar kiritish to‘g‘risida”;
- “O‘zbekiston Respublikasining 2019-yilgi asosiy makroiqtisodiy ko‘rsatkichlari prognozi va Davlat budjeti parametrlari hamda 2020-2021 yillarga budjet mo‘ljallari to‘g‘risida”;

Bu hujjatlarni prezidentning 2019-yil iyun oyida imzolagan “O‘zbekiston Respublikasida soliq siyosatini mukammallashtirish

konsepsiyasi haqida”gi qarorida belgilangan tamoyillarni amalga oshirishga xizmat qiladi.

2019-yilgi Davlat budjeti loyihasida 2017–2021 yillardagi Harakatlar strategiyasida ko‘zda tutilgan soliq va budjet siyosati islohotlarning asosiy yo‘nalishlari aks ettirilgan.

Soliq islohotlarining maqsadi iqtisodiyot va aholiga soliq yukini kamaytirish, soliqqa tortish tizimini soddalashtirish hamda soliq ma‘murchiligini takomillashtirishdan iborat.

O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi quyi palatasining navbatdagi majlislarida deputatlar O‘zbekiston Respublikasining har yilgi Davlat budjeti, davlat maqsadli jamg‘armalarining budjetlari hamda soliq va budjet siyosatining asosiy yo‘nalishlarini ko‘rib chiqmoqda.

Keyingi yillarda Davlat budjeti daromadlari 102,6 trln so‘mni, xarajatlari 107,1 trln so‘mni tashkil etishi rejalashtirilgan. Budjet taqchilligi 4,3 trln so‘m, yoki YaIMga nisbatan 1,1 foizni tashkil etishi kutilmoqda.

2019-yilda Davlat budjetining xarajatlari 107,1 trln so‘mni tashkil etdi. Bu undan oldingi yildagiga nisbatan 1,4 baravar ko‘p bo‘lib, bunda Davlat budjetining xarajatlari asosan ijtimoiy sohalarga yo‘naltiriladi.

Davlat budjetining taqsimlanishi quyidagicha bo‘ldi:

Ijtimoiy soha xarajatlari 57,8 trln so‘mni yoki umumiy xarajatlarga nisbatan 54,0 foizini;

Maktabgacha ta’lim muassasalarini moliyalashtirishga 4 trln so‘m, umumiy ta’limga 17,1 trln so‘m, kadrlar tayyorlashga 3,8 trln so‘m;

Sog‘liqni saqlashni moliyalashtirishga 12,1 trln so‘m ;

Madaniyatni moliyalashtirish uchun 1,0 trln so‘m

Ilm-fanga 0,8 trln so‘m;

Ijtimoiy nafaqalar, kam ta'minlangan oilalarga moddiy yordam to'lash va kompensatsiya to'lovlari uchun 5 267,2 mlrd so'm;

“Obod qishloq” va “Obod mahalla” davlat dasturlarini amalga oshirish uchun barcha moliyalashtirish manbalari hisobidan 6,3 trln so'm ajratiladi.

Soliq va budjet siyosatini takomillashtirish, budjetlararo munosabatlarni yanada mustahkamlash, aholi turmush darajasini oshirish, aholining muhtoj qatlamlarini qo'llab-quvvatlashning manzilliligini oshirishga qaratilgan tizimni yaratish, ish haqi va boshqa to'lovlarning inflyatsiyaga ta'sirini baholash asosida tabaqalashtirilgan holda oshirish yuzasidan olib borilayotgan chora-tadbirlarni 2019 yilda ham davom ettirish ko'zda tutilmoqda.

Prezidentning 2018-yil 29-iyundagi farmoni bilan tasdiqlangan soliq siyosatini takomillashtirish Konsepsiyasining asosiy yo'nalishlari doirasida 2019 yildan e'tiboran:

1) ish haqi fondiga soliq yuki quyidagicha kamaytirilmoqda:

jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'ining yagona stavkasining 12 foiz miqdorida o'rnatilishi va fuqarolarning majburiy sug'urta badallarining (ish haqidan 8 foiz) bekor qilinishi natijasida “qo'lga” tegadigan ish haqi miqdori o'rtacha 6,5 foizga oshadi;

ish haqi fondidan yagona ijtimoiy to'lov miqdori 12 foizgacha pasaytirilmoqda;

2) davlat maqsadli jamg'armalariga aylanmadan (oborotdan) 3,2 foiz miqdorida undiriladigan majburiy ajratmalar bekor qilinmoqda;

3) yuridik shaxslarning foyda solig'i stavkalari 14 foizdan 12 foizgacha, tijorat banklari uchun – 22 foizdan 20 foizgacha,

dividend va foiz ko‘rinishidagi daromadlar bo‘yicha to‘lov manbaidan soliq – 10 foizdan 5 foizgacha, yuridik shaxslar mulk solig‘i – 5 foizdan 2 foizgacha pasaytirildi.

Mazkur choralar natijasida xo‘jalik yurituvchi subyektlar va jismoniy shaxslar ixtiyorida qariyb 10 trillion so‘m mablag‘ qoladigan bo‘ldi.

Ushbu choralar bilan bir qatorda yig‘ilish qatnashchilari tomonidan resurslardan oqilona foydalanish va budjetga tushumlarning to‘liqligini ta‘minlashga yo‘naltirilgan soliq siyosatini takomillashtirish sohasidagi qo‘shimcha takliflar atroflicha ko‘rib chiqildi, jumladan:

- mutlaq miqdorlarda belgilangan soliq stavkalarini indeksatsiya qilish (yer solig‘i, suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq, aksiz solig‘i);
- sigareta uchun aksiz solig‘i bo‘yicha qat’iy belgilangan stavka bilan bir qatorda advalor stavkasini joriy etish;
- yakka tartibdagi tadbirkorlik subyektlari va mehnat faoliyatining hisobi yuritilishi murakkab bo‘lgan shaxslar uchun fuqarolarning sug‘urta badallari o‘rniga yagona ijtimoiy to‘lovlarni joriy etish (sug‘urta badallarining bekor qilinishi sababli);
- umumta’lim maktablari o‘qituvchilari va rahbarlari ish haqlarini 10 foizga, malaka toifasiga ega bo‘lgan o‘qituvchilarning ish haqlarini esa tabaqalashgan holda 15 foizdan 25 foizgacha;
- mehnatiga kam haq to‘lanadigan budjet sohasida ishlovchi xodimlar ish haqlarini 5 foizdan 15 foizgacha oshirildi.

Taklif etilayotgan choralar o‘sha yillarda budjet sohasida mehnat qilayotgan 360 mingdan ortiq xodimlarni qamrab olishi aytib o‘tildi. Misol uchun, budjet tashkilotining eng past oylik oluvchi texnik xodimlarining ish haqlari, ustama va

qo'shimchalardan tashqari, 502 ming so'mdan 577 ming so'mgacha oshiriladi¹.

2019-yilgi budjetda oliy ta'lim muassasalarining o'qituvchilari va ilmiy-tadqiqot instituti ilmiy xodimlari hamda ularning rahbarlari ish haqlarini 1,5 barobarga, davlat muassasalarining tibbiyot va farmatsevtika xodimlarining ish haqlarini o'rtacha 26,5 foizga (2018 yilning 1 dekabridan 20 foizga oshirilishiga qo'shimcha ravishda) oshirilgan edi. Shu bilan birga, budjet sohasida ishlovchi xodimlarning ish haqlarini inflyatsiya darajasidan kam bo'lmagan miqdorda oshirish hamda ijtimoiy nafaqalarni moliyalashtirishga mo'ljallangan mablag'larni 20 foizga oshirish hisobga olingan.

Investitsiya xarajatlari 11,9 trillion so'm miqdorida belgilandi. Ushbu mablag'lar O'zbekiston Prezidenti va Hukumati qarorlari bilan belgilangan strategik muhim loyihalarni, shu jumladan, ichimlik suvi ta'minoti, suv xo'jaligi obyektlarini, transport-kommunikatsiya infratuzilmalarini hamda ta'lim va tibbiy-ijtimoiy muassasalarni rivojlantirish va rekonstruksiya qilish dasturlarini amalga oshirishga yo'naltirildi.

Shuningdek, 2019-yilda 12 trillion so'mdan ziyod mablag' ajratilayotgan sog'liqni saqlash sohasiga ham alohida e'tibor qaratildi. Xususan, tibbiyot muassasalarini dori vositalari va tibbiyot buyumlari bilan o'z vaqtida ta'minlash maqsadida qariyb 1 trillion so'm, sog'liqni saqlash sohasidagi asosiy dasturlarni amalga oshirish uchun 661,5 milliard so'm, zamonaviy diagnostika, laboratoriya va davolash uskunalari bilan jihozlashga 58 milliard so'm mablag' ajratiladigan.

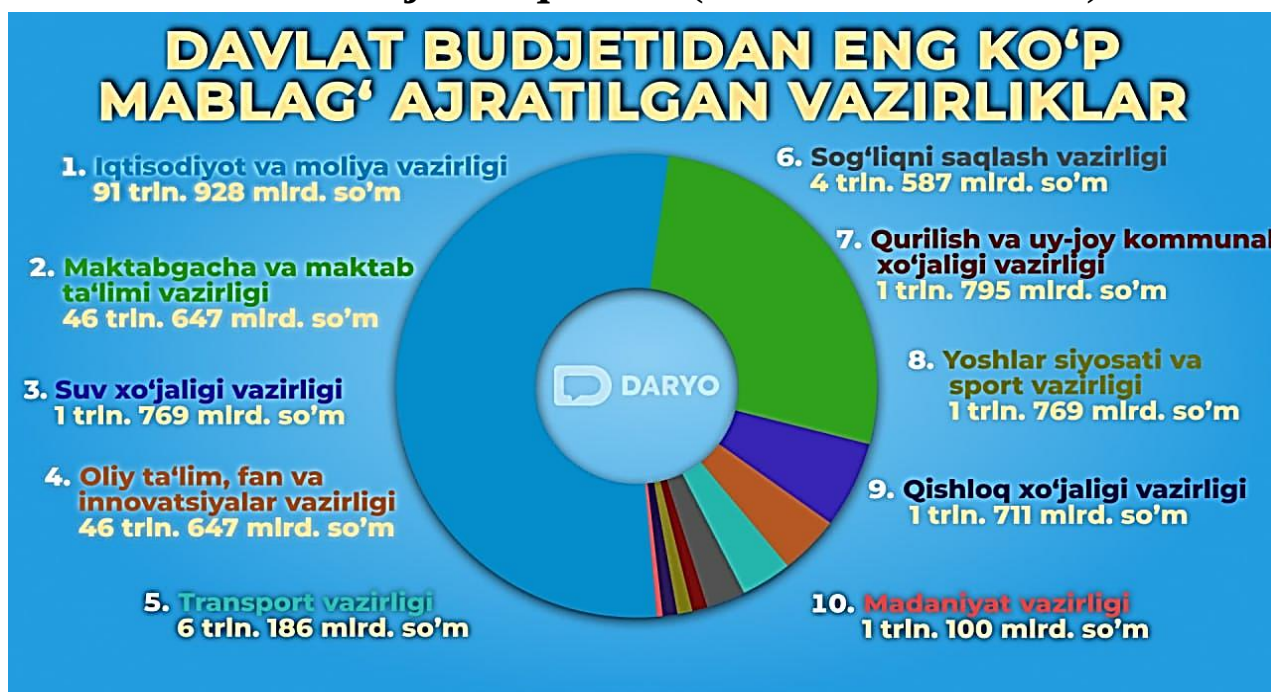
¹ Hukumat 2019 yilgi davlat byudjeti loyihasini tasdiqladi. // <https://www.gazeta.uz-oz/2018/11/05/byudjet/>

2019-yilga mo'ljallangan Davlat budjeti daromadlari 102,6 trln. so'm yoki YaIMga nisbatan 24,2 foiz miqdorida rejalashtirilgan edi, bu 2018-yil yakunlari bo'yicha ko'zotilgandan 37,8 foizga ko'pdir.

Yagona ijtimoiy to'lov miqdorining pasaytirilishi va fuqarolarning majburiy sug'urta badallari va aylanmadan (oborotdan) to'lanadigan majburiy ajratmalarning bekor qilinishi munosabati bilan yuzaga kelgan budjetdan tashqari pensiya jamg'armasining taqchilligini qoplash hamda pensiya va nafaqalarning o'z vaqtida so'zsiz to'lanishini ta'minlash maqsadida 4,7 trillion so'm miqdoridagi subsidiya budjet xarajatlariga ajratildi.

Arzon uy-joylar qurish bo'yicha dasturlarni moliyalashtirishda ishtirok etadigan banklarga kredit liniyalari ochish xarajatlariga 3 trillion so'm miqdorida mablag'lar rejalashtilgan.

2024-yil "Yoshlar va biznesni qo'llab-quvvatlash" yilida davlat budjeti taqsimoti (vazirliklar kesimida)

Budjetni o‘rta muddatli rejalashtirishga o‘tish makroiqtisodiy va soliq-budjet barqarorligini qo‘llab-quvvatlash uchun zarur. “Rejalashtirish doirasi” bir yil bo‘lsa, joriy muammolarni hal etish masalalari strategik maqsadlardan ko‘ra muhimroq maqsadlarga aylanib qolishi mumkin. Uch yillik mo‘ljallarning mavjudligi istiqbol uchun ishlashga yordam beradi. O‘rta muddatli budjet mo‘ljallari bugun amalga oshirilayotgan soliq budjet siyosatining bir necha yildan keyin mamlakat iqtisodiyotiga va aholi turmush darajasiga ta’sirini baholash imkonini beradi.

Mamlakatimiz soliq islohotining ustuvor yo‘nalishlari quydagilar hisoblanadi:

- korxonalar va jismoniy shaxslar uchun soliqlarni kamaytirish;
- biznes uchun qulay shart-sharoitlar, hajmi va mulkchilik shakllaridan qat’iy nazar tadbirkorlik subyektlari uchun teng shart-sharoitlar yaratish;
- qonuniy va munosib haq to‘lanadigan ish o‘rinlarini ko‘paytirish;
- mamlakatning investitsion jozibadorligini oshirish.

Mavzu yuzasidan nazorat savollari

1. 2017-2021 yillar davomida milliy iqtisodiyotimizdagi eng muhim o‘zgarish va o‘sish suratlari asosan qaysi jabhada yo‘z berdi?
2. Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasida eng muhim qanday iqtisodiy islohotlar belgilandi?
3. “2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi”ning 21-maqsadida belgilangan marralar haqida nimalar bilasiz?

4. Strategiyada belgilangan maqsad bo'yicha keyingi besh yilda davlat yalpi ichki mahsulotida sanoat ulushi necha barobarga ko'payadi?

5. Maqsadda belgilangan chora tadbirlar bo'yicha qaysi sanoat sohasiga xorijiy va mahalliy investorlarni keng jalb qilish belgilandi?

6. "Yashil energetika"ni ta'minlash bo'yicha qanday maqsadlar belgilangan?

7. Mamlakatimiz iqtisodiyotida energiya samaradorligini necha foizga oshirish belgilangan?

8. "Navoiy solor" quyosh elektro stansiyasi qaysi davlat bilan hamkorlikda tashkil qilindi?

9. Mamlakatimiz iqtisodiyotiga 2026-yilgacha qancha investitsiya jalb qilish rejalashtirilgan?

10. Mamlakatimizda 2026-yilgacha YIMdagi xususiy sektorni ulushini necha foizga yetkazish, eksportdagi ulushni qanchaga oshirish belgilangan?

Mavzu yuzasidan test savollari

1. Tashqi siyosiy va tashqi iqtisodiy faoliyatning normativ-huquqiy bazasini hamda xalqaro hamkorlikning shartnomaviy-huquqiy asoslarini takomillashtirish masalalari nechanchi ustuvor yo'nalishda berilgan?

A) ikkinchi B) beshinchi C) oltinchi D) yettinchi

2. Jahon hamjamiyatida mamlakatimiz imidjini oshirishga qaratilgan axborotlar etkazish samaradorligini oshirishda qaysi axborot agentligi shug'ullanadi?

A) Oina B) Dunyo C) Dunyo bo'ylab D) M5

3. Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi necha maqsaddan iborat?

A) 100 maqsad B) 90 maqsad C) 80 maqsad D) 95 maqsad

4. “Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi” O‘zbekiston Prezidentining qaysi farmoni bilan tasdiqlangan?

A. №75-sonli B. №60-sonli C. №62-sonli D. №70-sonli

5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi farmoni qachon qabul qilingan edi?

A. 2022 yil 2-fevral B. 2022 yil 30 yanvar C. 2022 yil 28-yanvar D. 2022 yil 25-yanvar

6. Yurtimizda Prezident farmoniga asosan xorijiy valyutalarning erkin konvertatsiyasiga rasman qachondan ro‘xsat berildi?

A. 2017 yil 10-sentabrdan B. 2017 yil 5-sentabrdan C. 2017 yil 25-sentabrdan

D. 2018 yil 5-sentabrdan

7. Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasining qaysi maqsadida 2030 yilga borib yurtimizda aholi jon boshiga YIMni 4 ming dollarga yetkazish belgilangan?

A. 22 maqsad B. 23 ,maqsad C. 19-maqsad D. 21-maqsad

8. 2019-yilda Davlat budjetining xarajatlari qanchani tashkil etdi va bu undan oldingi yildagiga nisbatan 1,4 baravar ko‘p edi?

A. 107,1 trln so‘m B. 112,1 trln so‘m C. 105,1 trln so‘m D. 117,1 trln so‘m

9. 2019 yildagi holat bo‘yicha yurtimizga necha nafar sayyoh tashrif buyurgan?

A. 6 748 500 B. 6 758 300 C. 6 848 500 D. 6 448 400 nafar

10. Yurtimizda madaniy yodgorliklar, ya’ni muzeylarni saqlash, boshqarish uchun qanday jamg‘arma tashkil etilgan?

A. “O‘zbekturizm ” B. “O‘zbekmuzey” C. “O‘zbekmadaniy obyekt”

D. “O‘zdavmuzey”

Mavzu yuzasidan katusga o‘z fikr mulohazangizni bildiring

1. O‘zbekistonda turizm tizimini rivojlantirish va investitsion jozibadorlikni oshirish maqsadida 2017 yildan hozirgi kunga qadar 90 ga yaqin mamlakatlar fuqarolariga vizasiz kirish rejimi joriy qilindi. Albatta bu o‘zgarishlar turistlar oqimini oshirishga, investitsiyalar jalb qilishga xizmat qiladi. Lekin mamlakat ichkarisida xavfsizlik va barqarorlikka o‘ziga xos tarzda xavf solishi ham mumkin. Bunday muammolar yechimini topishi uchun qanday chora tadbirlash amalga oshirilmoqda?

3.1-mavzu yuzasidan mustaqil ishlash uchun pintbord jadvali

№	Javoblar	21-maqсадni mohiyati	YIMni 1.4 barobar	“Yashil energetika”	Navoiy solor bu..	120 mlr dollar nima?	Turizm salohiyati borasidagi maqsad	2022 yil 1-martda	8Erkin konvertatsiya nima?	2017-yil 5-sentabrda	Fond bozorini qanchaga yetkazish	YaIM hajmi 2017 yilda
1.												
2.												
3.												
4.												
5.												
6.												
7.												
8.												
9.												

IV BOB. ADOLATLI IJTIMOIIY SIYOSAT YURITISH, INSON KAPITALINI RIVOJLANTIRISH

4.1. Yangi O‘zbekistonda aholi bandligi va uy-joy bilan ta’minlash sohasidagi islohotlar

O‘zbekiston bugungi kunga kelib yangi taraqqiyot va milliy yuksalish davriga kirdi. Ko‘p millatli xalqimiz yangi O‘zbekistonni barpo etish va Uchinchi Renessansga poydevor quyishdek ulug‘vor g‘oyalar ruyobi yo‘lida sidqidildan mehnat qilib, dunyoning eng taraqqiy etgan davlatlariga xos hayot darajasiga erishishdek oliy maqsad bilan yashamoqda.

Mamlakatimizni yanada taraqqiy ettirish borasida maqsadlar strategiyasi – 2022-2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasida “Inson qadri uchun” tamoyili barcha islohotlarning bosh mezoni sifatida belgilangani bejiz emas.

Bosh strategik dasturda nazarda tutilgan yettita ustuvor yo‘nalish bo‘yicha “Inson qadri uchun 100 ta maqsad”ning ijrosi esa dunyodagi noyob yo‘nalish va tizim – ijtimoiy islohotlarni rivojlantirish va jadallashtirish imkonini bermoqda.

Bu o‘rinda aholini o‘zi istiqomad qiladigan maskani mahallalarni rivojlantirish, mahalla institutini yuqori darajaga ko‘tarish ko‘zda tutilgandir. Hududlardagi muammolarni hal etishda mahallaning vakolatlarini kengaytirish. Uni xalqchil va aholi manfaatlarini himoya qiluvchi ta’sirchan institutga aylantirishni taqazo etmoqda.

Har qanday iqtisodiyotning bosh masalasi inson va uning ehtiyojlarini qondirishdan iborat. Bu albatta insonning jamiyatdagi o‘rni, ishlab chiqarilgan moddiy ne’matlarni taqsimlash

munosabatlariga bog‘liq bo‘ladi. Mamlakat iqtisodiyotining rivojlanish darajasi ishlab chiqarishning holatiga ko‘p jihatdan bog‘liq bo‘lsa ham, taqsimot masalasi ham o‘ziga xos muhim o‘rin tutadi. Taqsimlash – bu har bir xo‘jalik yurituvchi subyektning ishlab chiqarilgan mahsulotdagi ulushini aniqlash jarayonidir¹.

Mamlakatimizda so‘ngi yillarda olib borilgan keng ko‘lamli islohotlarning muhim yo‘nalishi ta‘lim tizimini tubdan isloh qilish, ta‘lim tizimida shart-sharoit yaratish borasida islohotlar bo‘lmoqda. Ta‘limga qaratilgan e‘tibor mamlakat taraqqiyoti va barqaror kelajakning garovi hisoblanadi. Mamlakatimiz taraqqiyotining yangi bosqichida maktabgacha ta‘lim tizimidan boshlab oliy ta‘limdan keyingi ta‘lim tizimigacha keng ko‘lamda isloh qilinishi va sifatli kadrlar tayyorlash borasida sa’y harakatlar albatta o‘z mevasini beradi.

Ma‘lumki, Prezident Shavkat Mirziyoyev prezidentlik vazifasiga kirishgan ilk kunlardanoq ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamni va nogironligi bo‘lgan qatlamni uy-joyga ehtiyoji juda yuqori edi. Davlat rahbari odamlarning uy-joy bilan bog‘liq juda ko‘plab murojaatlarini e‘tiborga olib, aholini uy bilan ta‘minlash choralarini ko‘ra boshladi. Insonlarni eng ko‘p tashvishga solayotgan uy-joy masalasi davlat ijtimoiy siyosatining ustuvor vazifalaridan biri sifatida belgilandi.

Xalqimiz orasida “Uyi borning o‘yi bo‘lmaydi” degan maqol bor. Odamlarning uy-joy bilan ta‘minlanganlik darajasidan qoniqish xissi oilaviy baxt-saodatga eltuvchi asosiy omil hisoblanadi.

¹Макроэкономика: учебник для вузов / Л.П. Кураков, М.В. Игнатьев, А.В. Тимирясова и др.; Изд-во ИАЭП, 2017. – 336 с.

Bu islohotlarning natijasi o'laroq yangi O'zbekiston ulkan qurilish maydoniga aylandi desak ham bo'ladi. Ayniqsa, aholini uy-joy bilan ta'minlash bo'yicha zamonaviy tizim yaratildi.

Buning natijasida bugun chekka-cheka qishloqlarimiz ham o'zgacha qiyofaga kirib, shahardan qolishmaydigan ajoyib manzillar vujudga keldi. O'tgan yangilanayotgan besh yillik davr mobaynida davlat dasturi asosida 140 ming yoki yiliga o'rtacha 35 mingdan ziyod uy-joy barpo etildi. Natijada uzoq yillar boshpanasiz bo'lgan yuzlab, minglab oilalar shaxsiy uyiga ega bo'ldi.

Uy-joy masalasini hal etish yuzasidan kelgusida hududlarda 1 milliondan ortiq aholi uchun barcha qulaylik va ijtimoiy infratuzilmaga ega bo'lgan "Yangi O'zbekiston" massivlari bunyod qilinishi, "Obod mahalla", "Obod qishloq" dasturlari izchil davom ettirilishi yillar davomida ijarama-ijara, sarson-sargardon yurgan ming-minglab insonlar qalbiga ishonch olib kirdi.

Xalqni hayotdan rozi qilishning, yurtimiz yangi qiyofasini yaratishning eng samarali mexanizmlaridan biriga aylangan, "Obod qishloq", "Obod mahalla" dasturlari doirasida mamalakatimizning ko'plab qishloq, mahalla ovullaridagi millionlab insonlar hayotida tub o'zgarishlar ro'y bermoqda.

Hududlarni kompleks rivojlantirish maqsadida ulardagi yo'l-transport ifratuzilmasi, muhandislik-kommunikatsiya tarmoqlari va ijtimoiy soha obyektlarida qurilish va obodonlashtirish ishlari amalga oshirilib, uy-joylar ta'mirlanmoqda. Ichimlik suvi va elektr energiyasi tarmoqlari yangilanmoqda.

Prezidentimiz mamlakatimizda ezgu g'oya sifatida ilgari surilayotgan Uchinchi renessans poydevorini aynan ta'lim tizimidagi islohotlar tashkil etishini bir necha bor ta'kidlagan edi.

Olib borilayotgan islohotlar aynan mana shu ezgu g'oyani ruyobga chiqarish, buyuk ajdodlarimiz izidan borib jahonda kuzatilgan ikki Renessansning ayni poydevori bizning yurtimiz zaminida qo'yilganligi, bu davrlarda hayotning barcha jabhalarida ulug' ajdodlarimiz ilg'or va yetakchi bo'lganligi bizni navbatdagi renessans poydevorini quyishga yondaydi.

Mamlakatimizda bo'layotgan o'zgarishlar har bir insonning o'z hayot yo'lini topishiga, yaxshi orzu umid bilan yashayotgan xalqimizning farovonligiga xizmat qiladi. Yaxshi bo'lishi uchun o'zgarish zarur ekan. Bu hususda davlatimiz rahbari O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganligining yigirma to'qqiz yilligiga bag'ishlangan yig'ilishda ham ta'kidlab, mashhur ingliz siyosiy arbobi Uinston Cherchilning "Yaxshi bo'lish uchun – o'zgarish kerak, yaxshilarning yaxshisi bo'lish uchun esa yanada ko'proq o'zgrish kerak" degan qimmatli hikmatini keltirgan edi.

Bugungi kunda mamlakatimiz aholisi uchun sifatli va zamonaviy uy-joylar qurish hamda aholini keng ko'lamli uy-joylar bilan ta'minlash dolzarb vazifa sifatida quyilmoqda. Uy-joylar qurilishi natijasida o'z shaxsiy xonadoniga ega bo'lish xalqimizda azaldan qadriyat darajasiga ko'tarilgan¹. Bunda uy-joyga shunchaki ko'chmas mulk yoki vaqtinchalik boshpana emas, balki vatan ichidagi mo'jaz vatan sifatida munosabatda bo'linadi. Shu bois, ham yurtimizdagi har bir oila moddiy sharoiti, ijtimoiy ahvoli va darajasidan qat'iy nazar o'z shaxsiy uyiga ega bo'lishini istaydi.

Uy-joyga shunchaki ko'chmas mulk yoki vaqtinchalik boshpana emas, balki vatan ichidagi mo'jaz vatan sifatida munosabatda bo'linadi. Shu bois, ham yurtimizdagi har bir oila

¹ O'zbekiston aholisiga arzon uylar barpo etishda iqtisodiy islohatlarning qurilishdagi o'rni. // <http://elibrary.ru/item.asp?id=51721662>

moddiy sharoiti, ijtimoiy ahvoli va darajasidan qat'iy nazar o'z shaxsiy uyiga ega bo'lishini istaydi. Bugungi kunda respublikamizning qaysi hududiga borsangiz, albatta bo'layotgan bunyodkorlik ishlaridan, zamonaviy uy-joy va binolarning qurilishidan hayratlanmay ilojingiz yo'q. Hozirda eski shaharlarimiz o'rnida yangi va zamonaviy uy-joylar va aholiga xizmat ko'rsatuvchi infratuzilma obyektlarining xizmat ko'rsatish sifatini yuqoriligi hayratimizni yanada oshiradi. Bu borada, mamlakatimiz Prezidentining Oliy Majlisga Murojaatnomalarida ijtimoiy sohani isloh qilish masalalariga alohida e'tibor qaratilib, "O'zbekistonda olib borilayotgan davlat siyosatining g'oyat muhim yo'nalishi bo'lgan ijtimoiy sohani isloh qilish bo'yicha qabul qilingan dasturlar ijrosi ham bosqichma-bosqich ta'minlanmoqda"¹ deb ta'kidlandi.

Mamlakatimiz Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi Farmoniga ko'ra, 2017-2021-yillarda respublikani rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishlari belgilab berildi. Shuningdek, Harakatlar strategiyasi hamda yillarga beriladigan nomlardan kelib chiqib har yili qabul qilinadigan Davlat dasturining 4-yo'nalishida "Arzon uy-joylar qurish bo'yicha maqsadli dasturlarni amalga oshirish, aholining hayot sharoitlari yaxshilanishini ta'minlovchi yo'l-transport, muhandislik-kommunikatsiya va ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirish hamda modernizatsiya qilish" belgilanib amalga oshirildi.

Bevosita davlat rahbarining tashabbusi bilan O'zbekistonning ko'p millatli xalqining talab va istaklarini inobatga olib, 2017-

¹ Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси// Халқ сўзи, 2017 йил 23 декабрь.

yilda imtiyozli ipoteka kreditlari asosida arzon uy-joylar qurish loyihasini amalga oshirishga kirishildi.

Uy-joy qurilish borasida Uy-joy Kodeksida, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qaror va farmonlarida, hamda Vazirlar Mahkamasining qarorlarida, soha bo‘yicha ilmiy-tadqiqot olib borilayotganligi ham ushbu mavzuning yanada dolzarbligini aks ettiradi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 13 yanvardagi “2017 — 2020 yillarda shaharlarda arzon ko‘p kvartirali uylarni qurish va rekonstruksiya qilish dasturini samarali amalga oshirish borasidagi qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PQ-2728-sonli qarorida o‘sha yilda yosh oilalarning, eskirgan uylarda yashovchilarning hamda uy-joy sharoitlarini yaxshilashga muhtoj bo‘lgan boshqa toifalardagi fuqarolarning uy-joy sharoitlarini yaxshilash yuzasidan qabul qilingan qarorlarga muvofiq Toshkent shahrida va respublikaning boshqa shaharlarida maydoni 554,8 ming kvadrat metr bo‘lgan 191 ta ko‘p kvartirali uylar qurilishi va rekonstruktsiya qilinishi amalga oshirilmoqda¹.

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning 2016 yil 21 oktabrdagi “2017-2021 yillarda qishloq joylarda yangilangan namunaviy loyihalar bo‘yicha arzon uyjoylar qurish dasturi to‘g‘risida”gi Qarori bu boradagi ishlarni yangi bosqichga olib chiqdi. Mazkur qaror ijrosi qishloq aholisining keng qatlami uchun zamonaviy va shinam uylardan foydalanish darajasini tubdan oshirishga, er resurslaridan oqilona foydalanishni ta’minlashga va qishloq joylarda yakka tartibda uy-joy qurilishini yanada rivojlantirishga xizmat qilmoqda².

¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида»ги Фармони // Халқ сўзи 2017 й. 08.02. № 28 (6722).

² Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси // Халқсўзи 2017 й. 23.12.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 23 oktabrdagi «2017-2020 yillarda shaharlarda arzon ko‘p kvartirali uylarni qurish va rekonstruktsiya qilish dasturini samarali amalga oshirish borasidagi qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida»gi PQ-3350-sonli qarori va mazkur masalaga doir qator hujjatlar bu sohadagi ishlarni samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda¹.

Keyingi yillarda respublikada qishloq aholi punktlarining me‘moriy qiyofasini yaxshilash, namunaviy loyihalar bo‘yicha yakka tartibda uy-joylar qurish hisobiga qishloq aholisining hayot darajasi va sifatini oshirish, qishloqda muhandislik va transport kommunikatsiyalarini, ijtimoiy infratuzilma obyektlarini jadal rivojlantirish bo‘yicha ko‘lamli ishlar amalga oshirildi. Faqat 2009-2016 yillarda qishloq joylarda 1308 turar joy massivida umumiy maydoni 9 million 573 ming kvadrat metr bo‘lgan 69 557 ta shinam uy-joy qurildi. Qishloqlardagi 83,5 mingdan ortiq oilaning yashash sharoiti yaxshilandi².

2017-2021 yillarda qishloq joylarda yangilangan namunaviy loyihalar bo‘yicha arzon uy-joylar qurish dasturi doirasida qishloq joylarda arzon uy-joylar toifasiga — hovlidagi imoratlar va obod hovlilar bilan birgalikda ikki, uch qavatli ko‘p kvartirali (2-3 xonali) uylar va 0,02 gektar o‘lchamli er uchastkalarida aholi zich tumanlarda joylashtiriladigan hovlisida imoratlari bo‘lgan bir qavatli 2 va 3 xonali uylar kiritilgan.

O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 16 yanvardagi 14-sonli “Ko‘p kvartirali uy-joylarni qurilishi va rekonstruksiyasini moliyalashtirish, shuningdek yosh oilalarga,

¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 13 январдаги “2017 -2020 йилларда шаҳарларда арзон кўп квартирали уйлارни қуриш ва реконструкция қилиш дастурини самарали амалга ошириш борасидаги қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-2728-сонли қарори.

² Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2016 йил 21 октябрдаги “2017-2021 йилларда қишлоқ жойларда янгиланган намунавий лойиҳалар бўйича арзон уй-жойлар қуриш дастури тўғрисида”ги ПҚ-2639 сонли қарори // “Халқ сўзи”, 2016 йил 25 октябрь

eskirgan uy-joylarda yashovchi hamda boshqa toifadagi uy-joy sharoitlarini yaxshilashga muhtoj fuqarolarga ko'p kvartirali uy-joydagi kvartiralarini realizatsiya qilish tartibi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida"gi qarori bilan tasdiqlangan.

Unga ko'ra, ko'p kvartirali uy-joylardagi kvartiralar buyurtmachi – "O'zshahar qurilish invest" mas'uliyati cheklangan jamiyati tomonidan taqdim etilgan har bir kvartira bo'yicha alohida, ko'p kvartirali uyning qurilishi yoki rekonstruksiyasini moliyalashtirish va realizatsiya qilish bo'yicha hujjatlarni rasmiylashtirish bilan bog'liq xarajatlar o'z ichiga olgan ma'lumotnomada belgilangan narxlarda realizatsiya qilinadi.

2017 yilda yosh oilalarning, eskirgan uylarda yashovchilarning hamda uy-joy sharoitlarini yaxshilashga muhtoj bo'lgan boshqa toifalardagi fuqarolarning uy-joy sharoitlarini yaxshilash yuzasidan qabul qilingan qarorlarga muvofiq Toshkent shahrida va respublikaning boshqa shaharlarida maydoni 554,8 ming kvadrat metr bo'lgan 191 ta ko'p kvartirali uylar qurilishi va rekonstruksiya qilinishi amalga oshirildi.

Xalqaro moliya institutlari mablag'larini turar-joy qurilishini rivojlantirish bo'yicha dasturlarni moliyalashtirishga jalb etish ko'rsatkichlarini tahliliy nuqtai nazardan ko'radigan bo'lsak, aynan 2017-2021 yillarda qishloq uylari qurilishiga, ko'p kvartirali uylar qurilishiga hamda qishloq massivlari infratuzilmasi qurilishiga jami 1280,0 mln. AQSh dollari miqdoridagi mablag' jalb qilinishi belgilangan edi(2-jadval).

Shuningdek, Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi, viloyatlar va Toshkent shahar hokimliklari rahbarlarining zimmasiga arzon ko'p kvartirali uylar, tashqi muhandislik-kommunikatsiya tarmoqlari, infratuzilma obyektlari o'z vaqtida foydalanishga topshirilishi, hududlar

obodonlashtirilishi, shuningdek, fuqarolar kvartiralarga joylashtirilishi yuzasidan shaxsiy javobgarlik yuklatilishi belgilab qo'yildi

2-jadval

Xalqaro moliya institutlari mablag'larini turar-joy qurilishini rivojlantirish bo'yicha dasturlarni moliyalashtirishga jalb etish ko'rsatkichlari, (mln. AQSh dollari)¹

№	Xalqaro moliya institutlari	Hammasi	Shu jumladan					Mablag'larni yo'naltirilishi
			2017 yil	2018 yil	2019 yil	2020 yil	2021 yil	
	Jami	1280	218	469	393	100	100	
1	Osiyo taraqqiyot banki	500	100	100	100	100	100	Qishloq uylari qurilishiga
		200	-	100	100	-	-	Ko'p qavatli uylar qurilishiga
2	Islom taraqqiyot banki	300	113	94	93	-	-	Qishloq uylari qurilishiga
3	Arab iqtisodiy rivojlanishining Quvayt fondi	30	5	25	-	-	-	Qishloq massivlari infratuzilmasini qurilishiga
4	Saudiyaning taraqqiyot fondi	50	-	50	-	-	-	Qishloq uylari qurilishiga
5	Turkiyaning "Ziroat" davlat banki	200	-	100	100	-	-	Ko'p qavatli uylar qurilishiga

¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 23 октябрдаги "2017-2020 йилларда шаҳарларда арзон кўп квартиралли уйларни қуриш ва реконструкция қилиш дастурини самарали амалга ошириш борасидаги қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида"ги ПҚ-3350-сонли қарори.

O‘zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi tomonidan Osiyo taraqqiyot banki bilan birgalikda ”Ipoteka-bank” ATIB, “Asaka-bank” ATB va “O‘zsanoatqurilishbank” ATB uchun ipoteka kredit resurslari berilishini nazarda tutuvchi “O‘zbekistonning ipoteka bozorini kengaytirish” loyihasi tayyorlanmoqda, shuningdek, 3-jadvalga muvofiq, Turkiyaning “Ziroat” davlat banki qarzini jalb etish masalasi ishlab chiqilmoqda.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 23-oktabrdagi “2017-2020 yillarda shaharlarda arzon ko‘p kvartirali uylarni qurish va rekonstruksiya qilish dasturini samarali amalga oshirish borasidagi qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PQ-3350-sonli Qarorida arzon ko‘p kvartirali uylarda kvartira sotib olish uchun boshlang‘ich badalning o‘rtacha miqdori 25 foiz darajasida saqlanishi va kvartiralarni qavatlar bo‘yicha taqsimlashda suiiste’molchilik faktlarining oldini olish maqsadida, muvofiq, kvartiralarni yosh oilalarga, eskirgan uylarda yashovchilarga va uy-joy sharoitlarini yaxshilashga muhtoj boshqa toifadagi fuqarolarga sotish shartlari asosida boshlang‘ich badalning tabaqalashtirilgan miqdori amaliyotga tatbiq etilishi belgilab qo‘yildi¹.

Bundan tashqari, bugungi kunda mamlakatimizda aholining hayot sharoitlar va turmush farovonligini oshirish maqsadida shahar va qishloq joylarida yo‘l-transport, muxandislik-kommunikatsiya va ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirish hamda moderinatsiyalash qatori ishlar olib borilmoqda. Bu borada qulaylik yaratish maqsadida O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasiga oid farmoniga ko‘ra, 2022-2026-yillarda

¹ O‘zbekiston aholisiga arzon uylar barpo etishda iqtisodiy islohatlarning qurilishdagi o‘rni. // <http://elibrary.ru/item.asp?id=51721662>

islohotlarning ustuvor yoʻnalishlari toʻrtinchi yoʻnalishida alohida belgilangan boʻlib ushbu vazifani bajarish boʻyicha qator chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.

Mamlakatimizda olis qishloqlarda istiqomat qilayotgan oddiy odamlarning yashash sharoitini yaxshilashga yetarlicha shart-sharoitlar yaratish maqsadida Davlatimiz rahbarining 2018-yil 29-martdagi “Obod qishloq dasturi toʻgʻrisida”gi farmoniga muvofiq, joriy yilda har bir tumanda 2 tadan qishloqda, keyingi yildan boshlab esa har yili har bir tumanda 3 tadan qishloqda keng koʻlamli qurilish-obodonlashtirish ishlari amalga oshirish belgilandi.

2018-yilda “Obod qishloq” dasturi doirasida respublikaning 159 ta tumanidagi 417 ta qishloqning meʼmoriy qiyofasini tubdan yangilash va hududlarni kompleks rivojlantirish maqsadida ulardagi yoʻl-transport infratuzilmasi, muhandislik-kommunikatsiya tarmoqlari va ijtimoiy soha obyektlarida qurilish va obodonlashtirish ishlari amalga oshirildi.

2021-yil davlat Dasturida mamlakatimizda jami 45 oilaga moʻljallangan 54 ming uy-joy qurilishi amalga oshirildi, bunga 11 trillion soʻm mablagʻ ajratildi. Bu esa 2016-2020-yillarda mobaynida sohaga ajratilgan mablagʻ bilan teng.

4.2. Aholi bandligi va kambagʻallikni qisqartirish boʻyicha amaliy islohotlar

2020-2022-yillar aholini ijtimoiy himoya qilish borasida tub burilish yillari boʻldi, desak, mubolagʻa boʻlmaydi. Avvalo, aholining muayyan qatlami oʻrtasida kambagʻallik mavjudligini birinchi marta tan olib, uni qisqartirish boʻyicha keng qamrovli ishlarni boshladik.

Barcha tuman va shaharlarda, har bir mahallada ehtiyojmand oilalar, ayollar va yoshlar bilan manzilli ishlash bo'yicha mutlaqo yangi – “temir daftar” tizimi joriy etildi. Qisqa muddatda bu tizim orqali 527 ming fuqaroning bandligi ta'minlandi.

Bundan tashqari, o'zini o'zi band qilgan aholi uchun soliq imtiyozlari berilishi hamda ko'pgina cheklovlarning bekor qilinishi tufayli 500 ming nafar fuqaro mehnat faoliyatini qonuniy tarzda yo'lga qo'ydi.

Dehqon xo'jaligi va tomorqa yer egalariga 300 milliard so'm imtiyozli kredit va subsidiya ajratilgani ham qishloq aholisini ijtimoiy qo'llab-quvvatlashda yangi yo'nalishga aylandi.

Toshkent shahri, Andijon, Jizzax, Qashqadaryo, Samarqand, Sirdaryo va Farg'ona viloyatlarida tashkil etilgan “IT-parklar”da 500 dan ortiq zamonaviy kompaniyalar ish boshladi¹.

O'zbekistonda shakllantirilayotgan ijtimoiy yo'naltirilgan bozor iqtisodiyoti ommaviy farovonlikni mo'ljal qilib oladi. Unga erishish uchun bozor mexanizmiga xos vositalar ishlatiladi. Hozirgi zamon iqtisodiyoti yuksak rivojlangan texnika-texnologiya, sifatli ish kuchi va taraqqiy etgan menejmentga asoslangani uchun farovonlikni ta'minlaydigan yuqori mehnat unumdorligiga erishadi. Yuksak ishlab chiqarishga asoslangan iqtisodiyotda insonparvarlik prinsplari amal qilishi uchun zamin yuzaga keladi. Ammo farovonlikni ta'minlash insoniylik bilan bir qatorda jamiyatning iqtisodiy tizimida ham sifat o'zgarishlari bo'lishini talab etadi. Hozirgi kunda bunga mulkning demokratlashuvi natijasida – ko'p xil mulkchilik negizida ish tutish bilan erishiladi. Bu yerda asosiy jihat – mulksizlarning

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi.
<https://president.uz/oz/lists/view/4057>

mulkdorlarga aylanishidir. Hozirgi kunda ish kuchi sohiblari boshqa mulk egalariga ham aylanmoqdalar

Yuqorida aytilganidek, bozor iqtisodiyoti sharoitidagi taqsimot qonuniga muvofiq iqtisodiyot subyektlarining daromadi ularga qarashli resurslarning miqdori va samarali ishlatilishiga qarab belgilanadi. Bunga binoan olingan daromadlar ishlab chiqarish omillari daromadlari yoki bozor daromadlari hisoblanadi va har bir omil o'z egasiga alohida daromad keltiradi. Ishchi kuchi egasi ish haqi, kapital egasi foyda, ko'chmas mulk egasi renta, pul egasi foiz, aktsiya egasi dividend shaklida daromad oladi. Taqsimot qonuniga ko'ra, daromadlar ekvivalent ya'ni babbaravar, tengma-tenglik tamoyiliga asoslanishi – har bir subyekt o'z qo'lidagi ishlab chiqarish omili yordamida tovar va xizmatlar yaratishga qo'shgan hissasiga qarab daromad olishi kerak. Bunday daromadlar iqtisodiyotda bozor daromadlari deb ataladi. Bu asosiy daromad turi bo'lsada u yagona daromad emas, undan tashqari bozor tamoyillari emas, balki insonparvarlik qoidalariga asoslangan nobozor daromadlari ham bo'ladi.

Bozor daromadlari olinish usuliga va shakllanish manbalariga ko'ra farqlanadi. O'z olinish usuliga ko'ra daromadlar mehnatga asoslangan va mehnatsiz topilgan daromadlarga bo'linadi. Ish haqi, foyda kabi daromadlar mehnatga asoslangan daromadlar, deb hisoblansa, qo'yilmalar uchun foiz, meros kabi daromadlar mehnatsiz daromadlar jumlasiga kiradi. Shakllanish manbalariga ko'ra daromadlar ish haqi, mulkdan kelgan daromadlar va ijtimoiy to'lovlarga bo'linadi. Mulkdan kelgan daromadlar sirasiga foyda, renta, foiz, dividend daromadlari mansubdir. Ijtimoiy to'lovlar bilan bog'liq daromadlar pensiya, stipendiya va hokazolardan iborat.

Aholi daromadlari darajasini aniqlashda nominal, ixtiyorida bo'lgan va real daromad tushunchalaridan foydalaniladi. Nominal daromad – aholi tomonidan ma'lum vaqtda pul shaklida olgan daromadlarining miqdori. Ixtiyordagi daromad – nominal daromaddan soliqlar va turli majburiy to'lovlar chiqarib tashlangandan so'ng, aholi ixtiyorida shaxsiy iste'mol va jamg'arish uchun qoladigan daromad. Real daromad – aholining ixtiyorida qolgan daromadga qancha tovar va xizmatlar sotib olishi bilan aniqlanadi, daromadning xarid qobiliyatini anglatadi yoki real daromad – bu iste'mol etiladigan tovar va xizmatlarda ifoda etilgan daromad bo'lib, muayyan narx-navo sharoitida pul daromadlariga bozorda nima berilishini bildiradi¹.

Real daromad ikki narsaga bog'liq bo'ladi. a) qo'lda mavjud bo'lgan pul daromadining yoki aholi ixtiyorida qolgan daromadning miqdoriga teng. b) pul birligining xarid qobiliyati.² Bu bozorda narxga bog'liq bo'ladi, ya'ni narx qimmatlashsa u kamayadi, narx arzonlashsa ortadi. Bugungi kunda rivojlanayotgan mamlakatlarda ishlab chiqarishni o'sishi, aholining turmush darajasi ko'tarilayotganligiga qaramay, eng boy va eng kambag'allar o'rtasidagi tafovut oshib bormoqda.

BMTning ma'lumotiga ko'ra, dunyodagi eng boy 3 odamning boyligi Afrika, Osiyo, Lotin Amerikasi qit'asidagi 48 ta kam rivojlangan mamlakatlarning yillik yalpi ichki mahsulotidan ortiq. Sayyoramizning 225 eng boy odamlarining umumiy daromadi 1 trln dollardan ortiq. Shunday bir vaqtda rivojlanayotgan mamlakatlarda yashayotgan 4,4 mlrd. aholining 3/5 qismi kanalizatsiyadan foydalanmay, 1/3 qismi toza ichimlik

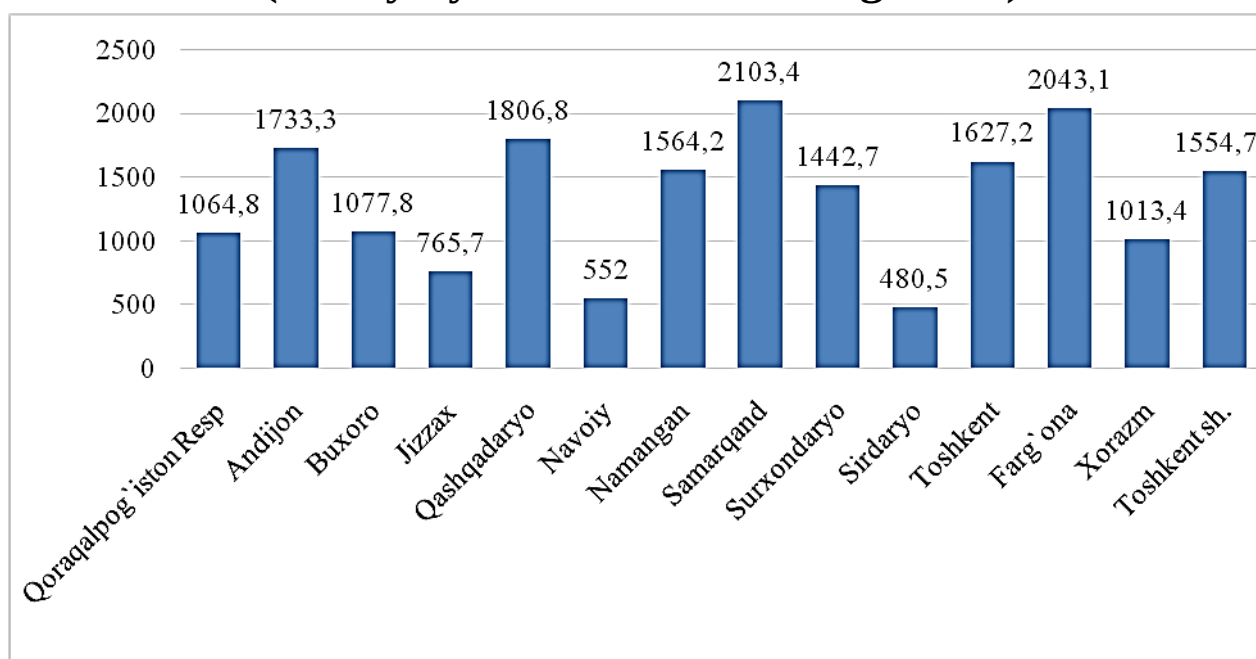
¹Макроэкономика: учебник для вузов / Л.П. Кураков, М.В. Игнатъев, А.В. Тимирясова и др.; Изд-во ИАЭП, 2017. – 336 с.

²Макроэкономика: учебник для вузов / Л.П. Кураков, М.В. Игнатъев, А.В. Тимирясова и др.; Изд-во ИАЭП, 2017. – 336 с.

suvidan iste'mol qilishdan, 1/3 qismi sog'liqni saqlash xizmatidan foydalanishdan mahrum etilgan. Yevropaliklar bir yilda 11 mlrd. 6 dollarlik iste'mol qilgan muzqaymoqning qiymati, dunyoda toza ichimlik suvi va kanalizatsiyaga muhtoj bo'lganlar ehtiyojini to'la qondirish imkonini beradi¹.

Aholi daromadlarini munosib ravishda taqsimlashda aholini ish bilan ta'minlash asosiy vazifalarni bajaradi. Chunki aholining ish bilan ta'minlanganligi uy xo'jaligidagi daromadlarini oshirishilishiga xizmat qiladi, bu esa o'z o'rnida aholining turmush farovonligini oshirishiga ta'sir qiladi.

Mehnat resurslari sonining hududlar bo'yicha taqsimlanishi (2020 yil yanvar-dekabr, ming. kishi)²

rasm-1.

So'ngi yillarda davlatimiz tomonidan aholini banligini oshirishga qaratilgan faol siyosati natijasida 2018 yilda O'zbekiston Respublikasi bo'yicha 2018 yilda mehnat resurslari soni 18829,6 ming kishini tashkil etib, 2017 yilga nisbatan 163,3 ming kishiga, yoki 0,8 % ga o'sishi kuzatildi. Mehnat resurslari

¹Журнал Вопросы экономики М. 2003 г. №3 стр. 46

²www.stat.uz Ўзбекистон Республикаси давлат статистика қўмитасининг расмий маълумотлари

tarkibida iqtisodiy faol aholi soni 14641,7 ming kishini (jami mehnat resurslarining 77,7%), iqtisodiy nafaol aholi soni esa 4187,9 ming kishini (22,2 %) tashkil etdi.

Aholining umumiy daromadlari hajmining sezilarli darajada o'sishi asosan umumiy daromadlar tarkibida 76,3 % ulushi ishlab chiqarish va mol-mulkdan olingan daromadlar ulushiga to'g'ri keladi. Qolgan qismi esa 23,7% transfertlardan olingan daromad.

So'nggi yillarda mamlakatimizda aholini daromadlarini oshirishga qaratilgan islohotlar natijasida o'rtacha oylik nominal hisoblangan ish haqi 2018 yil dekabr oyida 2 561,3 ming so'mni tashkil etib, 2017 yilning mos davriga nisbatan 29,1 % ga o'sdi. 2018 yil yanvar-dekabr oylari uchun o'rtacha oylik nominal hisoblangan ish haqi 1 822,2 ming so'mni tashkil etib, 2017 yilning mos davriga nisbatan 25,0 % ga o'sdi.

Quyida keltirilgan ma'lumotlarga ko'ra, 2000-2017 yillarda aholi jon boshiga daromadlar, ish haqi va pensiyalarning yildan yilga o'sib borish tendensiyalarini kuzatish mumkin. Ammo so'nggi yillarda daromadlarning tarkibidagi asosiy manbalaridan hisoblangan ish haqi hamda pensiyalarning o'sish sur'atlari pasaygan bo'lib, bu holat aholining umumiy daromadlariga ham o'z ta'sirini ko'rsatgan.

3-jadval

2000-2017-yillarda respublika aholisi daromadlari, ish haqi va pensiyalar to'g'risida ma'lumot¹

Ko'rsatkichlar nomi	2000 y.	2005 y.	2010 y.	2017 y.
I. Aholi jon boshiga umumiy daromadlar, ming so'mda	96,4	371,8	1765,8	5649,6
o'tgan yilning mos davriga nisbatan real o'sishi, %	124,7	117,4	120,1	108,4

¹www.stat.uz Ўзбекистон Республикаси давлат статистика қўмитасининг расмий маълумотлари

Ko'rsatkichlar nomi	2000 y.	2005 y.	2010 y.	2017 y.
II. Yillik o'rtacha nominal hisoblangan ish haqi, ming so'mda	13,5	81,5	504,8	1457,8
o'tgan yilning mos davriga nisbatan, %	146	138,7	129,4	112,7
III. Belgilangan o'rtacha pensiya miqdori (yil oxiriga), ming so'mda	7,4	31,7	171,9	556,8
o'tgan yilning mos davriga nisbatan, %	152	143,5	125,9	112,7

O'tgan davr mobaynida aholi jon boshiga daromadlar muntazam ravishda oshib borgan va 2017-yil ma'lumotlari bo'yicha daromadlar 2000-yildagi darajasiga nisbatan 13,2 marta real oshgan. Shuningdek, ushbu davr oralig'ida o'rtacha ish haqi hamda pensiyalar miqdori mos ravishda 24,3 va 18,6 marta ortgani kuzatildi¹.

Kichik biznes va tadbirkorlik subyektlarini qo'llab-quvvatlashga qaratilgan maqsadli chora-tadbirlarni amalga oshirilishi natijasida aholining kichik tadbirkorlikdan olingan daromadlarning ulushi 2017 yilda 55,7 % ni tashkil etdi (3-rasm).

O'rtacha oylik nominal hisoblangan ish xaqining o'tgan yilning mos davriga nisbatan eng yuqori o'sishi iqtisodiy faoliyat turlarining axborot va aloqa (33,8% ga), sanoat (30,6% ga), bank, sug'urta, lizing, kredit va vositachilik faoliyatlarida (29,9 % ga), qurilish (29,2% ga) kuzatildi.

O'rtacha ish haqining yuqori miqdori iqtisodiy faoliyat turlarining bank, sug'urta, lizing, kredit va vositachilik faoliyatida - 3 500,5 ming so'm (respublikadagi o'rtacha oylik ish haqiga nisbatan 92,1 %ga yuqori), ahborot va aloqada - 3 347,5 ming

¹O'zbekiston Respublikasida olib borilayotgan iqtisodiy islohotlar natijalari: iqtisodiy rayonlar va hududlar misolida. // <http://elibrary.ru/item.asp?id=32513456>

so'm (83,7 % ga), sanoatda - 2 731,1 ming so'm (49,9 % ga), tashish va saqlashda - 2 507,4 ming so'm (37,6 % ga), qurilishda - 2 297,3 ming so'm (26,1 % ga) kuzatildi (2-rasm).

Respublika bo'yicha o'rtacha real hisoblangan ish haqi 2021 yilning yanvar-dekabr oylarida 1 550,4 ming so'mni tashkil etib, 2020 yilning mos davriga nisbatan 6,4 % ga o'sdi.

Bundan tashqari, aholi daromadlari va turmush darajasini qat'iy oshirib borish, aholining ijtimoiy zaif qatlamlarini, shu jumladan nogironligi bo'lgan shaxslarni yanada ijtimoiy qo'llab-quvvatlash uchun qulay shart-sharoitlarni yaratish hamda respublika fuqarolarini ijtimoiy qo'llab-quvvatlashni kuchaytirish maqsadida 2021 yilning yanvar oyida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Ish haqi, pensiyalar, stipendiyalar va nafaqalar miqdorini oshirish to'g'risida"gi Farmoni qabul qilindi. Ushbu Farmonga muvofiq 2021 yilning 1 fevraldan boshlab budjet muassasalari va tashkilotlari xodimlarining ish haqi, pensiyalar, stipendiyalar hamda nafaqalar miqdori 1,1 baravar oshirildi, 2021 yilning 1 fevraldan boshlab O'zbekiston Respublikasi hududida bazaviy hisoblash miqdori (oldinlari "eng kam ish haqi" deb yuritilgan) – oyiga 245000 so'm; 2019 yil 1 avgustdan boshlab yoshga doir pensiyalar – oyiga 436 150 so'm; bolalikdan nogironligi bo'lgan shaxslarga beriladigan nafaqa – oyiga 436 150 so'm; Zarur ish stajiga ega bo'lmagan keksa yoshdagi va mehnatga layoqatsiz fuqarolarga beriladigan nafaqa oyiga 267 650 so'mni tashkil qildi. Bundan tashqari, 2019 yil 1 avgustidan boshlab II guruh nogironligi bo'lgan shaxslarning nogironlik pensiyalari eng kam miqdori yoshga doir eng kam pensiyaning 50 foizidan 75 foiziga oshirildi; II guruh nogironligi bo'lgan yolg'iz shaxslar – pensionerlarning pensiyalariga ustama miqdori eng kam ish haqining 50 foizidan 75 foiziga oshirildi; boquvchisini

yo‘qotganlik nafaqasi miqdori mehnatga layoqatsiz oila a‘zolari soniga amaldagi foizlar nisbati saqlangan holda yoshga doir pensiyaning eng kam miqdoridan kelib chiqib belgilandi. 2019 yilning 1 avgustidan I guruh nogironlik nafaqasi, shuningdek, 16 yoshdan katta bolalikdan I guruh nogironlik nafaqasi oluvchilarga har oyda eng kam ish haqining 25 foizi miqdorida qo‘shimcha to‘lov joriy qilingan bo‘lsa, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil may oyidagi “Aholini ijtimoiy himoya qilishning qo‘shimcha chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Qarori bilan 2021 yilning 1 iyun kunidan e‘tiboran zarur ish stajiga ega bo‘lmagan keksa yoshdagi va mehnatga layoqatsiz fuqarolarga beriladigan nafaqa oyiga 440.000 so‘m etib belgilandi. Yuqorida keltirilgan raqamalardan ma‘lumki mamlakatimizda aholi daromadini oshirish hamda aholining ijtimoiy zaif qatlamani qo‘llab quvvatlanib ularning turmush farovonligini oshirmoqda.

Aholining real daromadlarini oshirishda “iste‘mol savatchasi”ga oid munosabatlarni huquqiy tartibga solish muhim ahamiyat kasb etadi. Sodda qilib aytganda, iste‘mol savatchasi – muayyan vaqt davomida inson hayoti va uning salomatligini saqlash uchun zarur mahsulotlar, tovarlar va xizmatlarning eng kam to‘plami. Hamma ovqatlanishi, kiyinishi, kommunal va boshqa xizmatlar haqini to‘lashi, zarur dori-darmonlarni xarid qilishi lozim va h.k. Bularning bari mahsulotlar savatchasini butlash uchun asos hisoblanadi. Uning ma‘lumotlaridan, o‘z navbatida, tirikchilik uchun zarur eng kam miqdorni (**iste‘mol savatchasining qiymat baxosini**) belgilash uchun foydalaniladi¹.

Iste‘mol savatchasi quyidagilarning miqdorlarini belgilash uchun hisob-kitobga asos bo‘lmog‘i lozim:

¹Ахмедов Д.Қ., Ишмухаммедов А.Э., Жумаев Қ.Х., Жумаев З.А. макроиктисодиёт (дарслик) – Т.:ТДИУ, 2004 й. 240 б.

- eng kam ish haqi va pensiyalar;
- bazaviy ijtimoiy to'lovlar: ishsizlik, bolani parvarishlash, boquvchisini yo'qotganlik nafaqalari, stipendiyalar va boshqalar.

Savatcha tarkibi: oziq-ovqat mahsulotlari, nooziq-ovqat tovarlari va xizmatlar

Iste'mol savatchasiga kiruvchi tovarlar va xizmatlar to'plami har bir mamlakatda turlicha. Uning tarkibi davlat darajasida belgilanadi va ko'plab omillar: tabiiy-iqlim sharoitlari, mamlakatning iqtisodiy rivojlanishi, oziq-ovqat tovarlarini ishlab chiqarish xususiyatlari, tovarlar va xizmatlarning haqiqatda iste'mol qilinishi va boshqa omillarga bog'liq bo'ladi.

An'anaga ko'ra iste'mol savatchasi 3 qismdan iborat bo'ladi:

1—oziq-ovqat mahsulotlari;

2—nooziq-ovqat tovarlari: kiyim-kechak, poyabzal, birinchi navbatda zarur bo'lgan buyumlar, dori-darmonlar, madaniy-maishiy va xo'jalik uchun mo'ljallangan tovarlar va h.k.;

3—xizmatlar: kommunal, transport, madaniy-ma'rifiy va h.k.

Odatda iste'mol savatchasi aholining 3 ta asosiy ijtimoiy-demografik guruhi: mehnatga layoqatli aholi, pensionerlar va bolalar uchun ishlab chiqiladi. Ya'ni aholining turli qatlamlari tirikchiligi uchun zarur eng kam miqdorni belgilashda muayyan davrda iste'mol savatchasidagi barcha ne'matlarni iste'mol qilish normalarini aniqlash zarur. Masalan, oddiy fuqaro normal hayot kechirishi uchun har kuni iste'mol qilishi kerak bo'lgan oziq-ovqat mahsulotlari to'plami va miqdorini hisoblash. Yoki barcha kommunal xarajatlarni qoplashi uchun oyiga qancha summa zarurligini.

Odatda iste'mol savatchasi tarkibiga kishi ularsiz bamaylixotir, sog'lom yashashi mumkin bo'lgan tovarlar: tamaki

mahsulotlari, alkogolli ichimliklar, delikates (tansiq) mahsulotlar, zeb-ziynat buyumlari kiritilmaydi.

Iste'mol savatchasiga qanday xizmatlar kiritiladi? Xizmatlar ham inson uchun muhimlik darajasi va hayotiy zarurligiga qarab farqlanishi mumkin. Biroq oziq-ovqat tovarlari yuzasidan bir qarorga kelish masalasi ozmi-ko'pmi tushunarli bo'lsa, xizmatlarning zarur to'plamini belgilashda savollar yuzaga kelishi mumkin. Aholi tirikchiligi uchun zarur eng kam miqdorni belgilashda qanday xizmatlar to'lovi hisob-kitobga kiritilishi kerak? To'g'ri, birinchi navbatda, bular kommunal va transport xarajatlaridir.

Ayni vaqtda, inson o'z hayotiy faoliyatida boshqa, dolzarbligi jihatidan muhim servis turlaridan ham faol foydalanadi: uyali aloqa va internetdan foydalanadi, tibbiy yordam, turli mutaxassislar maslahatlarini oladi. Madaniy-ma'rifiy tadbirlar: teatr, muzeylarga borish xarajatlari ham alohida e'tiborga loyiq. Zero kishi nafaqat jismoniy ehtiyojlarini qondirishi, balki aqliy va ma'naviy-axloqiy jihatdan yetarli darajada rivojlanishi lozim.

Shu sababli yuqorida sanab o'tilganlarning bari ichki iste'mol savatchasini ishlab chiqishda inobatga olinishi lozim degan fikrdamiz.

So'nggi to'rt-besh yilda iqtisodiyotimizning barcha jabhalariga bozor mexanizmlarini joriy etish borasida jiddiy qadamlar tashlandi. Endigi vazifa – chuqur tarkibiy islohotlar orqali uzoq muddatli barqaror o'sishning poydevorini yaratishdan iborat. Shularni inobatga olib, keyingi yilda quyidagi yo'nalishlarda keng qamrovli ishlarni amalga oshiramiz.

Birinchiidan, kambag'allikni qisqartirish borasida kompleks yondashuv va nostandart usullarni joriy etamiz.

Bir haqiqatni aniq tushunib olishimiz kerak – kambag‘allik masalasi kredit, ijtimoiy nafaqa yoki uy berish bilan o‘z-o‘zidan hal bo‘lib qolmaydi. Buning uchun ta’lim, sog‘liqni saqlash, kasb-hunarga o‘qitish, ichimlik suv, energiya va yo‘l infratuzilmasi bilan bog‘liq kompleks muammolarni hal etib borish kerak.

Nima uchun biz “temir daftar”ni joriy etdik? Bundan maqsad – ehtiyojmand aholini to‘g‘ri aniqlash va shu asosda, ular bilan manzilli ishlashni tashkil etishdir.

Kelgusi yildan to‘liq ishga to‘shadigan “Ijtimoiy reestr”da “temir daftar”dagi barcha ma’lumotlar qamrab olinib, ehtiyojmand oilalarga 30 dan ziyod ijtimoiy xizmatlar elektron shaklda ko‘rsatiladi.

Birinchi navbatda, kambag‘al aholining asosiy ehtiyojlarini kafolatli ta’minlashimiz lozim. Bu masalada xalqaro ekspertlar bilan chuqur tahlil asosidagi hisob-kitoblar yakuniga yetkazilmoqda. Kelgusi yil 1-martdan boshlab aholining minimal iste’mol xarajatlari miqdori e’lon qilinadi.

Hukumat ikki oy muddatda ijtimoiy kafolatlarni bir tizimga keltirib, ularni minimal me’yorlar darajasida bosqichma-bosqich ta’minlash bo‘yicha dastur ishlab chiqsin.

“Temir daftar”ga kiritilgan har bir fuqaroni kambag‘allikdan chiqarish bo‘yicha “motivatsiya, ko‘nikma va moliyaviy ko‘mak” tamoyili asosida yangi mexanizm joriy etiladi¹.

Kambag‘allikdan chiqib ketish uchun eng muhim omil – bu insonning intilishi, o‘z kuchiga tayangan holda, aniq maqsad sari harakati bo‘lishi kerak. Shu maqsadda kelgusi yili mahallalarda aholini kasb-hunarga o‘qitish bo‘yicha mingdan ziyod markazlar tashkil etiladi. Bunda kasb-hunarga o‘qitilgan har bir shaxs uchun

¹ O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 29-dekabrda Oliy Majlisga murojaatnomasi. Xalq so‘zi. 2020-yil 30-dekabr.

o'quv markazlariga 1 million so'mgacha subsidiya berilib, buning uchun budjetdan 100 milliard so'm ajratiladi. O'quv kurslarini tamomlab, o'z biznesini boshlamoqchi bo'lgan fuqarolarga asbob-uskuna xarid qilish uchun 7 million so'mgacha subsidiyalar beriladi¹.

Shuningdek, har bir tumanning imkoniyati va rivojlanish yo'nalishidan kelib chiqib, dehqonchilik bilan shug'ullanadigan oilalarga 10 sotixdan 1 gektargacha er maydonlari ajratiladi.

Ehtiyojmand aholi bandligini ta'minlashga Bandlikka ko'maklashish hamda Jamoat ishlari jamg'armalaridan 500 milliard so'm yo'naltiriladi.

Pandemiya sharoitida o'z ishini yo'qotgan aholini kambag'allikka tushib qolishiga yo'l qo'ymasligimiz kerak. Shuning uchun kelgusi yildan boshlab yangicha tizim joriy etiladi. Unga ko'ra, vaqtincha ishsizlik nafaqasi 3 barobar oshiriladi va bunda 6 ta hujjat talab etiladigan eski byurokratik tartib bekor qilinadi.

Kambag'allikni qisqartirish borasida hududlardagi haqiqiy holatga baho berish, amalga oshirilayotgan ishlar ijrosini nazorat qilish Oliy Majlis palatalari va mahalliy Kengashlarning diqqat markazida bo'lishi lozim.

Har bir tuman va shahar hokimi bir oy muddatda o'z hududida kambag'allikni qisqartirish bo'yicha manzilli dastur ishlab chiqib, uning ijrosi bo'yicha har chorakda mahalliy Kengashlarda hamda ommaviy axborot vositalari orqali xalqqa hisobot berib borishi zarur. Bu masala barcha rahbarlarning birinchi darajali vazifasi va ish samarasini baholaydigan asosiy mezonga aylanishi kerak.

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi.
https://statefund.uz/uz/news/news_30-12-2020/

4.3. O‘zbekiston ta’lim tizimidagi yangilanishlar va istiqboladagi maqsadlar

Ta’lim sohasida olib borilayotgan islohotlarni asosiy qismini, albatta oliy ta’lim tizimidagi o‘zgarishlar tashkil etadi. Oliy ta’lim tizimini isloh qilishning ustuvor yo‘nalishlarini belgilash, yuqori malakali kadrlar tayyorlash jarayonini sifat jihatdan yangi bosqichga olib chiqish maqsadida davlat rahbarining 2018 yil 8 oktabr kunidagi farmoni bilan tasdiqlangan “O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasi” sohadagi yangi islohotlarning samarali asosi bo‘ldi deyish mumkin.

Unda intellektual taraqqiyotni jadallashtirish, raqobatbardosh kadrlar tayyorlash, ilmiy va innovatsion faoliyatni samarali tashkil etish hamda xalqaro hamkorlikni mustahkamlash maqsadida fan, ta’lim va ishlab chiqarish integratsiyasini rivojlantirish singari vazifalar asos qilib olingan.

Yurtimizda oxirgi besh yilda ellikdan ortiq oliy ta’lim dargohlari tashkil qilinib, shu jumladan bir qator etakchi xorijiy ta’lim dargohlari fiallari tashkil qilinib ularning soni 141 taga etdi. Davlat-xususiy sheriklik tizimi asosida nodavlat oliygohlar faoliyati yo‘lga qo‘yildi.

Mamlakatimizda 2022-2026 yillar davomida 217 ta “Barkamol avlod” bolalar maktabini rivojlantirish bo‘yicha dastur amalga oshirilishi belgilangan. Bunda o‘quvchilarning bo‘sh vaqtini mazmunli va samarali tashkil etish uchun barcha sharoitlar yaratilishi ko‘zda tutilgan. O‘quvchilarni texnik va ijodiy ko‘nikmalarini rivojlantirish uchun maktablarda zamonaviy to‘garaklar joriy etiladi, ular zarur jihoz va xomashyolar bilan

ta'minlanadi. Buni provardida 600 mingdan ortiq yoshlar zamonaviy to'garaklarga jalb qilinishi belgilab qo'yilgan¹.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoev 2022 yil 20 iyun kuni konstitutsiyaviy islohotlarning muhim pallasida O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasiga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish bo'yicha Komissiya a'zolari bilan uchrashuvdagi nutqida ham davlatimizda ta'lim sohasidagi islohtlar jadallik bilan olib borilayotganligi va bu sohadagi islohotlarni qo'llab-quvvatlash borasida, yangilanayotgan bosh qomusimizga bu boradagi muhim normalarni kiritish bo'yicha o'z takliflarini berib o'tdi.

Jumladan prezident "Biz ta'lim, ilm-fan va inson kapitalini rivojlantirishga ustuvor e'tibor berib kelmoqdamiz. Chunki, bugungi shiddatli raqobat zamonida faqat bilimli, ma'rifatli millat va davlat munosib taraqqiyotga egggrisha oladi. Ulug' ajdodlarimizning yangi barkamol avlodini tarbiyalab voyaga etkazmoqchi ekanmiz, buning uchun bog'cha, maktab, oliy ta'lim va ilm-fan sohalarini ustuvor taraqqiy ettirishni konstitutsiyaviy darajada mustahkamlab quyishimiz shart" deb ta'kidlagan edi².

4-jadval

2022-yil 1-oktabr holatiga O'zbekistondagi pedagoglarning soni

№	Ta'lim turlari	Pedagoglar soni
1	Maktabgacha ta'lim, tashkilotlari	116 ming nafar
2	Umumta'lim muassasalari	510 ming nafar
3	Akademik litseylar	3.3 ming nafar
4	Kasb-hunar maktablari	9.9 ming nafar
5	Kasb-hunar kollejlari	3.9 ming nafar

¹ Ўша асар. – 26 б.

² Президент Шавкат Мирзиёев Ўзбекистон Республикаси Конституциясига ўзгартириш киритиш борасида таклифлар берди. //

<https://review.uz/uz/post/prezident-shavkat-mirziyoyev-ozbekiston-respublikasi-konstituciyasiga>

№	Ta'lim turlari	Pedagoglar soni
6	Texnikumlar	4.9 ming nafar
7	Oliy ta'lim tashkilotlari	37.4 ming nafar

Darhaqiqat yurtimizda so'ngi yillarda olib borilgan ta'lim sohasidagi islohotlar, ta'limning barcha bosqichidagi o'zgarishlar konstitutsiyamizda belgilab quyilgan normalarni tubdan o'zgartirishni ta'lab etadi. Ta'lim sohasida yangilangan "Ta'lim to'g'risida"gi qonunda belgilab quyilgan ayrim ta'lim turlari oldin yurtimiz ta'lim tizimida mavjud bo'lmagan. Shu bilan birga avvalroq mavjud bo'lib, keyingi islohotlar natijasida deyarli yo'q bo'lib ketayotgan, lekin zarur bo'lgan sirqi ta'lim, kechki ta'lim qayta tiklangani ham bu borada konstitutsion islohotlar zarur ekanligini anglatadi. Yangi tizim sifatida tashkil etilgan masofaviy ta'lim ham bugungi ta'lim islohotining yangi bosqichi hisoblanadi.

O'zbekiston rahbari komissiya a'zolari bilan uchrashuvda davlat maktabgacha ta'lim, maktab va oliy ta'lim tizimini, turli mulk shaklidagi, jumladan, xususiy ta'lim muassasalarini rivojlantirish uchun zarur sharoitlar yaratib berishi bilan bog'liq normalar ham bo'lishi loziligini ta'kidlagan edi¹.

Mamlakatimiz rahbari bugungi kunda ta'limning barcha tizimida va jamiyatimizda ustozga bo'lgan yuksak ehtirom Konstitutsiyasizda o'z ifodasini topishi zarurligini ta'kidlagan edi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan imzolangan №60-son farmon bilan tasdiqlangan "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi" to'rtinchi ustuvor yo'nalishi doirasida 37-47-maqсадlar doirasida

¹ Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёевнинг Конституциявий комиссия аъзолари билан учрашувдаги нутқи. Халқ сўзи. 2022 йил 21 июнь.

keyingi besh yilda bajariladigan maqsadlar va erishishimiz zarur bo'lgan muhim islohotlar belgilab berildi.

Jumladan, Taraqqiyot strategiyasining amaliy bajaruv mexanizmi bo'lgan maqsadlardan **37-maqsadda** har bir fuqaroga davlat hisobidan aniq kasb-hunarga o'qish imkoniyatini yaratish. Kasbga o'qitish ko'lamini 2 baravar oshirib, jami 1 million nafar ishsiz fuqaroni kasb-hunarlariga o'qitish va bu jarayonda nodavlat ta'lim muassasalarining ishtirokini 30 foizga yetkazish maqsad qilingan¹.

Ushbu maqsad doirasida kasbiy ta'lim bilan tizimli ravishda shug'ullanish masalalarini to'liq ravishda Kambag'allikni qisqartirish va bandlik vazirligi ixtiyoriga o'tkazish, kasbga o'qitish ko'lamini 2 baravarga oshirish, jami 1 million nafar ishsiz fuqarolarni kasb-hunarga o'qitish, umumta'lim maktablarining kasb o'rganish istagidagi bitiruvchilarini davlat tomonidan kamida bir kasbni egallashiga ko'maklashuvchi tizimni joriy etish kabi maqsadlarni amalga oshiruvchi islohotlar belgilangan.

Yangi O'zbekiston poydevorini yaratishda ilm-fan, ta'lim-tarbiya, ma'naviy va madaniy faoliyat sohalarini keng rivojlantirish va yangi bosqichga olib chiqish asosiy maqsad sifatida belgilangan.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti ta'kidlaganidek Uchinchi Renessans poydevorini yaratishda to'rt uzviy xalqa – bog'cha, maktab, oliy ta'lim va ilm-fan sohalarini rivojlantirish konstitutsion islohotlarimizning muhim mezon sifatida yangilanayotgan bosh qomusimizda aks ettirilishi zarur hisoblanadi.

¹ “2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasini tasdiqlash to'g'risida”gi Prezident Farmoni. <https://lex.uz/acts/-5841063>

O'tgan davrdagi islohotlarda ushbu ezgu tamoyilni amalga oshirish borasida bir qator keng ko'lamli amaliy ishlar amalga oshirildi. Maktabgacha ta'lim deysizmi, o'rta ta'lim tizimi bo'lsin, oliy ta'lim tizimining har bir jabhasida zalvorli ishlar amalga oshirib kelinmoqda.

So'ngi yillarda ta'lim tizimining barcha bosqichlarini zamonaviy talablar asosida tashkil etish bo'yicha amaliy ishlar hal qiluvchi bosqichga kirdi desak bo'ladi.

“Farzandlarimiz maktabdan qanchalik bilimli bo'lib chiqsa, yuqori texnologiyalarga asoslangan iqtisodiy tarmoqlar shuncha tez rivojlanadi, ko'plab ijtimoiy muammolarni yechish imkoni tug'iladi. Shunday ekan, Yangi O'zbekiston ostonasi maktabdan boshlanadi desam, o'ylaymanki, butun xalqimiz bu fikrni qo'llab-quvvatlaydi. Biz yangi Renessanans asosini albatta maktab ta'limini rivojlantirish asosida erishishimiz mumkin. Bugun qilingan islohot va o'zgarishlar ertangi taraqqiyot, yirik uyg'unonish va odimlashga asos bo'ladi.”

Shavkat Mirziyoyev

Shuni inobatga olgan holda Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasini amalga oshirishga qaratilgan davlat dasturida bu sohoga jiddiy e'tibor qaratilmoqda.

2023-yil “Insonga e'tibor va sifatli ta'lim yili” davlat dastutirida bu borada muhim bandlar belgilandi va amalga oshirildi.

Davlat dasturining to'rtinchi yo'nalishi doirasida 2023/2024-o'quv yilidan boshlab bosqichma-bosqich umumiy o'rta ta'lim muassasalarida yangi o'quv dasturlari amaliyotga kiritiladi, bunda:

1. Umumiy o'rta ta'lim muassasalarining 1-4-sinflarida o'quvchilarni ilg'or xorijiy tajriba asosida ishlab chiqilgan darsliklar bo'yicha o'qitish;

2. 5-9-sinflarda o'quvchilarga umumta'lim fanlaridan tayanch bilimlar berish;

3. 10-11-sinf o'quvchilarining qiziqish va qobiliyatiga mos bo'lgan ixtisoslashgan dasturlar asosida bilim berish amaliyoti joriy qilinadi.

Bu orqali boshlang'ich sinf o'quvchilarini jamoa bo'lib ishlash, muloqot qilish, kreativ va tanqidiy fikrlash ko'nikmalari asosida o'quvchini mantiqan fikrlashga, o'z fikrini ifoda eta olishiga va dars jarayonlarida erkin muhitni shakllantirishga e'tibor beriladi.

Shuningdek, 2023/2024 o'quv yilidan boshlab Respublikaning barcha viloyatlari va Toshkent shahrida boshlang'ich sinf o'quvchilarini bepul ovqat bilan ta'minlash yo'lga qo'yiladi. 2023-yilning o'zida bepul ovqatlanish tizimi bilan 2,5 million nafar o'quvchini qamrab olish va ushbu maqsadlarga 2,7 trillion so'mga yaqin mablag' ajratiladi.

Davlat dasturiga binoan davlat grantlari kollej va texnikumlarning dual ta'lim shakli bo'yicha ham ajratilishi belgilangan. Dual ta'lim shakli bo'yicha davlat granti asosida kamida 5,7 ming nafar o'quvchi qabul qilinadi.

Ta'lim sohasida olib borilayotgan islohotlarni asosiy qismini, albatta oliy ta'lim tizimidagi o'zgarishlar tashkil etadi. Oliy ta'lim tizimini isloh qilishning ustuvor yo'nalishlarini belgilash, yuqori malakali kadrlar tayyorlash jarayonini sifat jihatdan yangi bosqichga olib chiqish maqsadida davlat rahbarining 2018 yil 8 oktabr kunidagi farmoni bilan tasdiqlangan "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish

Konsepsiyasi” sohadagi yangi islohotlarning samarali asosi bo’ldi deyish mumkin.

Ushbu davlat dasturi doirasida 2023 yil 1-aprel sanasidan boshlab maktabgacha ta’lim qamrovini kengaytirish maqsadida:

1. yangi davlat maktabgacha ta’lim tashkilotlari faoliyatini ko‘p kvartirali uylarning noturar qavatlarida yoki yakka tartibda qutilgan uy-joylarni sotib olish va keyinchalik ularni rekanstruksiya qilish, ta’mirlash hamda jihozlash orqali tashkil etishga ruxsat etiladi.	2. DXSH loyihasi doirasida ijaraga berilgan yer uchastkasida nodavlat maktabgacha ta’lim tashkiloti binosini qurgan hususiy sheriklikka ushbu binoni mazkur loyiha uchun bank kreditlari bo‘yicha garovga qo‘yishga oid cheklovlar bekor qilinadi.
--	--

O‘zbekiston Prezidentining №60 son farmoni bilan tasdiqlangan “2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi”da belgilangan 38-47-maqсадlar yurtimizda ta’lim islohotlarini yangi bosqichga olib chiqish, yanada rivojlantirish va bu orqali inson kapitalini rivojlantirish maqsad qilingan.

Jumladan, Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasida belgilangan 38-maqсад maktabgacha ta’limdagi qamrov darajasini hozirgi 67 foizdan kamida 80 foizga yetkazishga qaratilgan bo‘lib, ushbu maqsad doirasida 2022/2023-o‘quv yilida 6 yoshli bolalarni maktabgacha tayyorlov tizimi bilan qamrab olish darajasini 90 foizga, 2024/2025 o‘quv yili yakuniga qadar 100 foizga yetkazish rejalashtirilgan va aniq maqsad sifatida belgilangan. Maktabgacha ta’lim tizimiga xususiy sektor mablag‘larini jalb qilish orqali 7 mingdan ziyod yangi nodavlat maktabgacha ta’lim tashkilotlarini

tashkil etish maqsadi ham ko'zda tutilgan. Huddu shuningdek 39-maqсадda esa maktabgacha ta'lim tizimida ta'lim sifatini yangi bosqichga olib chiqish belgilangan bo'lib, bu maqsadni amalga oshirish uchun bog'cha xodimlarining professional tayyorgarligi va mahoratini oshirib borishning takomillashtirilgan tizimini joriy etish, 2022-2026 yillarda 160 mingdan ziyod pedagog kadrlarning malakasini oshirish, maktabgacha ta'lim-tarbiya jarayonlarini ilmiy asoslangan yondashuvlar asosida takomillashtirish kabilar belgilab olingan.

Maktabgacha ta'lim tizimida budjet mablag'larining maqsadli va samarali sarflanishini ta'minlash maqsadida ham maktabgacha ta'lim tizimida moliyaviy jarayonlarning shaffof tarzda amalga oshirilishi uchun zarur sharoitlarni yaratish ko'zda tutilgan. Shu bilan birga keyingi maqsadlar doirasida maktablarni rivojlantirish milliy dasturini joriy etish orqali xalq ta'limi tizimida qo'shimcha 1,2 million o'quvchi o'rni yaratish, yangi maktablar qurish, xususiy maktablarni ko'paytirish, ta'lim sifatini oshirishni nazarda tutuvchi milliy dasturni ishlab chiqish va uni amalga oshirish o'quvchilar o'rinlari sonini 2026-yil yakuniga qadar 6,4 milliongacha yetkazish belgilangan. 2022-2026-yillarda 217 ta "Barkamol avlod" bolalar maktabini rivojlantirish bo'yicha dasturni amalga oshirish va yoshlarni san'at dunyosiga oshno etish, kompyuter va IT texnologiyalari sohasida bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishlari uchun zarur jihozlar bilan ta'minlangan 100 mingdan ortiq bepul to'garaklar faoliyatini yo'lga qo'yish ham bu maqsadlar doirasida belgilangan.

Shuningdek, **43-maqсадda** belgilangan islohotlar doirasida malakali o'qituvchilarning oylik maoshlarini bosqichma-bosqich 1000 AQSh dollari ekvivalentiga yetkazish bu orqali iqtidorli o'qituvchilarning ish haqlarini malaka toifasiga qarab

tabaqalashtirilgan holda belgilash, o'qituvchilarga malaka toifalarini berish tartibini tubdan qayta ko'rib chiqish hamda malakani baholash metodikasi asosida adolatli va shaffof tizimni joriy etish kabilar maqsad qilingan¹.

Oliy ta'lim tizimida keyingi besh yil davomida Oliy ta'lim bilan qamrov darajasini 50 foizga yetkazish va ta'lim sifatini oshirish, kadrlar buyurtmachilari takliflari asosida qabul parametrlarini 2022-yilda oshirish, shu yili yoshlarni oliy ta'lim bilan qamrov darajasini 38 foizga yetkazish. To'lov-kontrakt asosida o'qishga qabul qilish parametrlarini oliy ta'lim muassasalari tomonidan mustaqil belgilash tartibini joriy etish, 2026-yilda qabul ko'rsatkichini kamida 250 mingga yetkazish, Davlat oliy ta'lim muassasalariga akademik va moliyaviy mustaqillik berish, shu jumladan ular tomonidan mehnatga haq to'lash, xodimlar soni, to'lov-kontrakt miqdori va ta'lim shaklini mustaqil belgilash amaliyotini yo'lga qo'yish va davlat oliy ta'lim muassasalarining tegishli huquq va vakolatlarini aniq belgilash kabilar belgilangan. Taraqqiyot strategiyasining 47-maqsadida belgilangan vazifalar doirasida 2026-yilga qadar 10 ta salohiyatli oliy ta'lim muassasasini QS va THE xalqaro reytinglariga kirishga maqsadli tayyorlash kabi muhim masalalar ham belgilangan.

Mamlakatimizda ta'lim sohasining islohotlari provardida inson kapitalini rivojlantirishdek muhim masala yotadi. Mamlakatimizda inson kapitaliga e'tibor sohadagi islohotlarning muhim omili bo'lib kelmoqda.

Ijtimoiy inson kapitali sotsiologiya, iqtisodiyot va siyosatshunoslikda mavjud bo'lgan konsepsiya bo'lib, jamiyatdagi ijtimoiy tarmoqlar va ularning aloqadorligini ifoda etadi. Bundan

¹ 2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi Prezident Farmoni. <https://lex.uz/acts/-5841063>

tashqari madaniy kapital, fuqarolik kapitali singari yana boshqa ko‘plab ta’rif va tushunchalar ham mavjud bo‘lib, qiyosiy tahlilda ularni jamiyatning muhimligini ifodalovchi g‘oyalar birlashtiradi. Moddiy kapital (masalan avtomashina) va inson kapitali (kishining oliy ta’limga ega bo‘lishi) bilan bir qatorda, ijtimoiy kapital ham shaxsiy, ham jamoaviy faoliyat unumdorligini oshiradi. Bu yerda “kapital” atamasining qo‘llanilishiga sabab bor. Ijtimoiy aloqadorlik yoki mustahkam va barqaror ijtimoiy tarmoqlar (ularning kuchi va shakllari) jamiyat (millat)ning sekin o‘zgaruvchi xususiyati bo‘lib, ular asrlar osha to‘planib va saqlanib boradi. Shu nuqtai nazardan ijtimoiy kapitalni qaysidir ma’noda jamiyat madaniyatining ko‘rsatkichi sifatida ham tushunish mumkin. Bugungi kunda Yangi Zelandiya, Shvetsiya va Shveysariya ijtimoiy kapital bo‘yicha yetakchi mamlakatlar qatoridan o‘rin olishgan. Ammo mahalladagi ijtimoiy aloqadorlik hamda mustahkam va barqaror munosabatlar nazarda tutilsa, O‘zbekistonda ham ijtimoiy kapital eng yuqori darajada namoyon bo‘lishini kuzatish mumkin. Ijtimoiy kapitalning qiyosiy tahlilini o‘tkazishdan oldin, uning genezisi va evolyusiyasiga e’tibor qaratish maqsadga muvofiq. Ijtimoiy kapital dastlab Pyer Burdyo tomonidan 1983-yilda o‘zaro foyda olish mumkin bo‘lgan ijtimoiy aloqalarni ifodalash maqsadida kiritilgan tushunchadir. Bu dunyoning ijtimoiy kapital konsepsiyasi “o‘zaro majburiyat va mas’uliyatga asoslangan u yoki bu darajada institutlashgan yoki mustahkam tarmoq aloqalarini o‘z ichiga olgan mavjud va ehtimoliy zaxiralar majmuasi”ni ifoda etadi. Uning qarashi amaliy ahamiyatga ega bo‘lib, asosiy maqsadi shaxsiy manfaat yo‘lida kishilarning o‘zaro munosabatlarga kirishgan holda o‘rtada foydalanish mumkin bo‘lgan resurs to‘plash imkoniyatlarini ifodalashdan iborat. Uning fikriga ko‘ra, “guruhga a’zolik tufayli

to‘planadigan foyda, bo‘lajak hamkorlikning poydevori hisoblanadi”. Fuqarolik jamiyatini rivojlantirish uchun nihoyatda muhim bo‘lgan bu tushuncha ahamiyati nuqtai nazaridan batafsilroq yondashishni talab etadi. Demak, ijtimoiy kapital (social capital) inson kapitalining ajralmas qismi hisoblanadi. Kishilar o‘rtasidagi aloqalar va ularga bog‘liq bo‘lgan ishonch va axloq me‘yorlarini ifoda etgan ijtimoiy kapital ijtimoiy ta’sirlashish mexanizmini tashkil etadi. Korxonada ijtimoiy kapital hamkorlik va bilimlarni tarqatishning asosiy nuqtasi bo‘lib, o‘zaro hamjihatlik va uyg‘un xatti-harakatga asos bo‘ladi. Ijtimoiy kapital iqtisodiy adabiyotlarda ham keng qo‘llanilayotgan tushuncha bo‘lib, uning miqdori jamiyat taraqqiyotining har bir bosqichida iqtisodiyotning tuzilishini belgilab beradi. Ayni vaqtda, ijtimoiy kapital jamiyatdagi ijtimoiy munosabatlarning sifat va miqdor jihatidan shakllantiruvchi institutlar, munosabatlar va me‘yorlarni ifodalaydi. Biroq ijtimoiy kapital ijtimoiy institutlarning miqdoriy jamlanmasini emas, balki gorizont al aloqalar va me‘yorlar vositasida ularni birlashtirib turuvchi omillarni ifoda etadi¹.

Ma’lumki, ijtimoiy soha milliy iqtisodiyotning tarkibiy qismi hisoblangan iqtisodiyotning uchlamchi sektori – xizmatlar sohasiga tegishli bo‘lib, u umumiy iqtisodiy munosabatlar tizimiga kiradi va umumiy iqtisodiy qonunlarga bo‘ysunadi. Ijtimoiy sohaga jamiyat hayot faoliyatining mustaqil va muhim tarkibiy qismi maqomining berilishi uning mohiyatini iqtisodiy nuqtai nazaridan tadqiq etish bilan birga bordi. Qayd etish lozimki, “ijtimoiy soha” tushunchasining mazmunini dastlab “noishlab chiqarish sohasi” atamasi doirasida yoritib berish

¹ Фуқаролик жамияти асослари: ўқув қўлланма / А.Жалилов, У.Муҳаммадиев, Қ.Жўраев ва бошқ. — Тошкент, 2015, 264 б.

ustuvor o‘rinda bo‘ldi. Bunday yondashuv uzoq vaqt davomida iqtisodiy adabiyotda, reja va statistik faoliyatda keng ko‘lamda qo‘llanib kelindi. Ijtimoiy sohani noishlab chiqarish tarmoqlari majmuiga tenglashtirish 1980-yillarning oxirigacha davom etdi. Keyinchalik noishlab chiqarish sohasidan ijtimoiy sohaning ajralib chiqishi yuz berdi. Ayni vaqtda ijtimoiy soha tarkibidan fan, davlat boshqaruvi, moliya chiqarilib, uning tarkibiga turizm industriyasi, ommaviy axborot vositalari, axborot texnologiyalari, tabiiy muhitni muhofaza qilish bilan bog‘liq faoliyat, yo‘lovchi tashish transporti va boshqalar, shuningdek, ijtimoiy maqsadlarga xizmat qiluvchi moddiy ishlab chiqarish tarmoqlari (masalan, umumiy ovqatlanish) kiritila boshlandi.

Shuni qayd etish joizki, zamonaviy ijtimoiy-iqtisodiy adabiyotda “ijtimoiy soha” “noishlab chiqarish sohasi” tushunchasini amalda muomaladan chiqarib, ilmiy adabiyotga kirib kelgan bo‘lsa-da, hozirgi paytda ham bu ikki tushunchani bir-biriga tenglashtirish tarafdorlari mavjud. Masalan, “Iqtisodiy lug‘at” mualliflari quyidagilarni ta’kidlaydilar: “ijtimoiy (noishlab chiqarish) soha – bu bevosita moddiy ne‘matlar yaratilmaydigan (san‘at, madaniyat, sport, fan, ta’lim, sog‘liqni saqlash) sohadir”¹.

“Ijtimoiy soha iqtisodiyoti” o‘quv qo‘llanmasi mualliflari ijtimoiy soha deganda “kishilarning ijtimoiy va ma’naviy ehtiyojlarini qondirishga qaratilgan maxsus iqtisodiy munosabatlar sohasi”ni tushunadilar. Garchi mazkur ta’rif birmuncha aniqroq bo‘lsada, unda qaysi iqtisodiy obyektlar o‘rtasida ushbu maxsus iqtisodiy munosabatlar yuzaga kelishi ko‘rsatilmaganligini ta’kidlash lozim.

Bozor iqtisodiyotiga o‘tayotgan mamlakatlar iqtisodiy adabiyotlarida, ayniqsa, iqtisodchi olimlar mulohazalarida,

¹ Большой экономический словарь /Под.ред. А.Н.Азрилияна. 5-е изд., доп. и перераб. М., 2002. – С.1048

”ijtimoiy himoya” atamasining turlicha talqinini uchratish mumkin. Masalan, ayrim adabiyotlarda “aholini ijtimoiy himoyalash” tushunchasining mazmuni ikki xil, ya’ni keng va tor ma’noda keltiriladi. Keng ma’noda, “ijtimoiy himoya” deganda mamlakat aholisining ijtimoiy va moddiy muhofaza qilinishini ta’minlaydigan va jamiyatda qaror topgan huquqiy, iqtisodiy, ijtimoiy chora-tadbirlar majmui tushunilsa, tor ma’noda, davlat va jamiyatning aholining yoshi, salomatligi holati, ijtimoiy ahvoli, tirikchilik vositalari bilan yetarli ta’minlanmagani tufayli yordamga, ko‘makka muhtoj fuqarolarga ko‘rsatilayotgan g‘amxo‘rligi nazarda tutiladi¹.

Vazirlar Mahkamasining 2018-yil 15-martdagi “Keksalar, nogironligi bo‘lgan shaxslar va aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj boshqa qatlamlariga tibbiy-ijtimoiy yordam ko‘rsatish sohasidagi faoliyatga axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy qilish bo‘yicha” 203-son qarori qabul qilindi. Qarorda mamlakatimizda quyidagilar: keksalar, nogironligi bo‘lgan shaxslar va aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj boshqa qatlamlar deb yuritiladi.

Ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlar deganda nafaqat ijtimoiy yordam va nafaqalar bilan ta’minlashni, shu bilan birga, ijtimoiy xizmatlar ko‘rsatish tizimini izchil rivojlantirishni ham qamrab oladi. Ya’ni aholining ijtimoiy ehtiyojmand o‘zgalarning parvarishiga muhtoj keksalar va yolg‘iz yashovchi keksalar, I va II guruh nogironlari, nogiron bolalar, muomalaga layoqatsiz va muomala layoqati cheklangan fuqarolar, ijtimoiy ahamiyatga molik kasalliklarga chalingan shaxslar, yetim va ota-ona qaramog‘idan mahrum bo‘lgan bolalar ehtiyojmand kishilar

¹ O‘zbekistonning eng yangi tarixi o‘quv uslubiy majmua. <http://portal.guldu.uz/download-edfiles-16636.doc>

hisoblanadi. Ya'ni davlat siyosati aholining ijtimoiy ehtiyojmand toifalarining huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini ta'minlash, ijtimoiy xizmatlarga muhtoj shaxslarni aniqlash va hisobga olish hamda ularga ushbu xizmatlar ko'rsatilishini tashkil etish orqali amalga oshirish hisoblanadi.

Mamlakatimizda ijtimoiy himoyaga va yordamga muhtoj toifalarga kam ta'minlanganlar, ko'p bolali onalar, nogironlar, yolg'iz qariyalar va boshqalar kiradi. Har qanday tuzum va jamiyatda aholining bunday toifalari u yoki bu darajada uchraydi. Adolatli jamiyat hamisha ularni himoya qilishni o'z zimmasiga oladi. Shuning uchun ham O'zbekiston o'z mustaqilligiga erishganidan keyin kuchli ijtimoiy siyosat yuritdi. Ijtimoiy sohaga muhim e'tibor hozirgi paytda ham davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Ma'lumki, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi davlat mustaqilligining o'ttiz yillik bayramiga tayyorgarlik ko'rish va uni o'tkazish to'g'risida"gi Qarori qabul qilingan bo'lib, bayram "Yangi O'zbekistonda erkin va farovon yashaylik!" degan bosh g'oyani o'zida mujassam etgan tashkiliy-amaliy, ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar hamda targ'ibot-tashviqot ishlari dasturi asosida amalga oshirildi. Chunki Qarorda ushbu Dasturni 2017-2021-yillardagi Harakatlar strategiyasi hamda yillarga beriladigan nomlardan kelib chiqib qabul qilinadigan Davlat dasturining ma'no-mazmunidan kelib chiqqan holda tayyorlash belgilangan. Bu beshta ustuvor yo'nalishning to'rtinchisida aynan ijtimoiy sohani rivojlantirish ko'zda tutilgan. U quyidagicha bayon etilgan: "Ijtimoiy sohani rivojlantirishga yo'naltirilgan

Bu borada belgilangan vazifalarni o'qigan har bir gazetxon ko'z oldida birinchi galda ana shu yo'nalishlar bo'yicha

mustaqillik yillarida amalga oshirilgan ulkan ishlar gavdalanadi, albatta.

Bir ijtimoiy-siyosiy tuzumdan boshqasiga, ayniqsa, unga mohiyatan tamoman zid bo'lgan ijtimoiy-siyosiy tuzumga o'tish hamisha murakkab kechadi. Bu aholining muayyan qismi hayotida keskin tarzda aks etadi. Bir tuzumdan ikkinchi tuzumga o'tayotganda, xususan, eski ishlab chiqarish tizimi, mavjud iqtisodiy integratsiya tabiiy ravishda izdan chiqadi, ularning barini yangidan shakllantirishga to'g'ri keladi. Shuningdek, mulkka egalik qilishning shakli o'zgaradi, davlat korxonalari, hatto, ekin yerlari egalari o'zgaradi, ishchi kuchi ham bevosita bozor iqtisodiyoti qonuniyatlari asosida qayta taqsimlanadi. Demak, ijtimoiy himoyaga muhtojlar safining o'zgarib, ya'ni kamayib-ko'payib turishi ham tabiiy holdir.

Shuning uchun bozor iqtisodiyotiga o'tish jarayonida aholining himoyaga muhtoj qismini ijtimoiy qo'llab-quvvatlashning kafolatli tizimi yaratilmas ekan, bu og'ir ijtimoiy mushkulotlarga olib kelishi mumkin. Mustaqil O'zbekistonda avval-boshdan bu borada oqilona yo'l tutildi. Shu sababdan ham mamlakatimizda faol ijtimoiy siyosat olib borilishi natijasida sog'liqni saqlash tizimida qator islohotlar olib borilmoqda.

Davlat tomonidan ajratiladigan budget mablag'lari yordamida ishlab chiqarishni rivojlantirish, fan-texnika sohasini taraqqiy ettirish, ijtimoiy ehtiyojlarni qoplash, davlat va jamiyat xavfsizligini ta'minlash masalalari hal etiladi. Shu orqali davlat kam ta'minlangan va yordamga muhtoj bo'lgan aholi qatlamlarining ijtimoiy himoyalashni ta'minlaydi, iqtisodiyotning ustuvor sohalarini rivojlantirish choralari ko'radi.

Sog'liqni saqlash tizimini moliyalashtirishni dasturlashtirish – aholining tibbiy xizmatlarga, dori-darmonlarga va sanitariya-

epidemiologik xizmatlarga bo'lgan talabini me'yor darajasida tashkil etishni asoslash va uning xarajatlarini ishlab chiqishni anglatadi. Prezidentimiz boshchiligida islohotlarning yettita ustuvor yo'nalishi bo'yicha Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi ishlab chiqilishi va hayotga tatbiq etilishi ijtimoiy sohadagi muammolarni bosqichma-bosqich hal qilinishida ayni muddao bo'ldi.

Oldinroq Harakatlar strategiyasida ham to'rtinchi ustuvor yo'nalishning 4,2 bandida aholini ijtimoiy himoya qilish va sog'liqni saqlash tizimini takomillashtirish, xotin-qizlarning ijtimoiy-siyosiy faolligini oshirishga doir vazifalar amalga oshirildi. Jumladan, aholiga tibbiy va ijtimoiy-tibbiy xizmat ko'rsatish qulayligi hamda sifatini oshirishga, aholi o'rtasida sog'lom turmush tarzini shakllantirishga, tibbiyot muassasalarining moddiy-texnika bazasini mustahkamlashga yo'naltirgan holda sog'liqni saqlash sohasini, eng avvalo, uning dastlabki bo'g'inini, tez va sxoshilinch tibbiy yordam tizimini yanada isloh qilish; farmatsevtika sanoatini yanada rivojlantirish, aholi va tibbiyot muassasalarining arzon, sifatli dori vositalari va tibbiyot buyumlari bilan ta'minlanishini yaxshilash, dori-darmonlar narxlarining asossiz o'sishiga yo'l qo'ymaslik bo'yicha chora-tadbirlarni amalga oshirish; aholi o'rtasida kasallanish ko'rsatkichlari pasayishini va umr uzayishini ta'minlash; oila salomatligini mustahkamlash, onalik va bolalikni muhofaza qilish, onalar va bolalarning sifatli tibbiy xizmatdan foydalanishini kengaytirish, ularga ixtisoslashtirilgan va yuqori texnologiyalarga asoslangan tibbiy yordam ko'rsatish, chaqaloqlar va bolalar o'limini kamaytirish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar¹ni yanada

¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги ПФ-4947-сонли фармони.

kengroq amalga oshirish masalalarini hal qilish bugungi kunning oldida turgan muhim vazifalardan hisoblanadi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 29-martdagi “O‘zbekiston Respublikasida birlamchi tibbiy-sanitariya yordami muassasalari faoliyatini tashkil etishni yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori bu boradagi vazifalarni amalga oshirishda muhim dasturilamal hujjat vazifasini o‘tamoqda. Qaror birlamchi tibbiyot muassasalari joylashuvini oqilona tashkil etish, ularda ko‘rsatilayotgan tibbiy xizmatlar sifatini oshirish, patronaj tizimini sifat jihatdan tubdan yaxshilash, mamlakatda, uning har bir hududi va aholi yashash punktlarida kasallanish darajasini pasaytirish, profilaktika ishlarini yanada yaxshilashga qaratilgan.

2017-yilning 16-mart kuni O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Sxoshilinch tibbiy yordamni yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi farmoni e‘lon qilindi. Sxoshilinch tibbiy yordamning tezkorligini, texnologikligi va samaradorligini tubdan kuchaytirishga, aholiga o‘z vaqtida malakali sxoshilinch tibbiy yordam ko‘rsatish bo‘yicha davolash, ilmiy-metodik va ta‘lim ishlarining butun kompleksini eng yuqori darajada tashkil etishga yo‘naltirilgan aholiga sxoshilinch tibbiy yordam berish tizimini tubdan takomillashtirish maqsadida qator muhim yo‘nalishlar belgilab olindi. Tez tibbiy yordam ko‘chma brigadalarini tasdiqlangan normativlarga muvofiq dori vositalari, tibbiyot buyumlari va sarflash materiallari bilan bosqichma-bosqich ta‘minlash, shu jumladan, ushbu maqsadlar uchun 2017-yilda moliyalashtirish hajmi kamida 2 baravar ko‘paytirilishi keltirib o‘tilgan¹.

¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 16 мартдаги “Шошилинч тиббий ёрдамни янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-4985-сонли фармони.

Mamlakatimizda sog'lom, har tomonlama yetuk avlodni tarbiyalash hamda salomatligini ta'minlashda ta'lim va tibbiyot muassasalarining o'rni beqiyos. Shu bois ham bugungi kunda ushbu sohalarni tubdan isloh qilish masalasiga e'tibor kuchaytirilmoqda. Prezidentimizning 2017-yil 21-avgustdagi "Ta'lim va tibbiyot muassasalarini moliyalashtirish mexanizmini hamda davlat moliyaviy nazorati tizimini yanada takomillashtirish to'g'risida"gi qarori ushbu yo'nalishda amalga oshirilayotgan ishlarning mantiqiy davomi sifatidagi choralarni o'z ichiga olgan.

Mazkur qarorni qabul qilishdan ko'zlangan asosiy maqsad ta'lim va tibbiyot muassasalarida budjet jarayonining shaffofligini yanada oshirish hamda uning ustidan jamoatchilik nazoratini kuchaytirish, budjetdan moliyalashtirish, hisob va hisobot mexanizmini takomillashtirish, zamonaviy axborot texnologiyalari va xalqaro e'tirof etilgan moliyaviy nazorat standartlarini joriy qilish yo'li bilan budjet qonunchiligini buzish holatlarining oldini olish va profilaktikasiga qaratilgan davlat moliyaviy nazoratining rolini tubdan qayta ko'rib chiqishga yo'naltirilgan.

Qarorga muvofiq, 2017-yilning 1-sentabridan xalq ta'limi tuman (shahar) bo'limlarida va tibbiyot birlashmalarida markazlashtirilgan moliya buxgalteriya xizmatlari tashkil qilinmoqda. Ushbu xizmatlarning asosiy vazifalari quyi muassasalarning xarajatlar smetasini tuzish va ijrosini ta'minlash, ish haqlarining hisoblanishi va to'lanishini nazorat qilish, zarur bo'lgan moddiy qiymatliklar va xizmatlarni xarid qilish, shuningdek, muassasalarning budjet va budjetdan tashqari mablag'lari hisobining yuritilishini ta'minlash, ularning faoliyat sohasi bo'yicha tovarlar sotish, xizmatlar ko'rsatishdan

to‘shadigan daromadlarini iqtisodiy tahlil asosida monitoring qilib borishdan iborat qilib belgilangan¹.

Harakatlar strategiyasiga asoslanga holda prezidentning xalq ta’limi tizimiga oid 6 ta farmon va qarori, Vazirlar Mahkamasining 21 ta qarori qabul qilinib, bu sohadagi islohotlarning huquqiy-me’yoriy asoslari mustahkamlandi. Ota-onalar, jamoatchilikning istaklari inobatga olinib, yurtimizda 11 yillik maktab ta’limi tizimi tiklandi. Dastlabki uch yilning o‘zida yurtimizda 157 ta umumta’lim maktabi yangidan qurildi².

Ulug‘ allomalarimiz nomlari bilan atalgan ijod maktablari, “Temurbeklar maktabi”, Prezident maktablari, xususiy maktablar singari yangi va zamonaviy namunadagi ta’lim dargohlari tashkil etilgani yurtimiz farzandlari uchun ta’lim-tarbiya olish borasida yangi imkoniyatlar ochib bermoqda.

Pedagog xodimlar mehnatini rag‘batlantirish bo‘yicha katta ishlar qilinmoqda. Oxirgi yillarda o‘qituvchilarning ish haqi o‘rtacha 2,5 barobar oshirildi.

Ammo amalga oshirilayotgan ijobiy o‘zgarishlarga qaramasdan, ta’lim tizimida hamon tizimli muammolar borligi, maktablarning moddiy-texnik bazasi, ayrim pedagog xodimlarning bilim va malakasi bugungi zamon talablariga javob bermasligi yig‘ilishda tanqid qilindi. Ta’lim-tarbiya sohasida zamonaviy va oqilona tizim yaratish, o‘qitish metodlari, ta’lim standartlari, darslik va o‘quv qo‘llanmalarini yangilash zarurligi, bilim berishda ilg‘or xorijiy tajribalardan foydalanish, tarbiyada esa milliy an‘ana va qadriyatlarga suyanish muhimligi qayd etildi.

¹Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 21 август “Таълим ва тиббиёт муассасаларини молиялаштириш механизмини ҳамда давлат молиявий назорати тизимини янада такомиллаштириш тўғрисида”ги ПҚ-3231-сонли қарори

² Prezident: Maktab ta'limini rivojlantirish umumxalq harakatiga aylanishi zarur // <https://baxtiyor.uz/prezident-maktab-talimini-rivojlantirish-umumxalq-harakatiga-aylanis>

Maktablardagi kamchiliklarni tuzatish, ta'lim sifatini nazorat qilish uchun ota-onalar, keng jamoatchilikning ishtiroki zarurligiga alohida e'tibor qaratildi.

Videoselektor yig'ilishida xalq ta'limi tizimini tubdan takomillashtirish, muammolarni kompleks hal etish masalalari chuqur tahlil qilinib, kelgusidagi vazifalar muhokama etildi.

Davlatimiz rahbari o'qituvchining maqomi va nufuzini oshirish, huquqlari va imtiyozlarini kengaytirish masalalariga alohida e'tibor qaratdi. Ikkinchi tomondan, o'qituvchi va murabbiylarning o'zi ham bilim va kasb mahoratini oshirish, jamoat ishlarida faol ishtirok etish, halol mehnati va tashabbuskorligi bilan bu kasbning obro'sini oshirishi kerakligiga urg'u berildi.

Yig'ilishda pedagogika yo'nalishidagi oliy o'quv yurtlari faoliyatini tanqidiy o'rganib, takomillashtirish, ularni eng nufuzli ta'lim muassasalariga aylantirish, pedagoglikka moyilligi bo'lgan yoshlarni maqsadli tarbiyalab borish bo'yicha vazifalar belgilandi. Unda ishtirok etgan rahbar va mutasaddilar, ta'lim sohasida faoliyat yuritayotgan tajribali va fidoyi muallimlar, ziyolilar, mahalla faollari muhokama qilingan masalalar yuzasidan o'z fikr-takliflarini bildirdilar.

Prezidentimiz "El-yurt taqdiriga befarqlik - xiyonatdir", "yo sadoqat, yo xiyonat", "yo hozir, yoki hech qachon", "xalqimiz, vijdon oldida javobgarlikni his qilgan holda ishlashimiz kerak", "Biz endi jamiyatimizda o'qituvchilarni "siz"lab, ularning sha'ni va hurmatini boshimizga ko'taradigan, ularni tom ma'noda kelajak bunyodkorlari, deb ulug'laydigan muhitni yaratishimiz zarur" degan so'zlarini amaliyotga keng joriy etish muvofiq

4.4. Aholi salomatligini mustahkamlash va sog‘liqni saqlash tizimidagi islohotlar

Mamlakatimizda aholi sog‘ligini muhofaza qilishva mustahkamlash masalasiga davlat siyosati darajasida e‘tibor qaratilgani bejiz emas. Xalq salomatligi, millat genafondi mustahkamligi shu davlatning katta boyligi sanaladi. Shu maqsadda ijtimoiy himoya qilish va fuqarolar sog‘ligini saqlashni yanada kuchaytirish bo‘yicha kompleks chora-tadbirlar amalga oshirildi. Sog‘liqni saqlash tizimini isloh qilish doirasida birlamchi tibbiy-sanitariya yordamini ko‘rsatishning zamonaviy tizimini shakllantirish, kasalliklarni proflaktika qilish va barvaqt aniqlash, malakali tibbiy kadrlar tayyorlash, sohaga yangi boshqaruvni joriy qilish borasida ko‘plab muhim ishlar qilindi.

O‘tgan davrda qishloq vrachlik punktlari, shahar va qishloq oilaviy poliklinikalarini tashkil etish orqali birlamchi tibbiy-sanitariya yordamini ko‘rsatish tizimi takomillashtirildi hamda aholining ushbu xizmatlardan foydalanish imkoniyatlari kengaytirildi. Sxoshilinch tibbiy yordam ko‘rsatishning yagona markazlashgan tizimi yaratildi, fuqarolarga, jumladan, joylarda yuqori texnologiyalarga asoslangan tibbiy yordam ko‘rsatuvchi respublika ixtisoslashtirilgan ilmiy-amaliy tibbiyot markazlari tarmog‘i takomillashtirilmoqda. Aholining reproduktiv salomatligini mustahkamlash, onalik va bolalikni muhofaza qilish bo‘yicha qator maqsadli milliy dasturlar amalga oshirildi. Bolalarning irsiy va tug‘ma kasalliklar bilan tug‘ilishining oldini olish maqsadida respublika va hududiy skrining markazlari tashkil etildi.

Natijada 1991-2017-yillarda umumiy o‘lim ko‘rsatkichi 20 foizga, onalar va chaqaloqlar o‘limi 3,1 barobar kamaydi.

O‘rtacha umr ko‘rish davomiyligi 1995 yilga nisbatan 4,6 yilga oshdi va bugungi kunda 73,7 yilni tashkil etmoqda.

Prezidentning “O‘zbekiston Respublikasi sog‘liqni saqlash tizimini tubdan takomillashtirish bo‘yicha kompleks chora-tadbirlar to‘g‘risida” 2018-yil 7-dekabrda PF-5590-son Farmonini ijro etish hamda O‘zbekiston Respublikasi Sog‘liqni saqlash vazirligi huzuridagi Tibbiy-ijtimoiy xizmatlar agentligi faoliyatini samarali tashkil etishni ta‘minlash maqsadida Vazirlar Mahkamasining “O‘zbekiston Respublikasi Sog‘liqni saqlash vazirligi huzuridagi tibbiy-ijtimoiy xizmatlar agentligi faoliyatini tashkil etish to‘g‘risida” qaror qabul qilindi.

Yana bir muhim yo‘nalish – reproduktiv salomatlik, onalik va bolalikni muhofaza qilish bo‘yicha milliy dasturlar amalga oshirilmokda. Xududlardagi bolalar davolash muassasalarida ilgari mavjud bo‘lmagan neonatal xirurgiya, kardioxirurgiya, invaziv xirurgiya kabi yangi bo‘limlar ochilib, murakkab davolash amaliyotlari o‘tkazilmokda. Bunday o‘zgarishlar yurtimizda xotin-qizlar salomatligini mustahkamlash, onalar va go‘daklar o‘limini qisqar tirishga xizmat qilmoqda.

Mamlakatda patronaj xizmati ham yangicha yondashuv asosida yo‘lga qo‘yildi. Xususan, yolg‘iz keksalar, nogironligi bo‘lgan, surunkali kasalliklarga chalingan shaxslarni, bo‘lajak onalar va bolalarni patronaj xizmati bilan to‘liq qamrab olish bo‘yicha bir qator ishlar amalga oshirilmokda. Hamshiralarning uyma-uy yurib, har bir fuqaro salomatligiga e‘tibor qaratishi hisobiga kasalliklarning oldini olish, oilalarda tibbiy madaniyatni yuksaltirish borasida salmoqli yutuqlarga erishilmoqda.

Bugungi kunda nafaqat Toshkent shahri, balki Namangan, Xorazm, Farg‘ona, Buxoro, Qashqadaryo va boshqa viloyatlarda ham eng murakkab kardiojarrohlik amaliyotlari, buyrak, jigar,

o‘zak hujayra transplantatsiyasi muvaffaqiyatli bajarilmoqda.

Tibbiyot sohasida xususiy sektor ulushini oshirish borasida davlat-xususiy sheriklik, institusional hamda huquqiy mexanizmlarning yaratilishi, ularga keng imtiyozlar taqdim etilishi hisobiga xususiy klinikalardagi shifoxonalar soni 5300 dan oshdi.

Respublika xalq tabobati ilmiy-amaliy markazi, tibbiyot oliy o‘quv yurtlarida hamda Abu Ali ibn Sino nomidagi Jamoat salomatligi texnikumlarida Xalq tabobatini rivojlantirish markazlari tashkil etildi. Tuman (shahar), viloyat va respublika darajasidagi davlat ko‘p tarmoqli tibbiyot muassasalarida xalq tabobati xonalari ochildi.

Aholi orasida sog‘lom turmush tarzini qaror toptirish, zararli odatlarga qarshi kurashish, tibbiy madaniyatni yuksaltirish, jismoniy tarbiya, sport va to‘g‘ri ovqatlanishni faol targ‘ib qilish maqsadida Sanitariya-epidemiologik osoyishtalik va jamoat salomatligi xizmati tashkil etildi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 7-dekabrdagi “O‘zbekiston Respublikasi sog‘liqni saqlash tizimini tubdan takomillashtirish bo‘yicha kompleks chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi farmoni bilan tasdiqlangan 2019–2025 yillarda O‘zbekiston Respublikasida sog‘liqni saqlash tizimini rivojlantirish Konsepsiyasi soha taraqqiyotini yangi bosqichga ko‘tardi.

Natijada bugungi kunga kelib O‘zbekistonda o‘rtacha umr davomiyligi 73,8 yoshni: erkaklar uchun – 71,4 yosh, ayollar uchun esa – 76,2 yoshni tashkil etmoqda. Butun dunyoda esa umr davomiyligining o‘rtacha ko‘rsatkichi ayollarda 74 yoshni, erkaklarda esa 69 yoshni tashkil qilib turgan bir vaqtda yurtimizda

sohaga qaratilgan alohida e'tibor natijasida aholimizning o'rtacha umr ko'rish yoshi yil sayin ortib bormoqda.

So'nggi yillarda Sog'liqni saqlash vazirligi huzurida Tez tibbiy yordamni rivojlantirish jamgarmasi tuzildi, 2020-yilda Toshkent shahrida ko'p tarmoqli bolalar tibbiyot markazi foydalanishga topshirildi va zamonaviy tibbiy jihozlar bilan ta'minlandi; oliy tibbiyot ta'lim muassasalarida Rossiya, Turkiya va Germaniyaning tibbiyot universitetlari bilan qo'shma fakultetlar tashkil etildi; nogironligi bo'lgan shaxslarning ahvolini yaxshilash maqsadida Sog'liqni saqlash vazirligi huzurida Nogironligi bo'lgan shaxslarni qo'llab-quvvatlash jamgarmasi va "O'zbekiston nogironlar assotsiatsiyasi" tuzildi.

Shu bilan birga aholining tibbiy madaniyatini oshirish hamda onalar va bolalar salomatligini mustahkamlash borasida ham bir qator ijobiy ishlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, aholini sifatli va xavfsiz oziq-ovqat bilan ta'minlash, rasional ovqatlanish madaniyatini targ'ib etish, oziq-ovqat mahsulotlarini foydali elementlar bilan boyitish, mikronutriyent tanqisligi tufayli kelib chiqadigan kasalliklarning oldini olish ishlari tizimli tashkil etilmoqda. Mamlakatimizda jahon tajribasida ilk bor homilador ayollarni tarkibida foydali mikroelementlari bo'lgan polivitaminlar bilan bepul ta'minlash amaliyoti joriy etildi. Bunday keng qamrovli ishlar natijasida mamlakatimizda mustaqillik yillarida onalar o'limi 3,2 barobar, bolalar o'limi 3,4 barobar kamaydi. Mamlakatimizda kamolga yetayotgan bolalarning to'qson ikki foizi rivojlanish ko'rsatkichlari bo'yicha Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti standartlariga to'la mos keladi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan tasdiqlangan "2022 – 2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi"ning to'rtinchi ustuvor yo'nalishi

“Adolatli ijtimoiy siyosat yuritish, inson kapitalini rivojlantirish” deb nomlangan yo‘nalishi doirasida belgilangan maqsadlarning **55-maqsadida**: Ko‘rsatilayotgan tibbiy xizmatlarni aholiga yanada yaqinlashtirish va qulayligini oshirish maqsadida respublika hududlarida tibbiyot klasterlarini tashkil etish masalasi, **56-maqsadda** esa aholiga ko‘rsatilayotgan tibbiy xizmat sifatini oshirish, budjet mablag‘laridan samarali foydalanish, tibbiy xizmatlarni markazlashtirish va aholini tibbiy sug‘urtalash amaliyotini joriy qilish masalasi, shuningdek **57-maqsad** doirasida tibbiy asbob-uskunalarga texnik xizmat ko‘rsatish tizimini takomillashtirish va **58-maqsad** bilan dori-darmon va tibbiy buyumlar muomalasini tartibga solish hamda aholiga arzon va sifatli mahsulotlar yetkazib berish tizimini takomillashtirish kabi muhim masalalar belgilab berildi¹.

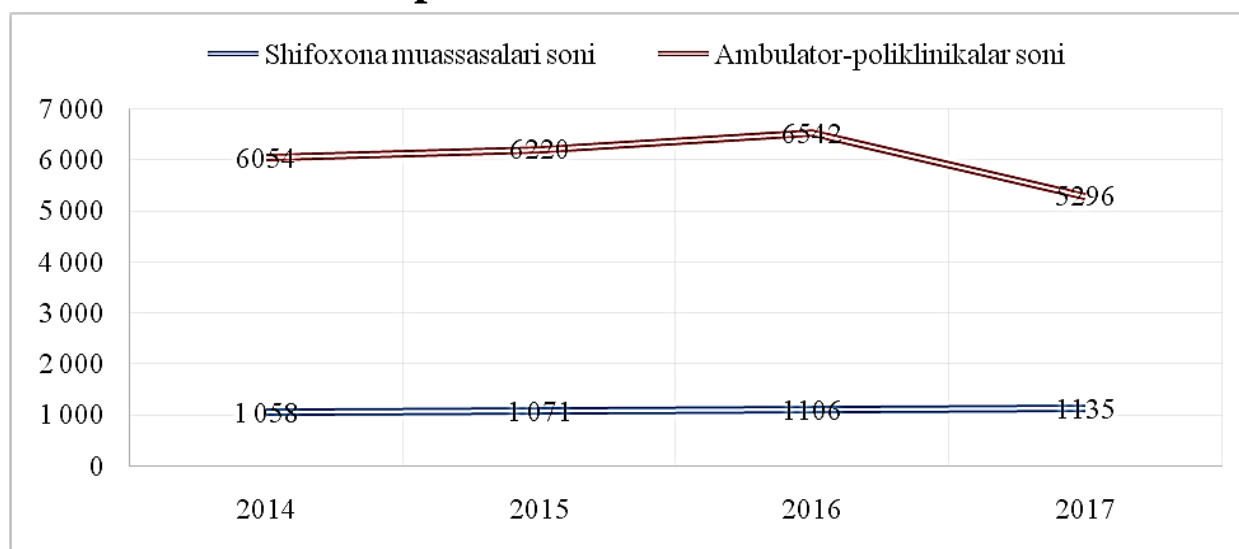
Ushbu maqsadlardan kelib chiqib, mavjud kuch va vositalarni jalb qilgan holda eng avvalo, birlamchi tibbiy-sanitariya yordamini har tomonlama mustahkamlash, tibbiy proflaktika va potronajning mutlaqo yangi tizimini joriy qilish, sog‘lom turmush-tarzini va aholi salomatligini ta‘minlashning mahallalar va aholi xonadonlari darajasigacha qamrab oladigan yahlit tizim yaratilmoqda. Shuningdek, o‘tgan davr davomida shifokorlar va o‘qituvchilarni jamiyatdagi mavqeini yuksaltirish, shifokor, ustoz-murabbiylarga munosib shart-sharoit yaratish maqsadida pedagog xodimlarning ish haqi bosqichma-bosqich oshirib borilmoqda.

Muhim tomoni, xalq bilan muloqot nafaqat yurtimizda yashab turgan fuqarolar bilan, balki adashib yomon yo‘lga kirib qolgan vatandoshlarimizning ham dardu tashvishi tinglanib ularga nisbatan kechirimli bo‘lish, insoniylikning eng yuksak namunasini

¹ 2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi Prezident Farmoni. <https://lex.uz/acts/-5841063>

ko'rsatish davlat rahbari boshchiligidagi yana bir muhim islohotlardan bo'ldi.

Davolash profilaktika muassasalari soni¹

5-rasm.

Mamlakatimizda xotin-qizlarning ijtimoiy-siyosiy va sotsial faolligini oshirish, ularning turli soha va tarmoqlarda o'z qobiliyat va imkoniyatlarini ro'yobga chiqarishi uchun shart-sharoit yaratish, huquq va qonuniy manfaatlariga so'zsiz rioya qilinishini ta'minlash, onalik va bolalikni har tomonlama qo'llab-quvvatlash, shuningdek, oila institutini mustahkamlash borasida keng ko'lamli ishlar amalga oshirilmoqda. Xususan, Prezidentning 2018-yil 2-fevralidagi "Xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlash va oila institutini mustahkamlash sohasidagi faoliyatni tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5325-sonli Farmoni qabul qilindi. Mazkur Farmonda xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlash va oila institutini mustahkamlash sohasidagi faoliyatni tubdan takomillashtirish bo'yicha vazifalar belgilab berilgan. Unga ko'ra;

birinchidan, xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlashga doir davlat siyosatining samarali amalga oshirilishini ta'minlash, ularning

¹www.stat.uz Ўзбекистон Республикаси давлат статистика қўмитасининг расмий маълумотлари

huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilish hamda ularning mamlakat ijtimoiy-siyosiy hayotidagi roli va faolligini oshirish;

ikkinchidan, xotin-qizlarning muammolarini o'z vaqtida aniqlash, yordamga muhtoj bo'lgan va og'ir ijtimoiy ahvolga tushib qolgan xotin-qizlarning, shu jumladan, nogironligi bo'lgan ayollarning manzilli ro'yxatlarini tuzish, ularga ijtimoiy-huquqiy, psixologik va moddiy yordam ko'rsatish;

uchinchidan, xotin-qizlarning bandligini ta'minlash, mehnat sharoitlarini yaxshilash, xotin-qizlarni, ayniqsa, qishloq joylardagi yosh qizlarni oilaviy va xususiy tadbirkorlikka, hunarmandchilikka keng jalb etish masalalarida har tomonlama manzilli qo'llab-quvvatlash;

to'rtinchidan, xotin-qizlar o'rtasida huquqbuzarliklarning barvaqt oldini olish, birinchi navbatda, huquqbuzarlikka moyilligi bo'lganlar bilan yakka tartibda ish olib borish hamda jazoni ijro etish muassasalaridan ozod qilingan xotin-qizlarning ijtimoiy reabilitatsiyasi va moslashishi bo'yicha chora-tadbirlarni amalga oshirishda davlat organlari va fuqarolik jamiyati institutlari bilan yaqin hamkorlikni ta'minlash masalalari ustuvor yo'nalish etib belgilangan¹.

Shuningdek, mazkur Farmonning yana bir ahamiyatli tomoni shundaki, tuman (shahar) xotin-qizlar qo'mitasining xotin-qizlar bilan ishlash va oilalarda ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni mustahkamlash bo'yicha "Mo'tabar ayol" ko'krak nishoni joriy etildi. Bu nishon jamiyat va davlat hayotida faollik va tashabbuskorlik ko'rsatgan, o'zining samarali mehnati bilan oilaning shakllanishi va farovonligi mustahkamlanishiga, onalik

¹ "Xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlash va oila institutini mustahkamlash sohasidagi faoliyatni tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmon. <http://uza.uz/uz/documents/xotin-qizlarni-qo'llab-quvvatlash-va-oila-institutini-mustah-02-02>

va bolalik muhofazasiga munosib hissa qo'shgan xotin-qizlarning rag'batlantirishi ham yurtimizda ayollarga bo'lgan hurmatning belgisi hisoblanadi.

O'zbekiston Xotin-qizlar qo'mitasi tomonidan to'garaklar faoliyatini muvofiqlashtirish va takomilashtirish, ilg'or tajribalarni ommalashtirish bo'yicha 2018/2019-o'quv yilida "Qizlarjon" klublarining yagona rejasi hududlarga ijro uchun yo'naltirildi.

Klublar faoliyatining asosiy maqsadi qizlarni odob-axloq tamoyillari asosida tarbiyalash, ularni oilaga tayyorlash, kasb-hunarga o'rgatish, kiyinish va muomala madaniyatini, sog'lom turmush tarzi ko'nikmalarini yuksaltirish, ongi va qalbini turli g'oyaviy tahdidlardan himoya qilishga qaratilgan.

"Qizlarjon" klubi faoliyati orqali faol va iqtidorli qizlar safini kengaytirish, o'zaro hamkorligini mustahkamlash, ularning xalqimizning odob-axloq me'yorlari, milliy qadriyatlarimiz hamda istiqlol g'oyalariга hurmat ruhida tarbiyalash, oilaviy hayotga tayyorlash, turli yot g'oyalar, "buzg'unchi madaniyat" ta'siriga tushib qolishlarini oldi olinmoqda.

Mashg'ulotlarda talaba va o'quvchi qizlarning bo'sh vaqtlarini mazmunli tashkil etish, pazandalik, bichish-tikish singari ro'zg'or yumushlarini, shuningdek, gigiena va sog'lom turmush tarzi qoidalariga amal qilish, mustaqil hayotga tayyorgarlik borasidagi bilim va ko'nikmalarni puxta o'zlashtirib olishlari uchun zarur sharoitlar yaratilgan.

Klub yetakchilari tomonidan "Tengdosh-tengdoshga" shiori ostida olib borilayotgan targ'ibot va tushuntirish ishlariga alohida e'tibor qaratilmoqda. Bu bilan har bir qiz ilg'or o'quvchilar safida yurishga, o'qishda, jamoat ishlarida faol bo'lishga intilmoqda.

Bundan tashqari, 2019-yilning birinchi yarim yiligi holatiga ko'ra Xotin-qizlar tadbirkorligini rivojlantirish maqsadida 100

milliard so'm ajratilgan. 2020-yilning 6 oyi davomida ushbu mablag'larning 41 foizi o'zlashtirilib, xotin-qizlar tomonidan 1 ming 755 ta loyiha amalga oshirilgan va 2 ming 240 ta ish o'rni yaratilgan.

Mamlakatimizda gender tengligini ta'minlash borasidagi muhim islohotlar ham xotin-qizlarning huquqini ro'yobga chiqarish, mamlakat taraqqiyoti yo'lidagi rolini oshirishga xizmat qilib kelmoqda.

Mavzu yuzasidan nazorat savollari

1. 2017-2021 yillar davomida ijtimoiy sohani rivojlantirish borasida qanday muhim islohotlar amalga oshirildi?
2. "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi"ga binoan keyingi besh yilda kasb-hunarga o'qitish markazlarida qancha shaxs kasbga o'rgatiladi?
3. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasida maktabgacha ta'lim qamrovini oshirish borasida qanday maqsadlar belgilandi?
4. Yurtimizda maktabgacha ta'lim qamrovini oshirish maqsadida hususiy sektordagi tadbirkorlarga qanday imkoniyatlar yaratilgan?
5. 2026 yilgacha maktabgacha qamrov darajasini 80 foizga oshirish uchun yana qancha yangi maktabgacha ta'lim tashkilotlari tashkil qilinadi?
6. Oliy ta'lim bilan qamrov darajasini 2026 yilgacha va 2030 yilgacha necha foizga yetkazish maqsad qilingan?
7. Oliy toifali o'qituvchilarning oylik maoshi ming dollar ekvivalentiga tenglashtirish qaysi maqsadda belgilangan?
8. Keyingi besh yilda yurtimizning qaysi hududlarida tibbiyot klasterlari tashkil etiladi?

9. 2017 yildan keyin tibbiyot xizmatida joriy qilingan patronaj xizmati qanday xizmat?

10. Yoshlarga oid davlat siyosatini yanada rivojlantirish borasida taraqqiyot strategiyasida qanday maqsad belgilangan?

Mavzu yuzasidan test savollari

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti ta’biri bilan aytganda “Insoniyat dunyosining buyuk bir yoritqichi - chirog‘i bor. Bu chiroqning boshqalardan farqi shuki, u insonning ongi va tafakkurini yoritadi?

A. Ma’rifat B. Madaniyat C. Vijdon D. Ma’naviyat

2. Prezidentining “Ma’naviy-ma’rifiy ishlar samaradorligini oshirish va sohani rivojlantirishni yangi bosqichga ko‘tarish to‘g‘risida”gi qarorining raqamini toping.

A. PQ-3161-sonli B. PQ-3165-sonli C. PQ-3160-sonli D. PQ-3170-sonli

3. Ma’naviy sohani yangi bosqichga olib chiqqan “Ma’naviy-ma’rifiy ishlar tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” Prezident Qarorining qachon qabul qilingan edi?

A. 2021 y 16 mart B. 2022 yil 19 yanvar C. 2021 yil 6 noyabr D. 2022 yil 28 yanvar

4. Taraqqiyot strategiyasining 37-70 maqsadlari qaysi sohaga bag‘ishlangan?

A. Ijtimoiy sohaga B. Iqtisodiy taraqqiyotga C. Ma’naviy yuksalishga D. Ekologiya atrof muhit

5. Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasida belginagan maqsad bo‘yicha qancha yoshlar kasb-hunarga o‘qitilib ish bilan ta’minlanadi?

A. 1.2 million B. 750 ming C. 2 million D. 1 million

6. Taraqqiyot strategiyasida belginagan maqsadlarni amalga oshirish natijasida 2026 yilgacha yurtimizda yangi nechta maktab o‘rinlari yaratiladi?

A. 5.5 mln. B. 2.6 mln. C. 6.3 mln. D. 6.4 mln

7. Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasining qaysi maqsadida nogironligi bor shaxslarni qo‘llab-quvvatlashning samarali tizimini shakllantirish, ularni hayot sifatini oshirish belgilangan?

A. 67 maqsad B. 66-maqsad C.56 maqsad D. 68 maqsad

8. 2026 yilgacha tibbiy xizmatdagi xususiy sektordagi ulushini necha foizga yetkazish belgilangan?

A. 28 foiz B. 25 foiz C. 22 foiz D. 30 foiz

9. Strategiyaning 64-maqsadida birlamchi tibbiy xizmatni “qanday” tamoyil asosida tashkil etish belgilangan?

A. “Yagona darcha” B. “Bir qadam” C. “Mehrli qo‘llar” D. “Bir butun”

10. Belgilangan maqsadlarga ko‘ra 2026-yilga borib sport bilan mintazam shug‘illanadigan aholi ulushini necha foizga yetkazish belgilangan?

A. 33 % B. 35 % C. 40 % D. 38 %

4/1-mavzu yuzasidan mustaqil ishlash uchun pintbord jadvali

№	Javoblar	Kasb-hunarga o‘qitish bo‘yicha	40 mln kitob..	2021 yil 9-avgustdagi qaror	2017 yil 13 yanvardagi "2017-2020"yillarda	2017 yil 218 mln \$	2018-yil 469 mln \$	Saudiyaning taraqqiyot fondi	Arzon uyjoylar qurish dasturi qachon qabul bo‘ldi	2019-yildagi ma'lumotlariga ko‘ra YIM \$?;	Tibbiy klasterlar qayerlarda ochiladi?

II. BO‘LIM. MA’NAVIY TARAQQIYOTNI TA’MINLASH, UMUMBASHARIY MUAMMOLARGA YONDASHISH VA BARTARAF ETISH. MAMLAKATIMIZ XAVFSIZLIGI, MUDOFAA SALOHİYATINI KUCHAYTIRISH, FAOL, AMALIY VA OCHIQ TASHQI SIYOSAT YURITISH.

V BOB. MA’NAVIY TARAQQIYOTNI TA’MINLASH VA SOHANI YANGI BOSQICHGA OLIB CHIQISH

5.1. Ma’naviy yangilanish: imkoniyat va istiqbollar

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev ta’biri bilan aytganda “Insoniyat dunyosining buyuk bir yoritqichi – ma’naviyat chirog‘i bor. Bu chiroqning boshqalardan farqi shuki, u insonning ongi va tafakkurini yoritadi, qalbi, vijdonini uyg‘otadi, odamiylik hissini kuchaytiradi. O‘zbekistonning yangi uyg‘onish davrini yaratishga kirishgan ekanmiz, har bir yurtdoshimizning qalbi va ongida ana shunday ma’naviyat shu’lasi porlashi va u bizni ezgi ishlarga undab, yuksak ma’suliyat tuyg‘usi bilan yashashga da’vat etishi zarur”.

Yangi O‘zbekiston taraqqiyotining hozirgi rivojlanish bosqichida ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy omillar bilan birga, ma’naviy-ma’rifiy jabhalarda amalga oshirilayotgan islohotlar ham birdek muhim ahamiyatga ega hisoblanadi.

O‘zbekiston Prezidenti ma’naviyatga ta’rif berar ekan “Jamiyat hayotining tanasi iqtisodiyot bo‘lsa, uning joni va ruhi – ma’naviyatdir” deb ta’kidlab o‘tadi¹. Yangi O‘zbekistonni barpo etishda ana shu ikkita mustahkam ustunga, ya’ni, bozor tamoyillariga asoslangan kuchli iqtisodiyotga hamda ajdodlarimizning boy merosi, milliy va umuminsoniy

¹ Мирзиёев Ш.М. Янги Ўзбекистон тараққиёт стратегияси. – Т.: Ўзбекистон. 2021. Б 261.

qadriyatlarga asoslangan kuchli ma'naviyatga tayanishimiz mumkinligi e'tirof etilgan edi.

Milliy ma'naviyatimizni rivojlantirish, uni xalqimiz ayniqsa yoshlar hayotiga singdirishda ijtimoiy-gumanitar fanlar tizimining o'zni katta hisoblanadi. Afsuski, hozirgi vaqtda bu fanlar rivoji, ular mansub ilmiy-amaliy va ta'lim-tarbiyaviy tizimni yangilash va optimallashtirish jarayoni zamondan ortda qolmoqda.

Davlat rahbari ta'biri bilan aytganda, bugun aholi, ayniqsa yoshlarimizga zamonaviy ta'lim-tarbiya bilan birga, qon-qonimizga singgan muqaddas dinimizning mohiyatini to'g'ri tushuntirib berishimiz, ularni ezgu g'oyalar ruhida tarbiyalash haqida jiddiy uylash lozim. Afsuski mamlakatimizda bu masalada jiddiy e'tibor berilmagani tufayli yoshlar o'rtasida radikal oqimlar, yot g'oyalar ta'siriga tushush holatlari uchrab turibdi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti ta'kidlaganidek, bugun hayot yangicha fikrlash va ishlash, milliy "aql markazlari"mizni shakllantirishni talab etmoqda. Lekin, afsuski, dunyoda, yon-atrofimizda kechayotgan siyosiy-ijtimoiy jarayonlarni chuqur tushunib, ta'sirchan va ommabop shaklda yetkazib beradigan tahlilchi va ekspertlarimiz juda kam hisoblanadi¹.

Ma'naviy targ'ibotni to'g'ri va aniq yo'lga qo'yishda ommaviy axborot vositalari katta ta'sir kuchiga ega. Ammo bu kuchdan jamiyatimizda hamma vaqt ham samarali foydalanilmayapti.

Ma'naviyatsizlik va g'oyasizlik har qanday jamiyatni tanazzul sari yetaklashi, davlat siyosati va boshqaruvini kuchsizlantirishi, korrupsiya, jinoyatchilik va axloqsizlik kabi illatlarning ildiz otishiga sabab bo'lishi bilan bog'liq misollarni insoniyat tarixidan ko'plab keltirish mumkin. Ana shu munosabat

¹ Мирзиёев Ш.М. Янги Ўзбекистон тараққиёт стратегияси. – Т.: Ўзбекистон. 2022. – Б. 262.

bilan Yangi O'zbekiston strategiyasida ma'naviy-ma'rifiy islohotlarga alohida e'tibor qaratilmoqda.

“2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi”ning beshinchi ustuvor yo'nalishi **“Ma'naviy taraqqiyotni ta'minlash va sohani yangi bosqichga olib chiqish”** yo'nalishi doirasida keyingi besh yilda amalga oshirilishi zarur bo'lgan maqsadlar doirasida muhim islohotlar rejalashtirilgan.

Xususan, **73-maqсад** doirasida muhim amaliy ishlar “Ezgulik va insonparvarlik tamoyiliga asoslangan “Harakatlar strategiyasidan — taraqqiyot strategiyasi sari” g'oyasini keng targ'ib etish orqali jamiyatda sog'lom dunyoqarash va bunyodkorlikni umummilliy harakatga aylantirish” maqsadi belgilangan. Masalan, “Yangi O'zbekiston — ma'rifatli jamiyat” konsepsiyasini amalga oshirishdek muhim islohot aynan shu maqsad doirasida belgilangan. Aholi o'rtasida huquqiy madaniyatni shakllantirish bo'yicha huquqiy-ma'rifiy tadbirlarni xalqimizning boy tarixi, ilmiy-madaniy merosi, milliy-diniy qadriyatlarni o'rgatish bilan uyg'un holda tashkil qilish.

Targ'ibot-tashviqot ishlarini tashkil etishning ta'sirchan, kreativ va innovatsion uslublarini ishlab chiqish hamda ularni o'z vaqtida amalga oshirish choralarini ko'rish belgilangan.

O'zbek xalqining milliy qadriyatlari va ma'naviy merosini asrab-avaylash, keng ommalashtirish hamda rivojlantirishni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash;

Oila, ta'lim tashkilotlari va mahallalarda ma'naviy tarbiyaning uzviyligini ta'minlash;

Ommaviy axborot vositalarida, ijtimoiy tarmoqlarda xolis axborotlarni o'z vaqtida berib borish orqali yolg'on ma'lumotlar tarqalishining oldini olish.

“Mahalla — tuman — viloyat — respublika” prinsipi asosida hududlar kesimida ijtimoiy-ma’naviy muhitni optimallashtirish xaritasini shakllantirish, bu jarayonga zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini keng joriy etish;

Ma’naviy tarbiyani baholashning ilmiy asoslangan indikatorlarini ishlab chiqish;

Maktablarni chinakam ma’naviyat va ma’rifat, madaniyat o‘chog‘iga aylantirish uchun ta’lim-tarbiyaning interaktiv usullarini qo‘llash.

Mafkuraviy xurujlarga qarshi milliy g‘oya asosida birgalikda kurashish, oila, maktab va mahalla hamkorligini mustahkamlash va shu asosda ma’naviy tarbiyaning uzviyligini ta’minlash ko‘nikmasini shakllantirish.

“Yoshlar — Yangi O‘zbekiston bunyodkorlari” shiori ostida “Yangi O‘zbekiston — Uchinchi Renessans” g‘oyasining ro‘yobga chiqarilishini ta’minlash kabi muhim maqsadlar belgilangan bo‘lib, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining bir qator farmon va qarorlari asosida ushbu maqsadlarni ruyobga chiqarish ishlari amalaga oshirib kelinmoqda.

“Yangi O‘zbekiston — ma’rifatli jamiyat” konsepsiyasining mazmun-mohiyati shundan iboratki, jamiyatimizda ma’rifatli, ilmiy qatlamni ko‘paytirish, olib borilayotgan islohotlarning tub asosi ma’rifatga tayanganligi bilan izohlanadi.

5.2. Uchinchi Renessans poydevorini yaratish – Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasining muhim omili

Davlatimiz rahbari bir qator tadbirlardagi ma’ruzalarida, xusasan yurtimizda ustoz va murabbiylar kuni arafasida soha vakillariga yo‘llagan tabriklarida keyingi yillarda yurtimizda har

tomonlamataraqqiy ettirish, Yangi O‘zbekistonni yaratish borasida barcha soha qatori ta’lim tizimida ham tub islohotlar olib borilayotganligiga to‘htalib, “Biz keng ko‘lamli demokratik o‘zgarishlar, jumladan ta’lim islohotlari orqali O‘zbekistonda yangi uyg‘onish davri, ya’ni Uchinchi Renessans poydevorini yaratishni o‘zimizga asosiy maqsad qilib belgiladik. Bu haqda gapirar ekanmiz, avvalo uchinchi Renessansning mazmun-mohiyatini har birimiz, butun jamiyatimiz chuqur anglab olishimiz kerak” deb ta’kidlagan edi.

Shu o‘rinda yurtimizda kuzatilgan birinchi va ikkinchi Renessans qanday sharoitda yuzaga kelgani, va butun insoniyatga nimalarni tufha qilganini anglab olish lozim.

Barcha Sharq va G‘arb olimlari tomonidan e’tirof etilishicha, Evropada XV —XVII asrlar orasida yuzaga kelgan birinchi Renessans yurtimizda undan bir necha yuz yil avval, ya’ni IX —XI asrlarda ro‘y bergan. Ushbu ulkan yuksalish sodir bo‘lishining o‘z tarixiy sabablari bor, albatta. Chunki mazkur davrda davlat taraqqiyoti uchun juda muhim bo‘lgan yangi islohotlar va qonunlar joriy qilindi, yer-suv, qo‘shnichilik munosabatlaridan soliqlargacha tub yangilanishlar sodir bo‘ldi. Davlat yuritishdagi hamda siyosatdagi yangiliklar ilm-fan kishilarini ezgu g‘oyalar tevaragida birlashtirdi, turli-tuman fanlarga, ayniqsa, matematika, astronomiya, kimyo, tibbiyot, huquq, geodeziyaga qiziqish kuchaydi va dunyo tuzilishi haqidagi zamonaviy nazariyalarga aynan o‘sha davrda asos solindi. Muhammad Muso al-Xorazmiy, Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali ibn Sino, Ahmad al-Farg‘oniy, Abu Nasr Forobiy, Yusuf Xos Hojib, Mahmud Koshg‘ariy, Mahmud Zamaxshariy, Imom Buxoriy, Imom Termiziy, Imom Moturidiy, Abul Muin Nasafiy kabi buyuk ajdodlarimiz serqirra

iste'dod sohiblari bo'lishlari bilan bir qatorda, o'z fanlari bo'yicha butun olamga ustozlik maqomiga erishdi.

Biroq ko'pchilik mualliflar Sharqda shunday jarayon bo'lganligidan ko'z yumadilar. Holbuki, IX-XII asrlarda Markaziy Osiyoda Yevropadan bir necha asr ilgari madaniy yuksalish yuz berganligini hech kim inkor eta olmaydi.

Ikkinchi Renessans nafaqat mintaqamizda, balki juda katta jug'rofiy hududlarda siyosiy-iqtisodiy va ijtimoiy islohotlarni amalga oshirgan ulug' bobomiz, sohibqiron Amir Temur nomi bilan chambarchas bog'liq. U zot tufayli qudratli markaziy boshqaruvga asoslangan davlat va yangi madaniy-ilmiy yuksalish uchun qulay vaziyat yuzaga keldi. Amir Temur o'z bepoyon saltanatining katta shaharlariga turli hududlardagi iste'dodli olimlar, shoirlar, hunarmandlar, me'morlarni jamladi hamda ilm-fan taraqqiyoti uchun kerakli barcha shart-sharoitni yaratib berdi. Bunday oqilona siyosat mamlakatning ilmiy va madaniy qudratini kuchaytirdi.

Ikkinchi Renessans davri "Islom madaniyatining oltin asri" deb atalishi bilan birga, fazo ilmi hamda matematika fanlarining rivojlanishi bilan yurtimizda ikkinchi Uyg'onish davrini boshlab berdi. Bu davrda Qozizoda Rumiy, Mirzo Ulug'bek, G'iyosiddin Koshiy, Ali Qushchi singari benazir olimlar, Lutfiy, Sakkokiy, Hofiz Xorazmiy, Abdurahmon Jomiy, Alisher Navoiy, Bobur Mirzo kabi mumtoz shoir va mutafakkirlar maydonga chiqdi. Sharofiddin Ali Yazdiy, Mirxond, Xondamir kabi tarixchilar, Mahmud Muzahhib, Kamoliddin Behzod singari musavvirlar, ko'plab hattot hamda sozandalar, musiqashunos va me'morlarning shuhrati dunyoga yoyildi. Birinchi Renessans davrida bo'lgani kabi bu davrda ham ilm o'rganishni istovchilar butun dunyodan oqib kela boshladi.

Davlatimiz rahbari nutqidagi “Biz uchinchi Renessans masalasini strategik vazifa sifatida oldimizga quyib, uni milliy g‘oya darajasiga ko‘tarmoqdamiz”, degan so‘zlari yurtimizda amalga oshirilayotgan keng ko‘lamli tub islohotlardan ko‘zlangan ulug‘ maqsadlarni ifoda etadi.

“Biz maktabgacha ta’lim va maktab ta’limi, oliy va o‘rta maxsus ta’lim tizimi hamda ilmiy-madaniy muassasalarni bo‘lg‘usi Renessansning to‘rt uzviy halqasi, deb bilamiz. Bog‘cha tarbiyachisi, maktab muallimi, professor-o‘qituvchilar va ilmiy-ijodiy ziyolilarimizni esa yangi Uyg‘onish davrining to‘rt tayanch ustuni” deb hisoblaymiz deb ta’kidlagan edi O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. Davlat rahbari tilga olgan uchinchi Renessans g‘oyasi ham davlatning, ham yoshlarning, ham ota-onalar va ustozlarning orzu-istaklarini birlashtiradi. Har qanday ota-ona o‘z farzandining iste’dodi barq urishini, el-yurtga xizmat qiladigan yetuk inson bo‘lib ulg‘ayishini xohlaydi. Ayni shu yerda davlat, yoshlar hamda ota-onalar istaklarining jipslashganini ko‘ramiz. Bu — tarix, bugun va kelajakni birlashtiruvchi hayotbaxsh g‘oya bo‘lgani uchun ham davlat rahbari uchinchi Renessans masalasini milliy g‘oya sifatida ko‘tardi.

Farzandini ustozga topshirayotgan ota-onaning sodda, xalqona qilib aytgan ushbu so‘zlari zamirida genetika fani “Bolaning asosiy tayanch qal’asini musthkamlab bering”, degan ma’noni ko‘radi.

Shu o‘rinda yurtimizning ilm-fan va innovatsion faoliyat tizimi uchinchi Renessansga tayyormi, degan tabiiy savol tug‘iladi. Bu borada quyidagi avvalo, ilm-fanni rivojlantirish, innovatsiyalarni iqtisodiyotimiz va ijtimoiy hayotimizga joriy etish uchun normativ-huquqiy baza yaratildi. Yurtimiz tarixida ilk

bor “Ilm-fan va ilmiy faoliyat to‘g‘risida” hamda “Innovatsion faoliyat to‘g‘risida”gi qonunlar qabul qilindi. Mazkur sohalarni tartibga soluvchi qonunosti hujjatlari tayyorlandi. Bundan tashqari, davlatimiz tomonidan olimlarning mavqei, obro‘si yuksaltirildi, akademik legitimligi oshirildi. Ularga qulay shart-sharoitlar yaratib berilmoqda.

O‘zbekiston Prezidenti qarori bilan maxsus dastur qabul qilindi. Bu dastur doirasida 40 dan ziyod ilmiy tashkilotlarga ilmiy asbob-uskunalarini xarid qilish uchun 32 million AQSh dollari, ularning bino va inshootlarini kapital ta‘mirlash uchun 119 mlrd. so‘m miqdorida mablag‘lar yo‘naltirilib, bunda barcha asbob-uskunalar parkini yangilash bo‘yicha chora-tadbirlar ko‘rilmoqda. Ilmiy faoliyat bilan shug‘ullanuvchi ilmiy darajasi bor kadrlarni har tomonlama qo‘llab-quvvatlash, nufuzli ilmiy yo‘nalishlar bo‘yicha ilmiy maktablar yaratishga qaratilgan kompleks choralar ko‘rildi. 2018-yildan buyon mutaxassislarning oylik ish haqlari o‘rtacha 2,5 baravar oshdi. Bundan tashqari, ilmiy faoliyatga moliyaviy xarajatlar esa 3,5 baravar o‘sdi. Har bir olimga o‘zining yo‘nalishi bo‘yicha ilmiy faoliyatida natija ko‘rsatsa, ushbu natijalarni mukofotlash bilan bog‘liq tizim yaratildi. Fan nomzodlariga oylik ish haqiga 30 foizgacha, fan doktorlariga 60 foizgacha miqdorida ustamalar belgilandi. Bu olimlarimizning yangiliklar yaratish, ilmiy natijalarini tegishli sohalarga joriy etish, amaliyotga tatbiq qilish ko‘lamini oshirishiga rag‘bat berdi. Olimlarda o‘z ishlanmalarini iqtisodiyot tarmoqlariga tatbiq etish, tijoratlashtirish muammo bo‘lib qolgandi. Hozir ana shu muammo yechilib, ilmiy ishlanmalarni tijoratlashtirish bo‘yicha amaliy mexanizmlar joriy qilindi¹. 100 ming AQSh dollari miqdoridagi

¹ Birinchi va ikkinchi renessans buyuk daholar davri O'zbekistonda Uchinchi Renaissance poydevori bormi? // <https://fayllar.org/birinchi-va-ikkinchi-renessans-buyuk-daholar-davri-ozbekistond.html>

ilmiy-texnik ishlanmalarni tijoratlash tirish uchun Prezident jamg'armasi tashkil etildi. Har bir olimga yo ilmiy jamoaga o'z ishlanmalari doirasida tijorat bilan shug'ullanish, daromad olishga qaratilgan platforma yaratildi.

Olimlar o'zi yaratgan ishlanmasi doirasida alohida tijorat kompaniyasi tashkil etishi, litsenzion yoki boshqa tijorat shartnomasi bilan ishlab chiqarishni yo'lga qo'yishi mumkin. Bunda tijoratlash tirishdan tushgan mablag'larning 40 foizi muallifga, 30 foizini ilmiy jamoaga taqsimlash nazarda tutilgan. Bugungi kunda Germaniya, Rossiya, Belarus, Turkiya davlatlari bilan 9,5 milliard dollarlik 21 ta qo'shma loyiha bajarilayotgan bo'lsa, kelgusi yili xalqaro qo'shma loyihalar geografiyasini kengaytirish rejalashtirgan. 2021-yilda yuqoridagi davlatlar bilan bir qatorda Xitoy, Hindiston olimlari bilan ham qo'shma loyihalarga tanlovlar e'lon qilingan edi. Bu nafaqat O'zbekistondagi iqtisodiy va ijtimoiy sohadagi muammolarning yechimini topishga, balki global miqyosdagi muammolarni hal etishga qaratilgan ilmiy-innovatsion tadqiqotlar olib borishga xizmat qiladi¹.

Uchinchi Renessansni biz avvalo yangi inovatsiyalarda, ta'lim sifatini yuksak darajada rivojlanishida, yangi nano texnologiyalar taraqqiy etishi va kashf qilinishida deb tushunmog'imiz darkor.

Shunday ekan mamlakatimizda Prezident farmoni asosida 2019 yilda yangi "Innovatsion rivojlanish vazirligi" tashkil etildi.

Innovatsion rivojlanish agentligi huzuridagi "Yashnobod" innovatsion texnoparkida 2018–2020 yillar mobaynida 35 rezident faoliyat yuritib, 337 ta yangi ish o'rni yaratildi. Rezidentlar tomonidan 147,6 milliard so'mlik mahsulot ishlab chiqarilib,

¹ Usha joy. // <https://fayllar.org/birinchi-va-ikkinchi-renessans-buyuk-daholar-davri-ozbekistond.html>

1,1 million AQSh dollari miqdoridagi tovar eksport qilindi. Mazkur texnopark rezidentlari 4,6 million AQSh dollari miqdorida investitsiya kiritdi.

O‘zbekiston Innovatsion rivojlanish agentligi

Hududiy innovatsion zonani rivojlantirish maqsadida texnopark rezidentlari eksterritoriallik asosida Chust tumanida joylashtiriladi. Bu tumanda ilg‘or texnologiyalar, ilmga asoslangan tadbirkorlik rivojiga istiqbolli innovatsion loyihalarni ishlab chiqish va joriy etishga ko‘mak beradi.

Shuningdek, Navoiy shahrida amalga oshirilgan startup loyiha tajribasi asosida Chust shahri Wi-Fi Hotspot dasturi asosida bepul internet bilan ta‘minlanadi. Mazkur loyiha hozircha Navoiy viloyatida amalga oshirilyapti va u yurtimizda yagona hisoblanadi. Navoiy shahrida 400 ta Wi-Fi qurilmasi o‘rnatilgan bo‘lib, 6-10 kilometr radiusda shahar bo‘ylab Wi-Fi tarmoqlari ishga tushirilgan. Bunday tizimning Chust shahrida ishga tushirilishi hududga tadbirkorlarni jalb qilish, sayyohlar oqimini ko‘paytirish, sun‘iy intellekt imkoniyatlaridan foydalanish, xavfsizlikni

ta'minlash, ozodalikni saqlash kabi qator masalalarni hal qilishda muhim omil bo'ladi.

Uchinchi Renessans poydevorini bunyod etsih bosh maqsadimiz

5.3. Jamiyatimizda millatlararo totuvlik va dinlararo bag'rikenglik muhitini mustahkamlash

Har bir jamiyatda ijtimoiy barqarorlikning asosiy omillaridan biri bu jamiyatda millatlararo totuvlik va diniy bag'rikenglikni ta'minlanishidir.

Amerika Qo'shma Shatatlari Davlat departamenti 2020-yil 7-dekabr kuni rasmiy bayonot berib, O'zbekistonni diniy erkinliklar sohasidagi ulkan o'sishga erishganini e'tirof etdi.

Bu bayonot O'zbekiston Konstitutsiyasi qabul qilinganligi arafasida ushbu qabul qilinganligining ham chuqur ma'no-mazmuni bor. Bu Prezident Shavkat Mirziyoyev boshlab bergan fuqarolarni huquq va erkinliklarini ta'minlash, millatlararo, konfessiyalararo, totuvlikni mustahkamlashga yo'naltirilgan demokratik islohotlarning xalqaro miqyosda tan olinishidir.

Ta'kidlash kerakki, 2018-yil dekabr oyida AQSH davlat departamenti O'zbekiston alohida havotirli mamlakatlar ro'yxatidan chiqarilib, maxsus kuzatuvga quyilgan edi. Xalqaro ekspertlarning fikricha, O'zbekistonda diniy tashkilotlarning ro'yxatga olinish tizimi ham tubdan isloh qilindi. Diniy sababalar bilan ozodlikdan mahrum etilgan fuqarolarning sud ishi qayta ko'rib chiqilib, aksariyati avf etildi. Ekstremistik guruhlariga aloqador deb hisoblangan 20 mingdan ziyod fuqaro huquq-tartibod idoralari ro'yxatidan chiqarildi va bunday ro'yxatni amalda davom ettirish amaliyoti bekor qilindi.

Ana shu islohotlar samarasida endi O'zbekiston bilan diniy erkinlik to'liq ta'minlanadigan mamlakat sifatida ham faxrlansa arziydi. AQSHning Xalqaro diniy erkinliklar sohasidagi maxsus topshiriqlar bo'yicha elchisi Sem Baraunbek davlat kotibining qarori Prezident Shavkat Mirziyoyevning e'tiqod erkinligini ta'minlash sohasidagi mustahkam irodasi, uning bevosita rahbarligida amalga oshirilgan keng ko'lamli faoliyat, o'zgarishlar va islohotlar natijasi ekanini ta'kidladi.

O'shanda AQSH davlat kotibi Mayk Pameo O'zbekistonni diniy erkinliklarni buzuvchi mamlakatlar ro'yxatidan to'liq chiqishiga munosabat bildirib, yurtimizdagi keng qamrovli islohotlar boshqa davlatlar uchun ham namuna bo'lishi kerakligini ta'kidlagan edi.

Buning zahirida bir necha islohot mavjudligini anglab olmog'imiz kerak. Yurtimizda yagona oliy ilmiy ta'lim muassasasi sifatida faqatgina Toshkent islom instituti bor edi. Keyingi yillarda O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi tashkil etilda. Samarqandda Hadis ilmi maktabi, Buxoroda Mir Arab oliy madrasasasi va bundan tashqari xalqaro ilmiy tadqiqot markazlari – Imom at Termiziy nomidagi Termiz shahridagi ilmiy markaz,

Samarqandda Imom Motrudiy nomidagi ilmiy tadqiqot markazlari tashkil qilindi. Shuningdek, Imom al Buxoriy nomidagi Ilmiy tadqiqot markazi yangidan transformatsiya qilinib, faoliyati kengaytirildi.

Yurtimizda Xaj va Umra ziyoratlariga boradigan vatandoshlarimiz uchun o‘rinlar soni ko‘paytirildi. 2021-yil 5-iyulda “Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to‘g‘risida”gi qonunning yangi tahrirda qabul qilinishi va bu jarayonda muhimi muhokamalarda nafaqat yurtimiz fuqarolari, balki xalqaro tashkilotlar vakillarining ham fikrlari inobatga olingani e‘tiborga molik bo‘ldi. Mamlakatimizda barcha din vakillari O‘zbekistonni aziz vatani, deb bilayotganligi va vijdon erkinligi kafolatganligini his qilib yashayotgani bugungi ulkan yutuqlarning o‘ziga xos inkosidir¹.

Bugun bu borada O‘zbekistonda bo‘layotgan islohotlar ham qonunda, ham amalda to‘liq aks etyapti va bu xalqaro tashkilotlar tomonidan e‘tirof etilayotganligi bu islohotlarning amaliy natijadorligini anglatib turibdi.

O‘zbekistondagi Rus provaslav cherkovi Toshkent eparxiya mitropolioti Vikentiy bu boradi islohotlarga quydagicha baho berib o‘tgan edi: “Bugun O‘zbekistonni maxsus ko‘zatuvdagi davlatlar ro‘yxattidan chiqarilgani to‘g‘risida xushxabarni qarshi oldik. Bu eng avvalo, O‘zbekiston prezidenti tomonidan olib borilgan sa’y-harakatlarning samarali natijasidir. Shukurki, O‘zbekistonda diniy bag‘rikenglik, millatlararo totuvlik hukmron. Biz bir vatanda yagona oila bo‘lib umrguzaronlik qilamiz. Bu mamlakatimizni eng katta yutug‘i va afzalligidir. O‘zbekiston bu sohada olib borilayotgan ishlari bilan boshqa davlatlarga o‘rnak

¹Гофуров У Ўзбекистондаги диний эркинликнинг халқаро эътирофи. Янги Ўзбекистон. 2020 йил 9 декабр. №237.

bo‘lmoqda. Kun sayin barcha sohalarda rivojlanishlarning guvohi bo‘lmoqdamiz”.

O‘zbekiston Rim-katolik cherkovining rahbari Yeji Matsulovich esa quydagicha e’tirof etib o‘tgan edi: “Keyingi yillarda O‘zbekistonda barcha yo‘nalishlarda o‘zgarish va yangilanishlar kuzatilmoqda. Jumladan din ishlarida va diniy tashkilotlar faoliyatida ham. Bizning diniy idoramiz ham bu yerda erkin faoliyat yuritmoqda. Turli din vakillari bilan aloqalarimiz mustahkamlanib bormoqda. Aytish kerakki dunyoda bu qadar din va e’tiqod vakillari ko‘p davlatlar sanoqli. O‘zbekiston turli millat va madaniyatlarni birlashtirgan va ular bu yurtda emin-erkin istiqomad qilayapti, faoliyat bolib borayapti.

O‘zbekiston Prezidenti tomonidan yuritilayotgan siyosatda ham bu boradagi ishlarga alohida e’tibor qaratilmoqda”.

5.4. Buyuk ajdodlarimizning boy ilmiy merosini o‘rganish va madaniyat va san’at sohalarini yanada rivojlantirish

O‘zbekiston nafaqat o‘z hududida yoki mintaqada, Yangi O‘zbekiston taraqqiyotining bir ifodasi sifatida ma’naviy yangilanish sohasidagi islohotlar samarasi o‘laroq, bu yangilanishlar xalqaro miqyosda ham e’tirof etilib, tan olinib kelinmoqda.

Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasining Beshinchi ustuvor yo‘nalishi, **73-maqсадda** “Buyuk ajdodlarimizning boy ilmiy merosini chuqur o‘rganish va keng targ‘ib etish” vazifasi belgilangan¹. Bu borada o‘tgan qisqa davrda bir qator dolzarb va amaliy ishlar qilindi.

¹ 2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi Prezident Farmoni. <https://lex.uz/acts/-5841063>

O‘zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoyev BMTning ko‘plab sohaviy yig‘ilishlarida, Bosh Assambleyaning sessiyalarida madaniy, ma‘naviy yangilanishlar borasida qator yangiliklar va yurtimizdagi asori atiqalar, ma‘naviy manbalarni jahon hamjamiyati bilan birgalikda tadqiq etish borasida tashabbuslarni bildirib kelmoqda.

Xususan, davlatimiz rahbari BMT Bosh Assambleyasining 75-sesiyasidagi nutqida 2021-yilda yurtimizning go‘zal va maftunkor shahri Xiva shahrida “Markaziy Osiyo – jahon sivilizatsiyalari chorahasida” mavzusida xalqaro forum o‘tkazish tashabbusi YUNESKO doirasida katta qiziqish uyg‘otdi.

YUNESKO Bosh direktori Odri Azule xonim ushbu tashabbusni iliq ko‘tib olib, qo‘llab-quvvatladi. Tashkilot rahbari ushbu tadbirning muhimligi va o‘z vaqtida o‘tkazilishini ta’kidlab, “Xalqaro forum Markaziy Osiyoning umumiy madaniyatiga shung‘ish imkoniyatini yaratadi” deb ta’kidlagan edi.

“Markaziy Osiyo – jahon sivilizatsiyalari choraxasida” mavzusidagi xalqaro forumni o‘tkazilganing va bunga qiziqish yuqori bo‘lganligining bir qator asoslari ham mavjud.

Mazkur forum YUNESKO mandatiga kiruvchi asosiy yo‘nalishlar – ilm-fan va madaniyatni targ‘ib qilishga qaratildi.

Ikkinchidan bu tashabbus YUNESKO faoliyatiga to‘la mos tushdi. Tashkilot bir necha o‘n yillar davomida Markaziy Osiyo madaniyati va tarixi haqida ulkan tadqiqotlar olib bormoqda. YUNESKOning “Buyuk Ipak Yo‘li” maxsus onlayn platformasida mintaqamizga tegishli ko‘plab madaniy hamda ilmiy artefaktlarning nusxalari to‘plangan. Tashkilot 6 tomdan iborat “Markaziy Osiyo sivilizatsiyalari tarixi” nomli kitoblar to‘plamini ham nashr qildirgan.

YUNESKO bilan tobora aloqalar mustahkamlanib borishi, ushbu yirik anjumanning muvaffaqiyatli o'tishini ta'minlab berdi. O'zbekiston rahbarining tashkilot Bosh direktori Odre Azule bilan 2018-2019 yillarda Parij va Samarqandda bo'lib o'tgan uchrashuvlari natijasida hamkorligimiz izchil rivojlanib bormoqda.

Shuningdek, YUNESKO O'zbekiston bilan hamkorlikda yirik xalqaro madaniy-ma'rifiy va ilmiy tadqiqotlarni yuqori saviyada o'tkazish bo'yicha katta tajribaga ega. Mamlakatimizda so'ngi yillarda o'tkazilib kelinayotgan "Sharq taronalari", Baxshichilik va Maqoq festivallari ushbu tashkilotning bevosita shafe'ligida o'tkazilmoqda. Shular bilan bir qatorda 2020-yil Samarqandda tashkilot ishtirokida "Moddiy va nomoddiy merosni saqlash: dolzarb muammolar va ularni yechish strategiyasi" mavzusida xalqaro anjuman ham tashkil qilingan edi¹.

O'zbekiston YUNESKO huzuridagi doimiy vakolatxonasi yuqorida aytib o'tilgan tashabbusini oliy darajada bajardi desak ham bo'ladi. Mazkur xalqaro anjuman o'zaro hamkorlikni yanada mustahkamlashga, nafaqat mintaqa davlatlari balki butun xalqaro hamjamiyat yodida qoladi va uzoq muddat yorqin sahifa bo'lib ham qoldi.

Dunyoda shiddat bilan bo'layotgan o'zgarishlar va islohotlar albatta O'zbekiston ijtimoiy, ma'naviy muhitiga, hayotiga ta'sir etmay qolmaydi. Ushbu shiddatli o'zgarishlar barqarorlik va xalqlarning mustahkam rivojlanishiga rahna soladigan turli yangi tahdid va xavflar paydo qilmoqdaki, bugungi kunda ma'naviyat va ma'rifatga, aholi barcha qatlamlariining axloqiy tarbiyasiga e'tibor qaratish har qachongidan ham muhim ahamiyat kasb etmoqda.

¹ Шодийев У. ЮНЕСКО Ўзбекистон Президентининг ташаббусини қўллаб-қувватлади. – Т.: Янги Ўзбекистон. 2020 й 25 сентябрь. №203.

Mamlakatimiz prezidenti bu haqida to'xtalar ekan, "Mamlakatimizdagi mavjud uzluksiz ta'lim tizimi aholining beshdan bir qismini qamrab olgan. Ushbu tizim qamrab olgan bolalar va o'smirlardan tashqari, aholining katta qismi orasida ma'naviy-ma'rifiy tarbiya ishlarining tizimli yo'lagi qo'yilishi va bu borada yuksak samaradorlikka erishish o'tkir zaruratga aylantirmoqda¹" deb ta'kidlaydi.

Mening nazarimda, insoniyat dunyosining buyuk bir yoritqichi - ma'naviyat chirog'i bor. Bu chiroqning boshqalardan farqi shuki, u insonning ongi va tafakkurini yoritadi, qalbi, vijdonini uyg'otadi, odamiylik hissini kuchaytiradi. O'zbekistonning yangi uyg'onish davrini yaratishga kirishgan ekanmiz, har bir yurtdoshimizning qalbi va ongida ana shunday ma'naviyat shu'lasini porlashi va u bizni ezgu ishlarga undab, yuksak mas'uliyat tuyg'usi bilan yashashga da'vat etib turishi zarur.

Biz Yangi O'zbekiston taraqqiyotining hozirgi rivojlanish bosqichida ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy omillar bilan birga, ma'naviy-ma'rifiy jabhalarda amalga oshirilayotgan islohotlar ham muhim ahamiyatga ega ekanini yaxshi anglaymiz. Hammamiz yaxshi tushunamiz, agar jamiyat hayotining tanasi iqtisodiyot bo'lsa, uning joni va ruhi - ma'naviyatdir. Biz yangi O'zbekistonni barpo etishda ana shu ikkita mustahkam ustunga, ya'ni, bozor tamoiillariga asoslangan kuchli iqtisodiyotga hamda ajdodlarimizning boi merosi, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga asoslangan kuchli ma'naviyatga tayanamiz.

Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasida 76-maqсад sifatida "Madaniyat va san'at sohalarini yanada rivojlantirish, madaniyat muassasalari va obyektlarining moddiy-texnika

¹ Мирзиёев Ш.М. Янги Ўзбекистон тараққиёт стратегияси. – Т.: Ўзбекистон. 2022. 273 б.

bazasini yaxshilash” maqsadi belgilangan bo‘lib, bu borada qator muhim islohotlar belgilab olingan.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Ma’naviy-ma’rifiy ishlar samaradorligini oshirish va sohani rivojlantirishni yangi bosqichga ko‘tarish to‘g‘risida”gi PQ-3160-sonli Qarori ma’naviy-ma’rifiy sohada yangicha tub burilish yasadi desak mubolog‘a bo‘lmaydi. Shu bilan birga, 2022-yilning 26-mart kuni “Ma’naviy-ma’rifiy ishlar tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” Prezident Qarorining qabul qilinishi ham ma’naviy-ma’rifiy ishlarning samarasi va ta’sirchanligini oshirish, ko‘lami va miqyosini yanada kengaytirish, mamlakat aholisi, avvalo, yoshlar qalbida amalga oshirilayotgan islohotlarga daxldorlik hissini kuchaytirish, sohadagi ishlarni muvofiqlashtirishning yagona tizimini yaratish imkoniyatini bermoqda.

Ayniqsa, yoshlarda sog‘lom dunyoqarash, jumladan, kitobxonlik ko‘nikmasini shakllantirish internet-axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan oqilona foydalanish madaniyatini oshirish ularda g‘oyaviy va axborot xurujlariga qarshi mafkuraviy immunitetni kuchaytirish dunyoda yuz berayotgan murakkab geosiyosiy va g‘oyaviy-mafkuraviy jarayonlarning mazmun-mohiyatini har tomonlama chuqur berish, terrorizm, diniy ekstremizm, aqidaparastlik separatizm, odam savdosi, ommaviy madaniyat, narkobiznes va boshqa tahdidlarga qarshi g‘oyaviy kurash olib borish jamiyatning barqaror rivojlanishiga to‘sqinlik qilayotgan ichki tahdidlar, el-yurt taqdiriga loqaydlik, mahalliychilik, urug‘-aymoqchilik, axloqiy qadriyatlar va yoshlar tarbiyasiga e’tiborsizlik kabi holatlarga barham berishga qaratilgan kompleks tadbirlar tizimini ishlab chiqish, milliy g‘oyani viloyatlarimizda yashayotgan barcha millat

va elatlar, ijtimoiy toifa vakillari o'rtasida keng targ'ibot etish muhim vazifalar hisoblanadi. Xususan, hozirgi globallashuv jarayonlarida yoshlarni shaxs ongini egallashga qaratilgan xurujlardan himoyalash har bir shaxsning ruxiy olamida mustahkam ma'naviyatni shakllantirish, distributiv (buzg'unchi) guruhlar ta'siridan asrash, har bir fuqaroda yoshlarimiz milliy-ma'naviy qadriyatlarimizga tayangan holda mafkuraviy immunitet, axborot iste'moli madaniyatini tarkib toptirish tobora muhim va dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Prezidentimizning 2017-yil 12-yanvardagi "Kitob mahsulotlarini chop etish va tarqatish tizimini rivojlantirish, kitob mutolaasi va kitobxonlik madaniyatini oshirish hamda targ'ibot qilish bo'yicha komissiya tuzish to'g'risida"gi F-4789-sonli farmoyishi ma'naviy tarbiya sohasida davr talablariga mos o'zgarishlarni ro'yobga chiqarishda zalvorli qadam bo'ldi. Albatta, mamlakatimizda aholi, ayniqsa, yoshlar o'rtasida kitob muomalasi va kitobxonlik madaniyatini oshirish chora-tadbirlariga doimiy e'tibor qaratilib, noshirlik faoliyatini izchil takomillashtirish maqsadida tegishli huquqiy baza hozirgi kunda 1677 ta matbaa korxonasi, 118 ta nashriyot davlat ro'yxattiga olingan bo'lib, O'zbekiston Milliy kutubxonasi, 14 ta viloyat axborot-kutubxona hamda tuman-shaharlardagi ta'lim muassasalarida 200 ga yaqin axborot resurs markazlari ish olib borayotgani kitob savdosi xizmatini ko'rsatishda zamonaviy yondashuvlarni amaliyotga tatbiq qilinayotgan soha rivojidan dalolat beradi¹.

Hozirda O'zbekistonda birgina Madaniyat vazirligi tizimida 2022 yil holatida turli sohalar bo'yicha 68 ta muzey mavjud

¹Рахимов С. Янгиланаётган Ўзбекистонда маънавий-маърифий ишларнинг такомиллашуви. // Academic research in educational sciences VOLUME 2 | ISSUE 4 | 2021 ISSN: 2181-1385. – 939 6.

bo'lib, bular 21 ta o'lkashunoslik, 17 ta badiiy, 14 ta me'morial, 5 ta adabiy memorial, 1 ta tabiiy-ilmiy muzeylardir. Bu borada "O'zbekmuzey" jamg'armasi tashkil etilgan. O'zbek, ingliz va rus tillarida chop etiladigan ilmiy-amaliy, ma'naviy-ma'rifiy "Muzeydan sado" xalqaro jurnali ta'sis etilgan. Demak, bunday maskanlarga tashrif buyurish yoshlarda milliy g'urur va iftihar, boy madaniy merosimizga mehr-muhabbat tuyg'ularini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev tashabbusi bilan barkamolni voyaga etkazish mamlakatimiz strategik taraqqiyotini ta'minlash uchun bugungi kunda maktabgacha ta'lim, umumiy o'rta ta'lim, professional ta'lim va oliy ta'lim sohalarini isloh qilishning asosiy omillaridan biri shaxs ma'naviyati tarbiyasi va ta'lim ustuvorligi belgilandi. Bu omil davlatimizning ichki siyosatini belgilab berganligi tufayli ta'lim va tarbiyaning yangicha strategik modeli yaratildi. Shu bois, hozirgi jadal o'zgarishlar va yangilanishlar sharoitida yoshlar dunyoqarashi, fikrlash tarzida teran o'zgarishlar ro'y bermoqda.

Maktab yoshidagi bolalarning maktabgacha ta'lim bilan qamrab olish darajasi to'rt yil davomida ikki barobar ortib 60% ga yetdi. Bog'chalar soni esa uch barobarga ko'payib, o'n to'rt mingdan oshdi. Bu yil oliy ta'limga qabul parametrlari 9 foizdan 25 foizga yetdi.

2021-yil "Yoshlarni qo'llab-quvvatlash va aholi salomatligini mustahkamlash yili" davlat dasturida maktabgacha ta'lim qamrovini 65 %ga, 2023 yil oxirida esa 75%ga yetkazilishi kerak. Bu ishlarda budjetdan 600 milliard so'm subsidiya berilishi hisobidan qo'shimcha ravishda ikki mingta nodavlat bog'chalar tashkil etilib, xususiy sektor ulushi 25%ga yetkaziladi. Oliy ta'lim sifatini oshirishga alohida e'tibor qaratildi. Keyingi yildan boshlab

oliy ta'limga ajratilgan davlat grantlari soni kamida 25%ga oshiriladi¹.

Kelgusi yillarda ilm-fan sohasida oliygohlar va ilmiy tashkilotlardagi doktorantlar soni 4,5 mingga yetkaziladi yoki 2017 yilga nisbatan 3 barobarga oshiriladi. Jahon tarixiga nazar solsak, har bir xalq avvalo ma'naviy birlashuvi, milliy g'oyasi bilan yuksalgan. Bugun yangi hayot qurish, rivojlangan davlatlar qatoriga chiqish yo'ldan borayotgan mamlakatimizda ham milliy g'oya masalasi juda muhim ahamiyatga egadir. Respublika Ma'naviyat va ma'rifat kengashi raisi Prezident ekanligi belgilab qo'yildi. Bu o'zgarish ma'naviy-ma'rifiy ishlarni davlatimiz siyosatida yanada yuksak o'ringa ko'tardi.

“Agar jamiyat hayotining tanasi iqtisodiyot bo'lsa, uning joni va ruhi ma'naviyatdir”, - deydi Shavkat Mirziyoyev.

Bo'lib o'tgan yig'ilishda - Biz yangi O'zbekistonni barpo etishga qaror qilgan ekanmiz, ikkita mustahkam ustunga tayanamiz. Birinchisi – bozor tamoyillariga asoslangan kuchli iqtisodiyot. Ikkinchisi – ajdodlarimizning boy merosi va milliy qadriyatlarga asoslangan kuchli ma'naviyat.

– Biz yaratayotgan yangi O'zbekistonning mafkurasi ezgulik, odamiylik, gumanizm g'oyasi bo'ladi. Biz mafkura deganda, avvalo, fikr tarbiyasini, milliy va umuminsoniy qadriyatlar tarbiyasini tushunamiz. Ular xalqimizning necha ming yillik hayotiy tushuncha va qadriyatlariga asoslangan, – dedi davlatimiz rahbari.

Bundan buyon Respublika Ma'naviyat va ma'rifat markazi barcha hududiy kengashlarning, vazirlik, idora va tashkilotlarning ma'naviy-ma'rifiy faoliyatini muvofiqlashtirib borishi belgilandi.

¹ Уша жой.

Globallashib borayotgan va ma'rifiy sohada turli tahdidlar kuchayib borayotgan bugungi dunyoda ma'naviy hayotimizdagi o'zgarishlar dinamikasining tadrijiy rivojlanish darajasi, unga xos umumiy qonuniyatlarning amalga oshishi va bu bilan bog'liq o'ziga xos milliy xususiyatlarga alohida ahamiyat qaratishimiz darkor. Ushbu tarixiy zarurat va obyektiv ijtimoiy-siyosiy jarayon O'zbekistonning ma'naviy-ma'rifiy sohadagi bugungi taraqqiyoti va istiqbolini belgilaydigan strategik tamoyillar hamda amaliy faoliyat dasturlarini yaratish va ularni hayotga joriy etishni taqozo etmoqda. Shu bilan birga, globallashuv va axborot xurujlari, turli buzg'unchi g'oyalar ta'sirida milliy o'zlik va ma'naviy qadriyatlarimizga qarshi tahdid va xatarlar tobora kuchaymoqda. Xudbinlik, ya'ni, faqat o'zini o'ylash, hayotga, mehnatga, oilaga engil qarash, iste'molchilik kayfiyati singari illatlar turli yo'llar bilan aholi, ayniqsa, yoshlar ongiga singdirilmoqda. Terrorizm, ekstremizm, transmilliy va kiber-jinoyatchilik, odam savdosi, narkotrafik kabi tahdidlar xavfi tobora ortib bormoqda.

Ayniqsa, yoshlar tarbiyasida jamoatchilikning roli susayib borayotgani barchamizni tashvishga solishi lozim. Ma'naviyatimiz uchun eng katta xavf - bu aksariyat odamlarimizdagi loqaydlik va beparvolik kuchayib borayotganida, desak, bu ham ayni haqiqat. Korruptsiya, ta'magirlik, byurokratiya nafaqat iqtisodiy,

balki ma'naviy hayotda ham oyog'imizga bolta urmoqda. Bu illatlarga qarshi keng ko'lamli kurash boshladik. Lekin barchamiz bu xavfga qarshi birgalikda kurashmas, jamoatchilik nazoratini kuchaytirmas ekanmiz, bu muammolardan xalos

olmasligimizni hayotning o'zi ko'rsatmoqda. Shu sababli, hozirgi vaqtda ijtimoiy-ma'naviy muhitni ilmiy asosda tahlil qilib, uni yaxshilash, takomillashtirish bo'yicha samarali mexanizmlarni ishga solishni davrningo'zi talab etmoqda. Jamiyatimizda

ma'naviy-ma'rifiy ishlar shunday asosda yo'lga qo'yilmagani uchun ham ular kutilgan natijani bermayapti.

Mavzuni mustahkamlash uchun nazorat savollari

1. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasida ma'naviy sohani yangilash va rivojlantirish bo'yicha qanday maqsadlar bor?
2. "Harakatlar strategiyasidan – taraqqiyot strategiyasi sari" ezgu g'oyasidan qanday maqsadlar ko'zlangan.
3. "Kitobxon millat" g'oyasini amalga oshirish borasida ko'zlangan islohotlarga nimalar kiradi?
4. "Yangi O'zbekiston — ma'rifatli jamiyat" konsepsiyasining mazmun-mohiyati haqida nimalarni bilasiz?
5. Yoshlarni horijda taxsil olishi uchun Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasida qanday maqsadlar ko'zda tutilgan?
6. "Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi" kitobida ma'naviyatimiz yuksalshiga katta hissa qo'shgan qaysi allomalarning 1050 yilligi va 900 yilligini nishonlash bo'yicha ma'lumotlar berilgan?
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti ishtirokidagi 2021 yil 19 yanvardagi ma'naviy soha vakillari bilan uchrashuvi chog'ida qanday masalalar ko'rildi?
8. "O'zbekiston ma'rifatli jamiyat" konsepsiyasi nimalarga asoslanadi?
9. O'zbekiston Prezidenti "Uchinchi Rennensans" omillari va ustunlari borasida qanday asosli fikrlarni ilgari so'rgan edi?
10. Yurtimiz poytaxti markazida keyingi yillarda yapon arxitektori Ando loyihasi bo'yicha qanday muhim inshootlar bunyod etiladi?

Mavzu yuzasidan test savollari

1. O‘zbekiston Prezidenti ta’kidlaganidey “Jamiyat hayotining tanasi iqtisodiyot bo‘lsa, uning joni va ruhi nimadir”?

A. Tarbiyadir B. Ta’limdir C. Ilm-fandir D. Ma’naviyatdir

2. Mamlakatimizdagi keyingi ma’naviy, ma’rifiy islohotlar qanday ezgu g‘oya asosida olib borilishi belgilangan?

A. Milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari B. Harakatlar strategiyasidan – Taraqqiyot strategiyasi sari C. “Yangi O‘zbekiston – Uchinchi Renessans”

D. “Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan birga quramiz”

3. Taraqqiyot strategiyasining 72-maqsadida qanday g‘oyani ro‘yobga chiqarish belgilangan?

A. “Kitobsevar millat” B. “Taraqqiyot strategiyasi” C. Milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari D. “Yangi O‘zbekiston ma’rifatli jamiyat”

4. Yurtimizda keyingi yillarda qanday prinsip asosida ijtimoiy-ma’naviy muhitni optimallashtirish xaritasi shakllantirilmoqda?

A. “Mahalla-tuman-viloyat-Respublika” prinsipi B. “oilamahalla-maktab-Respublika” C. “Respublika-viloyat-tumamahalla” D. “Bolalar-yoshlar-o‘smirlar”

5. Mamlakatimizni 2017 — 2021 yillarda rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha Harakatlar strategiyasi doirasida o‘tgan davr mobaynida davlat va jamiyat hayotining barcha sohalarini tubdan isloh etishga qaratilgan qancha O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti qarorlari qabul qilindi?

A) 2 mingdan ziyod B) 3 mingdan ziyod C) 4 mingdan ziyod D) 5 mingdan ziyod

6. Soʻnggi olti yillik islohotlarning natijasida mamlakatimizda?

A) Yangi Oʻzbekistonni barpo etishning zarur siyosiy-huquqiy, ijtimoiy-iqtisodiy va ilmiy-maʼrifiy asoslari yaratildi

B) davlat siyosatini davom ettirishning zarur siyosiy-huquqiy, ijtimoiy-iqtisodiy va ilmiy-maʼrifiy asoslari yaratildi

C) Mustaqil Oʻzbekistonni barpo etishning zarur siyosiy-huquqiy, ijtimoiy-iqtisodiy va ilmiy-maʼrifiy asoslari yaratildi

D) Yangi Oʻzbekiston madaniyatini yaratishning zarur siyosiy-huquqiy, ijtimoiy-iqtisodiy va ilmiy-maʼrifiy asoslari yaratildi

7. Dastavval Oʻzbekistonning qaysi hududida birinchi — toʻrtinchi sinf oʻquvchilarini Davlat budjeti mablagʻlari hisobidan bepul ovqat (nonushta yoki tushlik) bilan taʼminlash yoʻlga qoʻyilishi belgilab qoʻyildi?

A) Qoraqalpogʻiston Respublikasi va Xorazm viloyatida B) Navoiy va Buxoro viloyatida

C) Qashqadaryo va Surxondaryo viloyatida D) Samarqand va Jizzax viloyatida

8. 2022 — 2026 yillarga moʻljallangan Yangi Oʻzbekistonning taraqqiyot strategiyasi birinchi ustuvor yoʻnalishi qaysi javobda toʻgʻri berilgan?

A) adolatli ijtimoiy siyosat yuritish, inson kapitalini rivojlantirish

B) milliy iqtisodiyotni jadal rivojlantirish va yuqori oʻsish surʼatlarini taʼminlash

C) mamlakatimizda adolat va qonun ustuvorligi tamoyillarini taraqqiyotning eng asosiy va zarur shartiga aylantirish

D) inson qadrini yuksaltirish va erkin fuqarolik jamiyatini yanada rivojlantirish orqali xalqparvar davlat barpo etish

9. «Yangi O‘zbekiston — raqobatbardosh mahsulotlar yurti» g‘oyasi asosida qancha eksportchini ochiq tanlov asosida saralab, ularni yetakchi eksportyorlarga aylantirish va har tomonlama qo‘llab-quvvatlash ko‘zda tutilgan?

A) 120 ta eksportchi B) 100 ta eksportchi C) 150 ta eksportchi D) 200 ta eksportchi

10. Qaysi shaharda “INNO” innovatsion o‘quv-ishlab chiqarish texnoparki barpo etilgan? A) Toshkent shahrida B) Samarqand C) Buxoro D) Chirchiq.

№	71-maqсад doirasidagi g‘oya	100 ta olim asarlari	Arxitektor ENDO	2021 yil 19-yanvar	“Mahalla-tuman- viloyat-Respublika” prinsipi	“Kitobsevar millat” bu	Adabiy memorial	1050 yilligi va 900 yilligi	Sulaymon Boqurg‘oniy
1									
2									
3									
4									
5									
6									
7									
8									
9									
10									

VI BOB. MILLIY MANFAATLARDAN KELIB CHIQQAN HOLDA UMUMBASHARIY MUAMMOLARGA YONDASHISH

6.1. Aholi salomatligi va genofondiga ziyon yetkazadigan mavjud ekologik muammolarni bartaraf etish

Bugungi kunda jahonda mavjud global, hamda mintaqaviy tahdidlar O'zbekiston milliy mustaqilligiga va xavfsizligiga ham tahdid solishi mumkinligi ta'kidlanib kelinmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev BMT Bosh Assambleyasining 75-sessiyasida bir qator global va mintaqaviy tahdidlarni sanab o'tib, ularga birgalikda qarshi kurash bo'yicha qator takliflarni jahon hamjamiyatiga bildirgan edi. Ushbu amaliy takliflar hamjamiyat tomonidan iliq kutub olinib qo'llab-quvatlanib kelmoqda.

Jumladan mamlakatimiz prezidenti ushbu sessiyada quydagilarni ilgari so'rgan edi:

BMT shafeligida Pandemiya davrida davlatlarning ihtiyoriy majburiyatlari to'g'risidagi kodeksni ishlab chiqish tashabbusi juda dolzarb masala ekanligi e'tirof qilindi.

Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti ushbu nufuzli anjumanda dunyoning global xavfsizligini ta'minlash bo'yicha quydagi takliflarni ilgari surgan edi:

- Yoshlar huquqlari bo'yicha BMT konsepsiyasini qabul qilish bo'yicha O'zbekiston tashabbusini qo'llab-quvvat;
- Barqaror taraqqiyot maqsadlariga erishish va inson huquqlarini ta'minlashda parlamentlar rolini oshirish to'g'risidagi BMT Bosh Assambleyasining maxsus hujjatini qabul qilish;

- Mintaqaviy qo'shma rejaning o'n yillik natijalari va kelgusidagi istiqbollari bag'ishlangan xalqaro konferensiya o'tkazish;

- BMT huzurida afg'on xalqining dardu tashvishini tinglaydigan, doimiy faoliyat ko'rsatadigan qo'mita tashkil qilish;

- Orol bo'yi mintaqasini ekologik innovatsiya va texnologiyalar hududi deb e'lon qilish haqida BMT Bosh Assambleyasining maxsus rezolyutsiyasini qabul qilish. Ushbu muhim hujjat qabul qilingan sanani esa Xalqaro ekologik tizimlarni himoya qilish va tiklash kuni sifatida nishonlash;

- Qashshoqlikni tugatish va kambag'allikka qarshi kurashishni BMT Bosh Assambleyasini navbatdagi sessiyasining asosiy mavzularidan biri sifatida belgilash hamda ushbu masalalarga bag'ishlangan sammit o'tkazish kabi bir qator global tashabbuslar ilgari so'rilgan edi¹.

Ushbu tashabbuslar O'zbekiston Respublikasining milliy manfaatlardan kelib chiqqan holda umumbashariy muammolarga yondashishning o'ziga xos yo'li va asosini ham anglatib turibdi.

“O'zbekiston xalqaro jarayonlarga tobora faolroq kirib bormoqda, global va mintaqaviy kun tartibini shakllantirishda dadil qatnashib, o'z salohiyatidan jahon hamjamiyatining ko'p tomonlama tuzulmasi doirasida maqsadli foydalanishga kirishdi. Shunday yondashuv tufayli O'zbekistonning obro'si va nufuzi ortib bormoqda”.

Muhammad Ismoil Xon

Hindistonning “Polical Events” tahliliy jurnali bosh muharriri

¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг БМТ Бош Ассамблеясининг 75 сессиясида сўзлаган нутқи. Халқ сўзи. 2020 йил 24 сентябрь.

Yuqoridagi iqtibos va ta’kiddan ko‘rinib turibdiki O‘zbekiston dunyo va mintaqadagi global muammolarni yechishda, jahon tinchlik siyosatini qo‘llab-quvvatlash va rivojlantirishda o‘z so‘ziga ega davlat hisoblanadi.

O‘zbekiston rahbarining BMT Bosh Assambleyasining 75-sessiyasidagi nutqi aytilgan bu iqtibos mamlakatimizning so‘ngi besh yil ichida jahon hamjamiyatida egallagan mavqeini ro‘yi rost ko‘rsatib turibdi. Hindistonlik jurnalining so‘zlaridan anglashiladiki, bugun turli davlat rahbarlari va ekspertlar jamiyatining diqqat markazi Prezident Shavkat Mirziyoyevning puxta o‘ylangan tashqi siyosati, asosli tashabbuslari va izchil islohotlari tufayli bizning mamlakatimizga qaratilgandir.

Mamlakatimizda, mintaqada va dunyoda aholi salomatligi va genefondini asrash, uning xavfsizligi va barqarorligini ta’minlash dolzarb masala ekanligi bugungi kunda yaqqol isbotlanib turibdi. Chunki texnika va texnologiyalar rivojlanishi, sanoat korxonalarining ko‘payishi, hamda industriyalarning takomilashuvi ekologik tahdidlarning miqdorini oshirib bormoqda.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti “Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi” kitobida bu boradigi muammolar va ularni bartaraf etishga doir bir qator muhim tashabbuslarni ilgari suradi.

“Biz iste’mol qiladigan mahsulotlar, biz nafas oladigan havo, biz ichadigan suv, biz yashaydigan sayyoraga hayot bag‘ishlovchi iqlim - barchasi tabiat tufayli. Ustigaustak, hozir tabiatning o‘zi bizga belgi bermoqda. O‘z haqimizda qayg‘urish uchun avvalo tabiatga g‘amxo‘rlik qilishimiz kerak” deb ta’kidlagan edi O‘zbekiston rahbari. Darhaqiqat bugungi kunda insoniyat global ekologik buhronlarga duch kelmoqdaki, uni bartaraf etish yoki oldini olish insonning o‘z qulida. Hududlardagi chullashish, iqlimning keskin isishining asosiy omili insoniyat manfaatlari

uchun ishlayotgan sanoat korxonalari, texnikalar sabablidir. Tabiatning o'zi insoniyatga belgi berayotganligi hech ko'zatlilmagan animal issiq va chullashish jarayonlarining tezlashishidir.

Dunyoda 5-iyun - BMT Bosh Assambleyasi tomonidan **Xalqaro atrof-muhitni muhofaza qilish** kuni sifatida belgilangan. Mazkur sana jahon hamjamiyati e'tiborini atrof-muhit muammolariga qaratish, ekologiya muhofazasiga jiddiy munosabatda bo'lish tuyg'usini uyg'otishga xizmat qiladi.

“Yashil makon” loyihasi doirasida yurtimizda har yili 200 million to'p daraxtlar ekilishi belgilangan bo'lib, bu boradagi amaliy ishlar izchillik bilan olib borilmoqa.

Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasida ham atrof muhitni ko'kalamzorlashtirish, yashil hududlarni yanada ko'paytirish bo'yicha, ekologik muammolarni yumshatish va bartaraf etish borasida ham bir qator maqsadlar belgilangan.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 30-dekabrdagi PF-46-son farmoniga binoan Respublikada ko'kalamzorlashtirish ishlarini jadallashtirish, daraxtlar muhofazasini yanada samarali tashkil etish chora-tadbirlari belgilandi. Ushbu farmon doirasida butun mamakat bo'ylab daraxtzorlarni ko'paytirishga qaratilgan bir qator chora tadbirlarni ko'zda tutuvchi “Yashil makon” umummilliy loyihasi tatbiq etildi. Unga ko'ra har yili ilmiy yondashgan holdajoylarning tuproq-iqlim va boshqa xususiyatlarini aniqlashga qaratilgan tadqiqot va tahlillarni amalga oshirish hamda buning natijasida hududlar kesimida respublika

xaritasini ishlab chiqish belgilandi¹. Ushbu farmonga binoan joylarda daraxtlarni bir xillashtirish va ko‘paytirish maqsadida bir turdagi daraxt va buta ko‘chatlarini ekish orqali “**kashtan ko‘chasi**”, “**chinor ko‘chasi**” kabi namunaviy ko‘chalarni paydo qilishga e’tibor qaratilishi belgilandi. Shuningdek qaror bilan Qoraqalpog‘iston Respublikasi va viloyatlarda 2022-2024 yillarda “yashil bog‘lar”ni barpo etish dasturi va “yashil jamoat parklari”ni yaratish dasturlari qabul qilinishi belgilandi.

“Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi”da **79-maqсад** doirasida aholi salomatligi va genofondiga ziyon yetkazadigan mavjud ekologik muammolarni bartaraf etish maqsadi belgilangan bo‘lsa, **80-maqсад** doirasida ekologiya va atrof muhitni muhofaza qilish, shahar va tumanlarda ekologik ahvolni yaxshilash, “Yashil makon” umummilliy loyihasini amalga oshirish kabi muhim maqsadlar belgilandi. Ushbu maqsadlar doirasida Butunjahon ekologiya xartiyasini ishlab chiqish tashabbusini ilgari surish, atrof muhitni ifloslantiruvchi manbalardan avtomatik namunalar olish tizimini tatbiq etish, atrof muhitning ifloslanish darajasini baholash mexanizmlarini takomillashtirish, ekologik talablarga muvofiqlik yuzasidan davlat ekologik ekspertizasini o‘tkazish kabi muhim ishlar belgilandi. Ushbu maqsadlarni amalga oshirish bo‘yicha amaliy ishlar bugungi kunda olib borilmoqda. Shuningdek, ushbu maqsadlar doirasida “Yashil makon” umummilliy loyihasini amalga oshirish, har yili kamida 200 mln. tup daraxt ekish, Respublikaning 10 ta

¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПФ №60 сонли “2022-2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистон тараққиёт стратегиясини тасдиқлаш тўғрисида”ги фармони. <https://lex.uz/uz/docs/-5801444?query=122>

hududda aerobiologik monitoring tizimini yo‘lga qo‘yish, maishiy chiqindilarni yig‘ishni 100 foizga, qayta ishlashni 21 foizdan 50 foizga yetkazish, davlatimizdagi 51 ta yer usti tabiiy suv obyektlarining sanitariyamuhofaza zonalarini belgilash, Orolbo‘yida 300 mln. dollar qiymatidagi xalqaro loyihalarni amalga oshirish, joylarda har 50-100 ming aholi uchun “jamoat parklari”ni tashkil etish, Toshkent shahrining ko‘kalamzorlashtirish darajasini 30 foizga yetkazish va undan oshirish kabi muhim amaliy islohotlar belgilandi¹.

6.2. Ekstremizm va terrorizmga qarshi kurashishning samarali mexanizmlarini shakllantirish

Xavfsizlik ichki va tashqi omillarga bog‘liq. Shuning uchun O‘zbekiston tashqi siyosatining asosiy tamoyili har qanday mojaroni tinch, siyosiy muzakoralar yo‘li bilan hal qilishni nazarda tutadi, kuch ishlatish, kuch bilan tahdid qilish kabi usullarni qat’iy rad etadi. Milliy xavfsizlik ko‘p jihatdan mintaqadagi ijtimoiy-siyosiy vaziyatga bog‘liq.

O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senatining o‘n uchinchi yalpi majlisida “O‘zbekiston Respublikasining Mudofaa doktrinasini to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasining qonuni senatorlar tomonidan ma’qullandi va 2018-yil 9-yanvar kuni mazkur qonun tasdiqlandi.

“Butun dunyoda kuchayib borayotgan radikalizm, ekstremizm, terrorizm, odam savdosi, giyohvandlik kabi xatarlar, afsuski, bizni ham chetlab o‘tmayapti. Lekin takror aytaman, musulmon ummatiga saboq bergan Imom Buxoriy, Imom Termiziy, Imom Moturidiy kabi buyuk ulamolar etishib chiqqan

¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПФ №60 сонли “2022-2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистон тараққиёт стратегиясини тасдиqlаш тўғрисида”ги фармони. <https://lex.uz/acts/-5841063>

bizning diyorimizda bu borada adashganlar, radikalizm va ekstremizm g'oyalariga berilganlar bo'lishi mumkinmi? Biz jamiyatimizda har qanday radikallashuvga, yoshlarimiz ongini buzg'unchi yot g'oyalar bilan zaharlashga, dindan siyosiy maqsadlarda foydalanishga, ma'rifat o'rnini jaholat egallashiga yo'l qo'ymaymiz" deb ta'kidlagan egdi O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. Shubhasiz, hozirgi kunda yurtimizda tinchlik-osoyishtalikni ta'minlash, millatlararo hamjihatlik va diniy bag'rikenglikni yanada mustahkamlash yo'nalishidagi ishlarni izchil davom ettirish dolzarb vazifadir. Zero, tinchlik va xotirjamlik — Alloh taoloning buyuk ne'mati. Barcha ezgu ishlar ro'yobga chiqishining boisi ham osoyishtalikda bo'ladi. Bu ne'mat bebaho ekani to'g'risida islom dini manbalarida ham takror-takror aytilgan.

Davlatimiz o'tgan yillar davomida bir qator xalqaro tashkilotlar doirasida mintaqaviy va global xavfsizlikni ta'minlash bo'yicha tashabbuslarni ilgari surib kelmoqda. Uzoq yillardan beri SHHT va uning mintaqaviy byurolari bilan hamkorlikni mustahkamlash borasida qator hujjatlar imzolandi va ratifikatsiya qilindi. SHHTning eng muhim hujjatlaridan biri - "Terrorizm, ekstremizm va separatizmga qarshi kurash to'g'risida" Konvensiya qabul qilinadi. SHHTning 2002 yilgi sammitida uning Xartiyasi qabul qilinadi va Toshkentda joylashgan SHHTning Mintaqaviy Aksilterror tuzilmasi tuzildi. SHHTning Kotibiyati Shanxayda joylashgan. 2000-yillarga qadar tashkilotning faoliyati ancha kengayib keldi va ayni paytda uning kun tartibida a'zo dalatlarning iqtisodiy, madaniy, transport, energetika va xavfsizlik sohalarida hamkorlik masalalari doim muhokamada turibdi.

Mamlakatimizga nisbatan tashqi tazyiqlar diniy ekstremizm, terrorizm, “demokratiya eksporti” singari turli ko‘rinishlarda o‘zini namoyon qilmoqda. Ayrim hollarda ba’zi bir fuqarolarning bunday kuchlar ta’siriga tushib qolishi ham uchramoqda. Ammo ana shunday tajovuzkor kuchlarning asl maqsadlari chuqur anglangan holda ularning niyatlari puchga chiqarishga erishib kelinyapti. Davlatimiz rahbari tomonidan ishlab chiqilgan puxta strategiyalar tufayli diniy ekstremizm, terrorizm kuchlari turli usullar vositasida qilingan hurujlar yengib o‘tilmoqda. O‘tgan davr tajribasi endilikda hukumat va rahbarlar oldiga xavf-xatarlarga qarshi oddiygina kurash emas, balki ularning oldini olish masalasini ko‘ndalang qilib qo‘ymoqda. Prezident asarlari mutaxassis olimlar, mutasaddi rahbarlarning dasturul-amali, bu asarlarda ko‘rsatib berilgan tinchlik va barqarorlik tamoyillari hukumatimiz tashqi siyosatining asosiy qoidasi bo‘lib qoldi. Xalq bu dunyoda kimning kim ekanligini angladi. Natijada o‘tgan davr mobaynida xalqimizda tashqi ta’sirlarga nisbatan “mafkuraviy immunitet” shakllandi. Buning uchun esa, avvalo, mas’uliyatni o‘z zimmasiga olgan har bir shaxs “milliy manfaatlar” tuzilmasi, jamiyat xavfsizligi va barqarorligini ta’minlashning samarali yo‘li nimalardan iborat ekanligini aniq tasavvur etishi, chuqur anglashi kerak.

Har bir shaxs xavfsizlik va osoyishtalikni harbiy qurollar yoki jazo choralari bilan emas, balki tashqi mafkuraviy ta’sirlarga to‘laqonli javob bera oladigan jamoani shakllantirish orqali ta’minlashga intilishi kerak. Buning uchun esa, u yetarli bilimga, siyosiy salohiyatga ega bo‘lishi darkor. Zero, Prezidentimiz ta’biri bilan aytganda, bugungi kunda har qanday rahbar, u qaysi lavozimda ishlamasin, avvalo siyosiy jarayonlarni chuqur idrok eta bilishi kerak. Ushbu tadqiqot davlat rahbarining mazkur fikrini

nazarda tutgan holda milliy ustuvorliklarning tarkibiy jihati – tinchlik va barqarorlikni ta'minlash masalasi bo'yicha avvalo rahbar xodimlar bilimini kuchaytirishga qaratilgan.

Bugungi kunda mamlakatimizda hamda mintaqamizda tinchlik va barqarorlikka taxdid soluvchi qanday omillar mavjud? Bu savolga javob berishdan oldin quyidagi tushunchalarga aniqlik kiritib olishimiz maqsadga muvofiq bo'ladi.

“Fundamentalizm” so‘zining asl ma’nosi - poydevorga, asosga qaytish demak. Diniy fundamentalizm esa dinning ilk paydo bo‘lish holatini tiklash, tarixiy taraqqiyot natijasida to‘plangan yangi qoidalar, aqidalar, odatlar, nazariyalarni butkul rad etishni talab qiladi. “Dinni tozalash va asl holiga qaytarish”ni fundamentalistlar o‘zlarining bosh maqsadlari qilib olganlar. Fundamentalizm – ma’lum din vujudga kelgan ilk davriga qaytish va bu yo‘l bilan zamonaning barcha muammolarini hal qilish mumkin degan fikrni ilgari suruvchilarning yo‘nalishi. Diniy fundamentalizm – aqidaning o‘zgarmasligini himoya qiladigan, vahiy va mo‘jizalarning muqaddas kitoblardagi bayonining harfiy talqini tarafdori, ularning har qanday majoziy talqiniga murosasiz, so‘zma-so‘z talqinga asoslangan e’tiqodni aqlga tayangan mantiqiy dalillardan ustun qo‘yadigan, muayyan diniy e’tiqod shakllanishining boshlang‘ich davrida belgilangan barcha yo‘l-yo‘riqlarni qat’iy va og‘ishmay bajarilishini talab qiladigan diniy oqimlarni ifodalashda qo‘llaniladigan istilohdir.

Ekstremizmning mohiyati bu - ekstremizm (lotincha *extremus* "o'ta" — “keskin” ma’nolarida) favqulodda, o‘ta ashaddiy, keskin harakat qilish, shunday g‘oyalarni targ‘ib qilishdir¹. Ekstremistlar uchun din bir mafkura, xolos. Ularning

¹ Ekstremizm va terrorizm – taraqqiyot dushmani. // <http://akadmvd.uz/wp-content/uploads/2015-islomov-ekstremizm-dushman-lot.pdf>

asosiy maqsadi — kuch ishlatib, jamiyatni tahlika va beqarorlik girdobiga solib, zoʻrlik bilan hokimiyatni egallash. Ular qonunlarni pisand qilmaydilar, gʻalayonlar, tartibsizliklarni keltirib chiqarishga intiladilar. Oxir-oqibatda terrorga qoʻl uradilar. Siyosiylashgan diniy ekstremistik guruhlarining bosh maqsadi nima? Siyosiylashgan diniy ekstremistik guruhlarining bosh maqsadi – mamlakat suvereniteti, chegaralari daxlsizligi, konstitutsion tuzumiga, jamiyatdagi dinlararo va millatlararo barqarorlikka tahdid toʻgʻdirish, xalqning davlatga, hukumatga, kelajakka ishonchini yoʻqotish, aholi, avvalo yoshlar ongini zaharlash orqali jamiyatni kuchsizlantirish. Kurash usullari — avval boshida ular oʻzlarining oqimiga sodda, aldanuvchan va yoshlarni ogʻdarib oladilar, keyin maqsadlarini amalga oshirish uchun biror mamlakatda toʻntarishni, terroristik amaliyotni, yollanma qotillik, hukumatga bosim oʻtkazishni amalga oshiradilar. Ijrochi kuchga, odatda juda katta mablagʻ va qurol-yarogʻ beriladi.

Diniy ekstremizm Oʻzbekiston milliy manfaatlarini uchun katta xavf. Diniy ekstremizm Oʻzbekiston milliy manfaatlarini uchun ham boshqa har qanday davlat, jamiyat mavjudligi va kelajagi uchun katta xavfdir. Uning asosiy maqsadi mamlakat suvereniteti, chegaralari daxlsizligi, konstitutsion tuzumiga, jamiyatdagi dinlararo va millatlararo barqarorlikka tahdid toʻgʻdirish, xalqning davlatga, hukumatga, kelajakka ishonchini yoʻqotish, aholi, avvalo yoshlar ongini zaharlash orqali jamiyatni kuchsizlantirishdan borat ekan bu bilan hech qachon murosa qilib boʻlmaydi.

Oʻzbekiston Respublikasi diniy mutaassiblik, aqidaparastlik, ekstremizm va terrorchilikning mintaqaviy va umumbashariy

miqyosdagi xavf ekanidan kelib chiqib, jahon hamjamiyati bilan bchoralar rejalarini kelishib oldilar¹.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PF №60 sonli “2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi farmoni bilan tasdiqlangan Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasining **82-maqsadida** Ekstremizm va terrorizmga qarshi kurashishning samarali mexanizmlarini shakllantirish belgilangan.

Ushbu maqsad doirasida bir qator amaliy ishlar va chora tadbirlar belgilangan bo‘lib, ular quydagilar hisoblanadi:

- Bu borada samarali davlat siyosatini amalga oshirish;
- Preventiv mexanizmlarni takomillashtirish;
- Ijtimoiy-ma‘naviy muhitni yaxshilash va yot g‘oyalar ta‘siriga tushib qolganlar bilan tizimli ishlash, qat’iy immunitetini shakllantirish;
- Xalqaro hamkorlikning shartnomaviy-huquqiy asoslarini kengaytirish;
- Xorijdagi diplomatik vakolatxonalar va Tashqi mehnat migratsiyasi agentligining resurslarini mustahkamlash.

Bir so‘z bilan aytganda, mamlakatimizda diniy ekstremizm va terrorizmga qarshi tizimli va tadrijiy kurash olib borilmoqda. Bu kurash mamlakatimizda fuqarolik jamiyatini qurish va inson huquqlarini ta‘minlash uchun xizmat qiladi.

6.3. O‘zbekiston — global tahdidlarni oldini olishda ulkan salohiyatli mamlakat

Yangi O‘zbekiston Taraqqiyot strategiyasining oltinchi ustuvor yo‘nalishida belgilangan vazifa va maqsadlar bilan kambag‘allik kabi global muammoni mamlakatda yangi ish

¹<http://www.tvc.ru/news/show/id/129616>

o‘rinlari yaratish, aholi daromadlarini oshirish va shu orqali 2026-yil yakuniga qadar uni salmog‘ini kamida ikki baravarga qisqartirish maqsadlari belgilangan. Kambag‘allikni qisqartirish davlat dasturlarini ishlab chiqish va amalga oshirish ham muhim masala hisoblanadi.

Shuningdek, Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasida 2022-2026 yillarda amalga oshiriladigan maqsadlar qatorida 85-88-maqsadlarda ana shunday dolzarb masalalar o‘rin olgan. Ushbu maqsadlarda keyingi besh yilda amalga oshirish kerak bo‘lgan quydagilar belgilandi:

Oltinchi ustuvor yo‘nalish uchun belgilangan **85-maqsad**ning o‘zida quyidagi muhim masalalar maqsad qilingan:

- Kambag‘allikni qisqartirish davlat dasturlarini ishlab chiqish va amalga oshirish;

- Norasmiy ishlayotgan 2,5 million nafar fuqaroning bandligini legallashtirishga yordam berish orqali ularda ijtimoiy kafolat va imtiyozlardan to‘liq foydalanish imkoniyatini yaratish;

- Ayollar orasidagi ishsizlik darajasini ikki baravar kamaytirish, 700 mingdan ziyod ishsiz xotin-qizlarni davlat hisobidan kasb-hunarga o‘qitish. Ish bilan band bo‘lmagan xotin-qizlarni tadbirkorlikka jalb qilish va o‘zini o‘zi band qilish bo‘yicha kompleks chora-tadbirlarni amalga oshirish;

- Davlat ijtimoiy yordami va xizmatlarini ko‘rsatishda mahalliy darajada (“mahallabay” tamoyili asosida) ijtimoiy ishlarni olib borish mexanizmini yo‘lga qo‘yish;

- Hududlar, shaharlar va tumanlar kesimida kambag‘al toifadagi oilalar, ayollar va yoshlarni yagona elektron hisobga olish tizimini yaratish, kambag‘allikning qayta tiklanish xavfini bartaraf etish;

- hunarmandchilik faoliyatini rivojlantirish kabilar¹.

Ijtimoiy nafaqa tayinlash mezonlariga javob beradigan barcha ehtiyojmand aholining kamida 85 foizini ijtimoiy yordam dasturlari bilan qamrab olish. Ijtimoiy himoyaga muhtoj oilalar va aholi qatlamlariga, shuningdek, vaqtinchalik og‘ir sharoitga tushib qolgan fuqarolarga to‘g‘ridan-to‘g‘ri davlat ijtimoiy yordamini ko‘rsatish ham belgilab quyildi.

O‘zbekiston Respublikasida so‘ngi olti yilda bo‘layotgan keng ko‘lamli o‘zgarishlar va mamlakatimizning dunyo va mintaqalararo global muammolarga o‘ziga xos konstruktiv ruhiyatda yondashayotganligi va bu muammolarni bartaraf etishda amaliy hatti-harakatlar jahon hamjamiyati tomonidan olqishlanib kelinmoqda. Mamlakatimiz mustaqilligining o‘ttiz bir yilligi arafasida xorijiy davlatlar rahbarlari va mamlakatimizdagi diplomatik korpus vakillarining davlatimiz rahbariga yo‘llagan tabrik so‘zlari sahifalarida buni yaqqol ko‘rish mumkin.

Mamlakatimiz prezidenti davlatlar hamjamiyatini o‘zida birlashtirgan BMT Bosh Assambleyasining yig‘ilishlarida dunyoning global muammolari – ekstremizm va terrorizm, dunyoning suv zaxiralarini asrash, Afg‘oniston muammosini birgalikda hal qilish, mintaqaviy muammo darajasida Orol fojeasini birgalikda yengish, BMTning bir qator tuzulmalarini faoliyatini takomillashtirish, pandemiyalar sharoitida davlatlar majburiyatlarini belgilash va shu kabi bir qator konstruktiv takliflar bilan chiqishlar qiligan edi.

BMTning 2017-yil 19-sentabr kuni Nyu York shahrida o‘tgan 72-sesiyasidagi nutqida ekstremizm va terrorizmga qarshi kurash bo‘yicha, o‘sha muammo sabab davlatlar xalqlari erkin ma’rifat

¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПФ №60 сонли “2022-2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистон тараққиёт стратегиясини тасдиqlаш тўғрисида”ги фармони. <https://lex.uz/acts/-5841063>

ololmayotganligi va diniy bag‘rikenglik ta‘minlanmayotganligi sababidan, BMT doirasida “Ma‘rifat va diniy bag‘rikenglik” rezalyutsiyasini qabul qilish va hayotga tatbiq etish borasidagi taklif ilgari surilgan edi.

Mazkur rezalyutsiya loyihasi O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan Bosh Assambleyaning 72-sessiyasida ilgari so‘rilgan va Bosh Assambleyaning 2018-yil 12-dekabrdagi yalpi sessiyasida qabul qilingan. Rezalyutsiya BMTga a‘zo 50 dan ortiq davlatlar hammuallifligida qabul qilingan. Unda ta‘lim, tinchlik, inson huquqlari, bag‘rikenglik va do‘stlikning olg‘a surilishi muhim rol o‘ynashi ta‘kidlangan. Dunyoda tinchlik va xavfsizlikni mustahkamlash uchun integratsiya, o‘zaro hurmat, inson huquqlarini himoya qilish, bag‘rikenglik va o‘zaro tushinishning muhimligi tan olinadi.

Muqaddas dinimizning ezgulik, insonparvarlik dini ekanini, ma‘naviyatga, ilmga undashini, ota-bobolarimiz bunga beqiyos hissa qo‘shganlarini tasdiqlovchi ilmiy natijalarni ko‘rish va yangi tadqiqotlarga zamin yaratish – biz uchun asosiy maqsaddir.

Shu bilan birga mamalakatimiz rahbari BMTning 2020-yil sentabr oyidagi 75-sessiyasida afg‘on muammolarini bartaraf qilish bo‘yicha BMT huzurida markaz tashkil etish kabi tashabbusni ilgari so‘rgan edi. Ushbu tashabbus ham mintaqada xavfsizlik va barqarorlik ta‘minlashda muhim bo‘lib, doimiy faoliyat yurituvchi markaz tomonidan Afg‘oniston hududini rivojlantirish, aholi hayoti barqarorligini ta‘minlash bo‘yicha qator takliflarni ishlab chiqish hamda xalqaro miqyosda uni ilgari so‘rish uchun amaliy tashkilotga aylanadi.

O‘zbekiston Respublikasi davlat mustaqilligining o‘ttiz bir yillik bayrami munosabati bilan mamlakatimizda faoliyat ko‘rsatayotgan diplomatik korpus vakillari xalqimizga o‘z

tabriklarida yurtimizning dunyo sahnida global muammolarni yengishdagi oʻrni ham taʼkidlab oʻtiladi.

XXRning Oʻzbekistondagi Favqulodda va muxtor elchisi **Tszyan Yan**, 1-sentabr — Oʻzbekistonda mamlakat mustaqilligining oʻttiz bir yilik sanasi nishonlanishi, oradan oʻtgan vaqt mobaynida Oʻzbekiston davlat qurilishida misli koʻrilmagan muvaffaqiyatlarni qoʻlga kiritgani va ulkan salohiyatli mamlakat sifatida tan olinayotganligini taʼkidladi. Prezident Shavkat Mirziyoyev lavozimiga kirishganidan buyon mamlakatda keng miqyosli islohotlar boshlangani, davlat boshqaruvi tuzilmasini optimallashtirish, milliy iqtisodiyotni modernizatsiyalash, biznesni liberallashtirish va xorijiy sarmoyalarni jalb qilish boʻyicha kompleks qadamlar tashlananayotganligini taʼkidlab, bularning barchasi epidemiya oqibatlarini muvaffaqiyatli bartaraf etish va iqtisodiyot oʻsishining ijobiy jihatlarini saqlab qolish uchun mustahkam asos yaratganligini, shu bilan birga, Oʻzbekiston ochiq, pragmatik va konstruktiv siyosatni amalga oshirib, barcha sheriklar bilan oʻzaro manfaatli hamkorlik olib borayotganligi, mintaqaviy va dunyoviy ishlarda faol qatnashar ekan, Oʻzbekiston xalqaro kun tartibi boʻyicha muhim tashabbuslarni ilgari surdiki, bu jahon hamjamiyati tomonidan eʼtirof etilganligini taʼkidlab oʻtgan edi.

Endi Oʻzbekiston Yangi Oʻzbekistonning taraqqiyot strategiyasini amalga oshirish boʻyicha aniq choralarni qoʻllagan holda odamlar farovonligi uchun “Yangi Oʻzbekiston” deb atalmish davlatni qurish yoʻlidan ishonch bilan bormoqda. Tez orada Oʻzbekiston raisligida Samarqand shahrida muhim tadbir — Shanxay hamkorlik tashkiloti Davlat rahbarlari kengashining 22-majlisi oʻtkazilishi, Oʻzbekiston SHHTdagi raislikka katta ahamiyat qaratib, tashkilot doirasidagi sheriklikni olgʻa surish

borasida ulkan ishlarga qo‘l urganligi. Birgalikdagi say-harakatlarimiz natijasida mazkur sammit to‘liq muvaffaqiyat bilan o‘tkazilishiga va SHHTni rivojlantirishda o‘chmas iz qoldirishi aniqligi Xitoy davlatining yurtimizdagi elchisi tomonidan ta’kidlangan edi. O‘zbekistonning taraqqiyot yo‘lidagi barcha belgilangan rejalarini uddalashiga, tinchlik, uyg‘unlik va farovonlik hukm suradigan qudratli, farovon davlatga aylanishiga ishonishini ta’kidlagan edi elchi.

Turkiyaning O‘zbekistondagi Favqulodda va muxtor elchisi Olgan Bekar ham O‘zbekistonning mintaqada barqarorlik va xavfsizlikni ta’minlashdagi roli va global muamolarni bartaraf qilishdagi hissasi borasida o‘zining xalqimizga yo‘llagan mustaqillik bayrami tabrigida ta’kidlab o‘tgan edi. O‘zbekistonning 1991-yil 1-sentabr kuni o‘z mustaqilligini e’lon qilishi Turkiyada katta xursandchilik bilan kutib olinganligi, ana shu tuyg‘ular talab etganidek, Turkiya O‘zbekiston Respublikasi mustaqilligini birinchi bo‘lib tan olgan va Toshkentda elchixona ochgan davlat bo‘lganidan fahrlanishi ta’kidlagan edi. O‘zbekiston Prezidentining oqilona yetakchiligi ostida davom etayotgan islohotlar jarayoni orqali hozir O‘zbekiston 31 yil avvalgisi bilan qiyoslab bo‘lmaydigan ko‘rinishga va kuchga erishgani, muvaffaqiyatli yakun topgan 2017-2021 yillardagi Harakatlar strategiyasidan so‘ng “2022 — 2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi” bilan yana bir bosqich oldinga o‘tgan islohotlar jarayoni mamlakatni haqiqiy iqtisodiy salohiyatiga tobora yaqinlashtirib bormoqdaligi elchi tomonidan aytib o‘tiladi. Qisqa vaqtda O‘zbekistonni “Osiyoning yuksalayotgan yulduzi” darajasiga keltirgan bu islohotlar o‘rta va uzoq muhlatda katta ehtimol bilan o‘zbek xalqining farovonligiga yanada salmoqli hissa qo‘shishi tabrikda aytib o‘tiladi.

Shuningdek, elchi o'z tabrigida Prezident Shavkat Mirziyoyev belgilab bergan istiqbollar bo'yicha yuritilayotgan islohotlar jarayoni O'zbekistonni nafaqat yanada farovon va yanada hur mamlakat darajasiga keltirdi, balki xalqaro nufuzini ham misli ko'rilmagan ravishda yuksaltishi, bugungi kunda O'zbekiston "o'zaro bog'liqlik" kun tartibi doirasida tarixiy Buyuk Ipak yo'lining tiklanishida katta rolni o'z zim-masiga olayotganligi, mintaqaning farovonlik va xavfsizligiga salmoqli hissa qo'sha olishi, 2022 yilda Samarqand, Toshkent va Buxoroda bo'lib o'tgan qator tadbirlar O'zbekistonning tobora ortib borayotgan xalqaro ta'sirining ko'rsatkichlari, iftixor baxshida etguvchi nishonalardan ekanligi ta'kidlangan edi. Darhaqiqat favqulodda va muhtor elchi tomonidan qilingan bu e'tiroflar mamalakatimizda olib borilayotgan izchil islohotlarga berilgan haqqoniy baho desak bo'ladi.

Keyingi yillarda O'zbekistonning ko'pgina muvaffaqiyatlariga qo'shimcha ravishda mamlakatlarimiz o'rtasidagi ikki va ko'p tomonlama munosabatlarda bosib o'tgan yo'limiz ham Turkiya, ham O'zbekiston uchun yutuq bo'lganligi, 2021 yilning o'zida 3.642 milliard AQSh dollarini tashkil qilgan ikki tomonlama savdo hajmini avval 5 milliard, so'ng 10 milliard AQSh dollariga yetkazish marrasiga qat'iy qadamlar tashlagayotganligi mamnuniyat bilan ta'kidlab o'tilgan edi.

Taraqqiy etgan iqtisodiy, savdo, harbiy, xavfsizlik va madaniy munosabatlarimiz bashariy masalalarda ham o'zini namoyon etib, ikkala qardosh xalqlar yanayam mustahkam muloqot o'rnatayotganligi ta'kidlandi. Yurtimizning Samarqand, Buxoro va Xiva kabi o'zbek kentlari biz uchun ham ajdodlarimizning muqaddas xotirasi ekanligi, O'zbekistonni kundan-kunga yanada qudratli, farovon va yanada osoyishta

bo'layotganligi, dunyo hamjamiyatida o'z o'rnini mustahkam topishi va O'zbekistondagi islohotlar jarayoniga xayrixohligimizni va munosabatlarimizni har sohada chuqurlashtirishga qaratilgan hamkorlik irodasi mustahkamlanishini o'z tabrik so'zlarida ta'kidlab o'tgan edi.

AQSh Davlat kotibining Janubiy va Markaziy Osiyo ishlari bo'yicha yordamchisi o'rinbosari Ellis Uells: "Bugungi kundagi eng muhim yangiliklardan biri shuki, O'zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoyev tomonidan ilgari surilayotgan tashabbuslar mintaqaviy hamkorlikni yanada rivojlantirishga xizmat qilmoqda. Natijada Markaziy Osiyo davlatlarining o'z salohiyatini to'liq namoyon qilish imkoniyatlari kengaymoqda. Shavkat Mirziyoyev davlatni tashqi dunyoga ochmoqda, qo'shnilariga do'stlik qo'lini uzatmoqda, chegaralarga oid masalalarni hal etish choralarini ko'rmoqda"¹ deb ta'kidlagan edi.

MDH davlatlari institutining Markaziy Osiyo bo'limi mudiri Andrey Grozin: "Shavkat Mirziyoyevning Markaziy Osiyo siyosat maydonida paydo bo'lishi qo'shni mamlakatlar munosabatlariga ijobiy ta'sir ko'rsatdi. O'zbekistonda rahbariyat o'zgargandan so'ng Markaziy Osiyoda davlatlararo munosabatlar tizimi shakllanmoqda. O'tgan yil mobaynida Toshkent turli yo'nalishlarda yuksak darajadagi faollikni namoyish qildi. Shavkat Mirziyoyevning Bishkekka tashrifi va chegaralarni delimitatsiya va demarkatsiya qilish to'g'risidagi kelishuvning imzolanishi bunga yorqin misoldir".

Xorijiy siyosatshunos va ekspertlarning bunday izohlarini ko'plab keltirish mumkin. Ular O'zbekiston Prezidentining yaxshi qo'shnichilik va do'stlikka asoslangan ochiq siyosati O'zbekiston rahbari murosas qilish va yillar davomida to'planib, qo'shni

¹<http://uza.uz/oz/society/davlat-chegaralarini-rasmiylashtirishni-zhadallashtirish-zbe-16-08-2018>

davlatlar bilan munosabatlarni rivojlantirish yoʻlida gʻov boʻlib kelayotgan eng murakkab masalalarga yechim topish qobiliyatiga ega ekanidan dalolat bermoqda, degan yakdil fikrda¹.

6.4. Korrupsiyadan xoli dunyo – umumbashariy orzu

Qadimdan davlatchilik anʼanalari vujudga kela boshlagan davrlardan korrupsiya muammolari ham yuzaga kelgan ekan. Bu borada davlatimiz rahbari Sh.Mirziyoyev Qadimgi Bobil podsxosi Hamurappi qonunlarida “Agar sudya ishni koʻrib chiqib, qaror qabul qilgan va hujjatni muhrlagan boʻlsa-yu, soʻngra qarorni oʻzgartirsa, unda bu sudya fosh etilishi kerak va bu ish boʻyicha daʼvo summasini oʻn ikki barobar miqdorda toʻlashi kerak” boʻlganligini taʼkidlab oʻtadi. Bundan tashqari, u lavozimidan chetlatilib, unga kelajakda sudya lavozimini egallash taqiqlangan.

Poraxoʻrlik uchun jazo Misr firavnlari, “Kambiz sudi” tufayli nomi tarixga kirgan fors shohi Kambiz qonunlarida ham koʻzda tutilgan. Misr firʼavni Ramzes I davrida korrupsion jinoyatlarda qoʻlga olingan har bir kishi hayotining qolgan qismini qullikda oʻtkazgan².

Umaman olganda korrupsiya azaldan jamiyatni yemiruvchi, uni tanazzulga olib boruvchi, rivojlanishdan toʻxtatuvchi ogʻir jinoyat sifatida belgilab kelingan.

Yangi Oʻzbekistonda 2017 yildan boshlangan muhim islohotlardan biri bu korrupsiyaga kurashda samarali mexanizmlarning joriy qilinishi va amaliy ishlar amalga oshirilishi boʻldi.

¹ Davlat chegaralarini rasmiylashtirishni jadallashtirish. // <https://abiturtest.uz/mavzular/davlat-chegaralarini-rasmiylashtirishni-jadallashtirish-ozbekiston-tashqi-siyosatining-ustuvor-yonalishi/>

² Мирзиёев Ш.М. Янги Ўзбекистон тараққиёт стратегияси. – Т.: Ўзбекистон. 2022. – 341 б.

O‘zbekiston Respublikasi prezidenti Sh.M.Mirziyoyev 2017-2021 yillarda O‘zbekistonni yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasini ishlab chiqish jarayonida shunday degan edi: “Jamiyat rivojiga g‘ov bo‘layotgan yana bir illat – bu korrupsiya balosidir. Bunday xatarga qarshi kurashish maqsadida yaqinda qonunchilik palatasi tomonidan qabul qilinib, senatga yuborilgan “Korrupsiyaga qarshi kurashish to‘g‘risida”gi qonunni tezroq amaliyotga joriy etish chora-tadbirlarini ko‘rishimiz lozim”¹.

Korrupsiyaviy jinoyatchilik esa korrupsiyaviy xarakterdagi jinoyatlar majmuasi sifatida tushuniladi. Respublikamizda bugungi bozor munosabatlari sharoitida korrupsion jinoyatchilik xususan tadbirkorlik sohasida korrupsion jinoyatchilikning mavjudligi, o‘z o‘zidan ma’lumki, zararli kushanda sifatida mamlakatimiz taraqqiyotiga va oxir-oqibat halqimizning turmush sharoitlariga kuchli salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Korrupsiyaga qarshi kurashishning tashkiliy-huquqiy mexanizmlarini takomillashtirish va korrupsiyaga qarshi kurashish tadbirlarining samaradorligini oshirishimiz Yangi O‘zbekistonda olib borilayotgan islohotlarning eng muhim yo‘nalishidir. Jinoyatchilikka qarshi kurash tizimini va inson huquqlarining ishonchli himoyasini yanada takomillashtirish, xalqning davlat hokimiyatiga bo‘lgan ishonchini yanada mustahkamlash qonuniylikni ta’minlashning institutsional va huquqiy asoslarni shakllantirish, korrupsiyaga qarshi kurashish samarali tizimini tashkil etish zaruriyatini namoyon etmoqda.

Mazkur sohadagi islohotlarning amalga oshirilishida milliy qonunchilikka xalqaro huquqning umume’tirof etilgan normalari tatbiq etilishi muhim ahamiyat kasb etadi, buni biz 2008-yili

¹Мирзиёев Ш.М. Миллий тараққиёт йўлимизни қатъят билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз. 1-жилд. – Т.: Ўзбекистон, 2018, 110-бет.

“Birlashgan Millatlar Tashkilotining Korrupsiyaga qarshi kurash konvensiyasiga (Nyu-York, 2003-yil 31-oktabr) O‘zbekiston Respublikasining qo‘shilishi to‘g‘risida”gi Qonunning qabul qilinishida yaqqol ko‘rishimiz mumkin.

Mazkur Konvensiyaning asosiy maqsadi korrupsiyaga qarshi kurashda uning oldini olish bo‘yicha yanada samarali va ta’sirchan chora-tadbirlarni qabul qilish va mustahkamlash, ushbu sohada xalqaro hamkorlikni qo‘llab-quvvatlash hisoblanadi.

2010-yili O‘zbekiston Iqtisodiy hamkorlik va rivojlanish tashkiloti (OESR) Korrupsiyaga qarshi kurashish bo‘yicha tizimning Istanbul harakat dasturiga qo‘shildi. OESR xalqaro ekspertlarni o‘zining bir necha bor amalga oshirgan tashriflari natijasidagi hisobotlarida oxirgi yillarda yurtimizda ushbu sohada amalga oshirilgan va tatbiq etilgan islohotlarga ijobiy baho berishdi.

O‘zbekiston tomonidan tashlangan yana bir muhim qadam – bu 2016-2017 yillarga mo‘ljallangan “Korrupsiyaga qarshi kurashish chora-tadbirlarini amalga oshirish bo‘yicha amaliy harakatlar kompleks” rejasi tasdiqlanib amalga oshirilganligidir.

Ushbu kompleks dastur turli davlat idoralari va tashkilotlari, fuqarolik jamiyati institutlari vakillari va ilmiy soha mutaxassislari ishtirokida ishlab chiqilgan. Reja korrupsiyaga qarshi kurashish siyosat va korrupsiyaning oldini olish bo‘yicha masalalarning ayrim jihatlarini o‘z ichiga oladi.

Kompleks reja strategik hujjat hisoblanib, ushbu masalada manfaatdor bo‘lgan barcha taraflarning majburiyatlari va bu boradagi vazifalarini ijro etish bosqichlari aniq ko‘rsatib o‘tilgan.

Xalqaro standartlarni hisobga olgan holda, korrupsiyaga qarshi kurash bo‘yicha huquqiy va institutsional asoslarni kelgusida takomillashtirish maqsadida 2016-yilning 24-noyabr

sanasida O‘zbekiston Respublikasining “Korrupsiyaga qarshi kurashish to‘g‘risida”gi Qonuni qabul qilindi. Ushbu qonunda korrupsiyaga qarshi kurashishning asosiy prinsiplari, korrupsiyaga qarshi kurashish sohasidagi davlat siyosatining asosiy yo‘nalishlari, vakolatli davlat organlari tizimi, fuqarolarning o‘zini o‘zi boshqarish organlari, nodavlat-notijorat tashkilotlarining, fuqarolar va ommaviy axborot vositalarining korrupsiyaga qarshi kurashishda ishtirok etishi, shuningdek, ushbu sohadagi xalqaro hamkorlik masalalari aks etgan.

Qonun bilan qamrab olingan chora-tadbirlar doirasi O‘zbekistonning siyosiy xohish-irodasi va korrupsiyaga qarshi kurashish siyosatining jiddiyligini tasdiqlaydi. Qonun yagona bir butunligicha barcha korrupsiyaga qarshi kurashish elementlarini o‘zida qamrab olgan.

Qonunga ko‘ra korrupsiyaga qarshi kurashishning asosiy prinsiplari quyidagilardan iborat:

- qonuniylik;
- fuqarolik huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarining ustuvorligi ;
- ochiqlik va shaffoflik;
- tizimlilik;
- davlat va fuqarolik jamiyatining hamkorligi;
- korrupsiyaning oldini olishga doir chora-tadbirlari ustuvorligi;
- javobgarlikning muqarrarligi¹.

Korrupsiyaga qarshi kurashish bo‘yicha faoliyatni amalga oshiruvchi va unda ishtirok etuvchi organlar hamda tashkilotlarning faoliyatini muvofiqlashtirish uchun Korrupsiyaga qarshi kurashish bo‘yicha respublika idoralararo komissiyasi

¹ “Ўзбекистон Республикаси коррупцияга қарши курашиш тўғрисида”ги Қонуни. <https://lex.uz/docs/3088008>

tashkil etildi. Idoralararo komissiyani shakllantirish va uning faoliyati tartibi O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan belgilangan.

Mavzu yuzasidan nazorat savollari

1. “2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi”ning qaysi maqsadlari global va mintaqaviy muammolarni milliy manfaatlardan kelib chiqib hal etishga qaratilgan?

2. Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasida atrof muhit muhofazasi va “Yashil makon” loyihasi doirasida qanday maqsadlar belgilangan?

3. Orol dengizi mintaqasida maqsadlar doirasida qanday ishlar amalga oshirish belgilangan?

4. Ishsizlikni oldini olish va kambag‘allikni qisqartirish borasida qanday maqsadlar mavjud?

5. Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasida o‘rmonlar maydonini kengaytirish borasida qanday islohotlar belgilangan?

6. Taraqqiyot strategiyasi doirasida ekstremizm va terrorizmga qarshi kurashishning samarali mexanizmlarini shakllantirishga doir qanday muhim islohotlar olib boriladi?

7. Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasida mamlakatimiz tashqi siyosatiga doir qanday maqsadlar belgilangan?

8. Mamlakatimizda korrupsiyaviy omillarni bartaraf etish tizimining samaradorligini amalga oshirish bo‘yicha qanday samarali yechimlar belgilanmoqda?

9. Xavfsiz, tartibli va qonuniy mehnat migratsiyasini ta‘minlash hamda samarali migratsiya siyosatini yuritish qanday muhim ishlar belgilangan?

10. Sizningcha global va mintaqaviy muammolarni bartaraf etishda O‘zbekistonning o‘rni qay holda va manfaatli tomonlari nimadan iborat?

Mavzu yuzasidan test savollari

1. “O‘zbekiston - 2030” strategiyasining qaysi yo‘nalishi xavfsizlik, amaliy va ochiq tashqi siyosatga qaratilgan?

A. 4-yo‘nalish B. 6-yo‘nalish C. 5-yo‘nalish D. 3-yo‘nalish

2. Taraqqiyot strategiyasining 97-maqsadiga binoan mamlakatimiz qaysi xalqaro tashkilotga to‘liq a‘zo bo‘lib kirishi belgilangan?

A. Yevrosiyo iqtisodiy ittifoqi B. Jahon savdo tashkiloti C. Jahon banki

D. Umumiy bozor tashkiloti

3. Taraqqiyot strategiyasining 80-maqsadiga binoan yurtimizning qaysi shahrini yashillik darajasini 30 foizga yetkazish maqsad qilingan?

A. Samarqand B. Andijon C. Buxoro D. Toshkent

4. “O‘zbekiston - 2030” strategiyasida chiqindilarni qayta ishlashni necha foizga yetkazish maqsad qilingan?

A. 50 % B. 60 % C. 70 % D. 65 %

5. “O‘zbekiston - 2030” strategiyasining 3-ustuvor yo‘nalishida qaysi maqsadlar belgilangan?

A. 62-74 maqsadlar B. 61-71 maqsadlar C. 62-72 maqsadlar D. 62-71 maqsadlar

6. O‘zbekiston prezidenti Sh.Mirziyoyev BMTning qaysi sessiyasidagi nutqida BMT tarkibida afg‘on xalqi dard-u tashvishini eshituvchi markaz tashkil etish tashabbusini ilgari so‘rdi?

A. 72-sessiya B. 75-sessiya C. 76-sessiya D. 78-sessiya

7. BMTning Orol hududini yashil hududga aylantirish bo'yicha qanday rezalyutsiyasi qabul qilingan?

A. "Orolni qutqarish" B. "Orolni qurigan tubini ekologik innovatsiyalar va texnologiyalar hududi" deb e'lon qilish

C. "Orolni qurigan qismini yashillashtirish"

D. Orol infratuzilmasini tiklash rezalyutsiyasi

8. Orol dengizini qurigan qismida yashillik darajasini oshirish maqsadida 2022-2026 yillarda qancha mablag'li xalqaro loyihalar amalga oshiriladi?

A. 200 mln dollarlik B. 300 mln dollarlik C. 250 mln dollarlik D. 350 mln dollarlik

9. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasida belgilangan maqsad bo'yicha yurtimizda nechta tabiiy suv havzalarining sanitariya muhofaza zonalari belgilanadi?

A. 54 ta B. 51 ta C. 55 ta D. 56 ta

10. Taraqqiyot strategiyasining qaysi yo'nalish qaysi maqsadida terrorizm va ekstremizmga qarshi kurashning samarali mexanizmlarini shakllantirish maqsadi belgilangan?

A. 5 yo'nalish 78 maqsad B. 6 yo'nalish 82 maqsad C. 6 yo'nalish 85 maqsad

D. 7 yo'nalish 89 maqsad

6.1-mavzu yuzasidan mustaqil ishlash uchun pintbord jadval

№	Javoblar	80-maqsad doirasidagi ishlar	2026 yilgacha kambagʻallik	Samarali migratsiya?	Koruppusiyaga qarshi maqsad qaysi?	“Vatandoshlar” jamoat fondi haqidagi maqsad	Yiliga ----mln daraxta	88-maqsadni mohiyati	78 foizga yetkazish	Har 50-100 ming aholi uchun	82-maqsadda Afgʻonistonni	700 mingdan ziyod ?
1												
2												
3												
4												
5												
6												
7												
8												
9												
10												

VII BOB. MAMLAKATIMIZ XAVFSIZLIGI VA MUDOFAA SALOHIYATINI KUCHAYTIRISH, OCHIQ, PRAGMATIK VA FAOL TASHQI SIYOSAT OLIB BORISH

7.1. O‘zbekiston Respublikasining konstitutsiyaviy tuzumi, suvereniteti, hududiy yaxlitligini va xavfsizlikni ta’minlash

Tarixdan ma’lumki, har qanday davlatning mustaqilligi, suvereniteti, hududiy yaxlitligi, xalqning erki va tinchligi uning o‘z armiyasi, Qurolli Kuchlari tomonidan himoya qilinadi. Mustaqilligini, tinchligini asray olgan davlatgina barqaror rivojlanadi, tinchlik, xotirjamlik, osoyishtalik qaror topgan mamlakat gullab-yashnaydi.

Shu bois istiqbolimizning dastlabki kunlarida – 1991-yil 6-sentabrda O‘zbekiston Respublikasi Mudofaa ishlari vazirligi tashkil etildi. 1992-yil 14-yanvar kuni esa mustaqil davlatimiz tarixida yana bir muhim qadam qo‘yildi. Shu kuni mamlakatimiz hududidagi barcha harbiy qism va bo‘linmalarni O‘zbekiston yurisdiksiyasiga o‘tkazish to‘g‘risida qaror qabul qilindi.

Tashqi siyosat sohasidagi faoliyatimizni avvalo xalqimiz, Vatanimiz manfaatlarini har tomonlama hisobga olgan holda amalga oshiramiz. Hech qanday harbiy-siyosii bloklarga qo‘shilmaslik, boshqa davlatlarning harbiy bazalari va obyektlari O‘zbekiston hududida joylashishiga, shuningdek, harbiy xizmatchilarimizning mamlakatimiz hududidan tashqarida bo‘lishiga yo‘l qo‘ymaslik, bundan buyon ham davlatimizning qat’iy siyosiy pozitsiyasi bo‘lib qoladi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti

Shavkat Mirziyoyev

“Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi” kitobidan

Qurolli Kuchlarning mamlakat suvereniteti va hududiy yaxlitligini saqlash, xalqimizning tinchligi hamda bunyodkorlik mehnatini himoyalash, yosh avlodni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashdagi ahamiyatini inobatga olib hamda mamlakatimiz hududidagi harbiy qism va bo‘linmalarning davlatimiz tasarrufiga o‘tkazilishi munosabati bilan O‘zbekiston Respublikasining 1993-yil 29-dekabrda qabul qilingan qonuniga binoan 14-yanvar O‘zbekistonda “Vatan himoyachilari” kuni deb e’lon qilindi.

Avvalo, harbiy soha islohotlari bilan bog‘liq strategik maqsadlarga erishishning muhim huquqiy poydevori bunyod etildi. Yangi tahrirdagi mamlakatimiz Konstitutsiyasining 64-moddasida O‘zbekiston Respublikasini himoya qilish O‘zbekiston Respublikasi har bir fuqarosining burchi ekanligi, fuqarolar qonunda belgilangan tartibda harbiy yoki muqobil xizmatni o‘tashga majburligi alohida belgilab qo‘yilgan.

Mamlakatimiz hududiga suqilib kiradigan har qanday tajovuzkor bosqinchiga qarshi qat’iy zarba berishga qodir bo‘lgan Maxsus operatsiyalarni amalga oshiradigan kuchlar, Terrorchilikka qarshi kurashish korpusi bo‘linmalari va boshqa zamonaviy jangovar bo‘linmalar tashkil etildi va ularning faoliyatini kuchaytirish davom ettirilmoqda. Bugun Armiyada xizmat qilishning nufuzi baland. Yigitlarimiz uchun harbiy sohada xizmat qilish, nafaqat faxrli burch, balki yuksak shon-sharafga aylandi. Barcha ota-onalar o‘z farzandlari voyaga yetgach, uning Qurolli Kuchlarimiz saflarida xizmat qilishini niyat qilishadi. Chunki zamonaviy jangovar texnik qurollarni mukammal egallagan yigitlarimiz millatning, yurtning iftixori bo‘lishayotganini hammamiz ko‘rib turibmiz.

O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi 1-moddasida “O‘zbekiston - Suveren demokratik Respublika”. Davlatning

“O‘zbekiston Respublikasi” va “O‘zbekiston” degan nomlari bilan bir ma’noni bildiradi” deb yozib qo‘yilgan.

“Suverenitet”, “Suveren” so‘zlari bilan “Mustaqillik”, “Mustaqil” degan so‘zlar o‘zaro sinonim so‘zlar bo‘lib, ular bir ma’noni anglatadi.

“Davlat” degan tushunchaning o‘zi ham mustaqillikni anglatadi. Ammo tarixda shakllan mustaqil, mazmunan esa qaram davlatlar ko‘p bo‘lgan.

Suveren davlatning eng muhim belgilariga asosan quyidagilar kiradi:

- davlat daxlsiz o‘z hududiga va daxlsiz davlat chegarasiga ega bo‘lishi;

- davlat shaxslarni fuqarolikka qabul qilish va ularni fuqarolikdan mahrum etish huquqiga ega bo‘lishi;

- davlat va asosiy qonuni – konstitutsiyaga ega bo‘lishi;

- davlat hokimiyatining uch hokimiyatga ega bo‘lishi ya’ni, qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyatiga ega bo‘lishi;

- davlat o‘zining harbiy tuzilmasi va milliy qo‘shiniga ega bo‘lishi;

- davlat o‘z budjetiga, mulkiga, moliya va soliq tizimiga ega bo‘lishi;

- davlat o‘z davlat ramzlari: gerbi, bayrog‘i, madhiyasi, va o‘z poytaxtiga ega bo‘lishi;

Davlat o‘zining davlat tiliga ega bo‘lishi: (bu til maxsus qonun asosida yoki tarixiy an’ana bo‘yicha aniqlanadi)

- davlat o‘z taraqqiyot yo‘lini va o‘z ma’muriy tizimini belgilay olish huquqiga ega bo‘lishi hamda boshqa huquqlar kiradi.

Mustaqil suveren davlat o‘z ichki va tashqi ishlarini boshqa davlatlarning huquqlarini, shuningdek, xalqaro huquq qoidolari hamda me‘yorlarni buzmagani holda hal qiladi.

O‘zbekiston mustaqilligining asoslari, qoidolari, shartlari va talablari 1991-yil 31-avgustda qabul qilingan **”O‘zbekiston Respublikasining davlat mustaqilligi asoslari to‘g‘risida”** gi Qonunda o‘z ifodasini topgan.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan birinchi marta 2017-yil 22-dekabrda mamlakatimiz parlamenti – Oliy Majlisga taqdim etilgan Murojaatnomada mudofaa va xavfsizlik masalasiga alohida e‘tibor qaratildi. Prezident jahonda keskin iqtisodiy raqobat, axborot xurujlari, terroristik tahdidlar tobora kuchayib borayotganligi, dunyoning turli joylarida, ayniqsa, Yaqin Sharq mintaqasida qonli to‘qnashuv va nizolar davom etayotgani, bunday notinch keskinlik o‘choqlari kamayish o‘rniga ko‘payib borayotganligini ta’kidlab, ana shunday tahlikali vaziyatni hisobga olgan holda, biz yurtimizda tinchlik-osoyishtalikni mustahkamlash, turli havf-xatarlarga qarshi kurashish bo‘yicha faoliyatimizni har tomonlama kuchaytirishimiz shartligi – zamon talabi ekanligini aytib o‘tdi¹.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Oliy Majlisga ilk Murojaatnomasida milliy xavfsizlikni ta’minlash va uni kafolatlash masalasiga alohida e‘tibor qaratildi. Tabiiyki, barqarorlik va xavfsizlikni ta’minlamasdan turib, boshqa ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy-huquqiy masalalarni hal qilib bo‘lmaydi. Shu sababli davlat rahbari deyarli har bir tadbirda bu dolzarb mavzuga alohida e‘tibor qaratadi. 2017-yil 7-fevralda O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston Respublikasini yanada

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. // <http://www.uza.uz/uz/documents/o-zbekiston-respublikasi-prezidenti-shavkat-mirziyoyevning-o->

rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi PF-4947-sonli Farmonining beshinchi yo'nalishi Xavfsizlik, millatlararo totuvlik va diniy bag'rikenglikni ta'minlash hamda tashqi siyosat sohasidagi ustuvor yo'nalishlarga bag'ishlangani ham ushbu masalaning naqadar muhim ahamiyatga ega ekanligidan dalolatdir.

O'zbekiston Prezidenti ta'kidlaganidek, tarixan qisqa muddatda mamlakatimiz mustaqilligi, hududiy yaxlitligi, chegaralarimiz daxlsizligini, xalqimizning tinch va osoyishta hayotini ishonchli himoya qilishga qodir bo'lgan milliy armiyamiz shakllantirildi. Aynan milliy armiyamiz mamlakatimizda erkin, ozod va farovon hayot bunyod etish, demokratik islohotlarni samarali amalga oshirish yo'lida ishonchli kafolat bo'lib kelmoqda.

“2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi” yettinchi ustuvor yo'nalishida sohani rivojlantirish va mustahkamlash borasida bir necha maqsadlar belgilangan.

Jumladan 89-100-maqsadlarda mamlakatimiz xavfsizligi va mudofaa salohiyatini kuchaytirish, ochiq, pragmatik va faol tashqi siyosat olib borish borasida bir qator muhim maqsadlar belgilangan.

“Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi”ning 89-maqsadida fuqarolarning axborot kommunikatsiya vositalaridan foydalanish madaniyatini oshirish belgilangan.

Shaxsiy va sir saqlanishi lozim bo'lgan ma'lumotlarni internet tarmog'ida oshkor qilish bilan bog'liq daxlsizlik huquqi buzilishining oldini olish. Kiberjinoyatchilikning oldini olish tizimini yaratish kabilar belgilangan.

90-maqсадda esa davlatning mudofaa qobiliyatini yanada mustahkamlash, Qurolli Kuchlarning jangovar shayligini, uning imkoniyatlari va qobiliyatini kuchaytirish.

Barcha bo'g'indagi hokimiyat organlari rahbarlarining qo'shinlar kundalik hayotida, harbiy shaharchalar barpo etish, ularning infratuzilmasini yaxshilash, yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda faol ishtirok etishini ta'minlash kabilar bu maqsad doirasida belgilandi.

Harbiy xizmatni o'tab qaytgan yoshlarning ijtimoiy muammolarini hal etish, ularni ish bilan ta'minlashga alohida e'tibor qaratish, Qurolli Kuchlarning barcha davlat idoralari, muassasa va korxonalar uchun yetuk kadrlar tayyorlaydigan maktabiga aylanishiga erishish ham shu maqsad doirasida olib boriladigan muhim islohotlar hisoblanadi. Mamlakat harbiy xavfsizligini ta'minlash va mudofaa salohiyatini mustahkamlash borasidagi qonunchilik hujjatlarini takomillashtirish va Qurolli Kuchlar yagona avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimini yaratish va raqamlashtirishni yanada takomillashtirish ham shuning doirasidan hisoblanadi.

Mamlakatimiz xavfsizligining ishonchli tayanchi bo'lgan milliy armiyamizda olib borilayotgan islohotlarimizning samarasini oshirishda yangidan qabul qilingan Mudofaa doktrinasini muhim rol o'ynaydi. Ushbu doktrina O'zbekiston tashqi siyosatining ochiqlik tamoyilini, yaqin qo'shnilar bilan do'stona va amaliy munosabatlarni rivojlantirishni ifoda etadi.

Xavfsizlik ichki va tashqi omillarga bog'liq. Shuning uchun O'zbekiston tashqi siyosatining asosiy tamoyili har qanday mojaroni tinch, siyosiy muzokaralar yo'li bilan hal qilishni nazarda tutadi, kuch ishlatish, kuch bilan tahdid qilish kabi usullarni qat'iy rad etadi. Milliy xavfsizlik ko'p jihatdan

mintaqadagi ijtimoiy-siyosiy vaziyatga bog'liq.

Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasida Qurolli Kuchlar tizimidagi muhim ahamiyatli islohotlardan biri harbiy xizmatchilar ijtimoiy muhofazasini mustahkamlash bo'ldi.

Taraqqiyot strategiyasining **91-maqsadida** harbiy xizmatchilar, ularning oila a'zolarining ijtimoiy himoyasini har tomonlama kuchaytirish, Qurolli Kuchlar harbiy xizmatchilarini ijtimoiy qo'llab-quvvatlash va ularga ko'rsatilayotgan tibbiy ta'minot sifatini yanada oshirish, shuningdek Qurolli Kuchlarda axloqiy-ruhiy ta'minotni va harbiy psixologlar institutini yanada takomillashtirish hamda harbiy xizmatchilarning jangovar ruhiyatini oshirish bo'yicha chora-tadbirlarni amalga oshirish, yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash tadbirlarini yanada kuchaytirish belgilangan. Shu bilan birga Mudofaa vazirligi harbiy qism va muassasalarida mavjud xotin-qizlar va harbiy xizmatchilarning oila a'zolari bilan ishlash bo'yicha yetakchi mutaxassislar ish faoliyati samaradorligini oshirish kabilar maqsad sifatida belgilangan.

O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senatining o'n uchinchi yalpi majlisida "O'zbekiston Respublikasining Mudofaa doktrinasi to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasining qonuni senatorlar tomonidan ma'qullandi va 2018-yil 9-yanvar kuni mazkur qonun tasdiqlandi.

O'tgan davr mobaynida mana shu doktiruni asosida qator normativ hujjatlarga o'zgartirishlar kiritilib, mukammallashtirib borildi. "O'zbekiston Respublikasi tashqi siyosat konsepsiyasi" ham yangi tahrirda qabul qilinib amalga oshirib kelinmoqda.

7.2. O‘zbekistonda millatlararo totuvlik va diniy bag‘rikenglik masalalari

Bugungi kunda xavfsizlik masalalari butun dunyoda eng dolzarb masala bo‘lib qolmoqda. Yil sayin davlatlar tomonidan mudofaa tizimi va harbiy sohaga ajratilayotgan xarajatlarining oshib borishi fikrimizni tasdiqlaydi. Biroq, faqatgina zamonaviy qurol yarog‘ga ega bo‘lishning o‘zigina xavfsizlikni ta‘minlamaydi. Chunki, guvoh bo‘lib turganimizdek, zamonaviy buzg‘unchi kuchlar ochiqcha jang qilmay, balki to‘satdan qo‘poruvchilik amaliyotlarini qo‘llash, harbiylar emas balki tinch aholini nishonga olish kabi qabih usullardan foydalanadilar. Bunda esa, milliy va diniy nizolarni keltirib chiqarish asosiy maqsad hisoblanadi. XX asrning ikkinchi yarmida davlat-huquqiy, etno-hududiy va etnodemografik zaminda 300 dan ortiq katta-kichik nizolar qayd qilingani ham ushbu fikrning o‘rinli ekanini tasdiqlaydi.

Millatlar mavjud ekan, ular o‘rtasida o‘zaro munosabatlar ham bo‘ladi. Shunday ekan, bugun globallashuvning bu jarayonga o‘tkazayotgan salbiy ta‘sirining oldini olish haqida bosh qotirish va samarali mexanizmlarni topish o‘z mustaqilligini, erkini, o‘ziga xosligini qadrlashga qodir bo‘lgan barcha millatlar oldida turgan eng dolzarb vazifa hisoblanadi.

Respublikamizda ham millatlararo totuvlikni ta‘minlash orqali tinchlik va hamjihatlikni mustahkamlab borish g‘oyasi davlatimiz birinchi rahbarlarining doimiy diqqat markazida bo‘lib kelgan. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev ham o‘z saylovoldi dasturidayoq tinchlikni ta‘minlash, millatlar va dinlararo totuvlik muhitini qo‘llab quvvatlash, din niqobidagi ekstremizm va

terrorizmga qarshi ayovsiz kurash masalalarini asosiy tamoyil sifatida olg'a surdi.

Saylovoldi dasturidan kelib chiqqan holda, so'nggi oylarda Prezidentimiz tashabbusi bilan "2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha "Harakatlar strategiyasi" ishlab chiqildi. Strategiyada beshinchi yo'nalish sifatida *"Xavfsizlik, millatlararo totuvlik va diniy bag'rikenglikni ta'minlash hamda chuqur o'ylangan, o'zaro manfaatli va amaliy tashqi siyosat sohasidagi ustuvor yo'nalishlar"* belgilandi. Bu ham, yurtimizda fuqarolarimiz xavfsizligi, millatlar va diniy bag'rikenglikka berilayotgan e'tibordan dalolat beradi.

"Bag'rikenglik" tushunchasi ilmiy faoliyat va ijtimoiy hayotning turli sohalari, jumladan, siyosat va siyosatshunoslik, sotsiologiya, falsafa, ilohiyot, ijtimoiy axloq, qiyosiy dinshunoslik kabi fanlar doirasida keng istifoda etiladi. "Tolerantlik" – lotincha "tolerare", ya'ni "chidamoq", "sabr qilmoq" ma'nosini anglatgan bu so'z, asosan biror narsani, o'zgacha fikr yoki qarashni, o'z shaxsiy tushunchalaridan qat'iy nazar, imkon qadar bag'rikenglik va chidam bilan qabul qilishni anglatadi. Xususan, ushbu tushuncha deyarli barcha tillarda bir xil yoki bir-birini to'ldiruvchi ma'no kasb etib, "chidamlilik", "bardoshlilik", "toqatlilik", "o'zgacha qarashlar va harakatlarga hurmat bilan munosabatda bo'lish", "muruvvatlilik", "himmatlilik", "kechirimlilik", "mehrisonlik", "hamdardlik" kabi ma'nolarga ega.

Taraqqiyotning asosiy omillaridan biri bo'lgan bag'rikenglik borasida 1995-yil 16-noyabrda BMT tizimida Fan, ta'lim va madaniyat sohasida ixtisoslashgan tashkilot (YunESKO) Bosh konferensiyasining 28-sessiyasida "Bag'rikenglik tamoyillari Deklaratsiyasi" qabul qilindi. Deklaratsiyada irqi, jinsi, kelib

chiqishi, tili, dinidan qat'iy nazar, bag'rikenglikni targ'ib etish, inson huquqlari va erkinliklariga hurmat bilan qarash kabi majburiyatlar belgilab qo'yilgan.

1998-yil 6-noyabrda Toshkentda o'tkazilgan YUNESKO Ijroiya Kengashining 155-sessiyasida "Tinchlik madaniyati va YUNESKOning a'zo davlatlaridagi faoliyati" Deklaratsiyasi qabul qilindi. YUNESKOning "Tinchlik madaniyati" konsepsiya BMT tomonidan ma'qullanib, 2000-yil "Xalqaro tinchlik madaniyati yili", 2001-yil esa "Xalqaro madaniyatlararo muloqot yili" deb e'lon qilindi.

BMT Bosh Assambleyasining 2018-yil 12-dekabrda yalpi sessiyasida O'zbekiston tomonidan ishlab chiqilgan "Ma'rifat va diniy bag'rikenglik" maxsus rezolyutsiyasini qabul qilindi.

Bizga ma'lumki, Prezident Shavkat Mirziyoyev 2017 yil sentabrda Nyu-Yorkda bo'lib o'tgan BMT Bosh Assambleyasining 72-sessiyasida mazkur rezolyutsiyani qabul qilish tashabbusi bilan chiqqan edi.

Rezolyutsiyaning asosiy maqsadi — barcha uchun ta'lim olish imkoniyatini taqdim etish, savodsizlik va bilimsizlikni bartaraf etishdan iborat.

Shuningdek, hujjatda "bag'rikenglik va o'zaro hurmatni o'rnatish, diniy erkinlikni ta'minlash, dindorlar huquqlarini himoya qilish va ularning kamsitilishiga yo'l qo'ymaslik"ka ham chaqirilgan.

Rezolyutsiya BMTning barcha a'zo davlatlari tomonidan bir ovozdan qo'llab-quvvatlangan va mazkur hujjatga 50 dan ortiq davlat hammualliflik qilgan.

Bizga ma'lumki, millat (arabcha-xalq) –muayan hududda istiqomat qiladigan, umumiy til, madaniyat urf-odat, qadriyatlar va ruhiy yaqinlik bilan farqlanuvchi etno ijtimoiy birlik hisoblanadi.

Ma'lumotlarga ko'ra, yer yuzida 1600 dan ortiq millat bo'lib, (*ayrim manbalarda 3000 dan ortiq*) ularning soni bir necha o'n mingdan bir necha yuz milliongachani tashkil etadi.

Son jihatdan millatlar to'rt guruhga bo'linadi. Bularga:

a) eng ko'p sonli millatlar (Xitoylar 1 mlrd.dan ortiq, — hindlar, amerikaliklar, ruslar, yaponlar yuz mil.dan ortiq);

b) ko'p sonli millatlar (50 mln.dan 100 mln. gacha — inglizlar, fransuzlar, ispanlar, turklar va boshqalar);

v) yirik millatlar (10 mln.dan – 50 mln.gacha – o'zbeklar, portugallar, polyaklar va boshqalar);

g) kam sonli millatlar (xar biri bir necha o'n mingdan bir mln.gacha).

Ammo shuni ta'kidlash joizki millatlarning soni ularni buyukligi yoki gegemonligi uchun asos bo'la olmaydi. Zero, barcha millatlarning teng, ozod va erkinligi "Inson huquqlari Umumjahon deklaratsiyasi"da belgilangan asosiy qoidalardan bo'lib, jahon siyosatining asosiy tamoyillari biri hisoblanadi.

Yer yuzidagi 1600 millatdan bor-yo'g'i 200 ga yaqini o'z davlatchiligiga ega, xolos, Bunday sharoitda (hozirgi zamon davlatlarining 90 foizga yaqini polietnik, ya'ni ko'p millatli davlatlarni tashkil etadi) butun dunyoda millatlararo totuvlikni ta'minlash uchun ularning manfaatlari ruhiyati, intilishlarini muntazam o'rganib borish, ijtimoiy-siyosiy hayotda buni doimo e'tiborga olishish taqozo etadi.

Ma'lumotlar ko'ra, hozirgi dunyodagi faqat 20 ga yaqin davlat aholisi tarkibida boshqa millatlar vakillarining ulushi 5 foizdan kamni tashkil etadi. Qolgan davlatlarning deyarli barchasida 5 va undan ortiq millat va elatlar vakillari istiqomat qilib, ularning aholi tarkibidagi ulushi ancha salmoqlidir.

Har qanday ko‘p millatli mamlakatning muvaffaqiyatli rivojlanishi ijtimoiy barqarorlik, iqtisodiy-siyosiy asoslar hamda axloqiy mezonlar bilan bir qatorda ko‘p jihatdan mamlakatdagi etnik birliklar va diniy konfessiyalar o‘rtasida totuvlik hamda mustahkam tinchlikka bog‘liq. Ko‘p millatli davlatdagi etnoslararo hamda millatlararo tolerantlik milliy xavfsizlikni shakllanishida muhim omillardan biri bo‘lib xizmat qiladi.

Jahon tajribasi millatlararo munosabatlarda bir yoqlama, yuzaki yondashuv mamlakatda jiddiy siyosiy muammolarni keltirib chiqarishni ko‘rsatmoqda. Xususan, davlat o‘z nomini bergan (titul) millat bilan o‘sha joyda yashaydigan boshqa millat va elat vakillari o‘rtasidagi munosabatlar jiddiy e‘tiborni talab etadi. Aks xolda, jamiyat jamiyat xayotidagi tinchlik va barqarorlik izdan chiqishi mumkin. Millatlararo munosabatlarda uyg‘unlik vujudga kelgan mamlakatlarda ko‘p millatlik jamiyat siyosiy-iqtisodiy rivojlanishiga, ma‘naviy-ruhiy muhitning sog‘lom bo‘lishiga samarali ta’sir etadi. Shu bois sho‘rolardan keyingi makonda yangi mustaqil davlatlar shakllanishida etnoslararo va millatlararo munosabatlarni uyg‘unlashtirishning dolzarbligi va ahamiyati yanada ortdi. O‘zbekistonda bu masala nazokat va ehtiyotkorlik bilan hal etildi.

Ayrim sobiq Sovet respublikalaridan farqli ravishda, istibdod davri yo‘qotishlari uchun “aybdor”larning qidirilmaganligi ham alohida ahamiyatga ega bo‘ldi.

O‘zbekistonda xalqaro demokratik tamoyillarga muvofiq keluvchi, fuqarolarning teng huquqligini belgilab bergan qonunchilik bazasi millatlararo totuvlikni saqlash va mustahkamlashning muhim omili bo‘lib xizmat qilmoqda.

O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 8-moddasida “O‘zbekiston xalqini millatidan qat’iy nazar O‘zbekiston

Respublikasining fuqarolari tashkil etadi”,-deb ta’kidlangan. Respublika Konstitutsiyasining 19-moddasida ham millatlararo munosabatlar aniq belgilab berilgan: “O‘zbekiston Respublikasida barcha fuqarolar bir xil huquq va erkinliklarga ega bo‘lib, jinsi, irqi, millati, tili, dini, ijtimoiy kelib chiqishi, e’tiqodi, shaxsi va ijtimoiy mavqeidan qat’iy nazar, qonun oldida tengdirlar”. Ayni paytda O‘zbekiston Respublikasining “Saylov huquqlarining kafolatlari to‘g‘risida”gi Qonuni ham O‘zbekiston Respublikasi fuqarolariga, ijtimoiy kelib chiqishi, ijtimoiy va mulkiy mavqei, irqiy va milliy mansubligi, jinsi, ma’lumoti, tili, dinga munosabati, mashg‘ulotining turi va xususiyatidan qat’iy nazar teng saylov huquqini beradi” (3-modda). O‘zbekiston fuqarolarning qonun oldida tengligi qoidasi o‘zbek xalqining respublika hududida yashovchi barcha millatlar vakillari bilan munosabatlarni uyg‘un xolga keltirishning huquqiy kafolati bo‘lib xizmat qiladi.

O‘zbekiston hududida istiqomat qiluvchi kam sonli etnoslar huquqlarini himoyalashning davlat konsepsiyasi O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 4-moddasida aniq aks ettirilgan: “O‘zbekiston Respublikasi o‘z hududida istiqomat qiluvchi barcha millat va elatlarning tillari, urf-odatlari va an’analari hurmat qilinishini ta’minlaydi, ularning rivojlanishi uchun sharoit yaratadi”.

O‘zbekiston davlat siyosati millatchilik, irqchilik, genotsid, xalqlarni zo‘rlik bilan chiqarib yuborish yoki boshqa joylarga ko‘chirish, o‘zga xalqlar huquqlarining kamsitilishi va assimilyatsiya siyosatini to‘liq inkor etadi. Yangi tahrirdagi O‘zbekiston Respublika Konstitutsiyasining 71-moddasiga muvofiq “Konstitutsiyaviy tuzumni zo‘rlik bilan o‘zgartirishni maqsad qilib qo‘yuvchi, respublikaning suvereniteti, yaxlitligi va xavfsizligiga, fuqarolarning konstitutsiyaviy huquq va

erkinliklariga qarshi chiquvchi, urushish, ijtimoiy, milliy, irqiy va diniy adovatni targ'ib qiluvchi, xalqning sog'ligi va ma'naviyatiga tajovuz qiluvchi, shuningdek harbiylashtirilgan birlashmalarning, Milliy va diniy ruhdagi siyosiy partiyalarning hamda jamoat birlashmalarining tuzilishi va faoliyati taqiqlanadi" degan normalar mustahkamlangan.

O'zbekistonning mustaqillik taraqqiyot yo'li davomida mamlakatda tinchlik va barqarorlik saqlab qolindi va milliy totuvlikka erishildi. O'zbekistonda milliy davlatchilik qaror topayotgan eng og'ir davrda Birinchi Prezidentimiz turli ekstremistik kuchlar yo'liga va jamiyatni siyosiy, diniy, milliy va boshqa belgilari bo'yicha parokanda qilish tahdidlari yo'liga mustahkam to'siq qo'ydi. Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan milliy siyosat bir qator yirik davlatlarning nufuzli siyosatchilari va turli diniy konfessiyalar rahbarlari tomonidan e'tirof etilganligi bejiz emas.

Ma'lumotlarga ko'ra, bundan yuz yil avval hozirgi respublikamiz hududida 70 ga yaqin millat vakillari istiqomat qilgan. 1926-yilda respublikamizda 90 millat va elat yashagan bo'lsa, 1959-yilda ularning soni 113 taga, 1979-yilda 123, 1989-yilda esa 130, 2018-yilda 136 taga yetgan.

Ishlab chiqilgan puxta strategiyalar tufayli diniy ekstremizm, terrorizm singari usullar vositasida qilingan xurujlar yengib o'tilmoqda.

O'tgan davr tajribasi endilikda hukumat va rahbarlar oldiga havf-xatarlarga qarshi oddiygina kurash emas, balki ularni oldini olish masalasini ko'ndalang qilib qo'yimoqda. Prezident asarlari mutaxassis olimlar, mutasaddi rahbarlarning dasturul-amali, bu asarlarda ko'rsatib berilgan tinchlik va barqarorlik tamoyillari hukumatimiz tashqi siyosatining asosiy qoidasi bo'lib qoldi. Xalq

bu dunyoda kimning kim ekanligini angladi. Natijada o'tgan davr mobaynida xalqimizda tashqi ta'sirlarga nisbatan "mafkuraviy immunitet" shakllandi. Buning uchun esa, avvalo, mas'uliyatni o'z zimmasiga olgan har bir shaxs "milliy manfaatlar" tuzilmasi, jamiyat xavfsizligi va barqarorligini ta'minlashning samarali yo'li nimalardan iborat ekanligini aniq tasavvur etishi, chuqur anglashi kerak.

Har bir shaxs xavfsizlik va osoyishtalikni harbiy qurollar yoki jazo choralari bilan emas, balki tashqi mafkuraviy ta'sirlarga to'laqonli javob bera oladigan jamoani shakllantirish orqali ta'minlashga intilishi kerak. Buning uchun esa, u yetarli bilimga, siyosiy salohiyatga ega bo'lishi darkor. Zero, Prezidentimiz ta'biri bilan aytganda, bugungi kunda har qanday rahbar, u qaysi lavozimda ishlamasin, avvalo siyosiy jarayonlarni chuqur idrok eta bilishi kerak. Ushbu ta'kidlar davlat rahbarining mazkur fikrini nazarda tutgan holda milliy ustuvorliklarning tarkibiy jihati – tinchlik va barqarorlikni ta'minlash masalasi bo'yicha avvalo rahbar xodimlar bilimini kuchaytirishga qaratilgan.

Bugungi kunda mamlakatimizda hamda mintaqamizda tinchlik va barqarorlikka tahdid soluvchi qanday omillar mavjud? Bu savolga javob berishdan oldin quyidagi tushunchalarga aniqlik kiritib olishimiz maqsadga muvofiq bo'ladi.

Ekstremizmning mohiyati shuki,— "Ekstremizm" (lotincha extremus "o'ta" — "keskin" ma'nolarida) favqulodda, o'ta ashaddiy, keskin harakat qilish, shunday g'oyalarni targ'ib qilishdir. Ekstremistlar uchun din bir mafkura, xolos. Ularning asosiy maqsadi — kuch ishlatib, jamiyatni tahlika va beqarorlik girdobiga solib, zo'rlik bilan hokimiyatni egallash. Ular qonunlarni pisand qilmaydilar, g'alayonlar, tartibsizliklarni keltirib chiqarishga intiladilar. Oxir-oqibatda terrorga qul uradilar.

Siyosiylashgan diniy ekstremistik guruhlarining bosh maqsadi nima? Siyosiylashgan diniy ekstremistik guruhlarining bosh maqsadi – mamlakat suvereniteti, chegaralari daxlsizligi, konstitutsion tuzumiga, jamiyatdagi dinlararo va millatlararo barqarorlikka tahdid tug‘dirish, xalqning davlatga, hukumatga, kelajakka ishonchini yo‘qotish, aholi, avvalo yoshlar ongini zaharlash orqali jamiyatni kuchsizlantirishdir. Kurash usullari — avval boshida ular o‘zlarining oqimiga sodda, aldanuvchan va yoshlarni ag‘darib oladilar, keyin maqsadlarini amalga oshirish uchun biror mamlakatda to‘ntarishni, terroristik amaliyotni, yollanma qotillik, hukumatga bosim o‘tkazishni amalga oshiradilar. Ijrochi kuchga, odatda juda katta mablag‘ va qurol-yarog‘ beriladi.

Diniy ekstremizm O‘zbekiston milliy manfaatlari uchun katta xavf. Diniy ekstremizm O‘zbekiston milliy manfaatlari uchun ham boshqa har qanday davlat, jamiyat mavjudligi va kelajagi uchun katta xavfdir. Uning asosiy maqsadi mamlakat suvereniteti, chegaralari daxlsizligi, konstitutsion tuzumiga, jamiyatdagi dinlararo va millatlararo barqarorlikka tahdid tug‘dirish, xalqning davlatga, hukumatga, kelajakka ishonchini yo‘qotish, aholi, avvalo yoshlar ongini zaharlash orqali jamiyatni kuchsizlantirishdan iborat ekan bu bilan hech qanday murosa qilib bo‘lmaydi.

O‘zbekiston Respublikasi tashabbusi bilan birinchilardan bo‘lib 1993-yil 28-sentabrda Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT) Bosh Assambleyasining 48-sessiyasida qilgan tashabbus jahon hamjamiyatini Afg‘oniston muammosini izchil o‘rganish va yechishga chaqirgan edi. “Tolibon” harakatining diniy mutaassib va jangarilik faoliyati haqidagi ushbu haqqoniy faktlar AQShdagi 2001-yil 11-sentabr fojialaridan so‘ng tan olindi.

2001-yilning 28-sentabrida BMTning Xavfsizlik Kengashi 1373 (2001)-sonli rezolyutsiyani qabul qilib, BMT doirasida terrorizmga qarshi kurash qo‘mitasini tuzdi. Ushbu qo‘mitaning tuzilishi va faoliyati O‘zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti taklif qilgan terrorizmga qarshi kurash xalqaro markazining konsepsiyasiga hamohangdir. 1999-yilning noyabrida Yevropada Xavfsizlik va hamkorlik Tashkilotining (EXHT) Istanbulda bo‘lib o‘tgan sammitida va 2000-yilning 7-8-sentabr kunlari Nyu-Yorkda bo‘lib o‘tgan BMT Bosh Assambleyasining “Ming yillik sammiti”da BMT tuzilmalarida terrorizmga qarshi kurash xalqaro markazini tuzish taklifini bayon qilgan edi. Ushbu tashabbus ro‘yobga chiqqanidan so‘ng, O‘zbekiston 2001-yilning dekabr va 2002-yilning avgust oylarida BMT Xavfsizlik Kengashining yuqorida zikr etilgan rezolyutsiyasining bajarilishi xususida BMTning Terrorizmga qarshi kurash qo‘mitasiga ma’ruzalar taqdim etdi. O‘zbekistonning diniy ekstremizm va xalqaro terrorizmga qarshi olib borayotgan siyosatining maqsadi mintaqada global miqyosda tinchlik, barqarorlikni saqlash, mamlakat mustaqilligi va ravnaqi, xalqning erkin va farovon hayotini ta’minlashdir.

Ma’lumki, BMTning terrorizmning oldini olish va unga qarshi kurashga qaratilgan 13 ta hujjati (11 ta Konvensiya va 2 ta protokol) mavjud. Hozirda O‘zbekiston 12 ta ana shunday xalqaro shartnomalarni ratifikatsiya qilgan. O‘zbekiston Yevropa Ittifoqi doirasida ham terrorizmga qarshi kurashga qaratilgan 7 xalqaro shartnomani imzolagan. Qayd etilgan konvensiya va protokollarda mustahkamlab qo‘yilgan qoidalar Respublikamizda qabul qilinayotgan qonunlar va boshqa huquqiy-me’yoriy hujjatlarda ham izchil ifodasini topayotganini ta’kidlash zarur.

Bugungi kunda MDH mamlakatlari xavfsizlik xizmatlari

orasida juda yaqin hamkorlik munosabatlari o'rnatilgan. 2017-yil 5-aprelda Moskvada MDH mamlakatlari xavfsizlik xizmatlari rahbarlarining uchrashuvi bo'lib o'tdi.

Uchrashuvda bugungi kunda terrorchilar hujumi barcha MDH mamlakatlariga xavf solayotgani ta'kidlandi. Terrorchilik bilan kurashish uchun barcha mamlakatlar maxsus xizmatlari yaqindan hamkorlik qilishi muhimligi qayd etildi.

Sankt-Peterburgda va boshqa ayrim joylarda bo'lib o'tgan fojialar misolida terrorchilik xavfini inkor qilib bo'lmasligi aytiladi. MDH mamlakatlariga terrorchilikdan boshqa yana bir necha xavflar tahdid solmoqda. Ular orasida uyushgan jinoyatchilik, narkotrafik, korrupsiya va davlatlar ichki siyosatiga tashqaridan aralashish kabi xatarlar bor. Bugungi kunda MDH mamlakatlari xavfsizlik xizmatlari orasida juda yaxshi hamkorlik munosabatlari o'rnatilgan¹.

Suriyadagi ISHIDning asosiy kuchlari yo'q qilinishi tufayli u yerdan qochib, to'zib ketgan jangarilar o'z qonli harakatlarini Pokiston, Afg'onistonda davom ettirdi. Ularning va Markaziy Osiyoga tahdidi ortayotgani sababli xavfsizlik xizmatlari rahbarlari tez-tez uchrashib turishga zaruriyat paydo bo'lmoqda. Ana shunday uchrashuv 2017-yil 19-dekabrda Moskva shahrida bo'lib o'tdi. Unda tomonlar Afg'oniston hududlari orqali Markaziy Osiyo respublikalari va MDH hududlariga jiddiy xavf paydo bo'lishi bilan bog'liq ma'lumotlar va ularga qarshi choralar rejalarini kelishib oldilar².

Respublikamiz ekstremizm va terrorizm bilan birga uni moliyalashtirish bilan uzviy bog'liq bo'lgan narkobiznes va narkotrafikka qarshi kurashda ham qat'iy siyosat olib bormoqda.

¹<http://sputniknews-uz.com/society/20170405/5133386/MDH-xavfsizlik-xizmatlari-uchrashuv.html>

²<http://www.tvc.ru/news/show/id/129616>

1999-yilda “Giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalar to‘g‘risida”gi, 2000-yil dekabrda “Terrorizmga qarshi kurash to‘g‘risida”gi, 2004-yilda “Jinoiy faoliyatdan olingan daromadlarni legallashtirish va terrorizmni moliyalashtirishga qarshi kurash to‘g‘risida”, 2018-yil noyabr oyida “O‘zbekiston Respublikasi Ekstremizmga qarshi kurash to‘g‘risida”gi qonunlarining qabul qilingani fikrimizni tasdiqlaydi.

**O‘zbekiston Respublikasi doimiy aholisining milliy tarkibi
to‘g‘risida ma’lumot¹ (yil boshiga; ming kishi)**

	1991 y.		2011 y.		2017 y.	
	soni	ulushi, %	soni	ulushi, %	soni	ulushi, %
Jami aholi	20607,7	100,0	29123,4	100,0	32120,5	100,0
<i>Shu jumladan:</i>						
o‘zbek	14995,3	72,8	23983,2	82,3	26917,7	83,8
qoraqalpoq	431,9	2,1	641,5	2,2	708,8	2,2
tojik	980,7	4,8	1411,6	4,8	1544,7	4,8
qozoq	845,3	4,1	832,7	2,9	803,4	2,5
rus	1593,8	7,7	837,5	2,9	750,0	2,3
qirg‘iz	182,6	0,9	254,6	0,9	274,4	0,9
tatar	414,6	2,0	218,6	0,8	195,0	0,6
turkman	126,6	0,6	174,7	0,6	192,0	0,6
koreys	183,7	0,9	188,0	0,6	176,9	0,6
ukrain	146,8	0,7	78,2	0,3	70,7	0,2
boshqalar	706,4	3,4	502,8	1,7	486,9	1,5

Xalqaro shartnomalarda ishtirok etish orqali Respublikamiz terrorizmga qarshi qaratilgan ko‘plab xalqaro shartnomalarni ratifikatsiya qilib, ulardagi majburiyatlarini izchil bajarib

¹<https://stat.uz/uz/432-analiticheskie-materialy-uz/2033-o-zbekiston-respublikasining-demografik-holati>.

kelmoqda. Shu bilan birga, bu masalalarda o'zining tashabbuslarini ilgari surayotganini ham alohida ta'kidlash zarur.

Yurtimizda mavjud milliy-madaniy markazlar faoliyatini qo'llab-quvvatlash hamda millatlararo munosabatlarni takomillashtirish uchun 1992-yil 13-yanvar kunda Respublika Baynalmilal madaniyat markazi tashkil etildi. Uning asosiy vazifasi vazirliklar, idoralar, Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi, viloyat, shahar va tuman hokimliklari, shuningdek, jamoat tashkilotlari bilan birgalikda millatlararo munosabatlar sohasida yagona davlat siyosati amalga oshirilishida qatnashish, milliy-madaniy markazlar faoliyatini muvofiqlashtirish va o'ziga xos an'ana, urf-odat va rasm-rusumlarni tiklash hamda rivojlantirishda ularga ko'maklashish deb belgilandi.

O'tgan o'ttiz yillik davr mobaynida Respublika baynalmilal madaniyat markazi atrofida turli milliy madaniy markazlar uyushgan holda faoliyat olib bordi. Bu markazlar o'z millatlarining tili, madaniyati, urf-odatlari, an'analarini saqlab qolishi, yanada rivojlantirishi bo'yicha faol ish yurityapti. Umumxalq bayramlarini nishonlashga bag'ishlangan katta-kichik tantanalarning deyarli hech biri mamlakatimizda yashayotgan turli millat va elat vakillarining kuy, qo'shiq va raqslarisiz o'tmaydi.

O'zbekistonda o'ziga xos bir milliy mentalitet yuzaga kelgan, desak, mubolag'a bo'lmaydi. Chunki, o'z-o'zidan, millat millatga, madaniyat madaniyatga ta'sir o'tkazadi, ular bir-biridan ta'sir oladi ham. Shu tariqa har bir milliy madaniyat amalda milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg'unligidan iborat bo'lib boradi.

Bugungi o'zbek madaniyatini, sharqona va g'arbona madaniyatlar uyg'unligidan iborat, deb hisoblashga to'la haqlimiz. G'arb madaniyatining ijobiy jihatlarini o'zlashtirish – faqat yutuq.

Ammo g'arbda demokratiyaning suiiste'mol qilinishi oqibatida yuzaga kelgan "ommaviy madaniyat"ning kirib kelishidan ehtiyot bo'lish kerak.

2017-yilning 24-yanvarida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni asosida Respublika baynalmilal madaniyat markazi tashkil etilganining 25 yilligi munosabati bilan madaniy markazlarning bir guruh faollari mukofotlandi. Davlatimiz rahbari Vatanimizning yuksak mukofotlarini tantanali ravishda topshirdi.

2017-yil 19-may kuni O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning "Millatlararo munosabatlar va xorijiy mamlakatlar bilan do'stlik aloqalarini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni qabul qilindi. Unga ko'ra, Respublika baynalmilal madaniyat markazi negizida O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Millatlararo munosabatlar va xorijiy mamlakatlar bilan do'stlik aloqalari qo'mitasi tashkil etildi. Respublika baynalmilal madaniyat markazi, 138 ta milliy madaniy markaz, shuningdek, O'zbekiston xorijiy mamlakatlar bilan do'stlik va madaniy-ma'rifiy aloqalar jamiyatlari kengashi, 34 ta do'stlik jamiyati faoliyati o'zaro birlashtirildi.

Shu tariqa bu qo'mita millatlararo munosabatlar va xorijiy mamlakatlar bilan do'stlik aloqalarini mustahkamlashga yo'naltirilgan yagona davlat siyosatining amalga oshirilishini ta'minlovchi boshqaruv organi maqomiga ega bo'ldi.

Darhaqiqat, Harakatlar strategiyasi asosida beshinchi ustuvor yo'nalish bo'yicha amalga oshirilayotgan ishlar ko'lami har qanday kishini mamnun etadi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev tomonidan 2017-yil 15-avgustda imzolangan **"2017 – 2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini**

rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha Harakatlar strategiyasini kelgusida amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Farmoyishda muayyan ma’noda hozirgacha amalga oshirilgan ishlar sarhisob qilib olindi.

Jumladan, unda millatlararo totuvlikni ta’minlash, chuqur o‘ylangan, o‘zaro manfaatli va amaliy ruhdagi tashqi siyosat yuritish sohasidagi eng muhim ishlar ham tilga olingan. Unda yuqorida aytib o‘tilgan O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzurida Millatlararo munosabatlar va xorijiy mamlakatlar bilan do‘stlik aloqalari qo‘mitasi tashkil etilgani, Yevropa Ittifoqi va 21 ta xorijiy mamlakat bilan savdo-iqtisodiy, investitsiya, texnologiya va moliyaviy-texnik sohalarda 22 ta “yo‘l xarita”lari tasdiqlangani aytilgan.

Millatlararo munosabatlar yo‘nalishidagi yana bir dolzarb masalalardan biri aholining milliy tarkibiga mos keladigan ta’lim-tarbiya tizimini tashkil qilish. Bu borada respublikamizda bugungi kunga kelib, 9700 ga yaqin maktablar faoliyat yuritayotgani, shundan 8853 ta maktabda o‘zbek tilida, 862 ta maktabda rus tilida, 366 ta qoraqalpoq tilida, 370 ta maktabda qozoq tilida, 244 ta maktabda tojik tilida, 43 ta maktabda turkman tilida, 42 ta maktabda qirg‘iz tilida ta’lim berish yo‘lga qo‘yilganini ta’kidlash kerak¹. Bular orasida ikki yoki uch tilda o‘quv mashg‘ulotlari olib borilayotgan maktablar ham bor. Maktab va maktabgacha ta’lim vazirligiga qarashli pedagogik institutlarida o‘zbek tilidan tashqari rus, tojik, turkman, qirg‘iz, qozoq, qoraqalpoq tillarida ham mashg‘ulotlar olib boriladigan maktablar uchun mutaxassislar tayyorlanmoqda.

Respublikamizdagi ommaviy axborot vositalarining faoliyati ham aholi milliy tarkibining rang-barang ehtiyojlarini qondirishga

¹<http://www.uzedu.uz/Xtv/BarchasiPage/67?tp=86>

xizmat qilmoqda. O'zbekistonda 8 tilda, ya'ni o'zbek, qoraqalpoq, rus, qozoq, tojik, turkman, ingliz, koreys tillarida gazeta va jurnallar chop etilmoqda.

O'zbekiston televideniyasi orqali qator xorijiy tillardagi ko'rsatuvlarning muntazam ravishda namoyish qilinishi va maxsus radio eshittirishlarning turli tillarda efirga uzatilayotgani ham diqqatga sazovor. Zero, 12 (o'zbek, qoraqalpoq, qozoq, qirg'iz, tojik, ozarbayjon, rus, tatar, boshqird, koreys, uyg'ur) tillarida teleradio eshittirishlar efirga chiqmoqda. Bundan ko'rinadiki, O'zbekistonning millatlararo siyosati insoniylikka, demokratiyaga qarshi bo'lgan siyosatning har qanday ko'rinishlarini to'liq va mutlaq rad etishga asoslangan.

Ko'rinib turganidek, millatlararo munosabatlarni to'g'ri yo'lga qo'yish borasida O'zbekiston o'ziga xos tajriba orttirdi. Bunda faqat milliy o'zlikni anglash, milliy g'urur va iftixor tuyg'usini tarbiyalash, millatlarning tili, madaniyati, urf-odatlarini asrab-avaylash bilan cheklanmaslik, balki mamlakatdagi barcha millatlarning umumiy birdamligiga erishish tamoyiliga amal qilindi va bu siyosat:

- ko'p millatlilikni yaratuvchilik qudratiga ega bo'lgan omil sifatida tan olish;

- fuqarolarning jinsi, irqi, millati, tili, dini, e'tiqodi, shaxsi, ijtimoiy kelib chiqishi va mavqeidan qat'iy nazar, tengligini ta'minlash;

- milliy mansubligidan qat'iy nazar, fuqarolarning mamlakat siyosiy va ijtimoiy hayotidagi teng huquqli ishtirokini kafolatlash;

- milliy til, urf-odatlar va an'analar hurmat qilinishini ta'minlash va ularning rivojlanishi uchun qulay shart-sharoit yaratish kabi tamoyillarga tayangan holda izchil amalga oshirilmoqda.

Millatlararo totuvlik g'oyasini amalga oshirishga g'ov bo'ladigan eng xatarli to'siq - tajovuzkor millatchilik va shovinizmdir. Bunday illat, zararli g'oya tuzog'iga tushib qolgan jamiyat tabiiy ravishda halokatga yuz tutadi. Bunga uzoq va yaqin tarixdan ko'plab misollar keltirish mumkin. Birgina fashizm g'oyasi XX asrda insoniyat boshiga avvalgi barcha asrlardagidan ko'ra ko'proq kulfat, ofat-balolar yog'dirib, oxir-oqibatda o'zi ham halokatga uchradi. Lekin hanuzgacha fashizm, shovinizm, irqchilik g'oyalarini tiriltirib, millatlararo totuvlik, hamjihatlik g'oyasiga qarshi "salib yurishi" uyushtirishga urinayotgan kuchlar borligi barchamizni hushyor torttirishi lozim.

Bag'rikenglikning muhim yo'nalishlaridan biri "diniy bag'rikenglik"dir. Turli din vakillari e'tiqodidagi mavjud farqlardan qat'iy nazar, ularning yonma-yon, o'zaro tinch-totuv yashashi hamda har bir diniy ta'limotga hurmat bilan qarashni anglatadigan mazkur tushuncha, har kim o'z e'tiqodiga amal qilishda erkin bo'lgani holda, bu huquqqa boshqalar ham ega ekanini e'tirof etishini nazarda tutadi. "Bag'rikenglik tamoyillari Deklaratsiyasi"da ta'kidlanganidek, *"Bag'rikenglik bo'lmasa, tinchlik bo'lmaydi, tinchliksiz esa taraqqiyot va demokratiya bo'lmaydi"*. Asrlar mobaynida o'lkamizning shahar-u qishloqlarida masjid, cherkov va sinagogalar emin-erkin faoliyat ko'rsatib, turli millat va dinga mansub qavmlar hamjihatlikda o'z diniy marosimlarini ado etib kelganlar. Tariximizning eng murakkab, og'ir davrlarida ham ular o'rtasida diniy asosda mojarolar bo'lmagan. Bu esa, millati va diniy qarashidan qat'iy nazar, insonni ardoqlash va o'zgalarni qadrlash, kattalarga hurmat, kichiklarga izzat ko'rsatish kabi tuyg'ular o'lka aholisining qon-qoniga singib ketganidan dalolat beradi. Aynan shu sifatlar xalqimizga xos bo'lgan diniy bag'rikenglikning ma'naviy asosini

tashkil qiladi.

Ma'lumki, har bir dinning o'ziga xos aqidalari mavjud. Ular ba'zan bir-biriga mutanosib bo'lsa, ba'zan zid ham kelishi mumkin. Diniy bag'rikenglik ana shu xilma-xillik asosida kelib chiqishi mumkin bo'lgan nizolarning oldini oladi, turli e'tiqodlarning yonma-yon va bir paytda mavjud bo'la olishi uchun xizmat qiladi. Qadim zamonlardanoq o'lkamizda zardushtiylik, buddaviylik, yahudiylik, nasroniylik kabi dinlar mavjud bo'lgan. Eng qadimiy va keng tarqalgan dinlardan biri bo'lmish zardushtiylikning vatani ham bizning yurtimizdir. Zero, u qadimgi Xorazmda shakllanib, rivoj topgan.

Ilk o'rta asrlarda Markaziy Osiyoda buddizm ham muhim o'rin tutgan. Hattoki, Buxoro shahrining nomi ham "Vaxara" – buddaviylar ibodatxonasi nomidan kelib chiqqan, degan fikrlar ham bor.

Markaziy Osiyoga islom dinining yoyilishi arafasida bu yerga Eron orqali Suriyadan kirib kelgan nestorian yo'nalishidagi nasroniylik dini muhim mavqeni egallagan. VI asr boshlarida Samarqandda nestorian yepiskopi, VIII asrda esa mitropoliti xizmat qilgan. Shuningdek, qadimda hozirgi Toshkent va Xorazm viloyatlari hududlarida nasroniy diniga mansub aholi ham yashagan.

VIII asrda Markaziy Osiyoga arablar bilan birga islom dini ham kirib keldi. Aholining bu dinni qabul qilishi asta-sekinlik bilan, bir tekis bo'lmagan holda yuz berdi. Aholining bir qismi o'zlarining qadimgi dinlariga e'tiqod qilishda davom etdi. Bu vaqtda islom va mahalliy dinlarning, ularga xos qadriyat va odatlarning qorishuvi yuz berdi. Movarounnahr xalqlarining islom diniga zid kelmaydigan ma'rifiy-axloqiy g'oyalari, huquqiy me'yori va urf-odatlari to'la saqlanib qoldi hamda islom ta'limoti asosida yanada sayqallandi. Bu holat Movarounnahrda islomning

o'ziga xos xususiyatlar kasb etishiga sabab bo'ldi. Bu ham yurtimizda uzoq yillar davomida shakllangan diniy bag'rikenglik samarasi edi¹.

O'lkada tinchlik va diniy bag'rikenglik muhitini ta'minlashda islom ta'limotidagi o'zga din vakillari bilan o'zaro murosa yo'lini tutish, ular bilan dunyoviy ishlarda hamkorlik qilish va hamjihatlikda yashashga chorlovchi tamoyillar ham o'ziga xos ahamiyat kasb etdi. Ayniqsa, islom ta'limotidagi dinni qabul qilish yoki qabul qilmaslik qalbga bog'liq, insonning to'liq ixtiyoridagi amal deb qaralishi mintaqada diniy bag'rikenglik muhiti barqaror bo'lishi uchun asosiy omillardan bo'ldi.

Diyorimizdan yetishib chiqqan allomalarning asarlarida ham diniy bag'rikenglik bilan bog'liq qadriyatlar targ'ib qilingan g'oyalarni uchratamiz. Jumladan, Shayx Ahmad Yassaviy ham o'z hikmatlarida o'zga din vakillariga yaxshi munosabatda bo'lishni uqtirgan:

Sunnat ermish, kofir bo'lsa, berma ozor,

Ko'ngli qottig' dilozordan xudo bezor.

Yurtimizdan yetishib chiqqan allomalarimizning bu kabi o'g'itlari uzoq yillar davomida xalqimizning bag'rikeng bo'lishga, turli din va elatlar bilan tinch-totuvlikda hayot kechirishga chorlab kelgan.

Shu bilan birga islom dinining asosi bo'lgan Qur'oni karimda ham bag'rikenglik sharaflangan. Jumladan, Mumtahana surasining 8-oyatida Alloh taolo shunday deydi: "Din to'g'risida sizlar bilan urushmagan va sizlarni o'z yurtingizdan (haydab) chiqarmagan kimsalarga nisbatan yaxshilik qilishingiz va ularga adolatli bo'lishingizdan Alloh sizlarni qaytarmas. Albatta, Alloh adolatli

¹ Ekstremizm va terrorizm – taraqqiyot dushmani. // <http://akadmvd.uz/wp-content/uploads/2015-islomov-ekstremizm-dushman-lot.pdf>

kishilarni sevar”. Hadisi sharifda Payg‘ambarimiz (s.a.v.) shunday marhamat qiladilar: “Imonning afzali sabr va bag‘rikenglikdir”. Chindan ham, dinimiz ta’limotiga ko‘ra, bag‘rikeng bo‘lish imon belgisidir.

Hozirgi kunda yurtimizda istiqomat qilayotgan turli din vakillari uchun teng imkoniyatlarning yaratilishi, ayniqsa, diniy bag‘rikenglikka doir qoidalarining qonuniy asoslarda mustahkamlanishi tahsinga sazovordir. Eng avvalo, Yangi tahrirdagi O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 35-moddasida mustahkamlangan *“Hamma uchun vijdon erkinligi kafolatlanadi. Har bir inson xohlagan dinga e’tiqod qilish yoki hech qaysi dinga e’tiqod qilmaslik huquqiga ega. Diniy qarashlarni majburan singdirishga yo‘l qo‘yilmaydi”*, degan qoida diniy bag‘rikenglik uchun dasturul amal bo‘lib xizmat qilmoqda. Bu tamoyilga ko‘ra, har kim o‘z dini va e’tiqodiga amal qilishda erkindir va har kim bu huquqqa boshqalar ham ega ekanligini tan olmog‘i lozim.

Konstitutsiyamizning 75-moddasida esa, respublikamizda faoliyat olib boruvchi diniy tashkilotlar va birlashmalarning davlatdan ajratilgani haqidagi qoida mustahkamlangan. Unda aytilishicha, *“Diniy tashkilotlar va birlashmalar davlatdan ajratilgan hamda qonun oldida tengdirlar. Davlat diniy birlashmalarning faoliyatiga aralashmaydi”*. Bu qoidaning mohiyati shundaki, O‘zbekistonda har qanday din va diniy tashkilotlar davlatdan ajratilgan va barcha diniy konfessiyalar qonun oldida barobardir. Davlat diniy konfessiyalar o‘rtasidagi tinchlik va totuvlikni qo‘llab-quvvatlaydi hamda ular o‘rtasida o‘zaro murosa va hurmat o‘rnatilishiga ko‘maklashadi.

O‘zbekistonda e’tiqod erkinligi va diniy bag‘rikenglikni mustahkamlashda qonunchilik ham takomillashib bordi. “Vijdon

erkinligi va diniy tashkilotlar to'g'risida"gi qonun 1991-yilda qabul qilingan bo'lib, 1993-yilda kiritilgan ba'zi qo'shimcha va o'zgartirishlar bilan 1998-yilga qadar amalda bo'lib keldi. So'nggi yillar davomida mazkur qonunni davr talablari asosida tubdan o'zgartirish zarur bo'lib qoldi va 1998-yilning 1-may kunida va 2021-yil 5-iyul kuni qonunning yangi tahriri qabul qilindi va kuchga kirdi.

Vijdon erkinligi haqidagi qonun dinga e'tiqod qilish yoki o'zga e'tiqodlar erkinligi milliy xavfsizlikni va jamoat tartibini, boshqa fuqarolarning hayoti, salomatligi, axloqi, huquqi va erkinliklarini ta'minlash uchun zarur bo'lgan darajadagina cheklanish mumkinligini ta'minlaydi. Mazkur me'yor 1966-yil 16-dekabrda BMT Bosh Assambleyasi tomonidan qabul qilingan Fuqarolik va siyosiy huquqlar to'g'risidagi Xalqaro paktning 18-moddasiga muvofiqdir.

Xalqaro huquqiy hujjatlarda ham e'tiqod erkinligi va diniy bag'rikenglik xalqaro huquq himoyasida ekani ta'kidlanadi. Jumladan, 1948-yili qabul qilingan "Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi"ning 18-moddasida *"Har bir inson fikr, vijdon, din va e'tiqod erkinligi huquqiga egadir"*, deb ta'kidlangan. 1966-yili qabul qilingan "Fuqarolik va siyosiy huquqlar to'g'risidagi xalqaro Pakt"da ham *"Biror odam ham o'z ixtiyori bilan o'z dini va e'tiqodiga ega bo'lish yoki ularni qabul qilish erkini kamsitadigan majburiy xatti-harakatlarga duchor bo'lmasligi kerak"*, deb ko'rsatilgan. Bu esa, diniy bag'rikenglikning nafaqat milliy qonunchilik, balki xalqaro huquqiy normalar muhofazasida ekanidan ham dalolat beradi.

Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to'g'risidagi huquqiy me'yorlarning qonunchilikka kiritilishi diyorimizda rasmiy faoliyat olib borayotgan barcha din vakillariga katta imkoniyatlar

yaratib berdi. Jumladan, mustaqillikkacha respublikada bir necha cherkov va sinagogalar faoliyat olib borgan bo'lsa, qonuniy asoslar mustahkamlangach, dunyoning turli mintaqalarida diniy ibodatlarini amalga oshiruvchi Yevangel-Lyuteran jamoasi, Rim-katolik cherkovi, "Yettinchi kun adventistlari" diniy tashkiloti, bahoviylar, yahudiylar diniy jamoalari kabi konfessiyalar yurtimizda rasmiy faoliyat yurita boshladi.

2014-yilning 15-16-may kunlari Samarqand shahrida "O'rta asrlar Sharq allomalari va mutafakkirlarining tarixiy merosi, uning zamonaviy sivilizatsiya rivojida roli va ahamiyati" mavzusida xalqaro konferensiya o'tkazilgan edi. Bugungi kunda ham mamlakatimiz boy tarixiy, ilmiy-ma'rifiy va madaniy merosni o'rganish, milliy qadriyatlarni asrab-avaylash va targ'ib etish, islomning ma'rifiy g'oyalarini yoyish hamda diniy bag'rikenglikni qaror toptirish va mustahkamlashda butun dunyoga o'rnak bo'lmoqda. 2017-yil noyabr oyida Samarqand shahrida BMT shafeligida "Markaziy Osiyo: yagona tarix va umumiy kelajak, barqaror rivojlanish va taraqqiyot yo'lidagi hamkorlik" mavzusida xalqaro anjuman o'tkazildi va unda mintaqadagi fundamental muammolar muhokama qilindi. 2021 yil noyabr oyida Xiva shahrida YUNESKO bilan hamkorlikda "Markaziy Osiyo jahon sivilizatsiyalari chorrahasida" xalqaro anjumanini o'tkazish rejalashtirilgan. Bag'rikenglikning zid "mutaassiblik"dir. Umumiy ma'noda "mutaassiblik" – bu bir g'oyaning to'g'riligiga qattiq ishonish va undan o'zgalarini keskin rad etishni anglatadi. Mazkur fenomenning xavfli jihatida shunda-ki, u borgan sari kuchayib ksenofobiya, ekstremizm va hatto terrorizmga aylanadi. Terrorizm butun dunyoda tinchlikni ta'minlash yo'lidagi asosiy g'ov, to'siqdir. Zero, XX asrning ikkinchi yarmida xalqaro miqyosda o'zini ochiq namoyon etayotgan xatarli voqeliklardan biri, turli

shiorlar bilan niqoblangan terrorizm mintaqalar va mamlakatlar hayotiga birdek tahdid solmoqda. Keng ko‘lam va xilma-xil ko‘rinishlar kasb etayotgan ushbu illatga qarshi kurash butun dunyo uchun dolzarb muammo bo‘lib qolmoqda. Ma‘lumotlarga ko‘ra, bugun dunyo bo‘yicha 500 ga yaqin terrorchilik tashkilotlari faoliyat ko‘rsatmoqda. Bir yil mobaynida butun Yer yuzida sodir etilgan teraktlar va ularning oqibatida halok bo‘lganlarning soni bir necha o‘n mingni tashkil etishi terrorizmning tinchlik va xotirjamlikni izdan chiqarishga qaratilgan asosiy tahdidlardan biriga aylanganini ko‘rsatadi.

Markaziy Osiyo mintaqasida diniy mutaassib oqimlar faoliyati XX asrning 80-yillari boshlarida xorijiy ekstremistik markazlar say-harakatlari bilan shakllana boshladi. Mintaqada xorijdan kelayotgan moliyaviy yordam hisobiga jangari sifatida foydalaniladigan shaxslarni tanlash va tayyorlash bilan shug‘ullanadigan guruhlar paydo bo‘ldi. Afsuski, so‘nggi yillarda mazkur guruhlar faoliyati natijasida dunyo bo‘ylab har yili 30 mingdan ortiq tinch fuqaro halok bo‘lmoqda. O‘nlab million aholi o‘z uylarini tashlab ketish va dunyoning turli mamlakatlarida sarson-u sargardon bo‘lishga majbur qolmoqda. BMT ma‘lumotlariga ko‘ra esa, bir milliondan ortiq yosh bolalar ochlikdan o‘lish xavfi ostidadir. Ularning aksar qismi terrorchilik avj olgan, buzg‘unchi guruhlar tomonidan egallab turilgan hududlarga to‘g‘ri keladi. Bugungi kunda Iroq, Suriya, Nigeriya, Afg‘oniston, Yaman, Liviya hanuz dunyoning eng qayno nuqtalari hisoblanadi. Tahlilchilar fikricha, hech qaysi davlat o‘zining terrorchilar xurujidan holi ekaniga 100 foiz kafolat bera olmaydi. Jumladan, 2015 yilda dunyoning 96 mamlakati, u yoki bu darajada terrorchilikdan aziyat chekkan.

Mana shunday sharoitda, ekstremizm va terrorizm xavfini to'g'ri anglab etish, unga qarshi amaliy choralar ko'rish davr talabidir. Shunday ekan, Prezidentimiz Sh.Mirziyoyev ta'biri bilan aytganda: ***“Yanada ogoh va sergak bo'lish, eng asosiy boyligimiz bo'lgan va biz haqli ravishda faxrlanadigan ko'p millatli xalqimizning birdamligi va jipsligini ko'z qorachig'idek asrash hamda yanada mustahkamlash O'zbekistonni o'z Vatani, deb biladigan har bir insonning muqaddas burchidir”***.

Ta'kidlash joiz, uzoq yillardan buyon birinchi marta BMTning e'tiqod erkinligi bo'yicha maxsus ma'ruzachisi Ahmad Shahid O'zbekistonga keldi. Ushbu tashrifning yakunlari O'zbekiston parlamenti tomonidan qabul qilingan alohida hujjatda o'z aksini topdi. Mazkur hujjat e'tiqod erkinligini ta'minlash, e'tiqod erkinligi to'g'risidagi qonunchilikni qayta ko'rib chiqish va diniy tashkilotlar faoliyatini soddalashtirishga qaratilgan kompleks tadbirlarni amalga oshirishni ko'zda tutadi.

Mamlakatimizda 16 diniy konfessiyaga mansub 2 ming 288 ta diniy tashkilot faoliyat yuritmoqda. Jumladan, 2063 islom dini bilan bog'liq tashkilotlar, 175 xristianlik tashkiloti, 8 yahudiy, 6 bahoviy jamoalari, "Iegova shohidlari", bitta Krishna jamiyati va bitta Budda ibodatxonasi, shuningdek, O'zbekiston konfessiyalararo Bibliya jamiyati mavjud.

O'zbekistonda diniy masalalar bilan bog'liq muammolari bo'lgan odamlar va oilalar "qora ro'yxati"dan xalos bo'ldi. O'zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoyev ilk bor o'zining afv etish huquqidan foydalandi. Natijada ko'pchiligi diniy jinoyatlar uchun mahkum etilgan 3000 dan ortiq fuqaro afv etildi.

O'zbekistonda – ta'lim olish huquqi barcha fuqarolarga ularning dinga munosabatidan qat'iy nazar ta'minlanadi.

Oliy va o'rta diniy ta'lim muassasalariga fuqarolar majburiy umumiy o'rta ta'lim olganlaridan so'ng qabul qilinadi.

Diniy o'quv maskanlarida diniy fanlardan dars beruvchi shaxslar diniy ta'limga ega bo'lishlari lozim.

Bugungi kunda respublikamizda O'zbekiston Islom akademiyasi, Toshkent islom instituti, Mir Arab oliy madrasasi, 9 madrasa, shu jumladan, 2 ixtisoslashtirilgan ayollar bilim yurti, Toshkent provaslav seminariyasi, Toshkent xristian seminariyasi kabi o'quv dargohlari faoliyat yuritmoqda.

Mamlakatimizda Islom sivilizatsiyasi markazi, Imom Buxoriy va Imom Termiziy xalqaro tadqiqot markazlari tashkil etilgan. Viloyatlarda kalom, hadis, fiqh, aqida va tasavvuf ilmlarini o'rganishga ixtisoslashtirilgan beshta ilmiy maktab ochilgan.

Umuman, yurtimizning din sohasidagi siyosati zahirida davlatning dunyoviyligi, din va davlat bir-biridan ajratilgani haqidagi tamoyil yotadi.

7.3. O'zbekiston Respublikasining o'zaro manfaatli va amaliy tashqi siyosati

Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasining qator maqsadlarida yangi hamkorlar topish, hamkorlik aloqalarini keng masshtabda olib borish belgilangan. Xususan, Yangi strategiya **93-maqsad** doirasida mamlakatning xalqaro munosabatlardagi teng huquqli subyekt sifatidagi rolini oshirish belgilangan.

Ushbu maqsadga binoan hamkor mamlakatlar bilan hamda xalqaro tashkilotlar doirasida mintaqaviy va global masalalar bo'yicha muvozanatli, doimiy muloqot olib borish, ular bilan ikki va ko'p tomonlama uchrashuvlar o'tkazish, siyosiy, iqtisodiy va

madaniy sohalarida hamda turli darajadagi maslahatlashuvlarni tashkil etish masalalari belgilab quyilgan.

Shu bilan birga yetakchi davlatlar bilan keng qamrovli hamkorlikni strategik darajaga olib chiqish hamda ular bilan kengaytirilgan sheriklik va hamkorlik to'g'risidagi bitimlarni kelishish.

Shuningdek, davlatimizning an'anaviy hamkorlari bilan munosabatlarni yanada rivojlantirish, tashqi aloqalar geografiyasini kengaytirishga ustuvor ahamiyat qaratib, iqtisodiy diplomatiyani kuchaytirish, ham maqsad qilingan.

Oliy darajadagi tashriflar orqali Yevropa mamlakatlari bilan hamkorlik aloqalarini yanada kengaytirish, O'zbekiston Respublikasining xorijdagi diplomatik vakolatxonalari moddiy-texnika bazasini mustahkamlash, chet ellarda mamlakatimizning yangi diplomatik vakolatxonalarini ochish, milliy manfaatlarni ilgari surish va himoya qilishda iqtisodiy diplomatiya samaradorligini oshirish va uni faollashtirishdek muhim islohotlar ushbu maqsad doirasida belgilab olingan.

Shuningdek tashqi siyosatimizning muhim yo'nalishi doirasida quyidagi masalalar ham belgilab olingan:

Osiyo-Tinch okeani mintaqasidagi an'anaviy strategik sheriklar bilan hamkorlikni kengaytirish (Xitoy, Koreya Respublikasi, Yaponiya kabi davlatlar);

Osiyo-Tinch okeani mamlakatlarining istiqbolli bozorlariga eksport hajmi va nomenklaturasini oshirish;

AQSH, Kanada va Amerika mamlakatlari bilan strategik va har tomonlama hamkorlik aloqalarini kengaytirish;

AQSH ishbilarmon doira vakillari bilan investitsion, eksport va ilg'or texnologiyalar sohalaridagi hamkorlikni kuchaytirish;

Janubiy Osiyo, Yaqin, O'rta Sharq va Afrika mintaqasidagi hamkorlar bilan mavjud aloqalarni yanada kengaytirish (Saudiya Arabistoni, BAA, Quvayt, Qatar, Pokiston, Hindiston, Eron kabi hamkor davlatlar) kabilar.

Har qanday suveren davlat jahon hamjamiyatiga o'zining tashqi siyosiy qarashlari, umumplanetar muammolarga munosabatlari hamda azaliy munozaralar va muzokaralar obyekti bo'lgan urush va tinchlik masalalariga yondoshuvlari bilan kirib boradi. Bu borada O'zbekiston o'z mustaqilligining dastlabki kunlaridanoq aniq siyosiy pozitsiyasini va tashqi siyosat borasidagi Konsepsiyasini bayon etdi.

Jumladan, O'zbekiston Respublikasining yangi tahrirdagi Konstitutsiyasi O'zbekistonning tashqi siyosatini qonun bilan kafolatlab berdi. Uning 18-19-moddalarida O'zbekiston Respublikasi xalqaro munosabatlarning to'la huquqli subyekti sifatida davlatlarning suveren tengligi, kuch ishlatmaslik yoki kuch bilan tahdid qilmaslik, chegaralarning dahlsizligi, nizolarni tinch yo'l bilan hal etish, boshqa davlatlarning ichki ishlariga aralashmaslik qoidalariga va xalqaro huquqning umume'tirof etilgan boshqa qoidalari va normalariga asoslanishi belgilab qo'yildi. Davlatning, xalqning oliy manfaatlarini, farovonligi va xavfsizligini ta'minlash maqsadida turli ittifoqlar tuzishi, hamdo'stliklarga va boshqa davlatlararo tuzilmalarga kirishi, zarur bo'lganda ulardan ajralib chiqishi mumkinligi asosiy qonunda belgilab berildi. Xususan yangi tahrirdagi davlatimiz Konstitutsiyasida, 17-moddaga "davlatlarning hududiy yaxlitligi" O'zbekiston tashqi siyosatining asosiy prinsiplaridan biri sifatida belgilangan. Davlatlarning hududiy yaxlitligi prinsipi dastlab, 1945-yilda qabul qilingan BMT Ustavida belgilangan, keyinchalik BMT, EXHT, SHHT va boshqa xalqaro tashkilotlarning

hujjatlarida, xususan, BMT Ustaviga muvofiq davlatlar o'rtasidagi do'stona munosabatlar va hamkorlikka oid xalqaro huquq tamoyillari to'g'risidagi Dekloratsiyada (1970-yil) takomillashtirilgan¹.

Mazkur prinsipga ko'ra, har qanday davlat boshqa davlatning hududiy yaxlitligini hurmat qilishi, uning suvereniteti, milliy birligi va hududiy yaxlitligini qisman yoki to'liq buzishga qaratilgan har qanday harakatlardan o'zini tiyishi lozim. Bundan tashqari, davlatlar va xalqaro huquqning boshqa subyektlari biror-bir davlat hududiga, uning bir qismiga yoki resurslariga kuch bilan yoki kuch ishlatish tahdidi bilan bevosita yoxud bil vosita tajovuz qilmasliklari shartligi belgilangan.

Shu bilan birga 1994-yilda "O'zbekiston tashqi siyosat tamoyillari to'g'risida" qonun qabul qilindi. Unda quyidagi tamoyillar o'z aksini topgan edi:

o'zaro manfaatlarini inobatga olgan holda o'z milliy manfaatlarining ustuvorligini ta'minlash, biron-bir buyuk davlatlarning ta'sir doiralariga kirmaslik;

odamlar va davlatlar orasidagi munosabatlarda umumbashariy qadriyatlar ustuvorligini ta'minlagan holda, respublika xalqaro sahnada tinchlik va xavfsizlikni mustahkamlash, mojarolarni tinch yo'l bilan hal qilish uchun harakat qiladi;

teng huquqlilik va o'zaro manfaat, boshqa davlatlarning ichki ishlariga aralashmaslik;

mafkuraviy qarashlardan qat'iy nazar tashqi siyosatda ochiqlik tamoyilini ta'minlash;

xalqaro huquq me'yorlarining milliy huquqdan ustuvorligi;

to'la ishonch asosida ikki va ko'p tomonlama tashqi

¹ Рахмонкулов М.Х. ва бошқалар. Янгиланаётган Конституция: 100 саволга 100 жавоб. – Т.: Адолат. 2023. -22 б.

aloqalarni urnatish, xalqaro tashkilotlar doirasida hamkorlikni chuqurlashtirish.

Shuningdek, Yangi tahrirdagi O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida tinchliksevar tashqi siyosatni amalga oshirish borasidagi prinsip belgilangan.

Davlatlar o'rtasidagi doimiy do'stlikka asoslangan munosabatlarni rivojlantirish, jahon va mintaqa darajasida tinchlikni ta'minlash xalqaro munosabatlarning munosib masalasi hisoblanadi.

Mamlakatimiz o'z taraqqiyot bosqichida ochiq, o'zaro hurmat, tenglik va manfaatdorlik, yaxshi qo'shnichilik prinsiplariga asoslangan tashqi siyosat olib bormoqda. Misol uchun so'ngi yillarda qardosh Qirg'iziston bilan o'ttiz yillik chegara muammosi yechilganligi tufayli 2 milliondan ziyod vodiy aholisi o'z qarindoshlari bilan erkin bordi-keldi qiladigan bo'ldi.

Ayni shuning amaliy ifodasi sifatida yangi tahrirdagi O'zbekiston Konstitutsiyasi 18-moddasida "O'zbekiston Respublikasi davlatlar va xalqaro tashkilotlar bilan ikki va ko'p tomonlama munosabatlarni har taraflama rivojlantirishga qaratilgan tinchliksevar tashqi siyosatni amalga oshiradi" degan norma mustahkamlanmoqda.

BMT Nizomida ham xalqlar bir-birlari bilan murosayu madora va toqatlilikni namoyon qilib, tinchlik sharoitida yaxshi qo'shnichilik munosabatlarini shakllantirib yashashlari lozimligi mustahkamlangan.

Tinchliksevar siyosat deganda, davlatlarning siyosiy-iqtisodiy va ijtimoiy tizimlari va ularning rivojlanish darajasidan qat'iy nazar, erkinlik, tenglik, adolat va insonning asosiy huquqlarini hurmat qilish, shuningdek, davlatlar va xalqlar o'rtasida tinchlikni mustahkamlashi tushuniladi.

Bugungi kunda davlatimiz dunyoning 131 ta davlati bilan diplomatik munosabatlar oʻrnatib, 38 ta davlatda 37 ta elchixonalar, 17 ta shaharda bosh konsulxonalar, BMT va boshqa xalqaro tashkilotlarda doimiy vakolatxonalarimiz faoliyat yuritmoqda¹. Boshqa xalqlar bilan tinch-totuv, doʻstona, xavfsiz sharoitda yashashi, xorijiy mamlakatlar, ayniqsa, qoʻshni davlatlarga emin-erkin borib-kelishi, qon-qarindoshlik rishtalarini mustahkamlashi, mamlakat investitsiya muhitining yaxshilanishi uchun keng imkoniyatlar yaratdi.

Oʻzbekiston xalqaro siyosatga kirib borgan sari uning xalqaro masalalar borasidagi faolligi, tashabbuskorligi tobora oshib bordi. Masalan, Oʻzbekiston Respublikasi 100 ga yaqin xalqaro tashkilotga aʼzo boʻldi. Shular orasida BMT, SHHT, MDH, EXHT, Islom konferensiyasi tashkiloti va boshqalarni koʻrsatish mumkin.

Oʻzbekiston tashqi siyosatida buyuk davlatlar bilan boʻlgan munosabatlari alohida ahamiyatga ega. 2002-yil 12-martda Oʻzbekiston bilan AQSh oʻrtasida “Strategik sheriklik va hamkorlik asoslari” toʻgʻrisida deklaratsiya imzolandi. Ikki yildan soʻng, 2004-yil iyun oyida Oʻzbekiston va Rossiya rahbarlari Strategik sheriklik toʻgʻrisidagi bitimga imzo qoʻyishdi. Oʻzbekiston Xitoy, Yaponiya, Yevropa Ittifoqi bilan ham oʻz munosabatlarini aynan strategik hamkorlik darajasiga koʻtargan.

Oʻzbekiston Respublikasining tashqi siyosati murakkab xalqaro muhitda shakllanib va rivojlanib kelmoqda. “Sovuq urush” davri tugaganidan soʻng shakllanayotgan yangi jahon tartiboti Markaziy Osiyo davlatlari va ayniqsa, Oʻzbekistonga ham jiddiy taʼsir qilmoqda. Xususan, Oʻzbekiston ham mintaqada yangicha avj olayotgan geosiyosiy kurashdan xoli emas. XX asr

¹ Рахмонкулов М.Х. ва бошқалар. Янгиладан Конституция: 100 саволга 100 жавоб. – Т.: Адолат. 2023. -24 б.

boshida davlatimiz yangi jahon tartiboti va umuman, xalqaro tizimga moslashib, mustaqil siyosat yurgizishdek muhim sinovdan o'tmoqda.

Aslini olganda tarixiy tajriba shundan dalolat beradiki, davlatning siyoiy qarashlari va jahon hamjamiyatidagi xalqaro munosabatlarda uzviylikning mavjudligi uning jahon hamjamiyatidagi mavqeini belgilash bilan birga ichki siyosatda barqaror taraqqiyotning muhim omili bo'lib xizmat qiladi. O'zbekistonda mavjud ichki va tashqi siyosatning ana shunday sog'lom, qat'iyatli va ishonchli rivojlanishining mavjudligi bevosita uning ham dunyoviy, ham ichki mavqeini belgilamoqda. Hozirgacha mavjud siyosiy qarashlar XXI asrda inson va insoniyat taqdiri bilan bog'liq bo'lgan yo'nalishlar tizimini qamrab olmoqda. Jumladan, Prezident Sh.Mirziyoyev bugungi kunda va olis istiqbolda O'zbekiston tashqi siyosatining asosiy vazifalarini aniq belgilab berdi. Jumladan:

- O'zbekiston Respublikasi qo'shni davlatlardagi qurolli mojarolarga va keskinlik o'choqlariga aylanishining oldini olish yuzasidan siyosiy, iqtisodiy va boshqa chora-tadbirlarni ko'radi, shuningdek o'z hududida xorijiy davlatlarning harbiy bazalari va obyektlari joylashtirilishiga yo'l quymaydi;

- siyosiy, savdo-iqtisodiy, madaniy-gumanitar, ilmiy-texnikaviy va boshqa sohalarda xalqaro hamkorlikni izchillik bilan rivojlantirish;

- mamlakatimizda olib borilayotgan demokratik islohotlarni hamda jamiyatni va iqtisodiyotni modernizatsiya qilishning jadal jarayonlarini samarali amalga oshirish uchun mumkin qadar qulay tashqi siyosiy shart-sharoitlarni shakllantirish;

- Markaziy Osiyoda tinchlik va barqarorlikni saqlash hamda mustahkamlash, mintaqani xavfsizlik va barqaror taraqqiyot

zonasiga aylantirish, Afg'onistonda tinchlik va barqarorlikka erishishga ko'maklashish;

- jahonning yetakchi davlatlari va xalqaro tashkilotlar bilan strategik hamkorlik qilishning mutanosib, ko'p qirrali tizimini shakllantirish, mintaqada geosiyosiy muvozanatni saqlab turish, O'zbekistonning savdo, iqtisodiy, texnologik, transport va boshqa aloqalarini keng diversifikatsiya qilish;

- mavjud yoki yuzaga kelayotgan muammolarni o'z vaqtida hal etish uchun siyosiy diplomatik hamda xalqaro huquqiy mexanizmlardan, jumladan, preventiv diplomatiya chora-tadbirlaridan foydalanish;

- O'zbekistonning siyosiy va savdo-iqtisodiy sohadagi ishonchli, mas'uliyatli sherik sifatidagi xalqaro nufuzini mustahkamlash, mamlakatimizning tashqi dunyo uchun investitsion, sayyohlik, madaniy-tarixiy jozibadorligini kuchaytirish;

- milliy iqtisodiyotning ustuvor tarmoqlariga to'g'ridan-to'g'ri chet el investitsiyalari va ilg'or texnologiyalarini jalb etish jarayonlarini kuchaytirish uchun ikki tomonlama va ko'p tomonlama hamkorlik mexanizmlaridan foydalanish va ularni rivojlantirish;

- O'zbekistonning dunyoning yirik bozorlariga kafolatli chiqishini ta'minlaydigan ko'p muqobilli transport-kommunikatsiya yo'laklarining tizimini shakllantirish va rivojlantirish;

- xorijdagi O'zbekiston Respublikasi fuqarolari va yuridik shaxslarining huquq va manfaatlari har tomonlama himoya qilinishini ta'minlash.

Shu bilan birgalikda "Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi"da muhim maqsad sifatida **94-maqsadda** Markaziy

Osiyoda xavfsizlik, savdo-iqtisodiy, suv, energetika, transport va madaniy-gumanitar sohalaridagi yaqin hamkorlikni sifat jihatidan yuqori bosqichga olib chiqish. Markaziy Osiyo davlatlari bilan oliy darajadagi muloqot va ikki tomonlama hamkorlikning barcha formatdagi mexanizmlari asosida (hukumatlararo komissiyalar, siyosiy maslahatlashuvlar, parlamentlararo hamkorlik komissiyasi va boshqalar) yig'ilishlarni tashkil etish.

Markaziy Osiyo davlatlari rahbarlarining Maslahat uchrashuvlarini har yili muntazam tashkil qilishni ta'minlash va ularda faol ishtirok etish.

Markaziy Osiyo bo'yicha mintaqaviy hamkorlik strategiyasini ishlab chiqish ishlarini boshlash.

Mintaqaviy tashkilotlar doirasida O'zbekistonning milliy manfaatlarini faol ilgari surish.

O'zbekiston Respublikasining chegaraoldi nazorat-o'tkazish punktlarini rekonstruktsiya qilish va kengaytirish orqali ularning o'tkazuvchanligini oshirish.

Markaziy Osiyoda ekologiya, atrof-muhitning ifloslanishini oldini olish va tabiatni muhofaza qilish borasida hamkorlikni yangi bosqichga olib chiqish.

O'zbekiston va Markaziy Osiyo davlatlari muzeylari hamda arxivlari o'rtasidagi o'zaro hamkorlikni kengaytirish, ikki mamlakat ikki mamlakat tarixi va madaniyatini aks ettiruvchi kataloglarni birgalikda nashr etish kabi muhim maqsad va vazifalar belgilab olingan.

Yuqoridagi vazifalar, aytish mumkinki, O'zbekistonning jahon hamjamiyatiga tobora chuqurroq kirib borishini ta'minlaydi. Har tomonlama o'zaro manfaatli hamkorlik chuqurlashib boradi. Ayni paytda O'zbekistonning jahon hamjamiyatidagi mavqeini, siyosiy va iqtisodiy salohiyatini namoyon qiladi.

O‘zbekiston hozirda 14 ta asosiy universal xalqaro huquqiy hujjatlarni imzolagan bo‘lib, xalqaro terrorchilikka qarshi kurashish yo‘lidagi global say-harakatlarda faol ishtirok etmoqda.

O‘zbekiston BMT bilan hamkorlikda aksilterror strategiyasida bag‘rikenglik, o‘zaro hurmat, jamiyatning barcha qatlamlari ishtirokida dinlararo va madaniyatlararo muloqot g‘oyalari va tamoyillarini ilgari surib kelmoqda. Bu haqda davlatimiz rahbari 2022-yil 3-4-mart kunlari Toshkentda o‘tgan “BMT Global aksilterror strategiyasini amalga oshirish bo‘yicha Markaziy Osiyo mintaqaviy xalqaro konferensiyasi”dagi nutqida.

2018-yilda O‘zbekiston tashabbusi bilan BMTning Bosh assambleyasi maxsus “Ma’rifat va diniy bag‘rikenglik” rezalyutsiyasini qabul qildi. Rezalyutsiyada sayyoramizda tinchlik va xavfsizlikni mustahkamlash yo‘lida savodsizlik va jaholatga barham berish, bag‘rikenglik, o‘zaro hurmat va o‘zaro anglashuvni qaror toptirish alohida ta’kidlangan.

**BMT Global aksilterror strategiyasini amalga oshirish
bo‘yicha Markaziy Osiyo mintaqaviy xalqaro konferensiyasi.
Toshkent 2022-yil mart**

2023-yilda BMT shafeligida yuqori darajadagi “Ma’rifat va diniy bag‘rikenglik” konferensiyasini o‘tkazish hamda konferensiya yakunlari bo‘yicha BMTning Maxsus rezalyutsiyasida mustahkamlab quyilgan g‘oyalarni ilgari surish yo‘lida amaliy harakatlarini belgiilab olinishi taklif qilingan edi.

Yana shuni alohida ta’kidlash kerakki, keyingi 2-3 oyda O‘zbekistonning tashqi siyosatida muhim voqealar yuz berdi. Jumladan, Qirg‘iziston Respublikasi Prezidenti 2016-yil 24-dekabr kuni amaliy tashrif bilan Samarqandga keldi. Har ikki davlat rahbarlari azaliy qardoshlik tuyg‘ulari asosida shakllangan yaqin qo‘shnichilik tuyg‘ularini ifoda etishdi. Xalqlarimiz tarixiy, madaniy va diniy qadriyatlari mushtarak ekanligi, an’ana va urf-odatlar o‘xshashligi siyosiy, ijtimoiy va ma’naviy jihatdan har ikki davlat o‘rtasidagi o‘zaro bir-birini tushunish va ishonchga asos bo‘lishi ta’kidlandi. Har ikki davlat o‘rtasidagi iqtisodiy, ijtimoiy, savdo va madaniy hamkorlikni yanada chuqurlashtirishga kelishib olindi. 2016-yil 16-dekabr kuni O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyev Buyuk Britaniya va Shimoliy Irlandiya Birlashgan Qirolligi tashqi ishlari vaziri o‘rinbosari Alan Dunkanni qabul qildi. O‘zbekiston Buyuk Britaniyani jahon siyosati va iqtisodiyotida muhim o‘rin tutadigan davlat bilan siyosiy, iqtisodiy, investitsiyaviy, madaniy-gumanitar va boshqa sohalarda o‘zaro manfaatli hamkorlikni izchil davom ettirish, xalqaro maydonda, jumladan, mintaqaviy xavfsizlik masalalari bo‘yicha hamkorlikni yanada mustahkamlashga kelishib olindi. 2017-yil 19-yanvar kuni O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyev jahon banki vitse-prezidenti Siril Myullerni, 1 fevral kuni esa Amerika-O‘zbekiston savdo palatasi raisi Kerolin Lemmni qabul qildi. Shu yilning 15-fevral kuni Iqtisodiy Hamkorlik bo‘yicha Rossiya Hukumatlararo komissiyasining

navbatdagi majlisida ishtirok etish uchun mamlakatimizga kelgan Rossiya Federatsiyasi hukumati raisining o‘rinbosari Dmitriy Kozakni qabul qildi. Bular O‘zbekistonning jahon hamjamiyati bilan mustahkam aloqada bo‘lganligidan, har tomonlama manfaatli hamkorlikni yanada chuqurlashtirib borayotganidan dalolat beradi¹.

2017-yil 22-dekabrda Prezidentning Oliy Majlisiga Murojaatnomasida qayd etilgan masalalar, muammolar, ularning yechimlari bilan bog‘liq vazifalar qo‘yilishi, mamlakatimizda olib borilayotgan ijtimoiy-siyosiy islohotlar mutlaqo yangi, hal qiluvchi bosqichga kirganini yaqqol ko‘rsatmoqda. Murojaatnomada boshqa muhim ijtimoiy-siyosiy masalalar qatorida ijtimoiy taraqqiyotning asosiy negizi bo‘lgan, ijtimoiy-siyosiy barqarorlik, milliy va mintaqaviy xavfsizlik, millatlararo totuvlik, diniy bag‘rikenglik masalalariga alohida to‘xtalib o‘tildi.

7.4. Markaziy Osiyo mintaqasi – O‘zbekiston tashqi siyosatining ustuvor yo‘nalishi

Markaziy Osiyo mamlakatlari bilan keng ko‘lamda hamkorlikni yo‘lga quyish, hech qanday to‘siqlarsiz barcha jabhada hamkorlikni mustahkamlash mamlakatimiz tashqi siyosatining, shuningdek Yangi O‘zbekiston Taraqqiyot strategiyasining eng muhim ustuvor yo‘nalishi hisoblanadi.

Ma‘lumki, tinchlik, barqarorlik bo‘lmagan joyda kelajakda taraqqiyot rejalarini tuzishga imkoniyat bo‘lmaydi. Shu sababli mustaqillikning dastlabki kunlaridan boshlab xavfsizlik va barqarorlikni xalqaro maydonda ham Markaziy Osiyo mintaqasida ham ta‘minlash masalasi O‘zbekistonning davlat siyosatidagi

¹ Jo'rayev N., Zamonov A. O‘zbekiston tarixi darslik.

[https://n.ziyouz.com/books/darsliklar/yangi/11-sinf/O'zbekiston%20tarixi.%2011-sinf%20\(2018,N.Jo'rayev,%20](https://n.ziyouz.com/books/darsliklar/yangi/11-sinf/O'zbekiston%20tarixi.%2011-sinf%20(2018,N.Jo'rayev,%20)

ustuvor yoʻnalish va qatʻiy tamoyil boʻlib kelmoqda.

Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevralda imzolangan “2017-2021-yillarda Oʻzbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yoʻnalish boʻyicha Harakatlar strategiyasi toʻgʻrisida”gi farmonida mamlakatimizni yanada rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega boʻlgan yoʻnalishlardan biri sifatida uning beshinchi yoʻnalishi xavfsizlik, millatlararo totuvlik va diniy bagʻrikenglikni taʼminlash hamda chuqur oʻylangan, oʻzaro manfaatli va amaliy tashqi siyosat sohasidagi ustuvor yoʻnalishlari deb nomlangan.

Bu - dolzarb mavzu, Prezidentimiz tomonidan 2017-yil 19-sentabr BMT Bosh Assambleyasining 72-sessiyasi minbaridan aytilди va tashkilotga aʼzo davlatlar tomonidan qoʻllab-quvvatlandi¹.

2017-yil 10-noyabrda Samarqand shahrida boʻlib oʻtgan “Markaziy Osiyo: yagona tarix va umumiy kelajak, barqaror rivojlanish va taraqqiyot yoʻlidagi hamkorlik” mavzusidagi xalqaro konferensiyada ham mamlakatimizda Harakatlar strategiyasi doirasida chuqur oʻylangan, oʻzaro manfaatli hamda amaliy tashqi siyosat olib borilayotganining va Oʻzbekiston yon-atrofida xavfsizlik, barqarorlik hamda ahil qoʻshnichilik muhitini shakllantirish boʻyicha qatʻiy qadamlar tashlayotganining yaqqol ifodasi boʻldi.

Prezidentimiz mintaqadagi xavfsizlik masalasiga alohida toʻxtalar ekan, jumladan, shunday dedi: “...Markaziy Osiyoda xavfsizlik va barqarorlikni taʼminlash maqsadida amaliy hamkorlikni yanada mustahkamlashdir. Bugungi kunda mintaqaning barcha mamlakatlari terrorizm, diniy ekstrimizm,

¹Ўзбекистон Президенти Шавкат Мирзиёевнинг БМТ Бош Ассамблеясининг 72-сессиясида сўзлаган нутқи. “Халқ сўзи”, 2017 йил 20 сентябрь, № 189(6883).

transmilliy jinoyatchilik va narkotrafik tahdidariga duch kelmoqda... Xavfsizlikka tahdidlarni “o‘ziniki va o‘zgalarniki” deb ajratishdan voz kechish, “yaxlit xavfsizlik” tamoyiliga rioya qilish zarur, degan qat’iy fikrdamiz”¹.

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev konferensiyada alohida qayd etganidek, bizning bosh maqsadimiz — umumiy say-harakatlarimiz bilan Markaziy Osiyoni barqaror, iqtisodiy rivojlangan va yuksak taraqqiy etgan mintaqaga aylantirishdan iborat.

Darhaqiqat, bugun O‘zbekiston yaqin qo‘shnichilik, do‘stlik tamoyillariga tayangan holda, faol hamda pragmatik tashqi siyosat olib bormoqda.

Yurtboshimiz tashabbusi tufayli mintaqa mamlakatlari bilan siyosiy, savdo- iqtisodiy, transport-logistika va madaniy-gumanitar sohalarda hamkorlik aloqalari jadal sur’atlarda rivojlanib boryapti. Masalan, yil boshidan buyon O‘zbekistonning mintaqa mamlakatlari bilan tovar aylanmasi o‘rtacha 20 foiz, ayrim davlatlar bilan esa qariyb 70 foiz o‘sgani ham bu say-harakatlarning amaliy tasdig‘idir.

Forum ishtirokchilari tomonidan ta’kidlanganidek, O‘zbekiston bahsli, ta’bir joiz bo‘lsa, o‘ta jiddiy hamda nozik masalalarni tezroq hal qilish va o‘zaro ishonchni yanada mustahkamlash bo‘yicha siyosati hamda intilishi qat’iy ekanligini so‘zda emas, amaliy ishlari bilan isbotlamoqda. O‘zbek-qirg‘iz davlat chegarasining 85 foizi bo‘yicha kelishuvga erishilgani, chegara-o‘tkazish postlari faoliyati qayta tiklangani, chegaradosh viloyatlar aholisining o‘zaro bordi-keldisi ancha yengillashgani buning yaqqol tasdig‘idir. Bularning barchasi Markaziy Osiyoda

¹Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Марказий Осиё: ягона тарих ва умумий келажак, барқарор ривожланиш ва тараққиёт йўлидаги ҳамкорлик” мавзусидаги халқаро конференциядаги нутқи / “Халқ сўзи” газетаси 2017 йил 11 ноябрь № 228(6922)сон.

siyosiy ishonch muhitini mustahkamladi, odamlarimizning kelajakka bo‘lgan ishonchini yanada kuchaytirdi.

Davlatimiz rahbari xalqaro konferensiyada mintaqada tinchlik va barqarorlikni, davlatlar o‘rtasida hamkorlik hamda muloqotni mustahkamlash, savdo-iqtisodiy, transport- logistika, madaniy-gumanitar sohalarda aloqalarni kengaytirishga yo‘naltirilgan amaliy tashabbuslarni ilgari surdi.

Xalqaro anjumanda ekspertlar mintaqada xavfsizlikka erishish uchun qo‘shni davlatlar say-harakatlarini birlashtirish, faol madaniy-gumanitar muloqotni davom ettirish, mamlakatlarimizda madaniyat kunlari va turli ijodiy tadbirlarni muntazam tashkil qilish, ta’lim hamda sayyohlik sohasidagi almashuvlarni “xalq diplomatiyasi”ning eng muhim vositasi sifatida rivojlantirish Markaziy Osiyoda xavfsizlikni ta’minlash va barqaror taraqqiyotga erishishning muhim omili hisoblanishini ta’kidladi. Shu ma’noda, oddiy hamda ochiq insoniy muloqot — mintaqada do‘stlik, hamjihatlik va barqarorlik muhitini mustahkamlaydigan eng ishonchli usuldir.

O‘zbekiston rahbari ilgari surgan ezgu tashabbuslar pirovardida oliy maqsadga, ya’ni “Markaziy Osiyo” deb atalgan umumiy uyimizda tinchlik hamda barqarorlikni yanada mustahkamlashga qaratilgan¹.

2017-yil 4-dekabr kuni O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning taklifiga binoan kelgan Afg‘oniston Islom Respublikasi Prezidenti Muhammad Ashraf G‘ani rasmiy tashrifi davomida ham o‘zaro manfaatli aloqalar va xavfsizlik masalalari alohida muhokama qilindi.

Ikki davlat rahbarlari va hukumatlar delegatsiyalari

¹Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Марказий Осиё: ягона тарих ва умумий келажак, барқарор ривожланиш ва тараққиёт йўлидаги ҳамкорлик” мазусидаги халқаро конференциядаги нутқи / “Халқ сўзи” газетаси 2017 йил 11 ноябрь № 228(6922)сон. Яна: <http://senat.uz/uz/news/2017/artides/15-11.html>

o'rtasidagi muloqotlar chog'ida savdo-iqtisodiyot, transport, tranzit, energetika, kimyo, agrosanoat, ta'lim, madaniyat va boshqa sohalarda hamkorlikni rivojlantirish, o'zaro manfaatli loyihalarni amalga oshirish masalalari muhokama qilindi.

Muzokaralar yakunida O'zbekiston va Afg'oniston Prezidentlarining Qo'shma bayonoti imzolandi.

Siyosiy, savdo-iqtisodiy, investitsiyaviy, transport-kommunikatsiya, fan, ta'lim va boshqa sohalarda hamkorlikni yanada mustahkamlashga qaratilgan 20 ta hujjat imzolandi. Xavfsizlik masalalari bo'yicha qo'shma komissiya tuzish, Fuqarolik, oilaviy va jinoiy ishlar bo'yicha huquqiy yordam, Surxon - Puli Xumri elektr uzatish liniyasini qurish, Mozori Sharif - Shibirg'on - Maymana - Hirot temir yo'lini barpo etish, yuk tashish, bojxona sohasidagi aloqalar to'g'risidagi hujjatlar shular jumlasidandir.

Shuningdek, tashrif doirasida umumiy qiymati 500 million dollardan ziyod bo'lgan 40 dan ortiq eksport shartnomasi imzolandi.

2017-yil 6-7-mart kunlari O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning ilk xorijiy tashrifi Turkmanistonga bo'ldi va davlat tashrifi davomida ikki davlat va mintaqa hayoti, xavfsizligi bilan bog'liq masalalar muhokama markazida bo'ldi.

Bu yaqinlik mamlakatlarimiz o'rtasidagi hamkorlik rivojiga asos bo'lmoqda. O'zbekiston - Turkmaniston aloqalari 2007-yilda imzolangan Do'stona munosabatlar va har tomonlama hamkorlikni yanada mustahkamlash to'g'risidagi davlatlararo shartnoma asosida izchil taraqqiy etmoqda.

Oliy darajadagi tashriflar muntazamlik kasb etgani davlatlararo munosabatlar yuksak darajada ekanidan dalolatdir.

O'zbekiston va Turkmaniston Prezidentlarining bu galgi uchrashuvi Birinchi Prezidentimiz Islom Karimov asos solgan o'zaro manfaatli va faol muloqotlarning mantiqiy davomi bo'ldi.

Mamlakatlarimizning siyosiy, savdo-iqtisodiy, madaniy-gumanitar va boshqa sohalaridagi hamkorligini rivojlantirish borasidagi maqsad va yondashuvlari mushtarakligi, tomonlar mintaqaviy va xalqaro ahamiyatga molik masalalarda bir-birini qo'llab-quvvatlab kelyapti.

O'zbekiston Respublikasining tashqi siyosati davlatlarning suveren tengligi, kuch ishlatmaslik yoki kuch bilan tahdid qilmaslik, chegaralarning daxlsizligi, nizolarni tinch yo'l bilan hal etish, boshqa davlatlarning ichki ishlariga aralashmaslik va xalqaro huquqning umume'tirof etilgan boshqa qoidalari va normalariga asoslanadi. Turkmanistonning tashqi siyosati betaraflik, tinchliksevarlik, yaxshi qo'shnichilik tamoyillariga qurilgan.

Birlashgan Millatlar Tashkiloti, Islom hamkorlik tashkiloti, Orolni qutqarish xalqaro jamg'armasi va boshqa xalqaro tuzilmalar doirasida ham izchil hamkorlik qilinmoqda.

Transchegaraviy daryolardan oqilona foydalanish, cho'llanishga qarshi kurashish, atrof- muhitni muhofaza qilish masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Mamlakatlarimiz sayyohlik sohasida ham ulkan imkoniyatlarga ega. "Buyuk ipak yo'li" loyihasi doirasida o'zaro sayohatlar tashkil etilmoqda.

Muzokaralar yakunida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev va Turkmaniston Prezidenti Gurbanguli Berdimuhamedov Qo'shma bayonotni, O'zbekiston Respublikasi va Turkmaniston o'rtasida strategik sheriklik to'g'risidagi shartnomani imzoladilar. Tegishli vazirlik va idoralar o'rtasida

2018-2020 yillarda iqtisodiy hamkorlik to'g'risidagi shartnoma, temir yo'l transporti sohasidagi hamkorlikni yanada rivojlantirishga oid memorandum, 2017-2019-yillarga mo'ljallangan madaniy-gumanitar hamkorlik dasturi, 2017-2018-yillarda tashqi ishlar vazirliklari o'rtasidagi hamkorlik dasturi, O'zbekistondan Turkmanistonga qishloq xo'jaligi texnikalari va kimyo mahsulotlari yetkazib berish to'g'risidagi shartnomalar imzolandi. Xorazm viloyati bilan Dashovuz viloyati, Buxoro viloyati bilan Lebap viloyati hokimliklari o'rtasida savdo-iqtisodiy va madaniy-gumanitar sohalardagi hamkorlik to'g'risida bitimlar imzolandi¹.

Shuningdek, Prezidentimizning Turkmanistonga 2018-yil 19-20-may kunlari bo'lgan amaliy tashrif davomida ham shu kabi masalalar muhokama qilindi va tegishli shartnomalar imzolandi. Ikki davlatning tinchlikparvar tashqi siyosati, xalqaro muammolar borasida bir-birini qo'llab-quvvatlashi, turli tahdidlarning oldini olish masalalariga yondashuvlari o'xshashligi alohida ta'kidlandi. O'zbekiston ham, Turkmaniston ham terrorizm, diniy ekstremizm, transmilliy uyushgan jinoyatchilik, qurol-yarog' va narkotik moddalar kontrabandasiga qarshi hamkorlikda kurashish tarafdori hisoblanadi. Tashrif yakunlari mamlakatlarimizning vaqt sinovidan o'tgan va izchil rivojlanib borayotgan hamkorligiga yangi sur'at baxsh etadi².

Ayrim ekspertlarning fikricha, Markaziy Osiyo istiqbolda 2040-yilgacha eng tez o'suvchi mintaqalardan biriga aylanishi mumkin. Biroq imkoniyatlar hamda bu o'sish sifati mintaqada davlatlari o'rtasidagi mintaqaviy hamkorlik shakli va uning

¹O'zbekiston va Turkmaniston – strategik sherik davlatlar // <http://www.uza.uz/uz/politics/o-zbekiston-va-turkmaniston-strategik-sherik-davlatlar-06-03-2017>

²<http://xs.uz/index.php/homepage/rasmij/item/10227-zbekiston-turkmaniston-ardoshlik-rishtalari-musta-kamlanib-amkorlik-yuksak-natizhalar-bermoqda>

darajasi bilan belgilanadi. Bugungi kunda uch davlat (O‘zbekiston, Qozog‘iston, Turkmaniston) sanoatlashtirishni jadallashtirish siyosatini faol ravishda amalga oshirmoqda. O‘zbekiston 2030-yilga qadar iqtisodiyotning strategik sohalarida umumiy qiymati 40 milliard dollardan ko‘proq bo‘lgan 657 loyihani amalga oshirishni rejalashtirmoqda. Bu ro‘yxatga sanoatdagi, shuningdek, transport infratuzilmasini modernizatsiya qilishga yo‘naltirilgan loyihalar kiradi. Ushbu loyihalarni amalga oshirish YAIM tuzilmasidagi sanoat sohasi ulushini 2016-yildagi 32,9 foizdan 2030-yilgacha 40 foizga qadar yetkazish imkonini beradi. Bu esa “O‘zbekiston-Qozog‘iston”, “O‘zbekiston-Turkmaniston” iqtisodiy bo‘g‘inlarini yaratish va yangi “O‘zbekiston-Turkmaniston-Qozog‘iston” konfiguratsiyasini yaratishi mumkin¹.

Prezidentimiz Sh.Mirziyoyevning 2018-yil 5-apreldagi farmoni bilan o‘rta muddatli istiqbolda O‘zbekiston Respublikasining asosiy xorijiy sheriklar bilan tashqi siyosiy va tashqi iqtisodiy hamkorligini rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlari tasdiqlandi. Unga ko‘ra O‘zbekiston davlat chegarasini delimitatsiya va demarkatsiya qilish jarayonini uzil-kesil nihoyasiga yetkazish tashqi siyosatimizning ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida qayd etilgan.

“Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi”ning 94-maqсад doirasida Markaziy Osiyoda xavfsizlik, savdo-iqtisodiy, suv, energetika, transport va madaniy-gumanitar sohalardagi yaqin hamkorlikni sifat jihatidan yuqori bosqichga olib chiqish kabi muhim maqsad belgilangan.

Ushbu maqsad doirasida Markaziy Osiyo davlatlari bilan oliy darajadagi muloqot va ikki tomonlama hamkorlikning barcha

¹<http://kuauz/news/2017/04/22/uzbekiston-turkmaniston-kozogiston-angi-ucburcak-sakllanadimi>

formatdagi mexanizmlari asosida (hukumatlararo komissiyalar, siyosiy maslahatlashuvlar, parlamentlararo hamkorlik komissiyasi va boshqalar) yig'ilishlarni tashkil etish,

Markaziy Osiyo davlatlari rahbarlarining Maslahat uchrashuvlarini har yili muntazam tashkil qilishni ta'minlash va ularda faol ishtirok etish,

Markaziy Osiyo bo'yicha mintaqaviy hamkorlik strategiyasini ishlab chiqish ishlarini boshlash.

Mintaqaviy tashkilotlar doirasida O'zbekistonning milliy manfaatlarini faol ilgari surish.

O'zbekiston Respublikasining chegaraoldi nazorat-o'tkazish punktlarini rekonstruksiya qilish va kengaytirish orqali ularning o'tkazuvchanligini oshirish.

Markaziy Osiyoda ekologiya, atrof-muhitning ifloslanishini oldini olish va tabiatni muhofaza qilish borasida hamkorlikni yangi bosqichga olib chiqish kabi muhim maqsadlar belgilangan va amalga oshirib kelinmoqda.

Ushbu maqsad doirasida yana quydagi muhim amaliy islohotlar belgilanganligi ta'kidlash mumkin:

- O'zbekiston va Markaziy Osiyo davlatlari muzeylari hamda arxivlari o'rtasidagi o'zaro hamkorlikni kengaytirish, ikki mamlakat tarixi va madaniyatini aks ettiruvchi kataloglarni birgalikda nashr etish.

- Turizm sohasida yangi voqelik va epidemiologik talablarni hisobga olgan holda muvofiqlashtirilgan chora-tadbirlarni qabul qilish.

- Markaziy Osiyo davlatlarida O'zbekiston Milliy teleradiokompaniyasi muxbirlik punktlarini ochish.

- O'zbekistonning Yevropa mamlakatlari va Yevropa Ittifoqi (YEI) institutlari bilan savdo-iqtisodiy, suv, energetika,

transport va madaniy-gumanitar sohalardagi aloqalarini rivojlantirishga qaratilgan hamkorlik shakllarini qo‘llab-quvvatlash kabilardir.

7.5. Markaziy Osiyo davlatlari bilan chegaralar delimitatsiyasi va demarkatsiyasining yangi bosqichi

Davlatlararo chegaralarni huquqiy jihatdan rasmiylashtirishni hal etish masalasini jadallashtirish O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasini amalga oshirish bo‘yicha chora-tadbirlar dasturi orqali amalga oshirildi.

Ma’lumki, mintaqa markazida joylashgan O‘zbekiston Markaziy Osiyoning barcha mamlakatlari bilan umumiy chegaraga ega. Uning uzunligi 7000 kilometrdan ziyod, jumladan, Qozog‘iston bilan – 2356,31, Qirg‘iziston bilan – 1476,12, Tojikiston bilan – 1296,9, Turkmaniston bilan – 1831,49, Afg‘oniston bilan – 143 kilometrni tashkil etadi¹.

Keyingi yillarda O‘zbekistonning xorijiy davlatlar bilan hamkorligi faollashishi barobarida, Markaziy Osiyo mamlakatlari bilan chegaralarni delimitatsiya va demarkatsiya qilish masalalari bo‘yicha muzokaralar jarayoni muntazamlilik kasb etdi. 2016-yil avgust oyidan 2018-yil avgust oyiga qadar O‘zbekiston hukumati delegatsiyasi qo‘shni mamlakatlar hukumat delegatsiyalari bilan jami 65, jumladan, Qozog‘iston bilan 18, Qirg‘iziston bilan 28, Tojikiston bilan 9, Turkmaniston bilan 9, Afg‘oniston bilan 3 marotaba uchrashuvlar o‘tkazdi².

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning 2017-yil 5-sentabrdagi Qirg‘iziston Respublikasiga, 2018-yil 9-martdagi Tojikiston Respublikasiga davlat tashriflari davomida o‘zbek-

¹<http://uza.uz/oz/society/davlat-chegaralarini-rasmiylashtirishni-zhadallashtirish-zbe-16-08-2018>

²<http://uza.uz/oz/society/davlat-chegaralarini-rasmiylashtirishni-zhadallashtirish-zbe-16-08-2018>

qirg'iz davlat chegarasi haqidagi shartnomaning kelishilgan qismi va O'zbekiston-Tojikiston davlat chegarasining ayrim uchastkalari haqidagi shartnoma imzolanishi chegarani delimitatsiya va demarkatsiya qilish, chegaraoldi muammolarini hal etishda muhim ahamiyat kasb etdi.

Pirovardida, O'zbekiston Prezidentining ochiq va pragmatik siyosati tufayli O'zbekiston, Qozog'iston va Turkmaniston o'rtasidagi davlat chegaralarining tutashuv nuqtasini belgilab olish masalasida anglashuvga erishildi. 2017-yil noyabr oyida Samarqandda bo'lib o'tgan Markaziy Osiyo bo'yicha yuksak darajadagi Xalqaro konferensiya doirasida bu borada tegishli shartnoma imzolandi.

Qozog'iston bilan davlat chegarasini delimitatsiya qilish nihoyasiga yetib, ayni paytda bu haqidagi shartnoma uchun zarur hujjatlarni tayyorlash bo'yicha muzokaralar o'tkazilmoqda.

Turkmaniston bilan Davlat chegarasi haqidagi shartnoma 2000-yil sentabr oyida Ashxobodda imzolanib, unda 10 ta uchastka bo'yicha ishlarni davom ettirishga kelishilgan edi. 2017-yil mart oyida mamlakatimiz Prezidentining Turkmanistonga davlat tashrifi chog'ida Ashxobodda erishilgan yuksak darajadagi kelishuvga muvofiq, uzoq yillik tanaffusdan so'ng chegara masalalari bo'yicha ishchi guruhlar muzokaralari tiklandi.

2018-yil fevral oyida Afg'oniston rasmiylari bilan bo'lgan uchrashuvda Amudaryo sohillari bo'ylab chegara chizig'ini mustahkamlash masalasi ko'rib chiqildi.

O'zbekistonning qo'shni davlatlar bilan chegaralari masalasini tartibga solish nafaqat mintaq va MDH mamlakatlari, balki butun dunyoda ijobiy e'tirofga sazovor bo'ldi. Xorijiy ekspertlarning bu haqdagi fikrlari e'tiborga loyiq.

Britaniyalik siyosatshunos Saypir Furstenberg: “Hukumat tepasiga kelganiga ko‘p bo‘lmagan bo‘lsa-da, Shavkat Mirziyoyevning ezgu ishlari nafaqat so‘zda, balki amalda ham o‘z isbotini topmoqda. Uning Nyu-Yorkka tashrifi O‘zbekiston rahbarining BMTga so‘nggi 15 yildagi ilk tashrifi bo‘ldi. Shu yo‘sinda Shavkat Mirziyoyev O‘zbekistonning ko‘p yillar davom etgan o‘z-o‘zini yakkalatish jarayoniga nuqta qo‘ydi. Bundan tashqari, Shavkat Mirziyoyev tomonidan ilgari surilgan mamlakat kelajagiga oid ko‘plab g‘oyalar hayotga tatbiq etila boshlandi. Xususan, Qirg‘iziston bilan chegarani delimitatsiya qilish haqidagi shartnomaning tuzilishi O‘zbekistonning Markaziy Osiyodagi boshqa davlatlar bilan sheriklik munosabatlarini tiklash yo‘lidagi say-harakatlarining amaliy natijasi bo‘ldi. Ushbu muammo ikki tomonlama munosabatlarni yo‘lga qo‘yishda to‘siq bo‘lib kelayotgan edi”.

AQSh Davlat kotibining Janubiy va Markaziy Osiyo ishlari bo‘yicha yordamchisi o‘rinbosari Ellis Uells: “Bugungi kundagi eng muhim yangiliklardan biri shuki, O‘zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoyev tomonidan ilgari surilayotgan tashabbuslar mintaqaviy hamkorlikni yanada rivojlantirishga xizmat qilmoqda. Natijada Markaziy Osiyo davlatlarining o‘z salohiyatini to‘liq namoyon qilish imkoniyatlari kengaymoqda. Shavkat Mirziyoyev davlatni tashqi dunyoga ochmoqda, qo‘shnilarga do‘stlik qo‘lini uzatmoqda, chegaralarga oid masalalarni hal etish choralarini ko‘rmoqda”¹ deb ta’kidlagan edi.

MDH davlatlari institutining Markaziy Osiyo bo‘limi mudiri Andrey Grozin: “Shavkat Mirziyoyevning Markaziy Osiyo siyosat maydonida paydo bo‘lishi qo‘shni mamlakatlar munosabatlariga ijobiy ta’sir ko‘rsatdi. O‘zbekistonda rahbariyat o‘zgargandan

¹<http://uza.uz/oz/society/davlat-chegaralarini-rasmiylashtirishni-zhadallashtirish-zbe-16-08-2018>

so'ng Markaziy Osiyoda davlatlararo munosabatlar tizimi shakllanmoqda. O'tgan yillar mobaynida Toshkent turli yo'nalishlarda yuksak darajadagi faollikni namoyish qildi. Shavkat Mirziyoyevning Bishkekka tashrifi va chegaralarni qisman delimitatsiya va demarkatsiya qilish to'g'risidagi kelishuvning imzolanishi bunga yorqin misoldir" degan edi.

Nashriyotning amerikalik kolumnisti va "Corsair LLC" konsalting kompaniyasi boshqaruvchi direktori Jeyms Durso "O'zbekiston Qirg'iziston bilan chegarani delimitatsiya qilish to'g'risidagi kelishuvni imzoladi. Toshkent hatto Norin daryosida GES qurilishida yordam berishga rozi bo'ldi. Farg'ona vodiysida nazorat-o'tkazish punktlari ishining tiklanishi va aholining ikki mamlakat o'rtasida bordi-keldilarini yengillashtirish Shavkat Mirziyoyevning Bishkekka tashrifining muhim natijalaridan biri bo'ldi»¹, deb yozadi.

Xorijiy siyosatshunos va ekspertlarning bunday izohlarini ko'plab keltirish mumkin. Ular Prezident Shavkat Mirziyoyevning yaxshi qo'shnilik va do'stlikka asoslangan ochiq siyosati O'zbekiston rahbari murosa qilish va yillar davomida to'planib, qo'shni davlatlar bilan munosabatlarni rivojlantirish yo'lida g'ov bo'lib kelayotgan eng murakkab masalalarga yechim topish qobiliyatiga ega ekanidan dalolat bermoqda, degan yakdil fikrda.

Darhaqiqat, Qirg'iziston va Tojikiston bilan imzolangan chegara haqidagi shartnomalar mamlakatimiz uchun zamonaviy iqtisodiy hamkorlikni rivojlantirish, chegaraoldi hududida savdo, tovar aylanishi hajmini oshirish yo'lida keng imkoniyatlarni ochib berdi va eng asosiysi, tarixiy ildizi tutash, qon-qarindosh xalqlar bordi-keldisi uchun qulay sharoitlar yaratdi.

¹ Ўша манба.

Qirg'iziston bilan chegara punktlaridagi cheklovlarni olib tashlash, Tojikiston bilan chegara postlarining to'laqonli faoliyat yuritishi bo'yicha erishilgan kelishuvlar tufayli har kuni o'zbek-qirg'iz chegarasidan o'tuvchi fuqarolar soni 30 mingtani, o'zbek-tojik chegarasidan o'tuvchilar esa 20 mingtani tashkil etmoqda¹.

O'zbekiston davlat chegaralarini delimitatsiya va demarkatsiya qilish bo'yicha Markaziy Osiyo davlatlari bilan muzokaralar jarayoni 2000-yilda Vazirlar Mahkamasining 1999-yil 3-noyabrda "O'zbekiston Respublikasi Davlat chegarasini belgilash va jihozlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi qaroriga muvofiq boshlangan.

Ushbu jarayon 2000-yil sentabrda Ashxobodda Turkmaniston bilan yuqorida qayd etilgan chegara to'g'risidagi kelishuv imzolanishiga qadar davom etdi. 2002-yil 5-oktabrda Do'shanbeda o'zbek-tojik chegarasining kelishilgan qismi to'g'risidagi kelishuv imzolangan.

Qo'shni mamlakatlar bilan chegaralarni qat'iy tartibga solish bo'yicha o'n besh yildan buyon davom etayotgan muzokaralar natija bermagani hech kimga sir emas. Natijada barchasi boshi berk ko'chaga kirib qolgan edi.

Afsuski, buning natijasida chegaralarni delimitatsiya qilish jarayoni kechikibgina qolmay, O'zbekiston va mintaqqa mamlakatlari o'rtasidagi munosabatlarni rivojlantirish yo'lida sun'iy to'siqlar paydo qildi va bundan asosan oddiy fuqarolar, ayniqsa, chegara yonidagi aholi aziyat chekdi.

O'zbekistonning qo'shni respublikalar bilan munosabatlarida yuzaga kelgan holat ikki tomonlama hamkorlik bo'yicha yo'nalishlarni qayta ko'rib chiqish va chegaralarni delimitatsiya qilish masalalarini hal etish yondashuvlarini o'zgartirish, chegara

¹<http://uza.uz/oz/sciety/davlat-chegaralarini-rasmiylashtirishni-zhadallashtirish-zbe-16-08-2018>

o'tkazish punktlari faoliyatini yo'lga qo'yishni qat'iy talab etardi. Shu munosabat bilan O'zbekiston Prezidenti topshirig'iga ko'ra, chegaralarni uchta asosiy tamoyil asosida delimitatsiya va demarkatsiya qilish bo'yicha qo'shni mamlakatlar bilan muzokaralar o'tkazishga qaror qilindi. Birinchisi – o'zaro manfaatlarni qat'iy hisobga olish, ikkinchisi – chuqur o'ylangan oqilona murosa, uchinchisi – yer uchastkalari bilan teng almashinuv. Barcha tomonlar mazkur tamoyillarga rioya qilmasdan turib, chegaralarni tartibga solishning imkoni yo'q, degan fikrga kelishdi, chunki barcha Markaziy Osiyo mamlakatlariga avvalgi tizimdan mazkur muammo bo'yicha chalkashlik meros bo'lib qolgan edi¹.

Samarqand shahrida 2017-yil 10-11-noyabr kunlari BMT shafeligida bo'lib o'tgan Markaziy Osiyoda xavfsizlik va barqaror rivojlanishni ta'minlash bo'yicha "Markaziy Osiyo: yagona tarix va umumiy kelajak, barqaror rivojlanish va taraqqiyot yo'lidagi hamkorlik" mavzusida xalqaro konferensiyada O'zbekiston, Qozog'iston va Turkmaniston o'rtasidagi bahsli nuqtalar bo'yicha kelishuvga erishildi. Qozog'iston bilan davlat chegarasi delimitatsiyasi bo'yicha kelishuvga erishib bo'lingan, endilikda davlat chegaralari demarkatsiyasi bo'yicha zarur hujjatlarni tayyorlash uchun muzokaralar ketmoqda. Turkmaniston bilan davlat chegarasi bo'yicha kelishuv 2000-yilda Ashxobodda imzolangan. 2017-yil martida ikki davlat rahbarlari uchrashuvidagi kelishuvga ko'ra chegara masalalari bo'yicha ishchi guruhlarining muzokaralari yana tiklandi. Afg'oniston bilan 2018-yil fevralida o'tkazilgan uchrashuv davomida Amudaryo

¹Davlat chegaralarini rasmiylashtirishni jadallashtirish. // <https://abiturtest.uz/mavzular/davlat-chegaralarini-rasmiylashtirishni-jadallashtirish-O'zbekiston-tashqi>

qirg'oqlari bo'ylab chegarani mustahkamlash masalalari ko'rib chiqildi.

Qirg'iziston va Tojikiston bilan chegara masalasida erishilgan kelishuvlar mamlakatimizning iqtisodiy imkoniyatlarini oshirdi, tovar aylanmasi hajmi o'sishiga olib keldi, eng muhimi chegara hududida yashovchi fuqarolarning chegaralardan o'tishda erkin harakatlanishiga imkon yaratdi. Endilikda O'zbekiston-Qirg'iziston chegarasidan kuniga 30 mingga yaqin kishi, Tojikiston bilan chegaradan esa kuniga 20 mingga yaqin kishi o'tmoqda. "Qo'shni mamlakatlarga ishchi safarlarimiz davomida ham biz ushbu davlatlarning mansabdor shaxslari va oddiy aholisi O'zbekiston prezidenti Shavkat Mirziyoyevga qo'shni davlatlar bilan ochiq va hayrixoh siyosati uchun samimiy minnatdorchilik bildirishlariga guvoh bo'lamiz", deyilgan edi¹.

¹<https://kun.uz/51441427>. Марказий Осиёда чегараларни делимитация ва демаркация қилишдаги асосий муаммолар.

Markaziy Osiyoda chegaralari delimitatsiya va demarkatsiya qilishdagi asosiy muammolar sifatida quyidagilar keltirilgan:

Birinchi va asosiy muammo — legitim asosning, ya'ni Markaziy Osiyoning qariyb barcha mamlakatlari bilan davlat chegaralarini delimitatsiya qilish uchun barcha tasdiqlash tartib-taomillaridan o'tgan huquqiy asosning yo'qligidir.

Ikkinchi muammo — 1924-1927-yillarda, ya'ni Markaziy Osiyo davlatlarini hududiy-chegaralash ishlari amalga oshirilgan yillardagi hamda 1930 yilda va undan keyin qabul qilingan hujjatlardagi qarama-qarshiliklardir.

Uchinchi muammo — xaritalarda aks ettirilgan chegara liniyalari amaliyotda yerlardan, irrigatsiya tarmoqlaridan foydalanish, infratuzilma inshootlari, uy xo'jaliklari va qabristonlar joylashuvida umuman mos kelmaydi.

Ba'zan ommaviy axborot vositalarida yerlarni almashish, ayrim uchastkalarda chegaralarni belgilash hamda anklav masalalarida unchalik ham to'g'ri bo'lmagan axborotlar tarqatiladi. Shu sababli, noto'g'ri talqinlarning oldini olish maqsadida chegaralarni huquqiy rasmiylashtirishning barcha tartib-taomillari oxirigacha yetkazilguncha ushbu masalalarda barvaqt xulosa chiqarishdan tiyilish maqsadga muvofiq sanaladi.

Chegaralarni huquqiy rasmiylashtirish ikki bosqichdan iborat. Birinchi bosqichda delimitatsiya ishlari, ya'ni chegaralarni xaritada aks ettirish ishlari bajariladi. Ikkinchi bosqichda esa demarkatsiya, ya'ni stolbalarni o'rnatish va boshqa qurilish ishlarini bajarish bilan bog'liq jismoniy ishlar amalga oshiriladi.

7.6. Birlashgan Millatlar Tashkiloti doirasida mintaqaviy xavfsizlikni ta'minlash istiqbollari

O'zbekistonning BMT bilan hamkorligi 2017-yilga kelib yangi bosqichga ko'tarildi. Davlatimiz rahbari 2017-yilning 18-20-sentabr kunlari AQShga tashrif buyurdi. 19-sentabr kuni Nyu-York shahrida Prezidentimiz BMT Bosh kotibi Antoniu Guterrish bilan uchrashdi. Prezident Sh.M.Mirziyoyev Bosh kotibga BMT Barqaror taraqqiyot maqsadlariga erishishning "Yo'l xaritasi" O'zbekistonni 2017-2021-yillarga mo'ljallangan Harakatlar strategiyasini qo'llab-quvvatlayotgani uchun minnatdorchilik bildirdi. Shavkat Mirziyoyev Antoniu Guterrish bilan mamlakatimiz va BMT o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish istiqbollari, mintaqaviy masalalar bo'yicha fikr almashdi. "Markaziy Osiyo mintaqasi-tashqi siyosatimizning bosh ustuvor yo'nalishi", deb alohida ta'kidladi Yurtboshimiz. O'zbekiston Prezidenti BMT Bosh kotibini 2017-yil 10-11-noyabr kunlari Samarqandda o'tkazish rejalashtirilgan Markaziy Osiyoda xavfsizlik va barqaror taraqqiyotning dolzarb masalalari bo'yicha xalqaro anjumanda shaxsan ishtirok etishga taklif qildi. Shu o'rinda Antoniu Guterrish 2017-yil iyun oyida O'zbekistonga tashrifi chog'ida ko'rsatilgan mehmondo'stlik va samimiy qabul uchun Shavkat Mirziyoyevga minnatdorchilik bildirdi. Samarqandda bo'lib o'tgan muzokaralar yakunlarini yuksak baholadi. 2017-2020 yillarda BMT, jumladan, Inson huquqlari bo'yicha Oliy komissar boshqarmasi bilan hamkorlikni yanada rivojlantirish bo'yicha amaliy chora-tadbirlar rejasi qabul qilinganiga alohida e'tibor qaratdi. Bosh kotib O'zbekiston Prezidentining Bosh Assambleyaning 72-sessiyasidagi nutqi mazmundor bo'lganini ta'kidladi.

BMT Bosh Assambleyasining 72-sessiyasidagi prezident nutqidan kelib chiqqan holda Samarqandda Birlashgan Millatlar Tashkiloti shafeligida "Markaziy Osiyo: yagona tarix va umumiy kelajak, barqaror rivojlanish va taraqqiyot yo'lidagi hamkorlik" mavzusidagi yuqori darajadagi xalqaro anjumanda mintaqadagi fundamental muammolarni muhokama qilindi. Anjuman yakunida Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh Assambleyasining Markaziy Osiyo davlatlarining xavfsizlikni ta'minlash va mintaqaviy hamkorlikni mustahkamlash borasidagi say-harakatlarini qo'llab-quvvatlashga doir maxsus rezolyutsiyasini qabul qilish taklifini kiritishni mo'ljallanayotganligini;

- BMT Bosh kotibining "suv, tinchlik va xavfsizlik muammolari o'zaro chambarchas bog'liq", degan pozitsiyasini to'la qo'llab-quvvatlanishi hamda O'zbekiston BMTning ***preventiv diplomatiya***¹ bo'yicha mintaqaviy markazi tomonidan ishlab chiqilgan Amudaryo va Sirdaryo havzalari suv resurslaridan foydalanish to'g'risidagi konvensiyalar loyihalarini qo'llab-quvvatlanishini;

- Afg'onistonda tinchlikka erishishning yagona yo'li – markaziy hukumat va mamlakat ichidagi asosiy siyosiy kuchlar o'rtasida oldindan hech qanday shart qo'ymasdan, to'g'ridan-to'g'ri muloqot olib borishdir. Muzokaralar afg'onistonliklarning o'zlari hal qiluvchi o'rin tutadigan holda, Afg'oniston hududida va BMT shafeligida o'tishi lozimligi;

- AQSh sobiq Prezidenti Donald Tramp ma'muriyatining Afg'oniston bilan qo'shni mamlakatlarni afg'on muammosini tinch yo'l bilan hal qilishga ko'maklashishga oid da'vatini qo'llab-quvvatlash;

¹ Preventiv diplomatiya – xalqaro munosabatlarda oldindan prognozlash, profilaktikalashga qaratilgan diplomatiya.

- O'zbekiston Afg'onistonning iqtisodiy tiklanishiga, uning transport va energetika infratuzilmasini rivojlantirishga, milliy kadrlarini tayyorlashga katta hissa qo'shayotganligi;

- Afg'oniston masalasi global miqyosdagi masalalar markazida bo'lishi lozimligi. Xalqaro hamjamiyatning say-harakatlari, birinchi navbatda, Afg'onistondagi o'tkir ijtimoiy-iqtisodiy muammolarni hal qilishga qaratilishi kerakligi;

- Terrorizm va diniy-ekstremizmga qarshi birgalikda kurashish;

- O'zbekiston globallashtirish va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari jadal rivojlanib borayotgan bugungi sharoitda yoshlarga oid siyosatni shakllantirish va amalga oshirishga qaratilgan umumlashtirilgan xalqaro huquqiy hujjat - BMTning Yoshlar huquqlari to'g'risidagi xalqaro konvensiyasini ishlab chiqilish;

- Islom dinida Qur'oni karimdan keyingi muqaddas kitob hisoblangan "Sahih Buxoriy"ning muallifi sifatida butun dunyoda tan olingan, ulug' zot Imom Buxoriyning ma'rifatli islom to'g'risidagi ta'limotini keng yoyish maqsadida Samarqand shahrida Imom Buxoriy nomidagi Xalqaro ilmiy-tadqiqot markazini tashkil etish to'g'risida qaror qabul qilinganligi;

- Markaziy Osiyo Uyg'onish davrining ko'plab buyuk allomalarining islom va jahon sivilizatsiyasiga qo'shgan bebaho hissasini, g'oyat boy merosini asrab-avaylash va o'rganish maqsadida Toshkentda tashkil etilayotgan Islom sivilizatsiyasi markazining faoliyati ham shu maqsadga xizmat qiladi. Bugungi sessiya ishtirokchilariga BMT Bosh Assambleyasining "Ma'rifat va diniy bag'rikenglik" deb nomlangan maxsus rezolyutsiyasini qabul qilish;

- O‘zbekiston hech qanday blokka qo‘shilmaslik maqomini saqlab qolgan holda, ochiq muloqotga tayyorligini va barcha sheriklar bilan tinchlik, taraqqiyot va farovonlik yo‘lida hamkorlikni kengaytirishdan manfaatdor ekanligi prezident tomonidan jahon hamjamiyatiga ma’lum qilingan edi¹.

Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasining **96-maqsadi** doirasida O‘zbekistonning Birlashgan Millatlar Tashkiloti organlari va institutlari, global va mintaqaviy iqtisodiy, moliyaviy va gumanitar tashkilotlardagi faoliyatini kuchaytirish belgilangan.

Ushbu maqsadga erishish yo‘lida quydagi muhim masalalarni amalga oshirish belgilab olingan:

- O‘zbekistonni BMT tuzilmalari orqali dunyo hamjamiyatiga keng tanitish;
- O‘zbekiston rahbariyatining BMT doirasidagi tashabbuslarini amalga oshirishni ta’minlash;
- BMT va uning muassasalari bilan iqtisodiy-moliyaviy va konsultativ hamkorlikni rivojlantirish;
- BMT va uning ixtisoslashgan muassasalari bilan madaniy-gumanitar hamkorlikni jadallashtirish;
- BMT va uning ixtisoslashgan muassasalari doirasida o‘tkaziladigan siyosiy-diplomatik va targ‘ibot-tashviqot tadbirlari miqyosini kengaytirish;
- BMTning “Inson huquqlari yo‘lida harakatga da’vat” tashabbusini ilgari surish uchun barcha sheriklar bilan yaqin hamkorlikni davom ettirish kabilar.

2021-yil 6-avgust kuni Turkmanboshi shahri yaqinidagi “Avaza” milliy sayyohlik zonasida Markaziy Osiyo davlatlari rahbarlarining uchinchi Maslahat uchrashuvi bo‘lib o‘tdi.

¹ Мирзиёев Ш.М. Халқимизнинг розилиги бизнинг фаолиятимизга берилган энг олий баҳодир. Ўзбекистон Республикаси. Президенти Ш.М Мирзиёевнинг БМТ Бош Ассамблеясининг 72-сессиясидаги нутқидан. 2-жилд. –Т.: “Ўзбекистон” НМИУ,2018. –Б.245-254.

Turkmaniston Prezidenti Gurbanguli Berdimuhamedov raislik qilgan sammitda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev, Qozog'iston Respublikasi Prezidenti Qosim Jomart Toqayev, Qirg'iz Respublikasi Prezidenti Sadir Japarov va Tojikiston Respublikasi Prezidenti Emomali Rahmon, shuningdek, BMT Bosh kotibining Markaziy Osiyo bo'yicha maxsus vakili, Markaziy Osiyo uchun preventiv diplomatiya bo'yicha mintaqaviy markazi rahbari Natalya German ishtirok etdi. Markaziy Osiyo ulkan geostrategik va geoiqtisodiy ahamiyatga ega mintaqaga. Bu yerda 74 milliondan ortiq aholi yashaydi. Ularning tarixi va madaniyati, mamlakatlarimizning iqtisodiyoti va infratuzilmasi bog'lanib ketgan.

Buning uchun mamlakatlarimiz tadbirkorlari va hududlari o'rtasidagi bevosita aloqalarni rag'batlantirish, investitsiya va iqtisodiy forumlarni muntazam o'tkazib borish lozimligi ta'kidlangan edi.

Davlat rahbari "Savdo-iqtisodiy hamkorlikning umumiy yo'nalishlari to'g'risida"gi bitimni qabul qilish fursati kelganini aytgan edi.

Markaziy Osiyoning transport-tranzit salohiyatini samarali ishga solish mintaqaga mamlakatlarining umumiy strategik manfaatlariga mos keladi.

Keng rivojlangan va integratsiyalashgan transport tizimi orqali Yevroosiyo qit'asida ikki va ko'p tomonlama hamkorlik jadal sur'atlarda rivojlanmoqda. Davlatimiz rahbari tashabbusi bilan tarixan qisqa muddat ichida Markaziy Osiyoda prinsipial jihatdan mutlaqo yangi siyosiy muhit yaratildi. Prezidentimiz bir necha bor ta'kidlaganidek, mintaqaga mamlakatlari oldida umumiy say-harakatlar bilan Markaziy Osiyoni barqaror, iqtisodiy rivojlangan va yuksak taraqqiy etgan mintaqaga aylantirishdek

bosh maqsad turibdi. Bu maqsadga erishish, mintaqa salohiyatini to'la yuzaga chiqarish, o'zaro ishonch, yaxshi qo'shnichilik va hamkorlikni mustahkamlash maqsadida Shavkat Mirziyoyev 2017-yilda Markaziy Osiyo davlatlari rahbarlarining Maslahat uchrashuvini tashkil etish tashabbusini ilgari surgan edi. Bu hayotiy tashabbus qardosh xalqlarimizning manfaatlariga mos bo'lgani uchun keng qo'llab-quvvatlandi va tezda amalga oshdi. Ushbu Kengashning birinchi sammiti 2018-yil mart oyida Qozog'iston poytaxti Nur-Sulton shahrida, ikkinchisi esa 2019-yil noyabrda Toshkent shahrida bo'lib o'tgan edi. Avazada tashkil etilgan navbatdagi uchrashuv ham g'oyat muhim va mazmunli bo'ldi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti o'z nutqida umumiy siyosiy iroda va birgalikdagi say-harakatlar natijasida bugun mintaqamiz yaxshi qo'shnichilik, o'zaro manfaatli hamkorlik va barqaror taraqqiyot makoniga aylanib borayotganini ta'kidladi.

— Bu yerda yangi siyosiy muhitni shakllantirishda Markaziy Osiyo davlatlari rahbarlari Maslahat uchrashuvlarining o'rni beqiyos. Oliy darajadagi muntazam uchrashuvlarimiz mintaqaning betakror salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarishga xizmat qilmoqda, — degan edi O'zbekiston rahbari.

Davlatimiz rahbari dolzarb masalalar yuzasidan o'z nuqtai nazarini bayon etib, qator takliflarni ilgari surdi. Bugungi voqelik Markaziy Osiyoda iqtisodiy hamkorlikning yangi modelini shakllantirish bo'yicha qat'iy qadamlarni taqozo etayotgani ta'kidlandi.

Yangi "o'sish nuqtalarini", uzoq muddatli istiqbolga mo'ljallangan yangi rivojlanish "drayver"larini aniqlash muhim ahamiyatga ega. Mintaqa ichidagi savdoni kengaytirish zarurligi, to'laqonli erkin savdo rejimiga o'tish maqsadida mavjud to'siqlarni bartaraf etish muhim ekani qayd etildi. Sanoat

kooperatsiyasi, innovatsiyalar va raqamli texnologiyalarni rivojlantirish hisobiga qo‘shilgan qiymatning uzun zanjirlarini yaratish mumkin. Buning uchun mamlakatlarimiz tadbirkorlari va hududlari o‘rtasidagi bevosita aloqalarni rag‘batlantirish, investitsiya va iqtisodiy forumlarni muntazam o‘tkazib borish lozimligi ta’kidlandi. Prezidentimiz Savdo-iqtisodiy hamkorlikning umumiy yo‘nalishlari to‘g‘risidagi bitimni qabul qilish fursati kelganini aytgan edi. Markaziy Osiyoning transport-tranzit salohiyatini samarali ishga solish mintaqa mamlakatlarining umumiy strategik manfaatlariga mos keladi. Keng rivojlangan va integratsiyalashgan transport tizimi Yevroosiyo qit‘asining muhim tranzit “xab”iga aylanishga qodir. Shu munosabat bilan davlatimiz rahbari mavjud transport yo‘laklari va infratuzilmasini, shu jumladan, Kaspiy dengizi portlari, yirik transchegaraviy logistika markazlarini imkon qadar to‘liq quvvat bilan ishlashini ta’minlashga chaqirdi.

Bundan tashqari, O‘zbekiston kelajakda “Termiz — Mozori Sharif — Kobul — Peshovar” transafg‘on yo‘lagi, “Xitoy — Qirg‘iziston — O‘zbekiston” avtomobil va temir yo‘llari imkoniyatlaridan foydalanish niyatida.

Shuningdek, sanitariya talablariga rioya qilgan holda transport qatnovlarini to‘liq tiklash muhim ekani qayd etildi. Mintaqada milliy iqtisodiyotlar va aholi soni o‘ssishi ta’sirida energetik xavfsizlik masalalari tobora dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Shu munosabat bilan umumiy energetika makonini shakllantirish bo‘yicha say-harakatlarni davom ettirish, bunda “yashil” energetika va energiya tejamkor texnologiyalarni jadal joriy etishga alohida e’tibor qaratish lozim. O‘zbekiston Prezidenti Markaziy Osiyo mamlakatlarining Elektr energetikasi muvofiqlashtiruvchi kengashini faollashtirish, uning mandati va

vakolatlarini kengaytirish hamda mamlakatlarning kengashdagi vakillik darajasini oshirishni taklif qildi. Pandemiya sharoitida aholini oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta'minlashdagi muammolar o'tkir tus olganiga e'tibor qaratildi. Dunyoning ayrim mintaqalarida narxlar o'sishi va asosiy oziq-ovqatlarning yetishmovchiligi kuzatilmoqda. Davlatimiz rahbari mintaqa mamlakatlari qishloq xo'jaligi vazirlarining muntazam

uchrashuvlarini o'tkazish tashabbusini qo'llab-quvvatlab, birinchi yig'ilish kun tartibiga oziq-ovqat xavfsizligini monitoring qilish bo'yicha mintaqaviy tizimni joriy etish masalasini kiritish taklifini bildirdi.

Bu oziq-ovqat mahsulotlarini ishlab chiqarishni ko'paytirish hamda ularning sifatini nazorat qilish, shu jumladan, jahon bozoriga yetkazish bo'yicha aniq yo'nalishlar va qo'shma dasturlarni belgilab olishga xizmat qiladi. Pandemiya qarshi kurashishni muvofiqlashtirish va o'zaro yordam ko'rsatish masalalariga ham to'xtalib o'tildi¹.

Bundan tashqari keyingi yillardagi iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash va mustahkamlash maqsadida Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasining **97-maqsadida:** Jahon savdo tashkilotiga a'zo bo'lish va Yevroosiyo Iqtisodiy Ittifoqi bilan integratsiya jarayonlarini chuqurlashtirish maqsadi belgilangandir.

Ushbu maqsad doirasida quydagi muhim ustuvor vazifalar belgilab olingan:

Jahon savdo tashkilotiga a'zo davlatlar bilan muzokaralar o'tkazish;

O'zbekistonlik mutaxassislarning Jahon savdo tashkiloti va ko'p tomonlama savdo tizimi sohasida salohiyatini oshirish;

¹O'zbekiston Prezidenti SH.Mirziyoyevning Markaziy Osiyo davlatlari rahbarlarining Maslahat uchrashuvidagi nutqi.
// <http://isrs.uz/oz/page/pdf/ozbekiston-prezidenti-markaziy-osiyo-davlatlari-rahbarlarining-maslahat-uchrashuvida-nutq>

Texnik jihatdan tartibga solish, sanitariya va fitosanitariya choralari va intellektual mulk himoyasi sohalarida milliy qonunchilikni Jahon savdo tashkiloti bitimlarining talablariga muvofiqlashtirish bo'yicha tegishli takliflar ishlab chiqish;

O'zbekistonning Jahon savdo tashkilotiga a'zo bo'lishining metallurgiya, to'qimachilik, oziq-ovqat, avtomobil ishlab chiqarish sohalariga ta'sirini o'rganish;

O'zbekiston Jahon savdo tashkilotiga a'zo bo'lishining milliy iqtisodiyotga ta'sirini o'rganish;

Jahon savdo tashkiloti qoidalariga muvofiq bo'lgan ichki bozorni notarif choralar orqali himoya qilish tizimini rivojlantirish;

Jahon savdo tashkiloti qoidalariga muvofiq bo'lgan eksportni qo'llab-quvvatlash va subsidiyalash choralarini ishlab chiqish;

Yevroosiyo Iqtisodiy Ittifoqi bozoriga samarali kirish uchun texnik jihatdan tartibga solish va standartlashtirish masalalari bo'yicha milliy siyosatni Ittifoq tajribasi asosida yanada takomillashtirish;

Yevroosiyo Iqtisodiy Ittifoqi to'g'risidagi shartnomani chuqur tahlil qilish va tegishli takliflarni ishlab chiqish;

Yevroosiyo Iqtisodiy Ittifoqining umummilliydan ustuvor bo'lgan savdo siyosatini hamda uchinchi davlatlar bilan kelishuvlarini o'rganish kabilardir.

7.7. O'zbekiston mintaqaviy hamkorligining yangi bosqichi

Yangi O'zbekiston tashqi siyosatining eng muhim ustuvor yo'nalishi bu mintaqaviy xavfsizlik va mintaqaviy barqarorlikni ta'minlash tamoyiliga asoslanish hisoblanadi. Shu munosabat bilan O'zbekiston Respublikasi Markaziy Osiyo mintaqasi bilan birgalikda, Janubiy va Sharqiy Osiyo mintaqasi doirasida ham o'z

hamkorlarini ko‘paytirib, iqtisodiy diplomatiyasini mustahkamlab bormoqda.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti “Yangi O‘zbekiston strategiyasi” kitobida bugungi kunda butun dunyoda, ayniqsa, Markaziy Osiyoda o‘zaro ishonch muhiti va xavfsizlikni yanada mustahkamlash uchun quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish muhimligini keltirib o‘tadi:

O‘zaro ijtimoiy, iqtisodiy, ma’naviy-ma’rifiy aloqalar va mintaqaviy munosabatlarni rivojlantirish borasidagi say-harakatlarni kuchaytirish lozim;

Avvalo Markaziy Osiyo mintaqasidagi integratsion jarayonlar, o‘zaro hamkorlikni mustahkamlash va mintaqada xavfsizlikni barqaror ta’minlash, mintaqadagi xavfsizlik muammolarining u yoki bu jihatlari yurtimizning bir qator olimlari tomonidan tadqiq qilinib kelinayotganligini o‘rganib chiqishimiz lozim. Markaziy Osiyoga doir ilmiy izlanishlarda mintaqaning hozirgi kundagi umumiy xarakteristikasini ochib beruvchi ilmiy xulosalar va boy faktik materiallarni tizimlashtirish zarur hisoblanadi.

Markaziy Osiyo davlatlarida yangi milliy davlatchilik asoslarining shakllanishi, suveren taraqqiyot strategiyasining amalga oshirilishi, mintaqada siyosiy jarayonlar kechishining turli jihatlari xorijiy tadqiqotchilar M.Olkott, G.Glizon, Sh.Akiner, F.Starr, M.Olive kabi amerikalik, yevropalik olim va ekspertlar tomonidan tahlil qilingan, ayniqsa so‘nggi yillarda O‘zbekistonda yuz berayotgan yuksalish jarayonlarining asosiy tendensiyalari M.Laryuel, E.Bouer, D.Burgxart, M.Severning tadqiqot ishlarida o‘rganilgan.

Yangi O‘zbekistonda yuz berayotgan tendensiyalar mamlakatimizni Markaziy Osiyo davlatlari bilan yanada

integratsiyalashuviga olib bormoqdaki, bu ijobiy holatdan unumli foydalanib butun mintaqaning tranzit va iqtisodiy salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarish imkonini beradigan ustuvor infratuzilma loyihalarini amalga oshirish zarur. Mintaqaviy sheriklikni biznes darajasida rivojlantirish barqaror iqtisodiy taraqqiyot drayveri hisoblanadi.

Shuningdek, Afg'onistonda tinchlikka erishish Osiyo mintaqasidagi barqarorlikning muhim omili hisoblanadi. Afg'onistonda tinchlik o'rnatish va ushbu mamlakatda yirik infratuzilma loyihalarini amalga oshirish butun mintaqa uchun yangi strategik imkoniyatlar yaratish yanayam muhim va dolzarblashib borayotganligini ta'kidlash mumkin. Mintaqada yoshlarning salohiyatini ro'yobga chiqarish uchun zarur sharoit yaratish, ular o'rtasida radikallashuvga qarshi kurashish va sifatli ta'lim olish imkoniyatlarini kengaytirish ham alohida ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga ilm-fan, ta'lim sohalari va madaniy-gumanitar yo'nalishdagi hamkorlikni yangi bosqichga ko'tarish lozim.

Mintaqada Xalq diplomatiyasi doirasidagi aloqalarni, jumladan, turizm bo'yicha forumlarni tashkil etish orqali faollashtirish muhim hisoblanadi. Shubhasiz, bu xalqlarimiz o'rtasidagi ishonch va o'zaro anglashuvning mustahkamlanishiga xizmat qiladi.

Davlatlarda dinlararo hamjihatlikni mustahkamlash, milliy ma'naviyat va madaniyatlarni o'zaro boyitish masalalari bo'yicha tizimli muloqotni yo'lga qo'yishga qaratilgan aniq takliflarni amalga oshirish lozim hisoblanadi.

2021-yil 6-avgust kuni Turkmanboshi shahri yaqinidagi "Avaza" milliy sayyohlik zonasida Markaziy Osiyo davlatlari rahbarlarining navbatdagi ya'ni, uchinchi Maslahat uchrashuvi

bo‘lib o‘tdi va ushbu uchrashuv ham bu boradagi integratsion jarayonlari yanada tezlashishiga xizmat qildi.

Prezident Shavkat Mirziyoyev rahbarligida O‘zbekiston mintaqa mamlakatlari bilan do‘stlik va yaxshi qo‘shnichilik tamoyillariga tayangan holda faol va pragmatik siyosat olib bormoqda. Jumladan, keyingi yillarda siyosiy, savdo-iqtisodiy, transport-logistika hamda madaniy-gumanitar sohalar iqtisodiy hamkorlikning yangi modelini shakllantirish bo‘yicha qat’iy qadamlarni taqozo etayotganligi “Avaza” turizm hududida bo‘lgan Maslahat kengashi yig‘ilishida aytib o‘tildi. Bugungi kunda yangi "o‘sinh nuqtalarini", uzoq muddatli istiqbolga mo‘ljallangan yangi rivojlanish “drayver”larini aniqlash muhim ahamiyatga ega. Mintaqa ichidagi savdoni kengaytirish zarurligi, to‘laqonli erkin savdo rejimiga o‘tish maqsadida mavjud to‘siqlarni bartaraf etish ham muhim hisoblanadi. Sanoat kooperatsiyasi, innovatsiyalar va raqamli texnologiyalarni rivojlantirish hisobiga qo‘shilgan qiymatning uzun zanjirlarini yaratish mumkin.

Buning uchun mamlakatlarimiz tadbirkorlari va hududlari o‘rtasidagi bevosita aloqalarni rag‘batlantirish, investitsiya va iqtisodiy forumlarni muntazam o‘tkazib borish lozim.

Prezidentimiz bir necha bor ta’kidlaganidek, mintaqa mamlakatlari oldida umumiy say-harakatlar bilan Markaziy Osiyoni barqaror, iqtisodiy rivojlangan va yuksak taraqqiy etgan mintaqaga aylantirishdek bosh maqsad turibdi. Bu maqsadga erishish, mintaqa salohiyatini to‘la yuzaga chiqarish, o‘zaro ishonch, yaxshi qo‘shnichilik va hamkorlikni mustahkamlash maqsadida Shavkat Mirziyoyev 2017-yilda Markaziy Osiyo davlatlari rahbarlarining Maslahat uchrashuvini tashkil etish tashabbusini ilgari surgan edi. Bu hayotiy tashabbus qardosh xalqlari-mizning manfaatlariga mos bo‘lgani uchun keng qo‘llab-

quvvatlandi va tezda amalga oshdi. Birinchi sammit 2018-yil mart oyida Qozog‘iston poytaxti Nur-Sulton shahrida, ikkinchisi esa 2019-yil noyabrda Toshkent shahrida bo‘lib o‘tgan edi. Avazada tashkil etilgan navbatdagi uchrashuv ham g‘oyat muhim va mazmunli bo‘lib o‘tgan edi. Yig‘ilish davomida O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti o‘z nutqida umumiy siyosiy iroda va birgalikdagi say-harakatlar natijasida bugun mintaqamiz yaxshi qo‘shnichilik, o‘zaro manfaatli hamkorlik va barqaror taraqqiyot makoniga aylanib borayotganini ta’kidladi¹.

Bugungi voqelik Markaziy Osiyoda iqtisodiy hamkorlikning yangi modelini shakllantirish bo‘yicha qat’iy qadamlarni taqozo etayotgani ta’kidlandi.

Qo‘shni respublika qardosh Qirg‘iziston Respublikasi bilan hamkorlik aloqalarini mustahkamlash ham yildan yilga rivojlanib bormoqda. Ikki davlat rahbarlarining SHHT doirasidagi o‘zaro muloqoti va mustaqillik kuni munosabati bilan Qirg‘iz Respublikasi Prezidentining bayram tabrigida bir qator muhim masalalar, mintaqaviy hamkorlik va birgalikdagi rejalar ham aytib o‘tildi. O‘zbekiston va Qirg‘iziston yetakchilari mamlakatlarimizda keng nishonlangan mustaqillik bayramlari munosabati bilan bir-birini dildan qutlab, birodar xalqlarimizga tinchlik-osoyishtalik, farovonlik va ravnaq tilab o‘tgan edi. O‘zbekiston — Qirg‘iziston do‘stlik, yaxshi qo‘shnichilik aloqalari mustahkamlanmoqda. Prezidentimiz 2022-yil 31-avgust kuni Qirg‘iz Respublikasi Prezidenti Sadir Japarov bilan telefon orqali muloqot qildi. Qo‘shnichilik va strategik sheriklik munosabatlari izchil mustahkamlanib, ikki mamlakat o‘rtasidagi

¹O‘zbekiston Prezidenti SH.Mirziyoyevning Markaziy Osiyo davlatlari rahbarlarining Maslahat uchrashuvidagi nutqi. <http://isrs.uz/oz/page/pdf/ozbekiston-prezidenti-markaziy-osiyo-davlatlari-rahbarlarining-maslahat-uchrashuvida-nutq>

ko‘p qirrali hamkorlik jadal rivojlanib borayotgani alohida mamnuniyat bilan qayd etildi. 2022-yil boshidan o‘zaro savdo hajmi 30 foizga oshgan. Faol hududlararo almashinuvlar davom etmoqda, sanoat kooperatsiyasi bo‘yicha qo‘shma loyihalar amalga oshirilmoqda, transport aloqalari kengaymoqda. Muhim madaniy-gumanitar tadbirlar o‘tkazilmoqda. Transport va energetika sohalarida mintaqaviy ahamiyatga molik ustuvor infratuzilmaviy loyihalarni, shu jumladan, “Qambarota-1” GESini qurish loyihasini ilgari surishga alohida e‘tibor qaratildi. Davlat rahbarlari, shuningdek, Markaziy Osiyoda hamkorlikni mustahkamlash hamda SHHTning Samarqand sammiti kun tartibini muhokama qilishgan edi.

Prezident Shavkat Mirziyoyev mintaqada Savdo-iqtisodiy hamkorlikning umumiy yo‘nalishlari to‘g‘risidagi bitimni qabul qilish fursati kelganini aytdi. Markaziy Osiyoning transport-tranzit salohiyatini samarali ishga solish mintaqa mamlakatlarining umumiy strategik manfaatlariga mos keladi. Keng rivojlangan va integratsiyalashgan transport tizimi Yevroosiyo qit‘asining muhim tranzit “xab”iga aylanishga qodir. Shu munosabat bilan davlatimiz rahbari mavjud transport yo‘laklari va infratuzilmasini, shu jumladan, Kaspiy dengizi portlari, yirik transchegaraviy logistika markazlarini imkon qadar to‘liq quvvat bilan ishlashini ta‘minlashga chaqirdi.

O‘zbekiston Prezidenti Markaziy Osiyo mamlakatlarining Elektr energetikasi muvofiqlashtiruvchi kengashini faollashtirish, uning mandati va vakolatlarini kengaytirish hamda mamlakatlarning kengashdagi vakillik darajasini oshirishni taklif qildi. Pandemiya sharoitida aholini oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta‘minlashdagi muammolar o‘tkir tus olganiga e‘tibor qaratildi. Dunyoning ayrim mintaqalarida narxlar o‘sishi va asosiy oziq-

ovqatlarning yetishmovchiligi kuzatilmoqda edi. Davlatimiz rahbari mintaqa mamlakatlari qishloq xo'jaligi vazirlarining muntazam uchrashuvlarini o'tkazish tashabbusini qo'llab-quvvatlab, birinchi yig'ilish kun tartibiga oziq-ovqat xavfsizligini monitoring qilish bo'yicha mintaqaviy tizimni joriy etish masalasini kiritish taklifini bildirdi.

2022-yil yanvar oyi davomida O'zbekiston tashqi savdosida ulushi yuqori o'n davlat

So'ngi yillarda yurtimizning qo'shni mamlakatlardagi va qo'shni mamlakatlarning yurtimiz investitsiya bozoridagi ulushi va mintaqa davlatlari bilan o'zaro tovar ayriboshlash barqarorlashib bormoqda. Xususan, 2022-yilning dastlabki oyidayoq O'zbekistonning tashqi savdosida mintaqaning uch davlati Qozog'iston, Qirg'iziston va Tojikiston yetakchilik qilmoqda. Ushbu davlatlar bilan dastlabki oyning o'zida o'zaro

tovar ayriboshlash hajmi 145.1 million dollarni tashkil etganligini ko‘rishimiz mumkin.

2022-yil 25-26-mart kunlari poytaxtimizda ilk bor Xalqaro investitsion forum bo‘lib o‘tdi. Unda qirqqa yaqin davlat investorlari, bir qator xalqaro iqtisodiy tashkilotlar rahbarlari va a‘zolari ishtirok etdi. Forum doirasida O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti o‘z nutqida yurtimizda investitsion muhim juda qulayligi, sarmoyalar besamar ketmasligi va O‘zbekiston dunyoda ko‘p tabiiy zaxiralarga ega yigirma mamlakatdan biri ekanligini ta’kidlab o‘tgan edi. Bundan bir necha yil avval aniqlangan ma’lumotlarga binoan yurtimiz mutaxasislari ma’lumoti bo‘yicha O‘zbekiston hududining 60 foizga yaqini neft va gaz qazib chiqarish jihatidan istiqbollidir. Mamlakat qudratli energetika bazasiga, ko‘p miqdorda tabiiy energiya resurslari – gaz, neft, ko‘mir, gidroegnergiya zaxiralariga ega. Markaziy Osiyo mintaqasidagi gaz kondensatining 74 foizi, neftning 31 foizi, tabiiy gazning 40 foizi, ko‘mirning 55 foizi O‘zbekiston hissasiga to‘g‘ri keladi. Bunday qulay investitsion imkoniyatlar yurtimizning iqtisodiy taraqqiyoti va barqaror xavfsizligiga xizmat qiladi.

Shuningdek, mamlakatimiz iqtisodiy barqarorligining asosi bo‘lgan bir qator tarmoqlar borki, bu imkoniyatlar investitsion muhitni yanada yaxshilash uchun muhim hisoblanadi. O‘zbekistonda keng qamrovli gaz yetkazish transport tizimi barpo etilgan. U umumiy uzunligi 15 ming km.ga yaqin bo‘lgan, MDH mamlakatlari gazpravodlari yagona tizimiga ulanadigan to‘qqizta magistral gazoprovodni o‘z ichiga oladi. Bu tizim Markaziy Osiyo davlatlari, Rossiya va Ukrainaga, Yevropa davlatlariga bir yilda 20 mlrd kub metrdan ortiq gazni eksport qilish imkonini beradi.

Yaponiyaning Markaziy Osiyo va Kavkaz tadqiqotlari instituti direktori Tetsuji Tanaka SHHTning Samarqand sammiti o'ziga xos tarixiy voqeaga aylanganini, tashkilotga a'zo mamlakatlarning iqtisodiy qudrati jahon yalpi ichki mahsulotining 25 foiziga yetgani, ba'zi hisob-kitoblarga ko'ra, 2030-yilga borib 35-40 foizni tashkil etajagini ta'kidlagan edi. Bundan tashqari, Eronning tashkilotga a'zo bo'lishi, shuningdek, Qatar va Misrning muloqot sheriklari sifatida ishtirok etishi SHHT tarixida muhim burilish nuqtasi bo'ladi. Prezident Shavkat Mirziyoyev mintaqada yaxshi qo'shnichilik va xavfsizlik tizimini mustahkamlash borasida diqqatga sazovor siyosiy yo'lni tutdi. Bu esa uning tashkilot ichidagi ta'siri va e'tiborini yanada yuksaltirishga xizmat qildi. Xususan, 2017-yildan 2021-yilgacha O'zbekiston Prezidenti SHHT sammitlarida 50 dan ortiq muhim takliflar bilan chiqdi, ulardan 37 tasi amalga oshirildi va 17 ta tashabbus ijro jarayonida. Global mintaqaviy hamkorlik tashkiloti sifatida tobora kengayib borayotgan SHHTning xalqaro miqyosda tan olinishi mintaqada atrof-muhit va ekotizimni muhofaza qilish sohasidagi hamkorlikni yanada rivojlantirish, shuningdek, Afg'oniston iqtisodiyotini barqarorlashtirish va tiklash chora-tadbirlarini muhokama etishga xizmat qilganligini aytish mumkin. Ichki siyosiy vaziyatni barqarorlashtirish va qo'shni Afg'onistonning iqtisodiy tiklanishini qo'llab-quvvatlashni kuchaytirishga sezilarli ta'sir ko'rsatgan o'zbek diplomatiyasining ijobiy ta'sirini xalqaro hamjamiyat haqli ravishda e'tirof etilayotganligini aytib o'z so'zini nihoyalaydi xalqaro eksport.

O'zaro hamkorlik va hamjihatlikning yana bir muhim omili bu mintaqada ekstremizm, xalqaro terrorizm va narkobiznes xavfini o'zaro birgalikda bartaraf etish masalasi hisoblanadi. O'zbekiston bu borada ham qator muhim tashabbuslarni ilgari

surib kelmoqda. 2000-yil 21-aprel kuni Toshkentda O'zbekiston, Qozog'iston, Tojikiston, Qirg'iziston respublikalari terrorizm, siyosiy va diniy ekstremizm, uyushgan joinoyatchilik hamda tomonlarning barqarorligiga xavf tug'diradigan boshqa tahdidlarga qarshi kurashda hamkorlikda harakat qilish haqida shartnoma imzolagan edi.

Bu borada mamlakatlarning birligini, hamjihatligani ta'minlashdagi omil Afg'onistondagi muammolarni birgalikda bartaraf etish, bu davlatning ham mintaqaning ajralmas qismi sifatida to'liq barqarorlikka erishish masalasi hisoblanadi. Markaziy Osiyo davlat rahbarlarining 2019-yil Toshkentda o'tkazilgan ikkinchi maslahatlashuv uchrashuvlari doirasida qabul qilingan qo'shma bayonotda barcha davlatlarning Afg'onistonda tinchlik o'rnatilishidan manfaatdorligi aks ettirildi. Bunda mintqa davlatlari Afg'onistonni mintqa savdo-iqtisodiy va infratuzulmaviy loyihalarga jalb etish bo'yicha say-harakatlarni davom ettirish muhimligini ta'kidlab o'tgan edi.

Aytish mumkinki, Toshkentning Afg'oniston yo'nalishidagi yangilangan siyosati va tashabbuslari butun Afg'onistonda – mamlakat aholisi, rasmiy hukumat, turli siyosiy kuchlar tomonidan munosib kutib olinmoqda. Ushbu davlatga gumanitar ko'mak berish borasida ham yurtimiz birinchi o'rinda turmoqda. Bu borada qilinayotgan tashabbus va amaliy ishlar ham Markaziy Osiyo mintaqasi xavfsizligi va barqarorligiga xizmat qilib kelmoqda.

Mintaqada xavfsizlik va barqarorlikni ta'minlashning yangi strategiyasi mintqa xavfsizligi va barqarorligiga tahdid soladigan ekstremizm va terrorizmga qarshi Markaziy Osiyo davlatlarining birgalikda, hamkorlikda ish olib borishi hisoblanadi. Bu borada

ham O‘zbekistonning o‘ziga xos yangi strategiyasi yaratildi desak bo‘ladi.

Markaziy Osiyo davlatlarining BMT Global aksilterror strategiyasini amalga oshirish bo‘yicha Qo‘shma harakatlar rejasi doirasidagi mintaqaviy hamkorlik mavzusida yuqori darajadagi xalqaro konferensiya poytaxtimizda bo‘lib o‘tdi.

Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh kotibi Antoniu Guterrish xalqaro anjuman ishtirokchilariga yo‘llagan videomurojaatida bugungi konferensiya terrorizmga qarshi kurashda say-harakatlarni birlashtirish muhimligini hamda tinchlik, inson huquqlari va umumbashariy taraqqiyot kabi qadriyatlarning ahamiyatini eslatishini ta’kidlagan edi.

– “Odamlar bu qadriyatlarni kundalik hayotida ko‘rmasa, tarqoqlik va ekstremizm kuchayadi” deb ta’kidlagan edi Bosh kotib. Xalqaro konferensiya O‘zbekiston Prezidenti tomonidan BMT Bosh Assambleyasining 75-sessiyasida ilgari surilgan tashabbusi doirasida tashkil etildi. Anjuman doirasida Yevropa Ittifoqi, Markaziy va Janubiy Osiyoning milliy va xorijiy tahlil markazlari qatnashgan edi. Bu boradagi muammolarni birgalikda yengish uchun hamkorlikka kelishilgan edi.

Umuman olganda mamlakatimizning Markaziy Osiyoda xavfsizlik va barqarorlikni ta’minlashga qaratilgan yangi strategiyasi mintqa aholisi farovonligiga, iqtisodiyoti barqarorligi, mintqa xalqlari o‘rtasida do‘stlik rishtalari mustahkamlanishiga xizmat qiladi.

Mavzu yuzasidan nazorat savollari

1. “2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi”ning nechanchi maqsadlari Xavfsizlik, mamlakatimiz mudofaa salohiyatini mustahkamlash va tashqi siyosat sohasiga qaratilgan?

2. Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasida ichki va tashqi turizmni rivojlantirish doirasida qanday maqsadlar belgilangan?

3. O‘zbekiston Respublikasi yangilangan “Mudofaa doktrinasi”da qanday masalalar aniq belgilangan?

4. Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasida favqulodda vaziyatlar tizimini isloh qilish bo‘yicha belgilangan maqsadlarni ayting.

5. Markaziy Osiyo davlatlari bilan keng ko‘lamli hamkorlikda Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi doirasida qanday maqsadlar belgilangan?

6. Jahon savdo tashkilotiga a‘zo bo‘lish va Yevroosiyo iqtisodiy ittifoqi bilan hamkorlik borasida qanday muhim vazifalar belgilangan?

7. Turkiy davlatlar tashkilotiga O‘zbekistonning a‘zo bo‘lishi va undagi faoliyati haqida nimalar bilasiz?

8. Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasining 7-ustuvor yo‘nalishida BMT va boshqa xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik borasida qanday maqsadlar ko‘zda tutilgan?

9. O‘zbekiston Prezidenti ilk bor Afg‘onistonda qurilayotgan “Qo‘sh tepa” kanali bo‘yicha qachon qaysi yig‘ilish doirasida munosabat bildirgan edi?

10. SHXT va O‘zbekiston hamkorligi borasida fikrlar bildiring.

Mavzu yuzasidan test savollari

1. O‘zbekistonda qaysi soha markazini jahon INSARAG standartlariga moslashtirish maqsad qilingan?

A. Mudofaa sohasi B. Favqulotda vaziyatlar sohasi C. Jamoat xavfsizligi sohasi

D. Xavfsiz turizm sohasi

2. O‘zbekiston Prezidenti BMT Bosh Assambleyasining 75-sessiyasida qaysi sanada ilk bor o‘zbek tilida ma’ruza qildi?

A. 2020 yil 24 sentabr B. 2021 yil 23 sentabr

C. 2020 yil 23 sentabr D. 2023 yil 19 sentabr

3. Buyuk tasavvuf allomasi Sulaymon Boqurg‘oniyning 900 yilligi munosabati bilan uning qaysi shahardagi maqbarasi obod qilinib, ziyoratgoh bunyod etiladi?

A. Nukus B. Xiva C. Mo‘ynoq D. To‘rko‘l

4. Yurtimizda madaniy yodgorliklar, ya’ni muzeylarni saqlash, boshqarish uchun qanday jamg‘arma tashkil etilgan?

A. “O‘zbekturizm ” B. “O‘zbekmuzey” C. “O‘zbekmadaniy obyekt” D. “O‘zdavmuzey”

5. Prezidentimizning 2017 yil 12 yanvardagi F-4789-sonli farmoyishi ma’naviy tarbiya sohasida davr talablariga mos bo‘ldi. Ushbu hujjat qaysi sohaga qaratilgan edi?

A. Teatr san’atini rivojlantirish B. Kitobxonlikni rivojlantirish

C. Musiqa san’atini jonlantirish D. Kinomatagrafiya tizimini isloh qilish

6. O‘zbekiston Prezidenti “Barchamizning ezgu orzumiz, mehnatkash, tinchliksevar xalqimizning orzusi” deya nima ta’kidlangan?

A. “Uchinchi renessans” B. “Yangi O‘zbekiston” C. “Taraqqiyot strategiyasi”

D. “Yangi uyg‘onish davri”

7. Qadimiy Turon hududida sak-massagetlarni ruhlantirib, dushmanlarga qarshi ayovsiz jangga boshlagan, To‘marisning kuchiga kuch qo‘shgan qudrat nima edi?

A. Bu kuch xalq orzusi B. Ezgu so‘z, ezgu amal, ezgu niyat
C. Xalq vatanparvarligi D. Ajdodlar ruhi

8. O‘zbekiston Respublikasi qachondan YOII tashkilotining kuzatuvchi maqomga ega davlati sanaladi?

A. 2020 yil 7 dekabr B. 2021 yil 3 mart C. 2022 yil 10 dekabr
D. 2019 yil 17 dekabr

9. Mamlakatimizda turizm salohiyatini yaxshilash va ochiqlik siyosatini yuritish maqsadida hozirda (2023 y) qancha davlat fuqarolarga vizasiz kirishga ruxsat berilgan?

A. 90 ta B. 78 ta C. 75 ta D. 105 ta

10. Xalqaro munosabatlarda oldindan prognozlash, profilaktikalashga qaratilgan diplomatiya nima deb nomlanadi?

A. Preventiv diplomatiya B. Progmatik diplomatiya C. Prototiv diplomatiya D. Ochiq diplomatiya

7.1-mavzu yuzasidan mustaqil ishlash uchun pintbord jadvali

№	Javoblar	INSARAG bu	TDTga qachon a'zo	Ohirgi elchixona qayerda	77 ta davlat fuqarolariga	89-maqсад bo'yicha Kodeks	BMT 78-sessiyadagi takliflar	“Ma'rifat va diniy bag'rikenglik”	YEOIIga	2022 yil O'ZB tashqi savdosi \$?	Preventiv diplomatiya	2023 yil 19-sentabrda?
1												
2												
3												
4												
5												
6												
7												
8												
9												
10												
11												

GLOSSARIY

Avtonomiya - yunon. “autos” + “nomos” - o‘zi+qonun; 1.Yagona davlat miqyosida hududiy - milliy tuzilmalarga (viloyat, o‘l ka) o‘zini o‘zi boshqarish vakolatlarini berish; 2.Ma’muriy-hududiy birlik; 3.Qandaydir organlar (xo‘jalik, davlat, partiya va boshqalar) faoliyatlaridagi o‘zini o‘zi boshqarish huquqi.

Avtoritar - lot. “auctoritas” - hokimiyat, ta’sir; hokimiyatning bir kishi yoki bir hokimiyat organi qo‘l ida to‘planishi, diktatorlik uslublari bilan idora etishga asoslangan siyosiy rejim.

Aristokratiya - yunon. “aristokratia” , zodagonlar hukmronligi; biron-bir ijtimoiy qatlam yoki guruhning imtiyozli qismi.

Assotsiatsiya - lot. “association” - qo‘shilma; qo‘shilish, aralashish; shaxslar birlashmasi yoki faoliyat turi bo‘yicha tuzilgan muassasa.

Agregatsiya - lot. “aggregatus” - qo‘shilgan, to‘plangan; nodavlat va jamoat tashkilotlari ayrim manfaatlarni agregatsiya qilish, ya’ni turli munozaralar va muhokamalar vositasida asosiy va muqim manfaatlar uyg‘unlashtiriladi va ular o‘rtasida muayyan munosabatlar tizimini shakllantiradi.

Aktor - lot. “actor” - aktyor, arbob; muayyan xatti-harakatlarni amalga oshiruvchi individ, ijtimoiy guruh, institut yoki boshqa subyekt, ziddiyatlarda ishtirok etuvchi tomonlar. Siyosatshunoslikda aktor va subyekt tushunchalari sinonim sifatida ishlatiladi.

Anarxizm - yunon. “anarchia” - boshliqsizlik, hokimiyatsizlik; jamiyatni davlatsiz qurish, har qanday institutlashgan hokimiyat shaklini fuqarolarning erkin va ixtiyoriy uyushmalariga almashtirish tarafdori bo‘lgan siyosiy oqim.

Anaxronizm - yunon. “ana+chromos” - orqaga+vaqt,zamon; yanglish holda bir davrdagi voqea yoki hodisalarni boshqasiga almashtirib qo‘yish.

Apatiya - yunon. “apatheia” - behushlik, e’tiborsizlik; butunlay befarqlik holati, loqaydlik.

Antreprenyer - fr. “entrepreneur” - tadbirkor, ishbilarmon; xususiy, tomosha qilish (teatr, sirk va boshq.) korxonalari egasi.

Atribut - lot. “attributum” - muhim belgi, aniqllovchi; biron-bir predmet yoki hodisaning muqim va ajralmas xususiyati, nimanidir tarkibiy qismi.

Artikulyatsiya - lot. “articulation” - alohida-alohidaga bo‘l inish; nodavlat va jamoat tashkilotlari individlar va ijtimoiy guruhlarining tarqoq qarashlari, ijtimoiy ruhiy kechinmalari va umidlari ni aniq va ma’lum siyosiy maqsadlar va talablarga aylantirish jarayonini anglatadi.

Askriptiv - ingl. “ascription” - nisbat berish; askriptiv mezonlar - individning kelib chiqishi bo‘yicha qanday toifa, urug‘, oila kabilarga tegishli ekanligiga asoslangan mezonlari.

Bipolyar - ingl. “bi+polar”- ikki+qutbli; ikki qutbli.

Blokada - ingl. “blockade, block” - to‘siq qo‘ymoq, to‘sqinlik qilmoq.

Veto - lot. “veto” - taqiqlayman taqiq (ko‘pincha parlament hukumatga nisbatan ishonchsizlik vetosini bildirish huquqiga ega bo‘l adi).

Verbal - lot. “verbalis” - so‘z orqali; og‘zaki; bunda siyosiy ishtirokni shaxsning subyektiv jihatiga bog‘liq emasligiga ishora qilinmoqda.

Developement -fr. “developpement” - rivojlanish.

Deviant - lot. “deviatio” - chetga chiqish, og‘ish.

Dezintegratsiya - fr. “dez” lot. “integratio” bir butunning tarkibiy qismlarini bo‘l inishi, parchalanishi, integratsiyaning teskarisi.

Determinizm - lot. “determinare” - aniqlash, ifodalash; falsafada umumiy qonuniyat sifatida tan olingan hodisalar, tabiat va jamiyatdagi barcha hodisalarning shartlanganlik sabablari.

Diversifikatsiya - lot. “diversificatio” - o‘zgarish, turli-tumanlik; siyosiy fanlarda muammoga turlicha yondashuvlar birligi va siyosiy faoliyatning turli uslublaridan foydalanish tushuniladi.

Diskriptiv - ingl. “descriptive” - tavsif, tasviriy, ko‘rsatmali, ko‘rgazmali.

Differensiatsiya - lot. “diversificatio” - farqlash, har xillik; taqsimlanish, biron-bir narsani alohida turli xil unsurlarga ajralishi, bo‘l aklarga bo‘l inish.

Dualizm - lot. “dualis” - ikki taraflamalik; (shuningdek, falsafadagi dunyo asosida ikkita mustaqil bosh sabab - ruh va modda, ideallik va moddiylik mavjud degan qarashlar haqidagi ta’limot).

Ierarxiya - yunon. “hierarchia” - mansab pog‘onasi; mansab va unvonlarning pastdan yuqoriga va bo‘ysunish tartibi bo‘yicha joylashish qatori.

Inklyuzivlik - ingl. “inclusive” - o‘z ichiga olmoq, ichida, ichiga kirib borishi.

Instantsiya - lot. “instans” - kelgusidagi; bir-biriga bo‘ysunadigan organlar tizimida izchillikdagi har bir pog‘onalari.

Irratsional - lot. “irrationalis”; bilishning asosiy vositasi sifatida his-tuyg‘u, instinkt va e’tiqodni tan oluvchi falsafiy qarash.

Kommunikatsiya - lot. “communicatio” - xabar, aloqa.

Kommunikator - lot. o‘zagi “communicatio” - “xabar”; axborot uzatishdagi vositachi.

Kompetent - lot. “competents” - loyqlik, mutanosiblik; o‘z bilimi yoki vakolati bilan biron-bir qarorni qabul qilish, masalani yechish yoki ular yuzasidan hukm chiqarish uchun zarur bo‘lgan ilmga yoki qobiliyatga ega bo‘lishni anglatadi.

Konsensus - lot. “consensus” ; kelishuv, hamfikrlilik, yakdillik, birlik, til biriktirish.

Konstituyentlar - ingl. “constituent” - saylovchi; bir butunning bir qismi; siyosatshunoslikda yetakchi bilan fuqarolar o‘rtasidagi o‘zaro bir-biriga bog‘liqlik sifatida ishlatiladi.

Kontinuum - lot. “continuum” - uzluksiz, yalpi.

Konflikt - lot. “conflictus” - tomonlar to‘qnashuvi; tomonlar fikrlar, manfaatlarga to‘qnashuvi; jiddiy ixtiloflar va ziddiyatlar, o‘tkir tortishuv, janjal.

Legal - lot. “legalis” - qonuniy; ruxsat berilgan, qonun e‘tirof etgan.

Libertarizm - ingl. “libertarian” - iroda erkinligi tarafdori; jamiyatda oshkora hokimiyat sohasini imkoni boricha qisqartirish, insonning individual erkinligi sohasini kengaytirish zaruratini ilgari surgan e‘tiqod.

Lokal - lot. “localis” - mahalliy; shu joy uchun xoslik.

Loyallik - fr. “loyal” - ishonchli, sadoqatli; shaxslarni o‘zini qonun doirasida tutishi, hokimiyat organlari talab va ko‘rsatmalariga amal qilishi va hokazo.

Majoritar - fran. “majoritare” - ko‘pchilik; lot. “major” - katta, ko‘p so‘zidan olingan; ko‘pchilikka taalluqli, tegishli; ko‘pchilikka asoslangan. Ba‘zan «ko‘tarinki», «quvnoq kayfiyat» ma’nolarini ham beradi.

Marginal - fr. “marginal” - chekkada turuvchi; ikkinchi darajali, oxirgi; siyosatshunoslikda - oldingi ijtimoiy aloqalarini yo‘qotgan, yangi hayot shart-sharoitlariga hali moslasha olmagan, qandaydir ijtimoiy guruhlar orasida yoki eng chekkasida turgan ijtimoiy odam, jamiyatning sirtida qolgan; lyumpen, miskin va hokazo.

Missiya - ba’zi dinlarda zulmni yo‘qotish va insoniyatni qutqarish uchun keladigan ilohiy xaloskor (“Muso” va “Masih” ma’nolarida ham ishlatiladi).

Minimum - lot. “minimum” - eng kam, eng oz.

Oligarxiya - yunon. “oligos” - ozchilik, kichik, katta bo‘lmagan + “arche” - hokimiyat, hukmronlik; siyosiy hukmronlik, ta’sirli shaxslarning tor doirasiga tegishli bo‘lgan hokimiyatni idora etish shakli.

Oxlokratiya - yunon. “ochlos” – olomon, “kratos” - hokimiyat; olomon hukmronligi; populistik shiorlar bilan jamiyatdagi qashshoq qatlamlarga suyanib faoliyat yuritadigan ijtimoiy-siyosiy guruhlar hokimiyati.

Partikulyar - lot. “particularis” - alohida; xususiy va tor guruhli manfaatlar doirasida o‘ralashib qolish.

Partitsipatsiya - ingl. “participation” - ishtirok, hamishtirok; ishtirok etmoq; fuqarolar tomonidan davlat va jamiyat ishlarini boshqarish jarayonida u yoki bu funksiyalarni bajarishini shart qilib qo‘yadigan demokratiyaning modeliga doir nisbat.

Paternalizm - lot. “paternus” - otalarcha; davlatning jamiyatdagi o‘rnini kuchaytirish, davlatni fuqarolarga homiylik qilishini amalga oshirishga doir hokimiyat institutlarini tuzishga moyil davlat doktrinasini.

Penitensiar - lot. “penitentiary” - qamoqxona, turma; ko‘proq jinoiy va qamoqxonalar bilan bog‘liq jiddiy jazolashlarga taalluqlilik.

Pragmatizm – “pragma” - harakat, amaliyot; falsafadagi oqimlardan biri bo‘lib, obyektiv haqiqatni bilishni inkor etadi, amaliy foydali natijalarni haqiqat sifatida tan oladi.

Radikalizm - lot. “radicalis” - tub; 19 asrda tub (radikal) islohotlar va o‘zgarishlarni talab qilib chiqqan siyosiy oqim.

Ratsional - lot. “rationalis” - oqilona; maqsadga muvofiq, asoslangan, dalillangan (eng to‘g‘ri yo‘l ma’nosida ham ishlatiladi).

Rekrut - nem. “rekrut” - yangi olingan askar; yollamoq; xorijiy armiya tomonidan o‘z tarkibini to‘l dirish uchun yollash yoki majburiyat asosida askarlikka olish; siyosiy jarayonda siyosat subyektlarini o‘z saflarini o‘zi uchun zarur bo‘lgan odamlar qisobiga to‘ldirishi.

Refleks -lot. “reflectere” - ifodalash, ko‘zgu, aks, yoritish; odamning turli ta’sirlarga nerv tizimi orqali u yoki bu qarshi ta’sir ko‘rsatish yoki hayvon organizmiga nerv tizimi orqali u yoki bu ta’sir etishga qarshi unda javob tariqasida paydo bo‘ladigan hodisa.

Restavratsiya - lot. “restauratio”; biron-bir narsani dastlabki ko‘rinishini tiklash; siyosiy fanlarda inqilob yoki boshqa yo‘l bilan ag‘darilgan eski tuzum yoki dinastiyaning tiklashi;

Tranzit - lot. “transitus” - o‘tkinchi, o‘tish; siyosatshunoslikda bir tuzumdan ikkinchisiga o‘tishdagi oraliq davr yoki modernizatsiya jarayoni nazarda tutiladi.

Transaksiya - lot. “transactio” - bitim tuzish; turli shakllardagi buyurtmalarni elektron shaklda berish uchun kasbiy faoliyat yuritishga litsenziya olish va hujjatlar almashish uchun

soliq deklaratsiyalari kabilardir (masalan, masofali ta'lim berish, elektron aloqa bilan sog'liqqa doir maslahatlar berish va hokazo).

Transformatsiya - lot. "transformatio" - o'zgarish, boshqa narsaga aylanish, shakl o'zgarishi); siyosatshunoslikda siyosiy o'zgarish yoki modernizatsiya jarayoni natijasida bir holatdan ikkinchisiga o'tish ma'nosida ishlatiladi.

Eklektiv - yunon. "eklektikos" - tanlovchi; turli-tuman, ba'zan qarama-qarshi prinsiplar, qarashlar, nazariyalar va odatlarni mexanik tarzda qo'shish.

Ekspansiya - lot. "expansio" - kengayish, tarqalish; davlatlarning iqtisodiy, harbiy va diplomatik usullar bilan o'z hukmronligini boshqa davlatlar hisobiga kengaytirish.

Ekstraktiv - lot. "extraactus" - ko'chirilgan, olingan .

Ekumenizm - lot. "oecumenius" - jahon, yer yuzi; diniy konfessiyalarining birlashtirish harakati.

Elektoral - lot. "elector" - saylovchi; saylanadigan, tanlanadigan.

Elektorat - lot. "elector" - saylovchi; saylovchilar.

Embargo - ispan. "embargo" - hibsga olmoq, taqiqlamoq.

Yashillar - ekologik siyosatni amalga oshirish tarafdori bo'lgan, tabiiy muhitni sog'lomlashtirish va himoyalashni asosiy maqsad qilib olgan jamoatchilik harakati yoki siyosiy partiya.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

Nazariy-metodologik adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan birga quramiz. – Toshkent., O‘zbekiston, 2017. – 491 b.
2. Mirziyoyev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo‘limizni qat’iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko‘taramiz. 1- jild. – Toshkent., “O‘zbekiston”, 2017.– 592
3. Mirziyoyev Sh.M. Xalqimizning roziligi bizning faoliyatimizga berilgan eng oliy bahodir. 2- jild. – Toshkent., “O‘zbekiston”, 2019.–592 b
4. Mirziyoyev Sh.M. Niyati ulug‘ xalqning ishi ham ulug‘, hayoti yorug‘ va kelajagi farovon bo‘ladi. 3- jild. – Toshkent: “O‘zbekiston”, 2019. – 400 b.
5. Mirziyoyev Sh.M. Milliy tiklanishdan milliy yuksalish sari. 4-jild. – Toshkent., O‘zbekiston. 2020. – 452 b.
6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2017-yil 22-dekabrda Oliy Majlisga qilgan Murojaatnomasi // www.uza.uz
7. Mirziyoyev Sh.M. Xalqimiz bizdan qonun va adolat ustuvorligini amalda ta‘minlashni kutmoqda // Prokuratura xodimlari va faxriylari bilan uchrashuvdagi ma’ruza. 2017-yil 7-yanvar
8. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2020-yilda Oliy Majlisga qilgan Murojaatnomasidan // www.president.uz
9. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning 2020-yil 24-yanvar kuni O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisga Murojaatnomasi // www.president.uz

10. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi. – Toshkent., O‘zbekiston. 2022. – 458 б.

11. Янги сайланган Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг лавозимга киришиш тантанали маросимига бағишланган Олий Мажлис палаталари қўшма мажлисидаги нутқидан келиб чиқиб инфографика шаклида рисола. Тараққиёт стратегияси маркази. – Тошкент., 2021. – 15 б.

12. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “2022-2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегиясини тасдиқлаш тўғрисида”ги фармони.

13. . O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 9 fevral kunidagi “Qonun hujjatlarini tarqatish tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Qarori. Xalq so‘zi gazetasi № 29-son.09.02.2017. yoki [www. lex.uz](http://www.lex.uz)

14. 15. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 21 fevral kunidagi “O‘zbekiston Respublikasi sud tizimi tuzilmasini tubdan takomillashtirish va faoliyati samaradorligini oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Farmoni. T.: Xalq so‘zi gazetasi № 31-son.22.02.2017. yoki www. lex.uz

15. 16. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 16 aprel kunidagi “Diniy-ma’rifiy soha faoliyatini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Farmoni. T.: Xalq so‘zi gazetasi № 75-son. 17.04.2018. yoki www. lex.uz

16. 17. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 5 may kunidagi “O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi tadbirkorlik subyektlarining huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilish bo‘yicha vakili institutini ta’ sis etish to‘g‘risida”gi Farmoni. “Xalq so‘zi” gazetasi № 87-son., 2017 y., 7 may soni yoki www.president.uz

17. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 13 sentabr kunidagi “Kitob mahsulotlarini nashr etish va tarqatish tizimini rivojlantirish, kitob mutolaasi va kitobxonlik madaniyatini oshirish hamda targ‘ib qilish bo‘yicha kompleks chora-tadbirlari Dasturi to‘g‘risida”gi Qarori. Xalq so‘zi gazetasi № 184-son. 14.09.2017. yoki [www. lex.uz](http://www.lex.uz)

Asosiy adabiyotlar

1. Qirg‘izboyev M. Fuqarolik jamiyati: siyosiy partiyalar, mafkuralar, madaniyatlar. –Toshkent., Sharq, 1998. –B. 30-32.
2. Sharifxo‘jaev M. O‘zbekistonda ochiq fuqarolik jamiyatining shakllanishi. – Toshkent., Sharq, 2003. –B. 20. 3.
3. Mirzayev S. O‘zaro hamkorlikning yangi ufqlari. // Xalq so‘zi. 2022 y. 28 yanvar.
4. O‘zbekiston: fuqarolik jamiyat sari. Mas’ul muh. R.Alimov. – Toshkent., “Sharq”, 2003. –B. 73
5. Xaydaraliyev SH.A. Markaziy Osiyo mintaqasida xavfsizlik va barqarorlikni ta’minlashda xalqaro tashkilotlar va O‘zbekistonning o‘rni. t.f.n. uchun yozilgan diss. avtoreferati. – Toshkent: O‘zFA. 2012;
6. O‘tamurodov A. va boshqalar. Fuqarolik jamiyati fanidan tushuncha va atamalar lug‘ati.– Toshkent., Turon-zamin-ziyo. 2017.
7. Fuqarolik jamiyati evolutsiyasi: monografiya / A.O‘tamurodov. – Toshkent., Adabiyot uchqunlari. 2018. -193 b.
8. 2022-2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистон тараққиёт стратегияси. Рисола. – Toshkent., Тараққиёт стратегияси маркази.
9. Dunyo A.A. Global ahamiyatga yega dolzarb masalalar yuzasidan konstruktiv muloqot. // Xalq so‘zi. 2022 yil 17-sentabr.

10. Ne'matov A., Salomov A. O'zbekistonning mintaqadagi tashqi siyosati. // Xalq so'zi. 2020 y 9-dekabr. №237

11. Раҳмонқулов М.Х. ва муаллифлар жамоаси. Янгиладанаётган Конституция. 100 саволга 100 жавоб. – Toshkent., Адолат. – 180 б.

Elektron ta'lim resurslari

1. www.lex.uz
2. www.president.uz
3. www.strategy.uz
4. www.ziynet.uz
5. www.edu.uz
6. www.ma'naviyat.uz
7. www.bilim.uz
8. www.senat.uz
9. www.nauka.uz
10. www.faylasuf.uz
11. www.muloqot.uz
12. www.xs.uz
13. www.gov.uz

MUNDARIJA

KIRISH.....	3
I. BO‘LIM. INSON QADRINI YUKSALTIRISH VA ERKIN FUQAROLIK JAMIYATINI YANADA RIVOJLANTIRISH, ADOLAT VA QONUN USTUVORLIGI, BARQAROR IQTISODIYOT, ADOLATLI IJTIMOIIY SIYOSAT VA MANAVIY SOHANI RIVOJLANTIRISHGA DOIR ISLOHOTLAR	5
I.BOB. INSON QADRINI YUKSALTIRISH VA ERKIN FUQAROLIK JAMIYATINI YANADA RIVOJLANTIRISH ORQALI XALQPARVAR DAVLAT BARPO ETISH	5
1.1. “Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi”ning mazmun-mohiyati va asosiy yo‘nalishlari	5
1.2. Mahalla instituti faoliyati samaradorligini oshirish, uni jamoatchilik boshqaruvi asosiy bo‘g‘iniga aylantirish	13
1.3. O‘zbekistonda fuqaro murojaatlari bilan ishlash mexanizmini takomillashtirish	19
1.4. Davlat xizmatlarini ko‘rsatish samaradorligini oshirish.....	24
1.5. O‘zbekiston Respublikasi Ma‘muriy islohotlar konsepsiyasi	31
II BOB. MAMLAKATIMIZDA ADOLAT VA QONUN USTUVORLIGI TAMOYILLARINI TARAQQIYOTNING ENG ASOSIY VA ZARUR SHARTIGA AYLANTIRISH.....	48
2.1. Sud hokimiyatining chinakam mustaqilligini ta‘minlash, sud tizimini demokratlashtirish	48
2.2. Fuqarolarning huquq va erkinliklarini ishonchli himoya qilish kafolatlarini ta‘minlash. Ma‘muriy, jinoyat, fuqarolik va iqtisodiy qonunchilikni takomillashtirish.....	59
2.3. Jinoyatchilikka qarshi kurashish va huquqbuzarlikni oldini olish tizimini takomillashtirish yo‘llari, jamoatchilik nazorati va kafolatlangan xavfsizlik	69

2.4. Mamlakatimizda konstitutsion islohotlar – Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasining zaruriy sharti.....	80
--	----

III BOB. MILLIY IQTISODIYOTNI JADAL RIVOJLANTIRISH VA YUQORI O‘SISH SUR‘ATLARINI TA‘MINLASH 95

3.1. Milliy iqtisodiyotimizni rivojlantirishning muhim shart va sharoitlari.....	95
3.2. Milliy iqtisodiyotning mutanosibligi va barqarorligini ta‘minlash	107
3.3. Turizmni rivojlantirish – iqtisodiy barqarorlikni ta‘minlashning asosiy omili.....	118
3.4. O‘zbekiston Respublikasida davlat budjeti taqsimoti va soliq siyosati.....	121

IV BOB. ADOLATLI IJTIMOIIY SIYOSAT YURITISH, INSON KAPITALINI RIVOJLANTIRISH 132

4.1. Yangi O‘zbekistonda aholi bandligi va uy-joy bilan ta‘minlash sohasidagi islohotlar.....	132
4.2. Aholi bandligi va kambag‘allikni qisqartirish bo‘yicha amaliy islohotlar.....	142
4.3. O‘zbekiston ta‘lim tizimidagi yangilanishlar va istiqboladagi maqsadlar.....	155
4.4. Aholi salomatligini mustahkamlash va sog‘liqni saqlash tizimidagi islohotlar.....	175

II. BO‘LIM. MA‘NAVIY TARAQQIYOTNI TA‘MINLASH, UMUMBASHARIY MUAMMOLARGA YONDASHISH VA BARTARAF ETISH. MAMLAKATIMIZ XAVFSIZLIGI, MUDOFAA SALOHIYATINI KUCHAYTIRISH, FAOL, AMALIY VA OCHIQ TASHQI SIYOSAT YURITISH..... 187

V BOB. MA‘NAVIY TARAQQIYOTNI TA‘MINLASH VA SOHANI YANGI BOSQICHGA OLIB CHIQISH..... 187

5.1. Ma‘naviy yangilanish: imkoniyat va istiqbollar	187
---	-----

5.2. Uchinchi Renessans poydevorini yaratish – Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasining muhim omili	190
5.3. Jamiyatimizda millatlararo totuvlik va dinlararo bag‘rikenglik muhitini mustahkamlash	197
5.4. Buyuk ajdodlarimizning boy ilmiy merosini o‘rganish va madaniyat va san’at sohalarini yanada rivojlantirish.....	200
VI BOB. MILLIY MANFAATLARDAN KELIB CHIQQAN HOLDA UMUMBASHARIY MUAMMOLARGA YONDASHISH	213
6.1. Aholi salomatligi va genofondiga ziyon yetkazadigan mavjud ekologik muammolarni bartaraf etish	213
6.2. Ekstremizm va terrorizmga qarshi kurashishning samarali mexanizmlarini shakllantirish	218
6.3. O‘zbekiston — global tahdidlarni oldini olishda ulkan salohiyatli mamlakat	223
6.4. Korrupsiyadan xoli dunyo – umumbashariy orzu	231
VII BOB. MAMLAKATIMIZ XAVFSIZLIGI VA MUDOFAA SALOHIYATINI KUCHAYTIRISH, OCHIQ, PRAGMATIK VA FAOL TASHQI SIYOSAT OLIB BORISH.....	239
7.1. O‘zbekiston Respublikasining konstitutsiyaviy tuzumi, suvereniteti, hududiy yaxlitligini va xavfsizlikni ta’minlash	239
7.2. O‘zbekistonda millatlararo totuvlik va diniy bag‘rikenglik masalalari.....	246
7.3. O‘zbekiston Respublikasining o‘zaro manfaatli va amaliy tashqi siyosati.....	270
7.4. Markaziy Osiyo mintaqasi – O‘zbekiston tashqi siyosatining ustuvor yo‘nalishi.....	281
7.5. Markaziy Osiyo davlatlari bilan chegaralar delimitatsiyasi va demarkatsiyasining yangi bosqichi.....	290

7.6. Birlashgan Millatlar Tashkiloti doirasida mintaqaviy xavfsizlikni ta'minlash istiqbollari.....	298
7.7. O'zbekiston mintaqaviy hamkorligining yangi bosqichi.....	306
GLOSSARIY	321
FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.....	328

SATTOROV ASRORJON AKRAMJONOVICH,
Siyosiy fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD).

O'ZBEKISTONNI RIVOJLANTIRISH STRATEGIYASI

O'quv-qo'llanma

Muharrir: Xudayqulov Y.A.
Texnik muharrir: Boboxonov S.R.

Bosishga ruxsat etildi 12.09.2024. Buyurtma № 233. Format 60x90/16.
Times New Roman garnituras bilan raqamli bosma tezkor usulda chop etilgan.
Hajmi 21 sh.b.t., 12,69 n.-h-t. Adadi 15 nusxa.

O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti bosmaxonasi